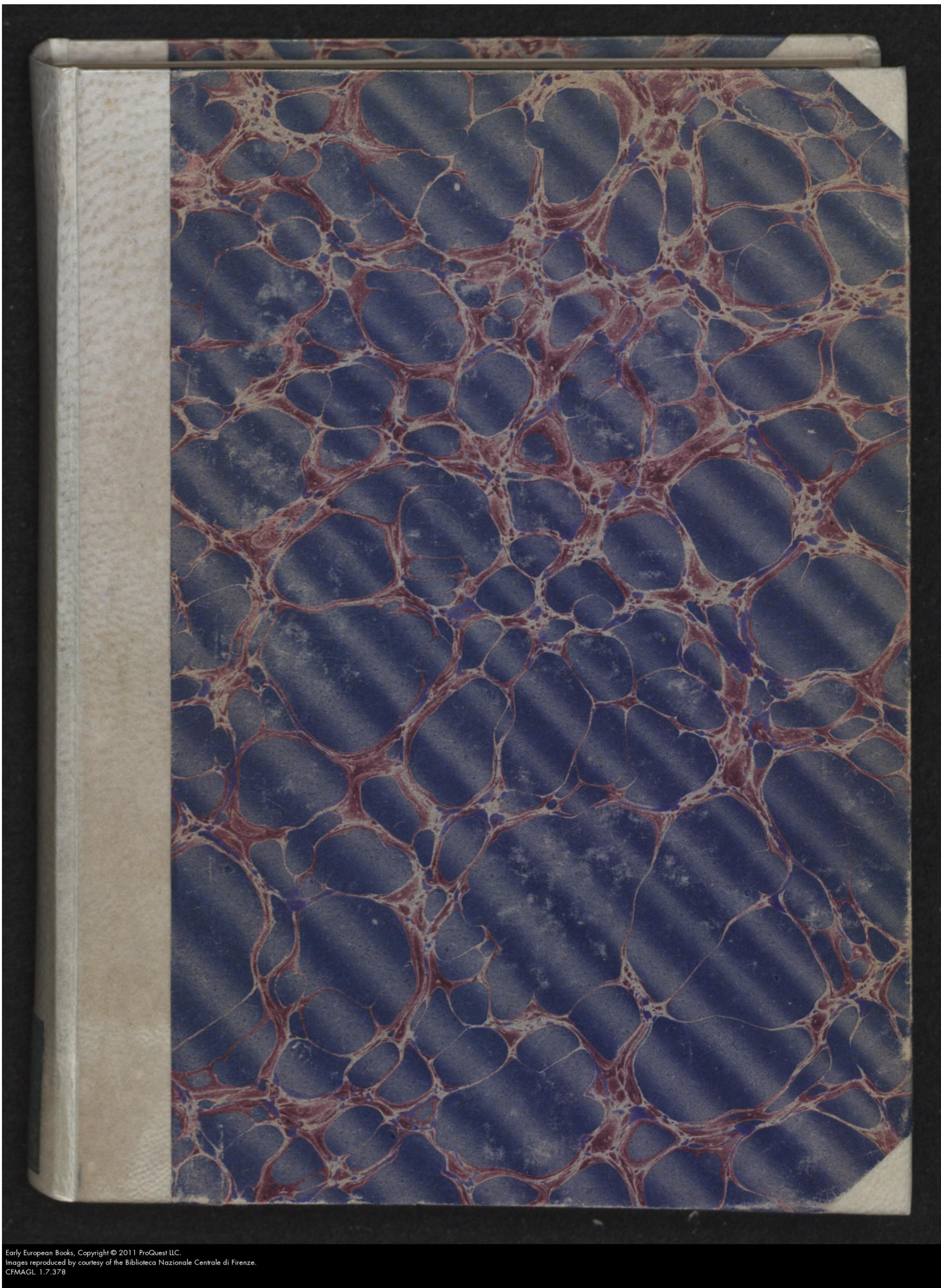
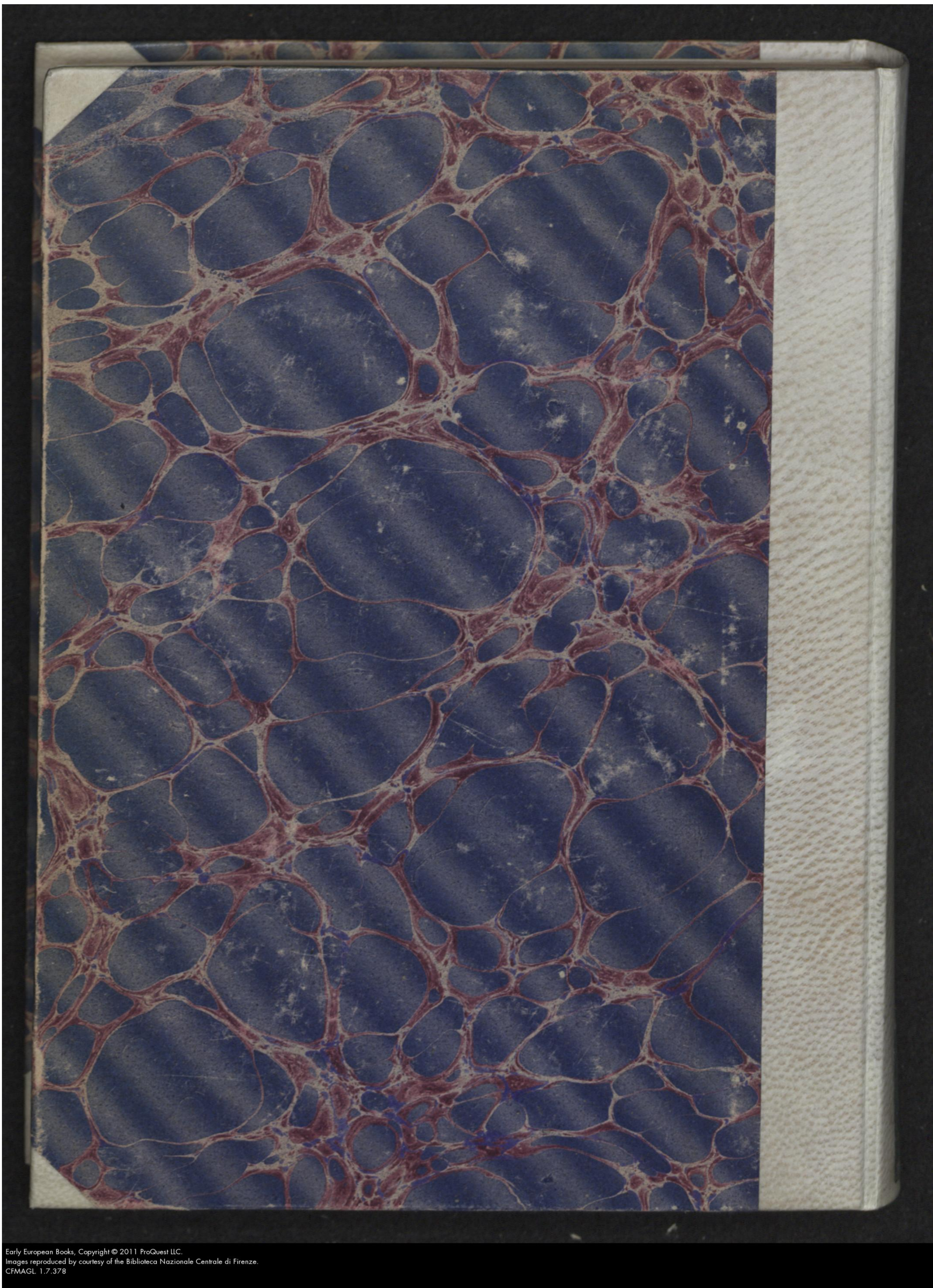

1
7
378

SEX. AURELII VICTORIS
HISTORIÆ ROMANÆ
COMPENDIUM:

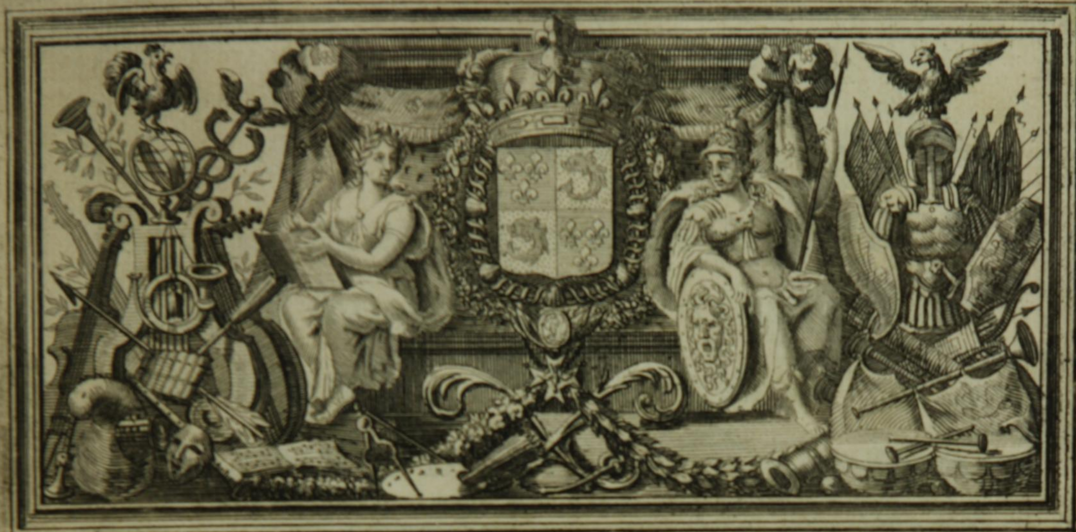
INTERPRETATIONE ET NOTIS
ILLUSTRAVIT
ANNA TANAQVILLI FABRI FILIA.
JUSSU CHRISTIANISSIMI
REGIS,
IN USUM SERENISSIMI
DELPHINI.

PARISIIS,
Apud DIONYSIUM THIERRY, viâ Jacobæâ, sub signo
Urbis Lutetiæ.

M. DC. LXXXI.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

SERENISSIMO DELPHINO

S. P. D.

ANNA TANAQUILLI FABRI FILIA.

OSTQVAM ingenii tui celeritate & maturitate factum eſt, DELPHINE SERENISSIME, *ut ſtudia mea vix jam ſtudiis tuis prodeſſe amplius poſſint, illud mihi tantum ſupereſt, ut quos Hiſtoriæ Romanæ Scriptores invi-*

Ctissimi tui parentis jussu in usum tuum Notis illustravi, eos Augusto tuo nomini nunc inscribam, sub auspiciis tuis Galliarum juventuti profuturos. Tamen, DELPHINE SERENISSIME, *si Te subinde Aulicarum deliciarum illecebris, quæ Te circumstant, eripere, & Imperatorum, virorumque illustrium factis perlegendis vacare non dedigneris, multa invenias certe, quæ Te mira quadam voluptate perfundant; Quid enim tibi jucundius quam legendo cognoscere Te eo parente natum esse,*

Quo nihil majus, meliusve terris,
Fata donavere, bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.

Tum & illud voluptatis ex Historicis nostris percipies, quod legendo

cernes Te ab invictissimo tuo parente excitatum, fortissimi cujusque virtutes ante imitatum esse, quam eas lectione cognosceres. Sed ne Te blanditiis tantum allicere videatur Historia, multa erunt quæ pectus tuum omni eruditione imbutum egregie roborare possint, & prudentiam, quam jam assequutus es, alere. Imperatoria illa vere virtute nunc maxime Tibi opus est, DELPHINE SERENISSIME, *ut expectationi, quam de Te ingentem commovisti, respondeas; nihil à Te nisi eximium, nihil nisi præter reliquorum omnium Principum consuetudinem postulatur, idque omne Te præstaturum spondet Rex Sapientissimus, qui Te in partem curarum suarum jam vocat, consiliorum-*

que ſuorum omnium participem facit. Felices itaque Gallias quæ Sapientiſſimum Lodoïcum Regem habeant! Felices quæ Te, DELPHINE SERENISSIME, *jam-jam tanto oneri ſubeuntem, eique parem aſpiciant. Faxit modo Deus Opt. Max. ut prole Tibi ſimili ſanctiſſima tua conjux Alma Victoria, earum diuturnæ felicitati cito conſultet. Vale diu,* DELPHINE SERENISSIME, *& vive.*

Pariſiis Prid. Id. Jun. 1681.

AD

LECTOREM.

UTILISSIMOS Aurelii libellos juſſu Invictiſſimi Regis jam pridem cura mea multis locis & emendatos, & explicatos nunc habebis, Lector. Iis quidem antehac Viri doctiſſimi, Schottus, Gruterus, Machaneus, Vinetus felicem operam navarunt; ſed dum multa vel negligunt, vel in aliud tempus reſervant, eos ita elucidare non potuerunt, ut alienæ induſtriæ nihil reliquerint. Multa itaque vel poſt illos inveni quæ non meam, ſed doctiſſimorum hominum diligentiam poſtulaſſent. Quare illis ego tractandis quum me parum, & ab ingenio, & a doctrina inſtructam cernerem, illud ſtudium & eum laborem adhibui, ut tuto gloriari poſſim hocce totius Hiſtoriæ Romanæ compendio vere aureo puerorum teneras mentes recte jam imbui poſſe, nihil enim mihi prætermiſiſſe videor quod ad rerum explicationem faceret, vel ad locorum emendationem.

De tota autem hac noſtra commentandi ratione nihil eſt, quod tecum agam, Lector. Per totum orbem jam fama percrebuit Sapientiſſimi & Inviſtiſſimi

Regis benignitate, Illuſtriſſimique Montauzerii Ducis conſilio Latinos omnes auctores, & in uſum SERENISSIMI DELPHINI, & in Gallicæ juventutis gratiam Notis & Interpretationibus illuſtrari: tamen ſi plura deſideras, ea tibi petenda ſunt ex iis quæ Floro noſtro præmiſimus.

Nunc de quatuor libellis qui hoc volumine continentur, tecum paucis agendum eſt.

Jam olim viris doctiſſimis perſuaſum fuit libellum DE ORIGINE GENTIS ROMANÆ, non eſſe ejuſdem Victoris qui ſcripſit DE VIRIS ILLUSTRIBUS, & DE CÆSARIBUS; ſed alius cujuſdam, ſive ante, ſive poſt Aurelium Victorem vixerit. Ante Aurelium vixiſſe exiſtimant, qui eum Aſconium Pedianum dicunt. Sed multa repugnare videntur: Primo ſtilus qui plane diverſus eſt, ſecundo ipſum libelli argumentum; neque enim is mos fuit antiquis ita argumenta librorum ſuorum conficere. Deinde cum ipſe Victorem Afrum laudet, inde facile colligi poteſt eum Aurelii Victoris libellos legiſſe. Nam qui aliter potuiſſet prima fronte ipſe ſe Hiſtoriam ſuam uſque ad Conſulatum decimum Conſtantii perducturum recipere. At, inquies, argumentum illud tantum adulterinum, & ab aliquo exaratum, ut non magis libello DE ORIGINE GENTIS ROMANÆ, quam reliquis duobus libellis DE VIRIS ILLUSTRIBUS, & DE CÆSARIBUS inſerviret. Ipſum vero libellum DE ORIGINE GENTIS ROMANÆ, genuinum Aſconii fœtum eſſe. Quod enim Aſconius Patavinus fuerit, & hic noſter dicat ſe de Origine Patavina librum edidiſſe, inde probari Aſconium utriuſque li-

belli auctorem habendum. Sed ſic etiam nihilo plus agas, quamvis enim daretur Patavinum fuiſſe Aſconium, non inde ſequi poſſet nullum alium de Origine Patavina ſcribere potuiſſe. Neque etiam ſi daretur & Patavinum fuiſſe Aſconium, & cum de Origine Patavina aliquid ſcripſiſſe, non ideo verum eſſet Aſconium hunc libellum exaraſſe DE ORIGINE GENTIS ROMANÆ; ſed illud utique, hujus libelli Auctorem, ut ſibi fidem conciliaret, verum Aſconii nomen falſo ſibi adſcripſiſſe. Quod & ſæpe alias factum eſt. Jure igitur eruditiſſimus Gerard. Voſſius hunc noſtrum Aurelio Victore recentiorem eſſe aſſeveravit. Eum tu, vel Aſconium dicito, vel alium, ut lubet, modo conſtet eum poſt Aurelium Victorem natum eſſe, quod & plane indicat hic libellus. Fateor me olim in alteram partem iviſſe; ſed eo me impulerat locus iſte ex pag. 24. *Horum omnium opinionibus diverſis repugnat noſtræ memoriæ proclamans Hiſtoria Liviana:* Dum enim verba illa *noſtræ memoriæ proclamans*, idem valere cenſeo quam, *quæ memoria noſtra*, vel *noſtro tempore ſcripta eſt;* inde factum ut cum doctiſſ. Joanne Metello hujus libelli auctorem Aſconium Pedianum crediderim. Nunc vero ſententiam demuto, & verba illa interpretor, *Hiſtoria Liviana quæ memoriæ noſtræ recens eſt, quæ memoriæ noſtræ* Roā̃ *clamat.* Nunc ad reliquos.

Libellus de Cæſaribus a Sex. Aurelio Victore vere ſcriptus eſt, qui ſub Imperatoribus Conſtantio & Juliano Conſul fuit cum Valentiniano, anno ab Urbe condita CIƆCXXI. Ipſe plane ſua tempora teſtatur, in Marco Antonino Philoſopho, in Julio Philippo, in Conſtantino, &c.

At de libello DE VIRIS ILLUSTRIBUS, res plane incerta. Eum alii Cornelio Nepoti, alii Plinio Novocomensi, alii Suetonio vindicant. Nonnulli, & in iis Vossius, Aurelio Victori. Non exiguæ molis est tantas lites dirimere, quare eas ne tentabo quidem. Illud tantum mihi monuisse sufficiet, libellum DE VIRIS ILLUSTRIBUS, alio stilo scriptum videri, quam illum alterum DE CÆSARIBUS, cujus dictio inæqualis, sæpe ferrea, & crebrioribus etiam sententiis aspersa, in quibus tamen eluceat judicium Scriptoris eximium. Igitur, vel hinc suspicari saltem licet libellum DE VIRIS ILLUSTRIBUS, ab alio quam ab Aurelio Victore scriptum fuisse. Nam & eodem modo Marcus Terentius Varro genuinas Plauti fabulas ab adulterinis discernebat, ex stilo scilicet & jocis. Huc accedit etiam, in Viris Illustribus, & in Cæsaribus contraria legi, quippe Auctor Virorum Illustrium scribit Cæsarem Augusti nomine consecratum ob res gestas, postquam dictator perpetuus factus esset. Aurelius vero in Cæsaribus narrat eum Augusti nomen accepisse ob victoriam partium placide exercitam. Et hæc sane discrepantia me nunc etiam impellit, ut duos hosce libellos diversis auctoribus tribuam: etsi contra sentiant Viri docti. Pergamus igitur ad Epitomen.

Hujus libelli auctorem a superiori diversum, qui tamen & ipse Sex. Aurelius Victor dictus & Urbi præfectus fuerit ex hac inscriptione probare nititur doctiss. Vossius.

IERUM. PRINCIPUM CLEMENTIAM.
ANCTITUDINEM. MUNIFICENTIAM.
SUPERGRESSO.
D. N. FLAVIO THEODOSIO PIO. VICTORI.
SEMPER AUGUSTO.
SEXT. AURELIUS VICTOR V. C. URBI PRÆF.
JUDEX SACRARUM COGNITIONUM.
D. N. M. Q. E.

Sed inde potius colligi posse arbitror hunc Aurelium Victorem, cujus in hac inscriptione mentio, eumdem esse ac superiorem qui sic vitæ suæ tempus usque ad Arcadii & Honorii principatum perduxit. Illud tamen scrupulum tibi movere possit, cur si Aurelius Victor sub Arcadio & Honorio vixerit, idem in Cæsarum vitis ultra Julianum non pergat : verum multa etiam in causa esse potuerunt, cur Aurelius Victor in Juliano operi suo modum dederit. Nam fortasse reliquorum Imperatorum vitas non tam prætermisit, quam eas ad majorem scribendi diligentiam reservavit, quod de se scribit Eutropius. Ut vere dicam quod sentio, libellum DE CÆSARIBUS auctiorem olim fuisse reor, & Theodosii vitam amplexum. Sed paulo post quum aliquis ejusdem fere ætatis ex hoc libello, & aliis nempe Suetonio, Eutropio, Ammiano, Epitomen, vel in sui ipsius vel in aliorum usum texuisset, ita factum esse ut libellus DE CÆSARIBUS paulatim neglectus in manus hominum venerit, & multis mendis inquinatus & parte sui etiam mutilus. Hanc iniquam sortem per Abbreviatores suos multi alii experti sunt, ut Trogus Pompejus per Justinum, Livius per Florum, &c.

Hæc sunt, Lector, quæ tecum communicata volui.

Æquo animo feram te aliter ſentire, imo & omnino parata ſum has partes deſerere, ubi primum per te mihi datum fuerit tutiorem ſententiam amplexari. De his utique certius pronuntiare potuiſſem ſi mihi Vir Illuſtris & admodum Reverendus Huetius Abbas Alnetanus ea mihi communicare potuiſſet, quæ jam olim ſuper auctoribus noſtris accurate diſputaverat. Sed ea fatali quadam ſorte, quæ ſemper bellis rebus invidet, periere. Eorum jactura æque tibi mihique dolenda eſt. Vale.

GERARDI JOANNIS VOSSII DE HISTORICIS LATINIS

LIB. II. CAP. VIII.

SEXTUS AURELIUS VICTOR, qui beneficio Cl. Viri, Andreæ Schotti, prodiit in lucem, ætate vixit Constantii & Juliani imperatorum. Siquidem in M. Antonino Philosopho ait, *Constrata terræ motu nostr: ætate Nicomedia, Cereali consule.* At Neratius Cerealis post IX. Constantii consulatum consul fuit. Ad hæc in Julio Philippo inquit, *Nostrâ quoque ætate, post mille, centesimus, consule Philippo, excessit, nullis, uti solet, sollennibus frequentatus.* Denique in Constantino ait, *Ac memoriâ meâ Constantinum* (malim cum Schotto Constantium) *quamquam cæteris promptum virtutibus, ad usque astra votis omnium subvexere.* Quare nec dubium, quin hic sit ille Aurelius Victor, qui cum Valentiniano consul fuit anno Urbis cIↄcxxII. Ac longè minùs ambigo, quin idem sit Victor, de quo sic Ammianus Marcellinus lib. XXI. *Imperator* (Constantius) *revertitur Nassum, copiosum opdum: quò inde expeditè cuncta disponeret suis utilitatibus profutura: ubi Victorem apud Sirmium visum, scriptorem historicum, exinde venire præceptum, Pannoniæ secundæ Consularem præfecit, & honoravit ane: statuâ, virum sobrietatis gratiâ multilaudum, multò post Urbi præfectum.* Atque eo ex loco simul cognoscimus, quò virtute, & honestarum artium studiis, pertigerit, licet *rure ortus, tenuique & indocto patre*, ut ipse de se Victor in Severo scribit. Exstant hujus Victoris libri duo. Prior est de Viris Illustribus à Proca usque ad Julium Cæsarem; qui vel Cornelio Nepoti, vel Plinio Novocomensi, vel Suetonio etiam falso tribui solet. Alter continet vitas Cæsarum usque ad Juliani tertium consulatum. His libellis præmittitur *Origo gentis Romanæ.* Sed cur commentatiuncula istæc minus credatur ejusdem esse Victoris, verisimile facit titulus ejus: quando istic legas, ex fontibus illis petitum esse, ex quibus sua hausere juniores ipsi, Livius, & Victor Afer. Quis enim sit Victor ille Afer, si non est historicus

ille Ammiano memoratus, ac cujus duo ſunt libelli, quos dicebamus? Nec obſtat Afri cognomen. Nam Aurelium Victorem natione fuiſſe Afrum, a vero non abhorret, quandoquidem multus eſt in ea laudanda, ac alicubi appellat *terrarum decus*. Quamobrem ita colligimus, libellum illum de Origine gentis Romanæ congeſtum eſſe ab aliquo, qui fuerit poſt Aurelium Victorem. Atque idem ſcripſit *De Origine gentis Patavinæ*: ut ipſe initio libelli de origine gentis Romanæ teſtatur. Victorem fuiſſe hominem gentilem, vel inde conſtat, quod in Hadriani vita eo inclinat, ut Antinoi ſacrificium res fuerit pia, religioſaque. Alius ab hoc ſcriptore eſt Aurelius Victor, cognomento Primus, de quo ſic Julius Capitolinus in Opilio Macrino. *Verba denique Aurelii Victoris, cui Primo cognomen erat, hæc fuerant: Macrinum, libertinum hominem, proſtibulum* [a] *ſervilibus officiis occupatum*, &c. Nam Julius Capitolinus miſit eam Macrini vitam ad Diocletianum Auguſtum: ut hiſtoricum iſtum laudare non potuerit, qui breviarium ſuum perduxit uſque ad tempora Juliani. Adde quod ea de Macrino neutiquam in hoc Victoris breviario legantur. Alius quoque eſt Sex Aurelius Victor, cujus exſtat opuſculum de vita & moribus Imperatorum Romanorum uſque ad Theodoſii exceſſum: de quo poſtea dicemus. Imo nec ſemper ſatis convenit inter hoſce Victores hiſtoricos: ut cum ille Schotti duos tantum; alter autem tres agnoſcit Gordianos.

a *Ita hunc locum diſtinguo, ut dicat, non* hominem proſtibulum, *quod ſummus vir cenſet*: *ſed* proſtibulum occupatum.

JOANNES METELLUS
SEQUANUS STEPHANO
PYCHIO S. D.

ACCEPI *a Clariſſ. Viro Cornelio Vaeto Gandavo antiquiſſimum ſcriptum Codicem. Continet* Illuſtr. Virorum vitas, *quæ Plinii titulo circumferuntur, &* Victoris Aurelii Hiſtoriæ abbreviatæ, *inquit*, ab Auguſto Octaviano, id eſt, a fine T. Livii uſque ad conſulatum decimum Conſtantii Auguſti & Juliani tertium; *de Cæſarib. libellum. Ille Plinii, nullius adſcriptum nomen habet: unde & in ſuſpicionem venio, cum de eo quidam dubitent, (non deſunt enim, qui eum Suetonio tribuant) ut* Aſconii Pediani *eſſe cenſeam, non* Cornelii, *ut alii volunt*, Nepotis. *Eſt editio tertia parte completior. Initium facit ab origine urbis Rom. & finis ſic habet.* Expliciunt nomina Principum Rom. *Quamobrem hanc inſcriptionem indidi*: Q. ASCONI PEDIANI PATAVINI, DE ORIGINE PRINCIPIBUSQUE GENTIS LIBER. *Dicitur in ejus anonimo titulo collectus & digeſtus, a quo vero, non ſcribitur*: nimirum ex Verrio Flacco, Veratio, Fabio Pi-

ctore, Licinio, Varrone, Cæsare, Tuberone, & omni priscorum historia. Proinde, *inquit*, ut quisque Neotericorum asseveravit, hoc est Livius, & Victor Afer. *Victorem addit, non propter hunc librum: sed propter* Aurel. Victorem, *de quo diximus, qui hujus historiam, quæ desinit in Antonio & Cleopatra continuavit, inde in Juliani Consulatum tertium. Hi auctores laudantur hoc libro omnes, præter Varronem, Flaccum, Veratiumque, nec non Victorem Afrum. At ultra illos, etiam nominatim afferuntur, Ennius, Cassius, Pontificalium libri, Alexander Ephesius de bello Marsico, Lutatius, Vulcatius, Acilius Piso, Sempronius, Domitius, Octavius, nec non Cato de origine generis humani, A. Postumius de adventu Æneæ, Aufidii epitome, Vennonius, Annius, Sex. Gellius in origine gentis Rom. Qui libri non exstant. Ex his quos habemus, adducuntur, Virgilius sæpenumero, Sallustius, Plautus, Homerus, ac Livius. Nullus autem horum omnium (ni fallor) post Asconium vixit. Atque hæc tantum priore libri parte, hoc est, ea, quæ originem urbis Rom. sive auctores & principes, Rom. generis conditores, qui ante constitutam remp. fuere, describit. Nam ea parte libri, quæ edita est, quæ habet principes generis Rom. qui post remp. fundatam extiterunt, nullius omnino liber, neque in Victoris epitoma refertur. Cur vero credam, hunc de Viris Illustrib. librum esse* Asconii, *moveor, quod paulo post ejus initium sic scribit.* Quare autem addidit Tutus (*de Virgilio nimirum loquitur*) suo loco plenissime adnotavimus in commentatione, quam occœpimus scribere, cognita ex eo libro, qui inscriptus est, de Origine Patavina. *Erat n. Patavinus Asconius, ita ut coniectura sit eum potius, quam alium suæ gentis originem scripsisse, quo eam illustraret, & suis gratum faceret. At vero quæ* de origine urbis, *sic quoque commentationem edidisse. quod & antiquitatis perscrutandæ non solum esset studiosissimus, verumetiam scientissimus. Id quod ex eius in Ciceronem fragmentis luce clarius est. Quæ si quis, cum hoc libro conferet: equidem, agnoscet par in ea emendanda studium, & similis quadam scribendi, illi & huic consuetudo, sive dictionem spectes, sive quid excutiendi rationem, inest & elucet. Eadem & inscriptio.* Commentationes *enim, appellat suas in Cic. explicationes. Efficitur præterea ut Asconium huius* de Viris Illustr. *libri auctorem esse putem, quod Livium in eo æqualem scribit.* Sed horum, *inquit*, opinionibus omnium diversis repugnat nostræ memoriæ proclamans historia Liviana, quæ testatur, quod auspicato Romulus ex suo nomine Romam vocavit. *Et pro Cornelio.* Sunt, *inquit*, tamen qui eundem illum duorum numerum, quem Cicero, ponant. Inter quos Tuditanus & Pomponius Atticus, Liviusque noster. *Tum etiam quod in hoc* de origine, principibusque Rom. *libello, quemadmodum & illis, quæ supersunt, in Ciceronem fragmentis frequenter admodum Virgilii testimoniis utitur cum quid adstruit, & utrobique nonnunquam* nostrum *appellat. Fuit enim* Asconius *adeo Virgilii studiosus, ut librum contra Virgilii obtrectatores, quemadmodum in vita eiusdem Virgilii Tit. Claudius Donatus adfert, ediderit. Nam Octavium Avitum & Poetilium Faustinum furta Virgilii, unde videlicet quæque carmina surriperentur, notasse, Servius refert.* Asconium

8a

itaque Neronis tempore, vixisse Eusebius ait, eique Fabius Lat. linguæ cultum & auctoritatem attribuit. Plinius vero inter auctores suos eum enumerat. Ætatem ad annum octogesimum quintum perduxit, adeo ut Virgilio notus esse potuerit & Livio. Quæ cum ita sint, his fere coniecturis quinque, quas summatim repeto, adducor, ut auctorem huius libri de Viris Illustrib. & origine urbis *Asconium faciam. Primo quia sub initium capitis* 1. *auctor libri scribit in hæc verba*: Quare autem addidit TUTUS (*de Virg. loquitur*) suo loco plenissime adnotavimus in commentatione, quam occœpimus scribere, cognita ex eo lib. qui inscriptus est de origine Patavina. *Ita cum eum librum* de origine Patavina *scripserit, potuit, & dum eam scriberet, una scribere de Origine gentis Rom. quod sit prope eiusdem argumenti. Saltem affinis propter Æneam, a quo urbs initium duxit suum, vel non dissimilis quidem. De Patavina vero origine* Asconium *potius, quam alium quemvis, scripsisse ideo fit verisimile, quia Patavinus esset, quo suæ gentis historiam illustrans, gratum iis faceret. At si* Asconius *eius* de origine Patavina *libri est auctor, necessarium est fateri ex his proximis superiorib. verbis eum huius auctorem esse libri. Secundo probatur a pari in genere eodem scribendi diligentia.* Asconio *enim consuetum fuit antiquitatis historiam perscrutari potissimum, uti ex eius in Ciceronem fragmentis constat. In aliis eius libris generalis argumenti particulares commentationes historicas discutiendi tractandique persimili cum libro nostro consuetudine ac diligentia: neque leviter, sed expensis variis auctorum de iis, ut his sententiis. Cuius antiquitatis fuit omnium sui temporis & doctissimus & diligentissimus: ita ut loca obscura propter ignorantiam antiquitatis abstrusa difficillima explicaret. Id enim ipsius est præcipuum, nempe summa diligentia ex variis auctorib. reconditas historias eruere intelligendo Ciceroni, quod ex parte in Virgilio fecisse, ut in Cicerone ex hoc superiore loco, quo clara faceret duo Latinæ linguæ lumina, credendum; indicatis in iis illis historiis, quæ incognitæ illos aliquibus locis redderent non intellectos, imo impeditos tot etiam, ut historiæ veritas elucesceret. Atque uti his* commentationem *suam illam ille nominat, & illa quoque in Ciceronem sua Commentaria, ipse* Commentationes (*sic enim in vetustis libris legitur*) *vocat. Tertio non solum antiquitatem in specie enodandi studium & consuetudo,* Asconium *huius auctorem esse libri verisimiliter probat: sed etiam par eius scribendi cum hoc libro stylus, si quis diligenter attenderit. Quanquam necesse est dissimilitudinem esse quandam in nonnullis propter generis scribendi diversitatem. Nam in fragmentis in Ciceronem etiam Grammaticum agere cogitur: hic vero Historicum præcipue, quia vitas breviter ex professo describit, non autem aliquem auctorem, puta poetam vel oratorem exponit. Sed tamen animadverti hoc libro clausulas eum non recte incipere ab his particulis.* At vero, Igitur, *id quod in fragmentis illis non observavi fieri, nisi illud tribuatur historiæ diverso generi. At certe uti brevis illic est, & nihil in illis fragmentis, in dicendo redundat; ita hic quoque & quædam verba, quæ Ciceronianis forte non placerent, ut hic usurpat veluti* neotericus, *&c. atque quosdam loquendi modos, qui delicatis auribus*

duri

duri videri possint. Quarto, verisimile sit Asconium libri auctorem esse, quia hoc libro nullus citatur auctor posterior ætate Asconii; sed omnes ab eo citati, vel ejus ætatem præcesserunt, vel ei certe contemporanei fuerunt. Eum præcesserunt, quos sup. enumeravimus, ei vero æqualis fuit Livius, & ejus quoque civis nimirum Patavinus. forte etiam Virgilium videre potuit. Atqui de Livio constant. Nam hoc lib. cap. de Roma condita: Sed horum, *inquit*, opinionib. omnium diversis repugnat nostræ memoriæ proclamans historia Liviana, quæ testatur, *&c. At idem in Ciceronis fragmentis Livium appellat* nostrum, *uti hic. Unde merito conjicere liceat Asconium & hic esse, qui suum & hic Livium vel memoria sua historiam conscripsisse. Porro eo tempore & Livium & Virgilium vixisse, quo floruit Asconius, docere poterunt Fabius & Eusebius, qui Asconii mentionem faciunt. Cum igitur Livio is quamfamiliarissimus fuerit, idque hoc libro ostendat supra scriptis verbis, credi par est eum hujus lib. & alterius* de origine Patavina *auctorem existere. Et quod ad Virgilium attinet, & hoc libro, & in Cic.* nostrum *etiam adpellat: videlicet cap. de Hercule Recarano:* Quam opinionem, *inquit*, sequi metuit noster Maro. *& cap. de Saturno.* Usque eo, *inquit*, ut etiam, cum aliis diis sacrificium, dato thure in altaria Jovis, prior nominetur, cognomento quoque addito Pater, secundum quod noster sic intulit:

Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem.

Quinto, auctorum quos hic liber citat, in testimonium rei quam probare velit, quosdam Asconius etiam laudat in fragmentis in Cic. facienda fidei, maxime Livium, quem nostrum *adpellat. Et Virgilium, quem sæpissime citat, ac* nostrum *quoque vocat: Ergo hac ejus utrumque, sic & hoc loco, & fragmentis compellandi tanquam familiares & amicos non infrequens consuetudo, propemodum evincat ipsum auctorem hujus lib. credi debere. Citat & Sallustium, Plautumque, ut libet,* nostri *tamen omisso pronomine, adeo ut eo pronomine sibi Livium ac Virgilium familiares amicitia cum iis contracta, & contemporaneos fuisse satis indicet: Non autem* nostros *eos dixerit ratione communionis studiorum, vel alias amoris quo eos non visos complecteretur.*

DE AUCTORE VIRORUM ILLUSTRIUM.

SOlet in Methodo pertractanda hæc primo Quæstio agitari; An sit, qua de rei natura, an subsistat, quærunt disserendi artifices: Eadem nos via prius, quam ad rem ipsam veniamus, de auctore hujus libelli Plinius ne, an Corn. Nepos, an neuter potius sit, breviter sumus disputaturi: de quo variæ sunt doctiss. hominum, & discrepantes sententiæ: Quidam enim C. Plinio Cæcilio, alii Cornelio Nepoti: nonnulli Suetonio Tranquillo inscripsere; nec defuere qui Æmilio Probo. Nam qui C. Corn. Tacitum

auctorem faciunt, toto cælo errare mihi videntur: stylus enim, dicendique ratio reclamat; falsi fortasse, quod de Oratoribus illustribus scripsisse Tacitum audivissent: sed eum, qui vulgo circumfertur, libellum Fab. Quinctiliano vero auctori nuper restituit in his litteris doctiss. Justus Lipsius noster. Qui Suetonium patrem legitimum affirmare non dubitant, næ illi iniqui familiarum Censores sunt, digni quibus ignominiæ caussa non equus adimatur, sed a Catonibus censura ipsa abrogetur. Quod enim D. Hieronymum in eo libro quem & ipse de Viris illustribus conscripsit, auctorem laudant, dicam libere, vere tamen, errant: nec sensum adsequuntur. verba ipsa apponam: *Hortaris, Dexter, ut Tranquillum sequens Ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram: Et quod ille in enumerandis Gentilium litterarum viris fecit illustribus; id ego in nostris faciam.* Quibus ipsis, qui hæc objiciunt, refelli & tamquam suo gladio confodi, quis ita cæcus est, ut non videat? Illustres enim Suetonii Grammaticos, qui hodieque in manibus sunt, intelligit. Non infitior tamen Stemma illustrium Virorum Romanorum scripsisse Tranquillum, ut ex Suidæ collectaneis apparet: & de Ventidio Basso Suetonium scripsisse Agellius auctor est.

Qui Cornelio Nepoti attribuunt plures, iique doctiores; sed vereor ne fallantur, quod bona eorum venia dixerim. Sed age rationes dispiciamus: In primis Catulli illo carmine pugnant, quo Cornelio Nepoti Veronensi poëma suum dedicat, utpote civi suo & municipi, vel, ut cum Plinio majori castrense vocabulum usurpem, conterraneo;

Quoi dono lepidum, novum libellum,
Arida modo pumice expolitum?
Corneli, tibi: namque tu solebas
Meas esse aliquid putare nugas,
Jam tum, cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis,
Doctis, Jupiter, & laboriosis.

Fateor equidem de Viris illustribus scripsisse Nepotem: Nam & Agellius, magna scriptorum laverna, lib. XI. cap. IIX. integrum inde caput transscripsit: & Fl. Sosipater librum XV. & XVI. Virorum illustrium citat: aliique quos in eo lib. in quem Cornel. Nepotis librorum omnium, qui desiderantur, fragmenta conjecimus, & Corn. Valerio præceptori nuper dicavimus, recenseo. Nunc si quis inferat, libelli istius auctorem esse Nepotem, constanter negabo: nec enim magis consequitur, quam vel Suetonium, vel Æmilium Probum, vel Higinum, vel alium quemvis. Huc accedit; capita ipsa, quæ Agellius, Sosipater, Servius cæterique ex Nepotis Illustribus recitant, ne vestigium quidem libelli nostri præferre. Unum de multis exemplum, quoniam ad rem facit, adferam. Agellius (vel si vett. librorum auctoritatem negligis, A. Gellius) Noct. Attic. lib. XVII. cap. XXI. non obscure hunc esse Nepotis partum negat. *M.* inquit, *Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, con-*

victus est consilium de regno occupando iniisse : damnatusque capitis e saxo Tarpeio, ut M. Varro ait, præceps datus ; ut Corn. autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est. Noster vero disertim de saxo Tarpeio præcipitatum scribit. Sed nihil agit Catellianus Cotta, qui hæc ad Chronica Nepotis detorquet : nec enim simile vero, tam præstantem historicum tam repugnantia in Viris illustribus dixisse. Verum ut symbolam quoque Græcus auctor conferat, non levis, sed κώμικος μάρτυς Plutarchus, ut ipsi observavimus, de Lucullo longe aliter scripsisse Nepotem refert, atque adulterinus iste Nepos : sic enim ait : *Post cum alienata mente desipere cœpisset, tutela eius M. Lucullo fratri permissa est.* Plutarchus vero : Νέπως δὲ Κορνήλιος οὐχ ὑπὸ γήρως φησὶν, οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα. Quæ sic vertebamus : *Cornelius Nepos neque senio, neque morbo, ait, alienata mente fuisse, sed a Callisthene Liberto venenis corruptum.* Callisthenis nulla apud auctorem nostrum mentio, neque senii, morbi, aut veneni : Necesse est igitur alio Nepote usum Plutarchum. Idem quoque in Tiberio & Caio Gracchis : Νέπως ὁ Κορνήλιός φησιν οὐ Κράσσου, Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάϊον. i. *Cornelius Nepos non Crassi, sed Bruti eius qui de Lusitanis triumphaverat, filiam in matrimonio Caium habuisse scribit.* In Nepote vero isto subdititio filiæ, neque Crassi, neque Bruti ulla mentio exstat, nisi cæcutiunt oculi. Rursus in noctibus Atticis est lib. XI. cap. VIII. & Macrobio præfat. Saturn. Plutarcho in Catone M Catonem juste A. Albinum reprehendisse, quod homo Romanus Græca oratione res gestas Romanorum cum componeret, veniam ante imperitiæ præfatus esset. Porcii quidem Catonis noster meminit ; de Albino vero verbum nullum. Unde relinquitur falli eos qui Nepoti hunc fœtum attribuunt. Porro ad stylum quod attinet, Nepoti is abjudicat, quod illustres viros copiosius scripsisse Nepotem apparet ex T. Pomponii Attici vita, & M. Porcii Catonis, quæ dumtaxat ab injuria temporis reliquæ sunt. Quod & libro, si modo illius est, de Vita Excellentium (vel ut M. SS. quidam legunt, *Externorum* Impp. probari posset. Noster vero ita concisus auctor est, ut Elogia potius Illustrium, quam vitas scripsisse videatur : qualia versibus quaternis Atticum contexuisse testis est Nepos ipse, & Plinius. Plura argumenta ex fragmentis nostris Nepotianis ingenioso cuique facile suppeditabunt : sed hæc facient, nisi vehementer fallor, satis ei, qui non omnino pertinax falsi patronus defensorque esse voluerit.

Nunc ordine de Plinio Nepote videamus, a quo etiam hæc removenda injuria est, ne auctor ejus esse videatur, quem, si reviviscat, pro suo agnoscere, sat scio, nollet. Non enim cadit in tam fœcundum ingenium, tam exile, & plusquam sordidum aliunde mutuandi studium. Verba illius adscribere non pigebit ex epistola XX. lib. VI. ad Corn. Tacitum, quibus hujus libelli auctorem quidam facere se posse confidunt, quod annos natus duodeviginti, historiam se scribere cœpisse affirmet : *Agebam*, inquit, *duodevicesimum annum. Posco librum T. Livii & quasi per*

otium lego, atque etiam, ut cœperam, excerpo. Vultiſne igitur dari vobis, res geſtas breviter e Livio decerpſiſſe Plinium, eas, inquam, quæ nunc in manibus ſunt? cur amabo, totiens, a Livio diverſus abit, & pugnantia commemorat; Græcos in pleriſque potius ſecutus, ut Dionyſium, ut Dionem, ut Appianum, ut Plutarchum? His igitur illud Epicharmi occine, μέμνασο ἀπιστεῖν. Quemadmodum ex lineamentis de legitimis liberis & ſpuriis filiis εἰκότως judicare ſolemus; idem hic ſentio faciendum. Certe ſi quod in his judicium meum eſt, non ſapit Plinium Cæcilium ſtylus. Ad hæc veriſimile fit, ſi is verus auctor eſſet, cum aliorum maxime virtute bellica, togave Illuſtrium vitas perſequatur; eorum qui Auguſtum ſunt inſecuti, ad Trajanum uſque, Imperatorum hominumque illuſtrium non omiſſurum fuiſſe: propterea quod in epiſtolis viri, qui ceteris laude antiſtabant, omnes pæne paginas impleant. Venit in mentem conjectura fortaſſis vera, cur Nepoti aut Plinio inſcripſerint quidam: cum enim in M. SS. forte vidiſſent C. PLINII NEPOTIS (fuit enim C. Plinius Cæcilius alterius ex ſorore nepos) oblitteratis nonnihil prioribus, parvaque facta immutatione, CORNELII NEPOTIS legi cœptum: aut vice verſa, accidiſſe non admodum a vero abhorret. Sed libros, inquies, calamo exaratos, arbitros controverſiæ depoſco. Quinque nos quidem uſi ſumus, demptis antiquitus excuſis quamplurimis, qui etiam vehementer nos adjuverunt: Quod a Theod. Pulmanno, erudito viro, accepi, longe optimum: Lectionum vero varietates aliquot ex Jo. Metelli Sequani doctiſſ. viri, codd. duobus, quorum alter ıɔccc. abhinc annis, vel pluribus, ſcriptus eſt, communicavit nobiſcum P. Silvius juvenis Græce Latineque doctus. Lutetiæ vero Franc. Pithœi m. ſ. & Bibliothecæ D. Victoris in ſuburbiis ſitæ uſus ſum. Pulmanni exemplum hanc ἐπιγραφὴν præfert: *Aurelii Victoris Hiſtoria abbreviata ab Auguſto Octaviano, id eſt, a fine T. Livii uſque ad Conſulatum decimum Conſtantii Auguſti, & Juliani Cæſaris tertium:* Eratque in duos tomos ſectus liber. prior de urbis Romæ orig. fragmentum, & Viros hoſce illuſtres continebat: alter Cæſarum vitas hinc uſque ab Auguſto; qui tamen ab edito mire variat. quemadmodum nunc ſi cum vulg. Epitoma conferat, ſtudioſus Lector cognoſcet. Deſinant igitur docti dubitare cujus Viri illuſtres ſint, reperto vero auctore Sex. Aurelio Victore. Priore enim parte, tanquam Prolegomena ſunt, quibus ea quæ a Livio dicta prolixius, ſummatim repetit prius, quam Impp. vitas aggrediatur.

DE AUCTORIBUS ANTIQUIS
VIRORUM ILLUSTRIUM.

LIBET illustres aliquot de Viris domi militiæque illustribus scriptores quos Victor imitandos proposuit, recensere, eos potissimum quorum libri interciderunt. De Plutarcho igitur, qui Græcos & Latinos Impp. comparavit, non necesse habeo dicere, quod ipsius libros vere philosophicos in bibliothecis desiderari nefas putem. Julium Higinum de claris viris, seu de vita rebusque Illustrium virorum laudat Agellius lib. 1. cap. XIV. Noct. & Asconius in Pisonianam, qui *Lucium* appellat, commutata fortasse I littera in L, librariorum audacia; nisi forte *L. Julium Higinum* dictum videri placet. Suetonuis C. Julium Higinum in Illust. Gramm. nominat; ejusdem exemplorum libros, forte eosdem, idem citat Agellius lib. x. cap. XVIII. Alphæus Avitus Excellentium virorum libros reliquit Jambico dimetro, ut ex fragmentis quæ à Prisciano IIX. XII. & XIIX. libris Gramm. adferuntur, apparet: De quo æqualis ejus Terentianus Maurus:

Ut pridem Avitus Alphius
Conscripsit Excellentium.

T. quoque Pomponium Atticum de Viris illustribus carmine scripsisse; in ejus vita auctor est Nepos & Plinius lib. XXXV. cap. II. Nat. Hist. atque versibus non amplius quaternis quinisque sub singulorum imaginibus facta, & magistratus eorum descripsisse. Plinii junioris æqualis Titinius Capito exitus Illustrium virorum tradidit, in iis quorundam sibi charissimorum: auctor Plinius lib. VIII. epist. XII. D. quoque Hieronymus in Catalogo eorum qui de Scripturis sanctis memoriæ aliquid prodiderunt, ad Dextrum Prætorio Præfectum aliquot enumerat; quorum nomina tantum, eaque vix integra, ad nostram usque ætatem pervenerunt: *Fecerunt*, inquit, *hoc idem apud Græcos Hermippus Peripateticus, Antigonus Caristius, Satyrus doctus vir, & longe omnium doctissimus Aristoxenus Musicus. Apud Latinos Varro, Santra, Nepos, Higinus, & ad cujus nos exemplum vis provocare, Tranquillus.* De Varronis autem septingentis Illustribus, quos primos nominasse oportuit, vidend. Plin. lib. XXXV. cap. II. Natur. Histor. Lactantius quoque, Christianorum Cicero, lib. I. cap. X. Divinar. Instit. Tarquitium quendam de Viris illustribus laudat auctorem, ubi

quis *Tranquillum* esse legendum conjiciat, nisi aliud locus ipse suaderet Memini legere apud Trithemium, Prosperum Aquitanicum de Viris quoque illustribus scripsisse, sed sacris-ne, an profanis, non liquet; neque enim videre contigit.

VOSS. DE HISTORICIS LATINIS. LIB. II. CAP. XV.

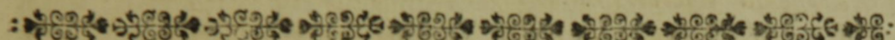
Aurelii Victoris junioris ætas, & unde sua excerpserit. Gesneri παρόραμα. Victoris hujus lapis vetus: nisi historico potiùs Victorio, aut Victorino, nomen fuit. Rutilii Claudii dignitas, carmen, cui id dicârit, quando scripserit, cujusmodi dictio, ejusdem virulentia erga religionem & Judaicam, & Christianam.

SEXTUS AURELIUS VICTOR itidem vixit temporibus Arcadii, & Honorii: ac de Vitis Imperatorum Romanorum epitomen fecit: eamque ad Theodosii usque excessum perduxit. Contexta hæc epitome est, cum ex Tranquillo, Eutropio, Ammiano, aliis: tum etiam Sexto illo Aurelio Victore, de quo superius dictum. At non audiendus doctissimus Gesnerus, cum in priori Bibliothecæ suæ tomo ait, Eutropium ex hoc scriptore potissimum hausisse, quæ refert. Nam Eutropius claruit tempore Juliani; ut Victore hoc sit vetustior. Suspicor autem historicum nostrum eum esse, cujus inter inscriptiones veteres hoc fragmentum habemus:

IERUM. PRINCIPUM. CLEMENTIAM.
ANCTITUDINEM. MUNIFICENTIAM.
SUPERGRESSO.
D. N. FLAVIO THEODOSIO PIO. VICTORI.
SEMPER AUGUSTO.
SEXT. AURELIUS VICTOR V. C. URBI PRÆF.
JUDEX SACRARUM COGNITIONUM.
D. N. M. Q. E.

Sane tempora conveniunt; cum Theodosii ætate vixerit; nec multò post Theodosium & ipse vita excesserit; ut qui in Theodosii morte desinat, uti diximus. Alius tamen fuerit, si historicus noster non Victor dicebatur: sed Victorius, aut Victorinus. Quod posterius in tribus Aurelii hujus codicibus MSS. is se reperisse scribit V. Cl. Andreas Schottus. Sane in Aurelia gente fuisse non Victores modo, sed & Victorios, liquet ex antiquo lapide, quem Romæ I. Lipsius exscripsit, ubi legas, M AURELIUS VICTORIUS. Mentio hujus historici fit apud Paullum Diaconum de gestis Longobardorum lib. II. cap. XVIII. his verbis: *Sunt qui Alpes Cot-*

tias, & *Apenninas*, *unam dicunt esse provinciam*: *sed hos Victoris revincit Historia*, *quæ Alpes Cottias per se provinciam appellat*. Locus Victoris, quem signat, est iste in Nerone: *Pontum in jus provinciæ*, *Polemonis Reguli permissu*, *redegit*, *a quo Polemoniacus Pontus appellatus est*: *itemque Cottias Alpes*, *Cottio rege mortuo*. Sed veteres editt. in Paulli loco pro *Victoris*, ut est in MSSis, habent *Victorini*. Ut nec ex hoc loco liqueat de vero ejus Historici nomine.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos amez & feaux Conseillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maistres des Requestes ordinaires de nostre Hostel, Prevost de Paris, Baillifs, Sénéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Justiciers & Officiers qu'il appartiendra: SALUT. Nostre bien amée la Damoiselle LE FEBVRE, Nous a fait remontrer qu'entre differens Ouvrages ausquels elle auroit travaillé par nos ordres pour faciliter à nostre tres-cher & amé fils LE DAUPHIN, la lecture & l'intelligence des anciens Auteurs, Elle auroit achevé les Livres d'*Aurelius Victor*, & d'*Eutrope*, qu'elle a commentez & expliquez, dont les Gens studieux & le Public peuvent pareillement tirer beaucoup de satisfaction & d'utilité, lesquels elle desireroit faire imprimer & donner au public; mais elle craint qu'en ayant fait la dépense, d'autres les voulussent imprimer à son préjudice, s'il ne luy estoit pourveu de nos Lettres à ce necessaires, qu'elle Nous a fait suplier luy accorder. A CES CAUSES, Voulant favorablement traitter ladite Exposante, Nous luy avons permis & & accordé, permettons & accordons par ces Presentes, de faire imprimer lesdits Livres d'*Aurelius Victor*, & d'*Eutrope*, *& ses Commentaires*, par tel Libraire ou Imprimeur, en tel volume, marge, caractere, & autant de fois que bon luy semblera, pendant le temps de six années consecutives, à commencer du jour qu'ils seront achevez d'imprimer, iceux vendre & distribuer par tout nostre Royaume: Faisons deffenses à tous Libraires, Imprimeurs & autre, d'imprimer, faire imprimer, vendre & distribuer lesdits Livres & Commentaires, sous quelque pretexte que ce soit, mesme d'impression estrangere & autrement, sans le consentement de ladite Exposante, ou de ses ayans cause, sur peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, amende arbitraire, dépens, dommages & interests. A la charge d'en mettre deux Exemplaires de chacun en nostre Bibliotheque publique, un autre en nostre Cabinet des Livres de nostre Chasteau du Louvre, & un en celle de nostre tres-cher & feal Chevalier, Chancelier de France, le Sieur LE TELLIER. A peine de nullité des Presentes: Du contenu desquelles

Vous mandons & enjoignons faire joüir l'Exposante, & ses ayans cause, pleinement & paisiblement, cessant & faisant cesser tous troubles & empéchemens au contraires : Voulons qu'en mettant au commencement ou à la fin desdits Livres & Commentaires l'Extrait des Presentes, elles soient tenuës pour deuëment signifiées, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires, foy soit ajoûtée comme à l'Original. MANDONS au premier nostre Huissier ou Sergent, faire pour l'exécution des presentes toutes significations, deffenses, saisies, & autres Actes requis & necessaires, sans demander autre permission : CAR tel est nostre plaisir. DONNE' à Versailles, le quinziéme jour de Juin, l'an de grace mil six cens quatre-vingt-un : Et de nostre regne le trente-neuviéme. Signé, Par le Roy en son Conseil, LE ROUGE. Et scellé du grand sceau de cire jaune.

Registré sur le Livre de la Communauté des Marchands Libraires & Imprimeurs de Paris, le 23. Juillet 1681.

Signé C. ANGOT, *Syndic.*

Achevé d'imprimer pour la premiere fois, le dernier jour de Iuillet 1681.

Les Exemplaires ont esté fournis.

SEX.

SEX. AUREL. VICTORIS ORIGO GENTIS ROMANÆ,

A JANO SATURNO CONDITORIBUS,

Per ſuccedentes ſibimet Reges, 1 uſque ad conſulatum decimum CONSTANTII.

DIgeſta ex auctoribus, 2 *Verrio Flacco Antiate* (3 *ut quidem idem Verrius maluit dicere quam Antia*) *tum ex* 4 *Annalibus Pontificum, dein,* 5 *Cnæo Egnatio Veratio*, 6 *Fabio Pictore*, 7 *Licinio Macro*, 8 *Varrone*, 9 *Cæſare*, 10 *Tuberone*, 11 *Atque ex omni priſcorum hiſtoria, proinde ut quiſque*, 12 *neotericorum aſſeveravit : hoc eſt, & Livius*, & 13 *Victor Afer.*

NOTÆ.

1. ***Uſque ad conſulatum decimum Conſt.***] Ergo titulus iſte non pertinet tantum ad hunc libellum qui inſcribitur ***Origo gentis Romanæ***, ſed etiam ad duos illos ſequentes qui ***de Viris Illuſtribus***, & de ***Cæſaribus*** inſcripti ſunt. Quorum poſterior uſque ad conſulatum decimum Conſtantii Auguſti & Juliani Cæſaris tertium perducitur. Unde liquet quartum illum ***de vita & moribus Imperatorum Romanorum***, qui ***Epitomes*** nomine circumfertur ab alio Victore ſcriptum fuiſſe, quippe qui in Theodoſii morte deſinat. Sed de hoc poſtea dicetur, cum ad eum ventum erit.

2. ***Verrio Flacco Antiate.***] Quid. an Verrium Antiatem vocat? dubito. Neque ſatis liquet Antias-ne fuerit Verrius. Forſan ſic diſtinguendum. ***Verrio Flacco, Antiate.*** Ita ut per ***Antiatem*** Q. Valerius intelligendus ſit qui Antias fuit, & Annales reliquit, quorum librum LXXIV. citat Priſcianus in IX. & LXXV. Gellius lib. VII. cap. IX. ex quo etiam multa Livius.

3. ***Ut quidem idem Verr. maluit.***] Verrius ***Antiatem*** maluit dicere quam ***Antiam***: utinam ad nos perveniſſet locus ille Verrii ubi de hoc diſputabat : neque enim apud ullum uſquam ſcriptorem me ***Antias, a,*** legiſſe memini, ſed ſemper ***Antias, Antiatis.*** Liv. & al. ab Antium, quæ urbs eſt in Latio, eſt ***Antias Antiatis***, ut ab Arpinum Hirpinorum urbe, eſt ***Arpinas, atis*** Ciceroni, Plinio, &c.

4. ***Annalibus Pontificum.***] Annales Pontificum monumenta erant quæ dierum, & totius anni rerumque in eo geſtarum de-

NOTÆ.

ſcriptionem continebant, à Pontifice Maximo ſcripta, quæ & ideo Annales maximi nominantur. Cic. de Oratore: *Erat initio hiſtoria nihil aliud niſi Annalium confectio. Cujus rei memoriæque publicæ retinendæ cauſsâ, ab initio rerum Romanarum, uſque ad P. Mucium Pontificem Maximum, res omnes ſingulorum annorum mandabat literis Pontifex Maximus, referebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet populo cognoſcendi, ii qui etiam nunc annales maximi nominantur.* Dicebantur etiam ii Annales, *Pontificalium libri*, & *indigitamenta*, & *Commentarii Pontificum*.

5. *Cnæo Egnatio Veratio.*] Aliis Cnæus Egnatius Verrinus; hic ſemel tantum in hujuſce operis fine laudatur. *Contra*, inquit, *Egnatius libro primo, in ea contentione non modo Remum, non eſſe occiſum, ſed etiam*, &c. Quare male Joan. Metell. aſſeveravit Veratium in hoc opere non laudari, qui non vidit ibi Egnatium eum eſſe, qui hic Cnæus Egnatius Veratius dicitur.

6. *Fabio Pictore.*] Hiſtorico, qui Quinctus Fabius Pictor dictus eſt. Annales ſcripſit & hiſtoriam, ſed ejus Annales tantum laudat Victor. Hunc & Livius & Dionyſ. Halicarn. ſequuti ſunt.

7. *Licinio Macro.*] Qui C. Licinius Macer dictus eſt. Annales ſcripſit ex quibus multa Livius. Quædam etiam Nonius in voce *lues*; *Luculentum*, *patibulum*. In veteri libro ſcriptum erat *Licinio*, *Marco Varrone*, ſed melius aliter.

8. *Varrone.*] Is eſt M. Terentius Varro cujus libri ſex de lingua latina, & de re ruſtica libri tres ad nos pervenerunt. Multa alia ſcripſerat; ſed hic ejus Annales tantum, vel etiam librum de gente Populi Romani à Victore ſignari veriſimile eſt.

9. *Cæſare.*] Quis ſit iſte Cæſar incertum videri queat, quippe qui in totius operis ſerie nunc *Cæſar*, nunc *Julius Cæſar*, nunc *Lucius Cæſar* dicitur. Dubitavit doctiſſimus Voſſius utrum pro *Lucio*, *Cajus*, an pro *Cajo*, *Lucius* debeat reponi: Nam multi fuêre Lucii Cæſares. Ut Lucius Cæſar Auguſti ex Julia nepos; Item atavus Cæſaris dictatoris & atavi hujus pronepos, & pronepotis ejus filius, & alii quos à Victore ſignari non puto. Sed potius C. Julium Cæſarem dictatorem quem cum tam multa ſcripſerit, ut vel ex Suetonio certum eſt, non mirum videri debet quædam etiam de origine gentis Romanæ edidiſſe, quando Julia gens ortum ſuum ducere credita eſt ab eodem Julo, ſive Aſcanio, à quo urbis conditor Romulus genus traxit. Pro hac ſententia facit, quod hic modo Cajus Cæſar, modo Julius Cæſar dicitur. Nam de locis ubi *Lucius*, ſcriptum eſt, in iis *Julius* reſcribendum eſſe me doctis probaturam puto, cum tam proclivis ſit corruptio i. in l. & vice verſa l. in i.

10. *Tuberone.*] Hic eſt Q. Aelius Tubero qui hiſtoriam conſcripſit, quam hic ſignat, qui hæc ſcripſit. Ex ea quædam etiam Livius, lib. IV. & X. Chariſius, Gellius, Nonius, &c.

11. *Atque ex omni priſcorum hiſtoria.*] Velut ex Ennio, Caſſio Alexandro, Epheſio, Lutatio, Vulcatio, Acilio Piſone, Sempronio, Domitio, Octavio Catone, A. Poſtumio, Aufidio, Vennonio, Annio, Gellio, qui omnes in hoc opere laudantur.

12. *Neotericorum.*] Id eſt *recentiorum*, vox Græca *Neotericus*, ſed hanc in veteribus fruſtra quæras.

13. *Victor Afer.*] Quærunt viri docti an iſta ſcripſerit *Victor* ille *Afer*, qui ſequentes duos libellos *de Viris Illuſtribus*, & *de Cæſaribus* exaravit, qui ſe ipſum Victorem Afrum vocet, more Græcorum; ſed multa repugnant: quare cum doctiſſimo Voſſ. cogitandum eſt argumentum iſtud & libellum de origine gentis Rom. ab aliquo congeſtum fuiſſe qui poſt Aurelium Victorem fuerit, ſive is ſit Aſcon. Pedianus, ſive alius quis.

PRIMUS in Italiam creditur venisse Saturnus, ut etiam Maronis Musa testatur illis versibus:

[1] *Primus ab æthereo venit Saturnus Olympo,*
[2] *Arma Jovis fugiens, & regnis exsul ademptis*, &c.

Tanta autem usque id tempus antiquorum hominum traditur fuisse simplicitas, ut venientes ad se advenas, qui modo consilio ac sapientia præditi, ad instruendam vitam, formandosque mores aliquid conferrent, quod eorum parentes, atque originem ignorabant; [3] Cælo & terra editos, non solum ipsi crederent; verumetiam posteris affirmarent. [4] Veluti hunc ipsum Saturnum, quem [5] Cæli & Terræ filium esse dixerunt. Quod cum ita existimetur, certum tamen est [6] priorem Janum in Italiam devenisse: [7] ab eoque postea venientem exceptum esse Saturnum. Unde intelligendum est Virgilium quoque [8] non ignoratione veteris historiæ, sed suo more *primum* dixisse Saturnum, non ante quem nemo, [9] sed *principem*: ut

NOTÆ.

1. *Primus ab æthereo.*] Lib. VIII. Æneid. vers. 319.

2. *Arma Jovis.*] Qui eum regno fugaverat.

3. *Cælo & terra.*] Quos tantum Deos tunc noverant homines. Cæterum non tantum apud antiquos illos homines rudes & agrestes invaluit mos iste ut eos quorum originem ignorarent, quique grande aliquod beneficium hominibus præstitissent, Deos & à Diis ortos esse crederent: nam idem Lystreni de D. Paulo & Barnaba; Idem & alii credidere, ut ex sacris literis notum est.

4. *Veluti hunc ipsum Saturnum.*] Qui cum homo esset & à Creta veniret, ob vitæ integritatem & à Diis ortus, & à Cælo lapsus creditus est.

5. *Cæli & terræ filium.*] Orpheus de Saturno.

Γαίης τε βλάστημα καὶ οὐρανοῦ ἀστερόεντος.

Id est Terræque incrementum & Cæli Lucidi. Quamvis eum alii Oceani & Tethyos filium dicant.

6. *Priorem Janum in Ital. devenisse.*] Imo & ante Saturni adventum Janiculum condiderat. Vid. Ovid. lib. I. Fast.

7. *Ab eoque postea, &c.*] Ovid. loco supra laudato sic Janum loquentem inducit.

Hac ego Saturnum memini tellure receptum
Cælitibus regnis ab Jove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen:
Dicta quoque est latium terra, latente Deo.
Ipse solum colui cujus placidissima lævum
Radit arenosi Tibridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma est, incædua sylva virebat,
Tantaque res paucis pascua bubus erat.
Arx mea collis erat, quem vulgus nomine nostro
Nuncupat, hac ætas Janiculumque vocat.

8. *Non ignoratione veteris historiæ.*] Nam & veterem historiam non ignorasse Virgilium testatur locus ille VII. Æneid. vers. 177. de Regia Pici, ubi veterum avorum effigies è cedro stabant ex ordine.

——— *Italusque, paterque Sabinus*
Vitisator, curvam servans sub imagine falcem
Saturnusque senex, Janique bifrontis imago
Vestibulo astabant, aliique ab origine reges, &c.

9. *Sed principem.*] Hoc est, inter primos, eodem modo Græci dicunt Δῖα θεάων, πρώτιστα θεάων, divina Dearum, prima Dearum, idest, inter primas Deas.

[1] *Trojæ qui primus ab oriis:*

CUM procul dubio constet ante Æneam [2] priorem Antenorem in Italiam esse pervectum, eumque non in ora littori proxima, sed interioribus locis, id est, Illyrico [3] urbem Patavium condidisse, ut quidem idem Virgilius illis versibus ex persona Veneris, apud Jovem de ærumnis Æneæ sui conquerentis:

[4] *Antenor potuit mediis elapsus Achivis*
[5] *Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus*, &c.

Quare autem addiderit *tutus*, suo loco plenissime annotavimus in commentatione, [6] quam hoc scribere cœpimus, cognita ex eo libro, qui inscriptus est, [7] De origine Patavina. Itaque nunc, *Primus*, ex ea quoque significatione est; è qua illud in secundo Æneidos, de enume-

NOTÆ.

1. *Trojæ qui primus.*] Initio lib. 1. Æneid. quanquam ibi *Primus* ad *Lavinaque littora*, referri posse videatur, ut Virgilius dicat Æneam primum venisse Lavina littora. Nam alio alii appulere. Sed melius primus, *princeps* inter primos, ut supra, sic eodem lib. vers. 27.

Id metuens veterisque memor Saturnia belli
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis.

Prima, id est, in primis, nam ante Junonem primus ad Trojam bellum gesserat Hercules. Sic semper Virg. & optime noster supra dixit *more suo.*

2. *Priorem Antenorem.*] Neque tantum Antenorem, sed Capyn, Politem, &c.

3. *Urbem Patavium.*] Quam de suo nomine *Antenoriam* vocavit, civesque *Antenoridas*; sed mox *Patavium* & postremò *Padua* fuit appellata.

4. *Antenor.*] Lib. 1. Æneid. vers. 246. locum adj.

5. *Illyricos penetrare sinus.*] In mari Adriatico. Sinus autem pluraliter, quia mare illud ob diversa promontoria, in plures distribuitur sinus.

6. *Quam hoc scribere cœpimus.*] Mihi hic locus corruptus videtur: neque enim ita quemquam loquutum arbitror, *quam hoc scribere cœpimus* pro *antequam hoc,* &c. Fuere qui legerent *quam scribere occepimus.* Id est, *quam commentationem.* Sed quomodo cognitam commentationem diceret, quæ tantum scribi cœpta sit? Dicet quis eam in plures partes dividi & primam vulgari potuisse, id vero nil aliud est quam se argutum facere. Suspicor scriptum fuisse: *Quum hoc scribere cœpimus,* &c. in commentatione illa cognita quum libellum hunc scribere cœpimus, ex eo libro, &c.

7 *De origine Patavina.*] Ex hoc loco conjecit Joan. Metellus hujus libelli autorem esse Asconium Pedianum. Erat enim Patavinus Asconius, quo nomine eum potius quam alium suæ gentis originem scripsisse verisimile est. Sed de his judicium suum ferre nimis periculosum est. Hoc unum dicam non satis liquere Patavinum Asconium fuisse. Nunc ut ad librum de origine Patavina revertamur, eum jam olim periisse necesse est cum nullam ejus ullibi mentionem factam reperias, ne apud Commentatores quidem Virgilii qui si librum illum vidissent nihil equidem de Commentatione illa quæ ad vocem *tutus* scripta fuerat, tacuissent. Nihilominus tamen cuivis in aperto est, cur Virgilius addiderit *tutus*, scilicet ad augendam invidiam quasi diceret: Antenor proditor ille patriæ, non modò sinus Illyricos & intima regna Liburnorum penetravit, sed & tutò penetravit. Æneas vero, ille pius Æneas non modo Italis longe disjungitur oris, sed infandum, navibus amissis tempestati obnoxius huc & illuc misere vagatur. His similia in Commentatione illa scripta fuisse certum est.

ratione eorum qui [1] equo Durio digrediebantur : [2] Nam cum nominasset Tissandrum, Stenelum, Ulyssem, Athamanta, Thoanta, Neoptolemum; post intulit, *Primusque Machaon*. De quo quæri potest, Quomodo potest *Primus* dici, post tantos qui supra dicti sunt? Verum intelligemus *primum* pro principe, vel quia is [3] [ad perfectum] illis temporibus circa peritiam medicæ artis [4] præcipuus fuisse traditur. Sed ut ad propositum revertamur, [5] ferunt Creusam Erecthei Regis Atheniensium filiam speciosissimam, stupratam ab Apolline enixam puerum, eumque Delphos olim educandum esse missum: ipsam vero à patre istarum rerum nescio, [6] Xipheo cuidam comiti collocatam. Ex qua cum ille pater non posset existere, Delphos eum petiisse ad consulendum oraculum, quomodo pater fieri posset: Tum illi Deum respondisse, ut quem postero die obvium habuisset, eum sibi adoptaret: Itaque supradictum puerum, qui ex Apolline genitus erat, obviam illi fuisse, eumque adoptatum. Cum adolevisset, non contentum patrio regno, cum magna classe in Italiam devenisse, occupatoque monte, urbem ibidem constituisse, eamque ex suo nomine [7] Janiculum cognominasse.

Igitur Jano regnante apud indigenas rudes, incultosque; Saturnus regno profugus; cum in Italiam venisset, benigne exceptus hospitio est: ibique haud procul à Janiculo arcem suo nomine [8] Saturniam constituit: Isque primus agriculturam edocuit; ferosque homines & rapto

NOTÆ.

1. ***Equo Durio.***] ***Durio***, id est, ***ligneo.*** δούρειος *ligneus* δόρυ enim *lignum*.

2. ***Nam cum nominasset.***] Lib. 2. Æneid.

——— Lætique cavo se robore promunt
Tisandrus, Sthenelusque duces & dirus Ulisses,
Demissum lapsi per funem : Athamasque Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epeus.

3. ***Ad perfectum.***] Quid hoc? ***Præcipuus ad perfectum circa peritiam medicæ artis?*** dele modo ***ad perfectum***.

4. ***Præcipuus fuisse traditur.***] Nam & Æsculapii filius erat.

5. ***Ferunt Creusam.***] Nescio sane unde hanc fabulam hausit Scriptor noster. Ea certe perquàm ridicula est. Quis enim Erectheum Atheniensium regem & Apollinem ante Janum. Imo & Janum Apollinis filium, ferat. Quid ergo Janus apud Ovid. 1. Fast.

Me Chaos antiqui, nam res sum prisca, vocabant.

6. ***Xipheo cuidam.***] Lege ***Xutho.*** Xuthus enim Hellenis & Orseidos Nymphæ filius, Creusam Erecthei filiam duxit. Apollod. lib. 1. Ἕλληνος δὲ καὶ νύμφης Ὀρσηΐδος, Δῶρος, Ξοῦθος, Αἴολος, αὐτὸς μὲν οὖν ἀφ' αὑτοῦ, τοὺς καλουμένους Γραικοὺς προσηγόρευσεν Ἕλληνας. τοῖς δὲ παισὶν ἐμέρισε τὴν χώραν. καὶ Ξοῦθος μὲν λαβὼν τὴν Πελοπόννησον, ἐκ Κρεούσης τῆς Ἐρεχθέως Ἀχαιὸν ἐγέννησε, καὶ Ἴωνα, ἀφ' ὧν Ἀχαιοὶ καὶ Ἴωνες καλοῦνται. Id est. ***Ex Hellene autem & Orseide Nympha nati sunt Dorus, Xuthus & Æolus. Is quidem de se Hellenas, qui postea Græci vocati sunt, nominavit: Filiis vero loca partitus est. Xuthus adeptus Peloponnesum ex Creusa Erecthei filia Achæum genuit & Jonem, à quibus Achivi & Jones nuncupantur.***

7. ***Janiculum.***] In regione transtiberina, ad lævum latus Tiberis.

8. ***Saturniam.***] In regione cistiberina,

vivere aſſuetos ad compoſitam vitam eduxit, unde Virgilius in octavo ſic ait:

Hæc nemora [1] *indigenæ Fauni, Nymphæque tenebant,*
Genſque virûm [2] *truncis, & duro robore nata:*
[3] *Queis neque mos, neque cultus erat: nec jungere tauros*
Aut componere opes norant, aut parcere parto:
[4] *Sed rami,* [5] *atque aſper victu venatus alebat.*

Omiſſoque Jano, qui nihil aliud quam ritum colendorum deorum religioneſque induxerat; [6] ſe Saturno maluit annectere: qui vitam moreſque feris etiam tum mentibus inſinuaſſe [7] [dicitur, &] ad communem utilitatem, ut ſupra diximus, diſciplinam colendi ruris edocuit; ut quidem indicant illi verſus:

Is genus indocile, ac diſperſum montibus altis
Compoſuit, legeſque dedit; [8] *Latiumque vocari*
Maluit, his quoniam latuiſſet tutus in oris.

[9] Iſtum etiam uſum ſignandi æris, ac monetæ in formam incutiendæ oſtendiſſe traditur: in qua ab una parte [10] caput ejus imprimeretur; altera navis, qua vectus illo erat. Unde hodieque aleatores [11] poſito nummo opertoque, optionem conluſoribus ponunt enunciandi quid pu-

NOTÆ.

in monte Tarpeio, Varr. lib. IV. de P. P. *Antiqnuum oppidum in hoc monte Tarpeio fuiſſe Saturniam ſcribitur.* Hic mons *Saturnius* etiam dictus fuit.

1. *Indigenæ*] αὐθιγενεῖς, id eſt. Ibi nati, geniti, nec aliunde advecti.

2. *Truncis & duro robore.*] Quòd homines primum in cavis arboribus & ſpeluncis habitarent Lucret. lib. V.

Nec dum res igni ſcibant tractare, nec uti
Pellibus, & ſpoliis corpus veſtire ferarum:
Sed nemora, atque cavos montes ſilvaſque colebant
Et frutices inter condebant ſqualida membra.

Inde eos Poëtæ arborum truncis & duris quercubus natos fabulati ſunt.

3. *Queis neque mos, neque cultus.*] Lucret. Ibid.

Nec commune bonum poterant ſpectare, nec ullis
Moribus inter ſe ſcibant, nec legibus uti.

4. *Sed rami.*] Lucret. Ibid.

Quod ſol atque imbres dederant, quod terra crearat
Sponte ſua ſatis id placabat pectora donum.

5. *Atque aſper victu ven.*] Junge *victu* cum *alebat* & *alebat victu*, nil aliud eſt quam *alebat.*

6. *Se Saturno maluit annectere.*] Quis ſe maluit annectere? Gens illa virum truncis & duro robore nata? vix hanc ſcribendi rationem probabunt eruditi.

7. *Dicitur, &c.*] Verba ſemicirculis incluſa in Mſſ. deeſſe ſignificantur. Quare forte vera ſit doctiſſ. Screverii conjectura qui legit. *Qui vitam moreſque feris etiam tum mentibus inſinuans ad communem,* &c.

8. *Latiumque vocari.*] Ovid. I. Faſt. *Dicta quoque eſt Latium terra, latente Deo.*

9. *Iſtum.*] *Saturnum* ſcilicet. al. legunt. *Is tum.*

10. *Caput ejus.*] *Jani* non Saturni. De hoc ære ubi ab una parte forma Jani biceps, & ab altera ratis erat impreſſa, Ovid I. Faſt.

——— *Sed cur navalis in ære*
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?
Noſcere me duplici poſſes in imagine, dixit;
Ni vetus ipſa dies extenuaret opus.
Cauſſa ratis ſupereſt. Tuſcum rate venit in amnem
Ante pererrato falcifer orbe Deus.
At *bona poſteritas puppim formavit in ære*
Hoſpitis adventum teſtificata Dei.

11. *Poſito numo opertoque.*] Non ſolum

rent subesse, caput, aut navem: Quod nunc vulgo corrumpentes, [1] navigandi dicunt. Ædes quoque sub clivo Capitolino, in quo pecuniam conditam habebat; [2] Ærarium Saturni hodieque dicitur. Verum quia, ut supra diximus, prior illuc Janus advenerat cum eos post obitum divinis honoribus cumulandos censuissent; in sacris omnibus primum locum Jano detulerunt; usque eò ut etiam cum aliis diis sacrificium fit, dato thure in altaria, [3] Janus prior nominetur, [4] cognomento quoque addito Pater, secundum quod noster cognomento sic intulit:

Hanc Janus Pater; hanc Saturnus condidit arcem.

Ac subinde:

Janiculum huic; illi fuerat Saturnia nomen:

[5] Eique (eo quod mire præteritorum memor, tum etiam futuri) dixerit:

[6] Rex arva Latinus & urbes
Jam senior longa placidas in pace regebat.

[7] Quo regnante, [8] Trojanos refert in Italiam devenisse. Quæritur quomodo Sallustius dicat. [9] *Cumque his Aborigenes, genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum.* Quidam autem tradunt

NOTÆ.

posito, & operto, sed & in altum jacto. Utroque modo hodieque fit. Ludum vocamus, *jouer à croix ou pile.*

1. *Navigandi dicunt.*] In al. *Naviandi.* Sed legendum *naviam*; est autem *navia* idem quod *linter, ex uno ligno exculpto ut navis, quo utuntur alveo in vindemia.* Fest. Pomp. hujus autem rei meminit Macrob. lib. I. Saturnal. cap. VII. *Janus cùm Saturnum classe pervectum excepisset hospitio, & ab eo edoctus peritiam ruris, ferum illum & rudem ante fruges cognitas victum in melius redegisset, regni eum societate muneravit. Cum primus quoque æra signaret, servavit & in hoc Saturni reverentiam, ut quoniam ille navi fuerat advectus, ex una quidem parte sui capitis effigies, ex altera vero navis exprimeretur, quo Saturni memoriam etiam in posteros propagaret. Æs ita fuisse signatum hodiéque intelligitur in aleæ lusu, cum pueri denarios in sublime jactantes capita aut naviam, lusu teste vetustatis, exclamant.*

2. *Ærarium Saturni.*] Cave credas ærarium fuisse Saturni tempore, nam ejus ædem primus ærarium fecit Valerius Publicola.

3. *Janus prior nominatur.*] Horat. Epist. XVI. lib. I.

Quandocumque Deos vel porco vel bove placat
Jane Pater, clare, clare cum dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri

Vid. Ovid. I. Fast. & Macrob. Saturn. lib. I. cap. IX.

4. *Cognomento quoque addito Pater.*] Ut & Deos omnes PATRES appellabant. Quamvis Janum propria appellatione non honoris tantum gratiâ *Patrem* appellatum verisimile est cum ab eo omnia, initium duxisse crederentur. Imo & innuit Athenæus, lib. ult. Ιανος, ὁ παρ' ἡμῖν θεὸς, ὃν πατέρα προσαγορεύομεν, id est. *Janus, qui nobis Deus est, quem Patrem vocamus.*

5 *Eique, eo quod,* &c.] Quorsùm hæc pertineant non video, nil tamen vel corruptum, vel deperditum ausim pronuntiare, cùm de iis nihil Interpretes, quibus opinor prona omnia & facilia visa sunt. Videant acutiores.

6. *Rex arva Latinus.*] Lib. VII. Æneid. v. 45.

7. *Quo regnante.*] Latino.

8. *Trojanos.*] Ænea duce.

9. *Quæritur quomodo Salustius, dicat: Cumque his.*] Hoc est: quo tem-

terris diluvio coopertis, passim multos diversarum regionum in montibus, ad quos confugerant, constitisse: ex quibus quosdam sedem quærentes, pervectos in Italiam, Aborigines appellatos. Græca scilicet appellatione, à cacuminibus montium [1] qui illi oræ faciunt: Alii volunt eos, [2] quod errantes illo venerint, primo Aborigines, post mutata una littera, altera adempta, Aborigines cognominatos. Eos advenientes [3] Picus excepit, permissos vivere ut vellent. Post Picum regnavit in Italia Faunus, [4] quem à fando dictum volunt, quod is solet futura præcinere versibus, [5] quos Saturnios dicimus: quod genus metri in vaticinatione Saturniæ primum proditum est. [6] Sed urbem Saturnus, cum in Italiam venisset, condidisse traditur. Ejus rei Ennius testis est, cum ait: [7] *Versibus quos olim Fauni vatesque canebant.* [8] Hunc Faunum plerique eundem Silvanum à silvis, Inuum deum; Quidam etiam Pana, vel Pan esse dixerunt.

Igitur regnante Fauno [9] ante annos circiter sexaginta, quam Æneas in Italiam deferretur. Evander Arcas Mercurii & Carmentis Nymphæ filius, simul cum matre eodem venit: Quam quidam memoriæ prodiderunt, primo Carmentim dictam: post Nicostraten, [10] de carminibus;

NOTÆ.

pore Æneas cum profugis Trojanis Italiam appulit, tum Aboriginum rex erat Latinus. Quomodo igitur Salustius dicere potuit, Aborigines sine imperio fuisse? Solutionem hanc dedit Zanchius: Quia, inquit, tunc Latinus prælio adversus finitimos Rutulos collato decesserat. Sed vix huic objectioni ita occurrendum esse judico: Aborigines enim sine legibus, sine imperio, quippe genus agreste, nulli obtemperare suetum, sed pro libidine se cuicumque vellet addicere.

1. *Qui illi oræ faciunt.*] Vere Schottus, *quæ illi* ὄρη *vocant.* ὄρη sunt montes. Sed ridiculum *Aborigines* ἀπὸ τοῦ ὄρεος.

2. *Quod errantes.*] Ridiculum; idem tamen Festus Pomp. & Dionys. Halicarn. Aborigines qui ab origine ibi fuerunt, non ex stirpe adventitia.

3. *Picus*] Saturni filius, Fauni Pater Virg. VII. Æneid.

——— *Fauno Picus paetr, isque parentem*
Te Saturne refert, tu sanguinis ultimus autor.

4. *Quem à fando dictum volunt.* Varro lib. VI. de LL. *Fauni Dei Latinorum ita ut Faunus & Fauna sint in versibus quos vocant Saturnios; in silvestribus traditum est solitos fari, à quo fando Faunos dictos.*

5. *Quos Saturnios.*] A Saturno versus Saturnii dicti sunt: eorum lex adeo soluta fuit ut non metrum, sed simplex cum rythmo cantus fuerint.

6. *Sed urbem Saturnus.*] Quis non videt hæc malè suis sedibus mota fuisse. Ea igitur ex Gruteri conjectura sic ordinanda sunt: *Quod genus metri in vaticinatione Saturniæ primum proditum est. Ejus rei testis est Ennius cum ait, versibus quos olim Fauni vatesque canebant. Sed urbem Saturnus,* &c.

7. *Versibus quos olim.*] Locus Ennii integer.

——— *Scripsere alii rem*
Versibus quos olim Fauni vatesque canebant
Cum neque musarum scopulos quisquam superarat.
Nec dicti studiosus erat.

Quæ satis indicant inconditos versus fuisse Saturnios.

8. *Hunc Faunum.*] Idem Livius lib. I. & Servius VI. Æneid.

9. *Ante annos circiter sexaginta.*] Si vere rationem putes, anni sunt 67. Evander enim colonos in Latium deduxit anno mundi 2698. Æneas vero Laurentium venit anno 2769.

10. *De carminibus.*] Carmentam dictam de carminibus. Ovid. I. Fast.

co quod

eo quod videlicet omnium literarum peritissima, futurorumque prudens, versibus canere sit solita: adeo ut plerique velint, non tam ipsam à carmine Carmentam, quam carmina, a qua dicta essent, appellata: [1] Hujus admonitu transvectus in Italiam Evander, ob singularem eruditionem atque scientiam literarum, brevi tempore in familiaritatem Fauni se insinuavit: atque ab eo hospitaliter benigneque exceptus, non parvum agri modum ad incolendum accepit: quem suis comitibus distribuit, exædificatis domiciliis in eo monte, quem primo tum illi [2] à Pallante [3] Pallanteum, [4] postea nos Palatium diximus; [5] Ibique Pani Deo fanum dedicavit: quippe is familiaris Arcadiæ deus est, teste etiam Marone, qui ait:

[6] Pan Deus Arcadiæ captam te Luna fefellit.

Et item:

[7] Pan etiam Arcadia mecum si judice certet.

Primus itaque omnium Evander Italicos homines legere & scribere edocuit, [8] litteris partim quas ipse antea didicerat: Idemque fruges [9] in Græcia primum inventas ostendit, serendique usum edocuit, terræque excolendæ gratia, primus boves in Italia, junxit. Eo regnante, forte [10] Recaranus quidam, Græcæ originis, ingentis corporis, & magnarum virium pastor, quia erat forma & virtute cæteris antecellens, Hercules appellatus, eodem venit: Cumque armenta ejus circa flumen [11] Albulam pascerentur, Cacus Evandri servus, [12] nequitiæ versutus, & præter cætera furacissimus, Recarani hospitis boves subripuit; ac ne quod esset indicium, aversas in speluncam attraxit: Cumque Recaranus vicinis regionibus peragratis, scrutatisque omnibus ejuscemodi latebris, desperas-

NOTÆ.

Ipsa mone qua nomen habes a carmine ductum.

1. ***Hujus admonitu.***] Vid. Ovid. 1. Fast. v. 475. qui hanc historiam fuse persequitur.

2. ***A Pallante.***] Evandri filio.

3. ***Pallanteum.***] Virg. —— ***Et nobile Pallanteum.***

Item: ***Pallantis proavi de nomine Pallanteum.***

4. ***Postea nos Palatium.***] Solin. cap. 1. ***Palatium nemo dubitaverit quin Arcadas habeat auctores, a quibus primum Pallanteum oppidum, &c. Sunt qui velint à Balatibus ovium, mutata litera vel a Pale pastorali Dea; aut, ut Silenus probat à Palanthe Hyperborei filia.*** Vide Festum in voce ***Palatium.***

5. ***Ibique Pani fanum.***] Fuit & sylva eidem Pani consecrata.

6. ***Pan Deus Arcadiæ.***] Lib. 3. Georg. v. 392.

Munere sic niveo lanæ (si credere dignum est.)

Pan Deus, &c.

7. ***Pan etiam.***] Eclog. iv.

8. ***Literis partim quas ipse***] Partim, quia & ipse quasdam invenisse traditur.

9. ***In Græcia***] Athenis, Ideo eas ***frugum parentem*** vocat Florus.

10. ***Recaranus quidam.***] De Recarano nil usquam me legisse memini. Neque scio, unde hęc hauserit Cassius. At Carani Heraclidæ meminere, Liv. lib. 45. Plutarch. in Alexandro: Solinus, cap. xv. Justin. lib. vii. Paterculus lib. 1. & Suidas.

11. ***Albulam.***] Qui ***Tibris*** postea dictus est.

12. ***Nequitiæ versutus.***] Mira locutio. Nequitiæ, in dandi casu.

ſet inventurum; utcumque æquo animo diſpendium ferens, excedere his finibus conſtituerat: At vero Evander excellentiſſimæ juſtitiæ vir, poſtquam rem, uti acta erat, comperit, ſervum [1] noxæ dedit, boves reſtitui fecit. Tum Recaranus ſub Aventino, [2] Inventori patri aram dedicavit, [3] appellavitque Maximam, & apud eam, decimam ſui pecoris [4] profanavit. Cumque ante moris eſſet, uti homines decimam fructuum regibus ſuis præſtarent; æquius ſibi ait videri deos potius illo honore impartiendos eſſe, quam Reges; inde videlicet tractum, ut Herculi decimam profanari mos eſſet, ſecundum quod Plautus, [5] *In partem*, inquit,* *Herculaneam*, id eſt, decimam. Conſecrata igitur ara Maxima, profanataque apud eam decima, Recaranus, eo quod Carmentis invitata, ad id ſacrum non affuiſſet; ſanxit ne cui fœminæ fas eſſet veſci ex eo quod eidem aræ ſacratum eſſet: [6] atque ab ea re divina, fœminæ in totum remotæ. Hæc Caſſius lib. I. At vero [7] in libris Pontificalium traditur: Hercules Jove atque Alcmena genitus, ſuperato [8] Geryone, agens [9] nobile armentum, cupidus ejus generis boves in Græcia inſtituendi; forte in ea loca veniſſe, & ubertate pabuli delectatus, ut ex longo itinere homines ſui & pecora reficerentur; aliquamdiu ſedem ibi conſtituiſſe: Quæ cum in valle, [10] ubi nunc eſt Circus maximus, paſcerentur; neglecta cuſtodia, quod nemo credebatur auſurus violare Herculis prædam, latronem quendam regionis ejuſdem, magnitudine corporis & virtute cæteris prævalentem, octo boves in ſpeluncam, quominus furtum veſtigiis colligi

NOTÆ.

1. *Noxæ dedit.*] Noxæ dedere, eſt in delicti pœnam dare.

2. *Inventori patri.*] Jovi.

3. *Appellavitque maximam.*] Sive quod ingens eſſet, ſive quod maximæ dignationis. Serv. 8. Æneid. *Ingens enim eſt ara Herculis, ſicut videmus hodieque poſt januas Circi Maximi. Alii maximam ideo dicunt quia illo tempore omnibus erat honore potior.*

4. *Profanavit.*] Id eſt, polluxit. Propalam expoſuit. Varr. lib. V. de LL. *Profanatum quod in ſacrario pollutum.*

5. *In partem, inquit, Hercul.*] Nullibi apud Plautum legitur *in partem Hercul.* Sed in Trucul.

——— *Mihi partem detraxi Herculaneam.*

6. *Atque ab ea.*] Legendum ſuſpicatur Gruterus *atque ab eo.* Id eſt, ab eo tempore: notatur enim tempus ex quo remotæ mulieres ab Herculaneo ſacrificio. Sed falli Gruterum puto. Nihil enim mutandum. Ait Victor ab ea ara Maxima ſcilicet, remotas mulieres re divina. Quippe cum duæ eſſent aræ Herculis, altera in foro Boario, altera ad portam trigeminam in regione Circi Maximi, ab iſta tantum mulieres prohibebantur. Plutarch. in Quæſt. Rom. διὰ τί δυοῖν βωμῶν Ἡρακλέους ὄντων, οὐ μεταλαμβάνουσι γυναῖκες οὐδὲ γεύονται τῶν ἐπὶ τοῦ μείζονος θυομένων; *Cum duæ ſint Aræ Herculis cur mulieres prohibentur participes eorum* fieri *quæ apud majorem ſacrificantur?* Et inde fortaſſe error eorum qui duas aras maximas eſſe contendunt, &c.

7. *In libris Pontificalium.*] Quos ſequuntur, Virg. lib. VIII. Ovid. I. Faſt. Liv. lib. I. aliique.

8. *Geryone.*] Chryſaoris & Callirrhoes filius fuit Geryone trium hominum corpore præditus. Habitabat Erytheam Inſulam non procul ab Oceano, quam nunc Gadera nominant. Apollod. lib. II.

9. *Nobile armentum.*] Quod fuit coloris punicei.

10. *Ubi nunc eſt Circus.*] Palatini latere Meridionali quod Aventino oppoſitum eſt. Non longe a Tiberi.

possset, caudis abstraxisse: Cumque inde Hercules proficiscens, reliquum armentum, casu, præter eandem speluncam, ageret; forte quadam inclusas boves transeuntibus admugisse, atque ita furtum detectum: Interfectoque Caco, Evandrum, re comperta, hospiti obviam ivisse gratantem, quod tanto malo fines suos liberasset: Compertoque, quibus parentibus ortus esset Hercules, rem ita, uti erat gesta, ad Faunum pertulisse: Tum eum quoque amicitiam Herculis cupidissime appetisse. Quam opinionem [1] sequi metuit noster Maro. Cum ergo Recaranus [2] sive Hercules, patri inventori aram Maximam consecrasset; duos ex Italia, quos eodem sacra certo ritu administranda edoceret: [3] adscivit, Potitium & Pinarium. Sed eorum Potitio, [4] qui prior venerat ad comedenda exta admisso; Pinarius eo quod tardius venisset, posterique ejus submoti: unde hodieque servatur: Nemini Potitio Pinariæ gentis in eis sacris vesci licet: Eosque alio vocabulo prius appellatos, nonnulli volunt. Post vero Pinarios dictos [5] ἀπὸ τοῦ πεινᾶν, quod videlicet jejuni, ac per hoc esurientes ab ejusmodi sacrificiis discedant: Isque mos permansit usque Appium Claudium Censorem, ut Potitiis sacra facientibus, vescentibusque de eo bove quem immolaverant, postquam inde nihil reliquissent, Pinarii deinde admitterentur. Verum postea Appius Claudius accepta pecunia [6] Potitios illexit, ut administrationem sacrorum Herculis, servos publicos edocerent, nec non etiam mulieres admitterent. Quo facto, ajunt, [7] intra dies triginta omnem familiam Potitiorum, quæ prior in sacris habebatur, extinctam: atque ita sacra penes Pinarios resedisse, eosque tam religione quam etiam pietate edoctos, mysteria ejusmodi fideliter custodisse. Post Faunum Latino ejus filio in Italia regnante, Æneas, Ilio Achivis prodito [8] ab Antenore, aliisque principibus, cum præ se deos penates, patremque Anchisen humeris gestans,

NOTÆ.

1. *Sequi metuit noster Maro.*] Imo *maluit* & ita omnino legendum ut optime Schottus. His enim gemina sunt quæ apud Virg. leguntur lib. VIII. Æneid. vers. 193.

2. *Sive Hercules.*] Quidam tamen non ipsum Herculem, sed Evandrum aram dicasse contendunt. Alii aliter: Neque convenit inter auctores.

3. *Adscivit Potitium & Pinarium.*] *Sacrum Herculi, adhibitis ad ministerium dapemque Potitiis ac Pinariis, quæ tum familiæ maxime inclytæ ea loca incolebant, factum.* Liv. lib. I. Sect. 7.

4. *Qui prior venerat.*] Idem. Liv. Ibid. *Forte ita evenit ut Potitii ad tempus præsto essent, iisque exta apponerentur. Pinarii extis adesis, ad ceteram venirent dapem. Inde institutum mansit, donec Pinarium genus fuit, ne extis solemnium vescerentur.*

5. ἀπὸ τοῦ πεινᾶν.] Id est: A verbo πεινᾶν *esurire*: sed ridiculum: illis enim & *Potitiis* & *Pinariis* nomen fuit ante Herculis sacrum institutum.

6. *Potitios illexit.*] Infra in libello de viris illustribus cap. 34. *Potitios Herculis Sacerdotes pretio corrupit, ut Sacra Herculea servos publicos edocerent: unde cæcatus est: gens Potitiorum funditus periit.*

7. *Intra dies triginta.*] Livius lib. IX. Sect. 29. intra annum omnes cum stirpe extinctos dicit.

8. *Ab Antenore.*] Antenorem patriæ proditorem fuisse scribunt Cornel. Sisenna & Servius. Sed contra Liv. lib. I. Sect. I.

nec non & parvulum filium manu trahens, noctu excederet; orta luce cognitus ab hostibus, eo quod [1] tanta onustus pietatis sarcina erat, non modo à nullo interpellatus; sed etiam a rege Agamemnone quo vellet, ire permissus: [2] Idam petit: ibique navibus fabricatis, cum multis diversi sexus, oraculi admonitu Italiam petit: ut docet [3] Alexander Ephesius lib. I. belli Marsici. At vero [4] Lutatius non modo Antenorem, sed etiam [5] ipsum Æneam proditorem patriæ fuisse tradit: Cui cum a rege Agamemnone permissum esset ire quo vellet, & humeris suis, quod potissimum putaret, hoc ferret; nihil illum præter deos penates, & patrem, duosque parvulos filios, ut quidam tradunt, ut vero alii, unum [6] cui Julo cognomen, post etiam Ascanio fuerit, secum extulisse: Qua pietate motos Archivorum principes remisisse ut reverteretur domum, atque inde omnia secum quæ vellet, auferret. Itaque eum magnis cum opibus, pluribusque sociis utriusque sexus a Troja digressum, longo mari emenso per diversas terrarum oras in Italiam devenisse: Ac primum Thraciam appulsum, [7] Ænum ex suo nomine condidis-

NOTÆ.

1. *Tanta onustus pietatis sarcina.*] Vix quemquam ita locutum puto, de eo qui propter pietatem suum Patrem humeris ferat.

2. *Idam petit.*] Virg. lib. 3. vers. 5.

—— *Classemque sub ipsa*
Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ.

3. *Alexander Ephesius.*] Qui *Lycnus* fuit cognominatus. Historiam scripsit & carmina, Ovid. Strab. lib. XIV.

4. *Lutatius.*] Nescio cur Sylburgius legi voluerit *Vulcatius.* Id sane abunde refellitur ab iis Scriptoribus qui *Lutatii* non minus quam *Vulcatii* meminerunt. Hic autem Q. *Lutatius* diversus est ab illo Q. *Lutatio* cui cognomen fuit *Catulus* de quo Cicero in Bruto. Hujus opus *communes historias* vocat Servius IX. Æneid.

5. *Sed ipsum Æneam.*] Hoc refellit Liv. primulo initio lib. I. ut supra dictum est.

6. *Cui Julo cognomen post etiam Ascanio.*] Hic noster binominem vocat Ascanium Livium & Virgil. sequutus.

Ascaniusque puer cui nunc cognomen Julo.
Infra tamen Victor Julum Ascanii filium facit. Cui Dionysius, Eusebius, aliique consentiunt. Ergo hinc etiam colliges libellum istum ab Aurel. Victore nunquam scriptum fuisse.

7. *Ænum ex suo nomine.*] Ænum oppidum littorale Thraciæ. Ubi sepultus Polydorus. Sed falsum est Æneam Ænum urbem condidisse. Nec si condidisset, ab Ænea *Ænus* umquam vocata fuisset. Æneas non Ænum, sed *Ainejan* condidit. Quæ diversa est ab Æno. Sed utramque Veteres confuderunt. Ænus contra Cherroneson Thracicam in Melane sinu ad ostia Hebri fluminis, longe ante Æneam condita ut pote quæ auxilia ad Trojam miserit, Homero teste. Callimachus & Euphorion a socio Ulissis dictam scripsere illic sepulto, eo tempore quo missus est ad frumenta portanda, ut refert Servius. Hæc Ænos in propinquo Polydori tumulum habuit. *Ænea* vero urbs ab Ænea nominata, & ab eodem extructa in Cherroneso quæ Pallene vocatur ad Thermæum sinum haud longe a Thessalonica, ut luculenter testatur gravis auctor Dionysius. Græci scriptores disertim distingunt Αἶνον & Αἰνείαν, ut & duas illas peninsulas Thracicas quarum una ad Melana sinum; altera ad Thermæum quæ & Macedonica. Hæc discrimina latini Auctores strenue confundunt. Nam Virgilius *Aineadas* vel *Æneam* in eo loco condi facit ab Ænea profugo, ubi erat *Ænus.* Et Mela: *Eximia est Ænos ab Ænea profugo condita.* Perperam: diversa enim opida Ænus & Ænea. Sed Ænejæ apud Geographos nulla mentio, quia, ut Dionysius & Strabo testantur, cum aliis opidis vicinis contributa est a Cassandro in nomen Thessa-

se: Deinde cognita [1] Polymnestoris perfidia ex Polydori nece, inde digressum, pervectumque ad insulam Delum, atque illinc ab eo [2] Laviniam Anii sacerdotis Apollinis filiam in matrimonium adscitam, ex cujus nomine [3] *Lavinia littora* appellata. Postquam is multa maria permensus, appulsus sit ad Italiæ promontorium, quod est in Bajano, circa Averni lacum; ibique gubernatorem Misenum [4] morbo absumptum, sepultum ab eo: ex cujus nomine [5] urbem Misenon appellatam, ut etiam scribit Cæsar Pontificalium lib. 1. Qui tamen hunc Misenum non gubernatorem, sed tubicinem fuisse tradit. Inde non immerito utramque opinionem secutus Maro sic intulit:

[6] At pius Æneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, [7] remumque, tubamque.

Quamvis [8] auctore Homero quidam asserant tubæ usum, Trojanis temporibus etiam tunc ignoratum. Addunt præterea quidam Æneam in eo littore Euxini cujusdam comitis matrem, [10] ultimo ætatis affectam, [11] circa stagnum, quod est inter Misenon Avernumque [12] extulisse, atque inde loco nomen inditum, qui [13] etiam nunc Euxinius sinus dicitur: cumque comperisset ibidem Sibyllam mortalibus futura præcinere,

NOTÆ.

Ionicæ cum ab ea conderetur. Æuus vero usque ad extrema Græciæ tempora permansit. Plura vide apud Salm. exercit. Plin.

1. *Polymnestoris perfidia.*] Polymnestor Thraciæ rex fuit, apud quem Priamus, periclitante Troja, Polydorum filium misit cum magna auri copia, ut ad meliora fata servaretur. Sed capto Ilio Polymnestor eum auri cupiditate trucidavit.

2. *Laviniam Anii Sacerdotis.*] Nescio quos hic autores noster sequutus sit, qui Laviniam non Latini regis, sed Anii Sacerdotis filiam facit, eamque in Delo non in Italia ab Ænea ductam.

3. *Lavinia littora appellata.*] Quidam tamen ea hoc nomen ante Æneæ adventum habuisse contendunt. Vide quæ de ea re Erythræus.

4. *Morbo absumptum.*] Imo: *Indigna morte peremptum*, qui scilicet sub aquis mersus fuit.

5. *Misenon urbem.*] Montem etiam, Virg.
Monte sub aërio, qui nunc Misenus ab illo, &c.
Miseni urbis meminit Joseph. 19. antiquit.

6. *At pius Æneas.*] Lib. VI. Æneid. versu 233.

7. *Remumque, tubamque.*] Quod remex & tubicen fuerat. Male qui per *remum* lorum intelligunt quod continet tubam.

8. *Auctore Homero quidam asserant.*] Tubam priscis ignotam fuisse argumento est quod cum eam Homerus noverit, nunquam tamen Heroibus tribuat. Eustath. Iliad. 6. p. 1139. Edit. Rom. φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ ὡς οἶδε μὲν ὁ ποιητὴς σάλπιγγα· ἥρωας δὲ οὐκ εἰσάγει χρωμένους αὐτῇ, οὐδὲ εἰδότας. Id est. *Aiunt autem veteres tubam novisse quidem Homerum, Heroas vero neque ea utentes, neque ejus usus peritos inducere.*

9. *Euxini cujusdam.*] De Euxino Æneæ comite nil compertum habeo, de eo enim alii Scriptores tacent.

10. *Ultimo ætatis affectam.*] Id est. Ultima ætate domitam, senectute affectam dixisset Cicero.

11. *Circa stagnum quod.*] An Lucrinum lacum intelligit?

12. *Extulisse.*] Ad sepulturam, propri?.

13. *Etiam nunc Euxinius sinus.*] Tamen de Euxinio sinu nil usquam reperias. Dubitavit Ortel. num legendum sit, *Ausonius* quod fieri nequit nisi etiam supra pro *Euxini* legatur *Ausonii*. Quod nemini probabitur.

in opido quod vocatur [1] Cimbarionis, venisse eo sciscitatum de statu fortunarum suarum: aditisque fatis, vetitum ne is cognitam in Italia sepeliret [2] Prochytam, cognatione sibi conjunctam, quam incolumem reliquerat. Et postquam ad classem rediit, reperitque mortuam [3] in insula proxima sepelisse, [4] quæ nunc quoque eodem est nomine, ut scribunt [5] Vulcatius, & Acilius Piso. Inde profectum pervenisse in eum locum qui nunc [6] portus Cajetæ appellatur, [7] ex nomine nutricis ejus quam ibidem amissam sepeliit. At vero Cæsar & [8] Sempronius ajunt, Cajetæ cognomen fuisse, non nomen: ex eo scilicet, inditum, quod ejus consilio impulsuque matres Trojanæ tædio longi navigii [9] classem ibidem incenderint, Græca scilicet appellatione ἀπὸ τοῦ καίειν, quod est incendere. Inde ad eam Italiæ oram quæ [10] ab arbusto ejusdem generis, Laurens appellata est, Latino regnante, pervectum [11] cum patre Anchise, filioque & cæteris suorum; navibus egressum, in littore accubuisse, consumptoque quod fuerat cibi, [12] crustam etiam de farreis mensis, quas sacratas secum habebat comedisse. Tum Anchisa conjiciente illam esse miseriarium errorisque finem; quippe meminerat, [13] Venerem sibi aliquando prædixisse, cum in externo littore esurie compulsi, sacratasque mensas invasissent, illum condendæ sedis [14] fatalem locum fore: *b* Scrofam

INTERPRETATIO.

b *Porcam etiam parturientem quam cum e navi eduxissent ut eam mactarent, &* ea *se ministrorum manibus subtraxisset, insequutum* esse *Æneam repetentem quod illi quan-*

NOTÆ.

1. *Cimbarionis.*] Nomen istud nullibi apud alios autores legitur, quare corruptum putavit Ortel. legendumque *Cimmerium* quod oppidum juxta lacum Avernum agnoscit Plin.

2. *Prochytam.*] De Prochyta muliere, Æneæ cognatione conjuncta nil reperire potui.

3. *In insula proxima.*] In sinu Puteolano.

4. *Quæ nunc quoque.*] Prochyta, melius alii Prochytam ab effusione dictam volunt, quippe quæ ab Ænaria sit profusa. Græcis προχύτη a προχύω *profundo, effundo.* Vid. Plin. lib. 3. cap. 6.

5. *Vulcatius*] Nescio an is sit *Vulcatius Terentianus.*

6. *Portus Cajetæ*] Hodie *Gaieta.*

7. *Ex nomine nutricis.*] Virgil. lib. 7. Æneid. Initio.

Tu quoque littoribus nostris Æneia nutrix,
Æternam moriens famam, Caieta, dedisti.

8. *Sempronius.*] Sempronius Asellio, ut puto, qui rerum Romanarum libros scripsit. Fuit & alter Sempronius, C. Sempr. Tuditanus dictus quem hic signari non puto.

9. *Classem ibidem incenderint.*] Virgilius tamen in Sicilia classem incensam, non in Italia, & hortatu Iridis, non Caietæ.

10. *Ab arbusto ejusdem generis, Laurens.*] Laurens vel Laurentum a Laurea sylva. Varr. lib. IV. de L. L. *Laurentum ab eo quod ibi sepultus est T. Tatius rex, qui a Laurentibus interfectus est, ab sylva laurea, quod ea ibi excisa & ædificatus vicus.*

11. *Cum Patre Anchise.*] Quem longe ante vita functum tradit Virgil.

12. *Crustam etiam de farreis mensis quas sacratas.*] Mensas intellige quæ ex frumento confectæ Diis penatibus consecrabantur. Vid. Virg. Æneid. lib. 3. vers. 257. & lib. 7. vers. 114.

13. *Venerem sibi aliquando.*] Apud Virg. harpyarum una *Celæno* nomine hanc famem prædicit lib. 3.

14. *Fatalem locum.*] Fatis destinatum.

etiam [1] Incientem; quam cum e navi produxiſſent, ut eam immolarent, & ſe miniſtrorum manibus eripuiſſet, recordatum Æneam, quod aliquando ei reſponſum eſſet, urbi condendę quadrupedem futuram ducem: [2] Tum ſimulacris deorum Penatium, proſecutum, atque illum ubi illa procubuit, enixaque eſt porculos triginta; [3] ibidem auſpicatum; .·. poſtquam Lavinium dixit: ut ſcribit Cæſar lib. 1. & Lutatius lib. 2. At vero [4] Domitius non orbes farreos, ut ſupra dictum eſt, ſed menſarum vice ſumendi cibi gratia apium, cujus maxima erat ibidem copia, fuiſſe ſubſtratum, quod ipſum conſumptis aliis eduliis eos comediſſe: Ac poſt ſubinde intellexiſſe illas eſſe menſas, quas illos comeſturos prædictum eſſet. Cum interim immolata ſue, in littore ſacrificium perageret, traditur forte advertiſſe Argivam claſſem, in qua Ulyſſes erat: cumque vereretur ne ab hoſte cognitus periculum ſubiret: itemque rem divinam interrumpere ſummum nefas duceret, [5] caput velamento obduxiſſe, atque ita pleno ritu ſacra perfeciſſe: inde poſteris [6] traditum morem ita ſacrificandi, ut ſcribit [7] Marcus Octavius lib. 1. At vero [5] Domitius lib. 1. docet forte Apollinis Delphici monitum Æneam, ut Italiam peteret, ubi duo maria inveniſſet, prandiumque cum menſis comeſſet, ibi urbem uti conderet. Itaque egreſſum [8] in agrum Laurentem, cum paululum littore proceſſiſſet, perveniſſe ad duo ſtagna aquæ ſalſæ, vicina inter ſe, ibique cum ſe laviſſet, ac refectum cibo cum apium quoque, quod tunc vice menſæ ſubſtratum fuerat, conſumpſiſſet, exiſtimantem procul dubio illa eſſe duo maria, quod in illis ſtagnis aquæ marinæ ſpecies eſſet, menſaſque quæ erant ex ſtramine apii comeſtas; urbem in eo loco

INTERPRETATIO.

doque reſponſum eſſet quadrupedem ducem fore urbi condendæ, tum etiam monitum, *ſimulacris Deorum* Penatium, *atque eum, ubi illa jacuit, peperitque porculos triginta, ibidem incepiſſe* urbem, *poſtque eam Lavinium vocavit.*

NOTÆ.

1. *Incientem.*] *Inciens, propinqua partui, quod incitatus ſit fœtus ejus.* Feſt.

2. *Tum ſimulacris Deorum Penatium.*] Hic certe aliquid videtur deſiderari. Saltem horum verborum non alius eſſe ſenſus poteſt quam quem in Interpretatione poſuimus.

3. *Itidem auſpicatum: poſtquam.*] Corruptum eſſe hunc locum quivis videt. Reſtituunt viri docti: *Ibidem auſpicatum urbem, poſtque eam Lavinium dixit.*

4. *Domitius.*] Hiſtoriam ſcripſit. Grammatici cujuſdam Domitii meminit Gellius lib. 18. cap. 7. Sed dubitari poteſt an idem ſit qui hic laudatur.

5. *Caput velamento obduxiſſe.*] Ex precepto Heleni Virg. 3. Æneid. verſ. 405.

6. *Traditum morem ita ſacrificandi.*] Capite velato Diis omnibus ſacrificabant excepto Saturno & Hercule quibus capite aperto.

7. *Marcus Octavius.*] Hujus Octavii nemo quod ſciam, meminit præter hujus libelli auctorem, niſi idem ſit *Octavius Herſennius* qui innotuit libro de ſaliaribus Tiburtium ſacris. Quem memorat Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. ult. eo ſane inclinare videtur Voſſ.

8. *In agrum Laurentem.*] Vide ſupra.

condidisse; eamque, [1] quod in stagno laverit, Lavinium cognominasse. Tum deinde a Latino rege Aboriginum, data ei, quæ incoleret, jugera quingenta: At Cato in Origine generis Romani ita docet: Suem triginta porculos peperisse in eo loco ubi nunc est Lavinium; cumque Æneas ibi urbem condere constituisset, propterque agri sterilitatem metueret; [2] per quietem ei visa deorum Penatum simulacra, adhortantium ut perseveraret in condenda urbe quam cœperat: [3] nam post annos totidem, quot fœtus illius suis essent, Trojanos [1] in loca fertilia atque uberiorem agrum transmigraturos, & [4] urbem clarissimi nominis in Italia conditu ros. Igitur Latinum Aboriginum regem, cum ei nunciatum esset, multitudinem advenarum classe advectam occupavisse agrum Laurentem; adversum subitos inopinatosque hostes incunctanter suas copias eduxisse: Ac prius quam signum dimicandi daret, animadvertisse Trojanos militariter instructos: cum sui lapidibus ac sudibus armati, tum etiam veste aut pellibus quæ eis integumento erant, [5] sinistris manibus involutis, processissent: itaque suspenso certamine, [6] per colloquium inquisito, qui essent, quidve peterent: utpote qui in hoc consilium auctoritate numinum cogebatur: [7] namque extis ac somniis sæpe admonitus erat, tutiorem se adversum hostes fore, si copias suas cum advenis conjunxisset. Cumque cognovisset Æneam & Anchisen bello patrio pulsos, cum simulacris deorum errantes, sedem quærere, amicitiam fœdere inisse, dato invicem iureiurando, ut communes quoque hostes amicosve haberent: Itaque cœptum à Troianis muniri locum, quem Æneas ex nomine uxoris suæ, Latini Regis filiæ, quæ jam ante desponsata [8] Turno Herdonio fuerat, Lavinium cognominavit: [9] At vero Amatam Latini regis uxorem, cum indigne ferret, Laviniam repudiato Turno [10] consobrino suo, Trojano advenæ collocatam: Turnum ad arma concitavisse; eumque mox coacto Rutulorum exercitu, teten-

NOTÆ.

1. *Quod in stagno laverit.*] Supra: *Ibique cum se lavisset.*

2. *Per quietem ei visa Deorum Pen.*] Hæc superioribus lucem dabunt. *Tum simulacris Deorum Penatium.* Ubi vocem *monitum*, vel aliam similem deesse non temere sum suspicata.

3. *Nam post annos totidem.*] Post annos triginta, nam trigesimo anno exacto post conditum Lavinium, Albam longam condidit Ascanius.

4. *In loca fertilia.*] Ubi Alba condita.

5. *Urbem.*] Albam.

6. *Sinistris manibus involutis.*] Scilicet ut pelles illæ sibi essent pro Clypeis.

7. *Per colloquium inquisito.*] Male quidam legendum contendunt *inquisisse*, est enim *inquisito* ablativus absolutus. *Id est quum inquisisset* Sic infra *traditur autem non proviso quod propinquus flumini esset,* &c.

8. *Namque extis ac somniis.*] Fauni patris oraculis & augurum responsis. Vide Virg. lib. 7. v. 254.

Et veteris Fauni volvit sub pectore sortem.

9. *Turno Herdonio*] Ab Herdonia Apuliæ urbe.

17. *At vero Amatam.*] Vide Virg. 7. v. 241.

10. *Consobrino suo.*] Hoc est sororis suæ filio: Turnus enim Veniliæ, quæ Amatæ soror erat, filius fuit.

11. *Rutulorum.*] Rutuli populi in Latio, qui & Dauni dicti.

disse

diſſe in agrum Laurentem, & adverſus eum Latinum pariter cum Ænea progreſſum, inter præliantes circumventum occiſumque. Nec tamen amiſſo ſocero, Æneas Rutulis obſiſtere deſiit, namque & Turnum interemit. Hoſtibus fuſis fugatiſque victor, Lavinium ſe cum ſuis recepit, conſenſuque omnium Latinorum Rex declaratus eſt: ut ſcribit [1] Lucatius lib. 3. Piſo quidem Turnum [2] matruelem Amatæ fuiſſe tradit: interfectoque Latino [3] mortem ipſam ſibimet conſciviſſe. Igitur Æneam, occiſo Turno, rerum potitum cum adhuc irarum memor Rutulos bello perſequi inſtituiſſet; illos ſibi ex Etruria auxilium Mezentii regis, [4] Agillæorum adſciviſſe, ac imploraviſſe, pollicitos ſi victoria parta foret, omnia quæ Latinorum eſſent, Mezentio ceſſura. Tunc Æneam quod copiis inferior erat, multis rebus, quæ neceſſario tuendæ erant, in urbem comportatis, caſtra ſub Lavinio collocaſſe: præpoſitoque his filio [5] Euryleone, ipſum electo ad dimicandum tempore, copias in aciem produxiſſe; [6] circa Numici fluminis ſtagnum: ubi cum accerrime dimicaretur, ſubitis turbinibus, infuſcato aëre, repente cælo tantum imbrium effuſum, tonitrubus etiam conſecutis, flammarumque fulgoribus, ut omnium non oculi modo [7] præſtinguerentur, verumetiam mentes quoque confuſæ eſſent: [8] cumque univerſos utriuſque partis dirimendi prœlia cupiditas ineſſet, nihilominus in illa tempeſtatis ſubitæ confuſione interceptum Æneam, nuſquam deinde comparuiſſe. Traditur autem [9] non proviſo quod propinquus flumini eſſet, ripa depulſus, forte in fluvium decidiſſe, atque ita prœlium diremptum: Dein poſt [10] apertis fugatiſque nubibus, cum ſerena facies effulſiſſet; creditum eſt vivum eum cælo abſumptum. Idemque tamen poſt ab Aſcanio, & quibuſdam aliis viſus affirmatur ſuper Numici ripam, eo habitu armiſque quibus in prœlium proceſſerat. Quæ res immortalitatis ejus famam confirmavit. Itaque illi eo loco templum conſecratum, appellarique placuit [11] Patrem indige-

NOTÆ.

1. *Lucatius.*] Qui & *Lutatius* ſupra.

2. *Matruelem.*] Matruelis ex matris fratre natus.

3. *Mortem ipſam ſibimet.*] Laqueo vitam finivit. Virg. 12.

4. *Agillaorum.*] Ab Agilla Tuſciæ urbe maritima, quæ & *Care*.

5. *Euryleone.*] Aſcanio, qui & Euryleon dicebatur. Infra *Aſcanius*, Idem *qui Euryleo*; quamquam hujus Aſcanii nominis nemo quod ſciam meminit.

6. *Circa Numici fluminis ſtagnum.*] Virg. ——— *Fontis ſtagna Numici.* Numicus vel Numicius Latii fluvius, non longe à Lavinio.

7. *Praſtinguerentur.*] Hoc eſt, obſcurarentur, a *pra* & *ſtinguo*; male vero qui *praſtinguere* confundunt cum *perſtringere*. Iſtud enim longe aliud notat.

8. *Cumque univerſos.*] Certe legendum *univerſis*: neque enim dicitur *me ineſt*. Quod ſi *univerſos* retineas neceſſario legendum *inceſſet*, quod eſt *inceſſiſſet* quod Sylburgio & Grutero video placuiſſe. Tamen cum veteres dixerint *illum inſtat magnum exitium*. Amplius deliberandum eſt num etiam *univerſos ineſt cupiditas*, &c. dicere potuerunt.

9. *Non proviſo.*] Ablativus abſolutus, ut ſupra *per colloquium inquiſito*.

10. *Apertis fugatiſque.*] Apertis, quia dum fugantur nubes, eæ quodammodo videntur aperiri.

11. *Patrem indigetem.*] Solin. *Patriſque*

tem. Dein filius ejus Aſcanius, idem qui Euryleo, omnium Latinorum judicio rex appellatus. Igitur ſummam imperii Latinorum adeptus Aſcanius, cum continuis prœliis Mezentium perſequi inſtituiſſet, filius ejus Lauſus collem Laviniæ arcis occupavit. Cumque id opidum circumfuſis omnibus copiis regis teneretur: Latini legatos ad Mezentium miſerunt ſciſcitatum, qua conditione in deditionem eos accipere vellet: cumque ille inter alia oneroſa illud quoque adjiceret, ut omne vinum agri Latini aliquot annis ſibi inferretur; conſilio atque auctoritate Aſcanii placuit ob libertatem mori potius, quam illo modo ſervitutem ſubire. [1] Itaque vino ex omni vindemia Jovi publice voto, conſecratoque, Latini urbe eruperunt; fuſoque præſidio, interfectoque Lauſo, Mezentium fugam facere coëgerunt. Is poſtea per legatos amicitiam, ſocietatemque Latinorum impetravit; ut docet [2] Lucius Cæſar lib. I. Itemque [3] Aulus Poſthumius in eo volumine quod de adventu Æneæ conſcripſit atque dedit. Igitur Latini Aſcanium ob inſignem virtutem non ſolum Jove ortum crediderunt, ſed etiam per diminutionem, declinato paululum nomine primo Jobum, [4] dein poſtea Julum appellarunt: [5] a quo Julia filia manavit; ut ſcribunt Cæſar lib. II. & Cato in Originibus. Interim Lavinia ab Ænea gravida relicta, metu, veluti inſecuturi ſe Aſcanii, in ſilvam profugit ad magiſtrum patrii pecoris, [6] Tyrrhum, ibique enixa eſt puerum qui [7] a loci qualitate Silvius eſt dictus. At vero vulgus Latinorum exiſtimans clam ab Aſcanio interfectam, magnam ei invidiam conflaverat, uſque eo ut armis quoque ei vim denunciaret. Tum

NOTÆ.

indigetis ei nomen datum. Indigetes, qui ex hominibus Dii facti ſunt ab indigitando, hoc eſt invocando, quod cum cæteris Diis invocentur. Vel Indigetes ſunt qui certum aliquem colunt, ab *indu* hoc eſt, in, & ago, dego, maneo. Idque verum eſt. Æneas enim non ſolum *Pater indiges*, ſed Pater Deus indiges dictus. Quod probat τὸ *indiges* eſſe adjectivum & indigetem eſſe quaſi incolam. Quare Dionyſius nomen iſtud Æneæ ita Græce interpretatus eſt, πατὴρ θεὸς χθόνιος. eſt ergo indiges, χθόνιος ἐπιχώριος, indigena. Indigetes, Dii topici & locales qui ad alias regiones numquam tranſeunt.

1. *Itaque vino ex omni vindemia Jovi.*] Hinc Feſt. Pomp. *Ruſtica vinalia appellantur menſe Auguſto quarto decimo Kalendas Septembris Jovis dies feſtus, quia Latini bellum gerentes adverſus Mezentium omnis vini libationem ei Deo dedicarunt.*

2. *Lucius Cæſar.*] Legendum puto Julius Cæſar. Vide quæ ad libelli argumentum notavimus.

3. *Aulus Poſthumius.*] A. Poſthumius Albinus qui Conſul fuit cum L. Licinio Lucullo. Hiſtoriam Græcam ſcripſit, & Annales Latinos quos laudat Macrob. lib. II. Saturnal. cap. 16.

4. *Deinde poſtea Julum.*] Alii a prima barbæ lanugine Julum dictum tradunt, quæ Græce ἴουλος cum is Mezentium in ſingulari certamine occidiſſet. Cato apud Servium.

5. *A quo Jula filia.*] Quis non videt legendum *Julia familia.*

6. *Thyrrum.*] Thyrrenum vocat Dionyſ. qui hanc hiſtoriam narrat.

7. *A loci qualitate Silvius.*] Liv. lib. I. *Silvius deinde regnat Aſcanii filius, caſu quodam in ſilvis natus.* Ubi *Silvium* Aſcanii non Æneæ filium facit. Cum noſtro conſentiunt Dionyſ. Euſeb. Servius qui Æneæ filium dicunt.

Aſcanius jurejurando ſe purgans, cum nihil apud eos proficeret, petita dilatione ad inquirendum, iram præſentem vulgi aliquantulum fregit; pollicituſque eſt, ſe ingentibus præmiis cumulaturum eum qui ſibi Laviniam inveſtigaſſet: Mox recuperatam cum filio in urbem Lavinium reduxit, dilexitque honore materno. Quæ res rurſum ei magnum favorem populi conciliavit, ut ſcribunt Cajus Cæſar, & [1] Sex. Gellius in Origine gentis Romanæ. At vero alii tradunt, quod cum Aſcanius ab univerſo populo ad reſtituendam Laviniam cogeretur, juraretque ſe neque interemiſſe, neque ſcire ubi eſſet, Tyrrhum petito ſilentio in illa concionis frequentia profeſſum indicium, ſi ſibi, Laviniæque, puero-que ex ea nato fides incolumitatis daretur; tumque cum accepta fide, Laviniam in urbem cum filio reduxiſſe: Poſt hæc Aſcanius completis in Lavinio triginta annis, recordatus novæ urbis condendæ tempus adveniſſe ex numero porcorum, quos pepererat ſus alba, circumſpectis diligenter finitimis regionibus, ſpeculatus montem editum qui nunc ab ea urbe, quæ in eo condita eſt, [2] Albanus nuncupatur, civitatem communit: eamque ex forma quod ita in longum porrecta eſt, Longam; ex colore ſuis Albam cognominavit. Cumque illuc ſimulacra deorum Penatium tranſtuliſſet; poſtridie apud Lavinium apparuerunt: Rurſuſque relata Albam, appoſitiſque cuſtodibus [3] neſcio * quantis, ſe Lavinium in priſtinam ſedem identidem receperunt: Itaque tertio nemo auſus eſt amovere ea, ut ſcriptum eſt in Annali Pontificum IV. lib. Cincii & Cæſaris 2. Tuberonis 1. At Aſcanius poſtquam exceſſiſſet e vita, [4] inter Julum filium ejus, & Silvium [5] Poſtumum, qui ex Lavinia genitus erat, de obtinendo imperio orta contentio eſt, cum dubitaretur an Æneæ filius, an nepos potior eſſet; permiſſa diſceptatione ejus rei ab univerſis rex Silvius declaratus eſt. [6] Ejuſdem poſteri omnes cognomento Silvii, uſque ad conditam Romam, Albæ regnaverunt: ut eſt ſcriptum Annalium pontificalium lib. IV. Igitur regnante, [7] Latino Silvio coloniæ deductæ ſunt [8] Præneſte, [9] Tibur, [10] Gabii, [11] Tuſculum,

NOTÆ.

1. *Sex. Gellius.*] Hujus nemo alius meminit: forſan non *Sex.* ſed *Cn. Gellius* legendum ſit qui annales ſcripſit & memoratur Gellio, Dionyſio, Vopiſco, Macrobio, Priſciano.

2. *Albanus nuncupatur.*] Liv. lib. I. *novam ipſe aliam* (urbem) *ſub Albano monte condidit, quæ ab ſitu porrecta in dorſo urbis longa Alba appellata*

3. *Neſcio quantis.*] Iſtud pucrile eſt. Legebat Gruter. *Neſcio quomodo.* Schottus *neſcio quatenus* ex membrana veteri quæ habebat *quat's* forſan *neſcio queis.*

4. *Inter Julum.*] Idem Dionyſ.

5. *Poſtumum.*] Poſtumi, dicuntur qui mortuo patre naſcuntur, & qui poſt factum teſtamentum. Item poſtumus, qui poſt alios omnes liberos ultimus natus eſt.

6. *Ejuſdem poſteri.*] Liv. lib. I. *Manſit Silviis poſtea omnibus cognomen, qui Albæ regnarunt.*

7. *Latino Silvio coloniæ deductæ.*] *Ab eo* (Latino Silvio) *coloniæ aliquot deductæ.* Liv. lib. I.

8. *Præneſte.*] Latii urbs Mediterranea, hodie *Pilaſtrina.*

9. *Tibur.*] Latii urbs ad Anienem hodie *Tivoli.*

10. *Gabii.*] Inter Romam & Præneſte.

11. *Tuſculum.*] Latii urbs.

[1] Cora, [2] Pometia, [3] Locri, [4] Crustumium, [5] Camena, [6] Rovillæ cæteraque opida circumquaque. Post eum regnavit [7] Tiberius Silvius, Silvii filius. Qui cum adversus finitimos bellum inferentes copias eduxisset, inter prœliantes depulsus in Albulam flumen, deperiit ; [8] mutandique nominis extitit caussa : ut scribunt [9] Lucius Cincius lib. I. Lucatius lib. III. Post eum regnavit [10] Aremulus Silvius : qui tantæ superbiæ non adversum homines modo, sed etiam deos fuisse traditur ; ut prædicaret se superiorem esse ipso Jove ; ac tonante cælo, militibus imperaret ut telis clypeos quaterent : dictitaretque clariorem sonum se facere. Qui tamen præsenti affectus est pœna : [11] nam fulmine ictus, ruptusque turbine in Albanum lacum præcipitatus est ; ut scriptum est Annal. lib. VI. & Epitomarum [12] Pisonis II. [13] Aufidius sane in Epitomis, & [14] Domitius lib. I. non fulmine ictum, sed terræmotu prolapsum, simul cum eo Regiam in Albanum lacum tradunt. Post illum regnavit [15] Aventinus Silvius : Isque finitimis bellum inferentibus, in dimicando circumventus ab hostibus, prostratus est, ac sepultus circa radices montis, cui ex se nomen dedit. ut scribit Julius Cæsar lib. II. Post eum [16] Silvius Procas rex Albanorum, duos filios Numitorem & Amulium æquis partibus hæredes instituit. Tum Amulius in una parte regnum tantummodo, in altera totius patrimonii summam atque omnem paternorum bonorum substantiam posuit, fratrique Numitori, qui major natu erat, optionem dedit, ut ex his, utrum mallet, eligeret. Numitor cum privatum omne cum facultatibus regno prætulisset ; Amulius regnum obtinuit : Quod

NOTÆ.

1. ***Cora.***] Volscorum urbs.

2. ***Pometia.***] Latii urbs non longe a foro Appii.

3. ***Locri.***] In Brutiis.

4. ***Crustumium.***] Vel ***Crustumerium*** in Latio.

5. ***Camena.***] Camenam urbem ignorant Geographi: legebat Ortel. ***Capena*** quæ Tusciæ urbs est.

6. ***Rovillæ.***] Legendum ***Bovillæ***, ut optime Gruter. Bovillæ in Latio.

7. ***Tiberius Silvius.***] Lege ***Tiberinus Silvius.*** Is autem Calpeti filius fuit.

8. ***Mutandique nominis.***] Nam postea Tiberis vocatus fuit. Liv. lib. I. Ovid. 4. Fast. & 14. Metam. & alii.

9. ***Lucius Cincius.***] L. Cincius Alimentus. Cujus sæpe meminit Livius. Eumque ***maximum auctorem*** vocat. Multa scripsit. Historias, libros de re militari, Fastos. Quos hic signari suspicor.

10. ***Aremulus Silvius.***] Hunc Livius & Messala Corvinus ***Romulum*** appellant ***Remulum*** Ovidius, Cassiodorus & Orosius ***Aremulum.*** Is Agrippæ Silvii filius fuit, Alladius vocatur Dionysio quem Fasti sequuntur.

11. ***Nam fulmine ictus.***] Ovid. Dionys. Euseb. Cassiod. anno Captæ Troiæ CCCXXX. regni sui XIX.

12. ***Pisonis.***] Is fuit L. Capurnius Piso qui ***Frugi*** dictus est. Annales reliquit, quos ***exiliter scriptos*** dicit Cicero.

13. ***Aufidius.***] An ***Bassus Aufidius***, vel ***Aufidius modestus ?*** dubito. Hic inter Grammaticos, ille vero inter historicos refertur.

14. ***Domitius.***] Jam supra.

15. ***Aventinus Silvius.***] Decimus-tertius Latinorum rex. monti quo sepultus, Aventino nomen imposuit. Liv. Ovid. Varro & alii. Regnavit an. XXXVII.

16. ***Silvius Procas.***] Regnavit annis XXIII.

ut firmiſſime poſſideret, Numitoris fratris ſui [1] filium in venando interimendum curavit: Tum etiam Rheam Silviam ejus ſororem [2] ſacerdotem Veſtæ fieri juſſit, ſimulato ſomnio quo admonitus ab eadem dea eſſet, ut id fieret: Cum re vera ita faciendum ſibi exiſtimaret, periculoſum ducens, ne quis ex ea naſceretur, qui avitas perſequeretur iniurias: ut ſcribit [3] Valerius Antias lib. 1. At vero [4] Marcus Octavius, & Licinius Macer tradunt Amulium patruum Rheæ ſacerdotis, amore ejus captum, nubilo cælo, obſcuroque aëre, cum primum illuceſcere cœpiſſet, in uſum ſacrorum aquam petenti inſidiatum, in luco Martis compreſſiſſe eam: tum exactis menſibus, geminos editos. Quod cum comperiſſet, celandi facti gratia per ſcelus concepti, necari juſſit ſacerdotem; partum ſibi exhiberi: Tumque Numitorem ſpe futurorum, quod hi ſi adoleviſſent, iniuriarum ſuarum quandoque ultores futuri eſſent, alios pro eis ſubdidiſſe, illoſque ſuos veros nepotes Fauſtulo paſtorum magiſtro dediſſe nutriendos. At vero [5] Fabius Pictor lib. 1. & [6] Vennonius [7] ſolito, inſtitutoque egreſſam virginem, in uſum ſacrorum aquam petitum ex eo fonte qui erat in luco Martis, ſubito imbribus tonitrubuſque, quæ cum illa erant, disjectis, a Marte compreſſam, conturbatamque: Mox recreatam conſolatione Dei, nomen ſuum indicantis, affirmantiſque ex ea natos dignos patre evaſuros. Primum igitur Amulius rex, ut comperit Rheam Silviam ſacerdotem peperiſſe geminos, protinus imperavit deportari [8] ad aquam profluentem, atque eo abjici. Tum illi, quibus id imperatum erat, impoſitos [9] alveo pueros circa radices montis Palatii in Tiberim, qui tum [10] magnis imbribus ſtagnaverat, abjecerunt: ejuſque regionis ſubulcus Fauſtulus, ſpeculatus exponentes, ut vidit relabente flumine alveum, in quo pueri erant, obhæſiſſe ad arborem fici, puerorumque vagitu lupam excitam, quæ repente exierat, primo lambitu eos deterſiſſe, dein levandorum uberum gratia mammas præbuiſſe: deſcendit ac ſuſtulit, nu-

NOTÆ.

1. ***Filium.***] ***Ægeſtum*** appellat Dionyſ. Plutarch. ***Ænitum*** : alii ***Sergeſtum*** nonnulli ***Lauſum*** vocant.

2. ***Sacerdotem Veſtæ fieri juſſit.***] Non tantum Sacerdotem Veſtæ fieri juſſit, ſed & Veſtæ Sacerdotio præfecit, ut optime, infra in Vir. Illuſt. In Proca, locum adj.

3. ***Valerius Antias.***] Vide notata in argumento.

4. ***Marcus Octavius, & Licinius Macer.***] Jam ſupra.

5. ***Fabius Pictor.***] De quo ſupra.

6. ***Vennonius.***] Male ***Vennonius***, qui ***Venonius*** dicendus eſt. Eſt enim id nomen a ***Venox*** factum ut optime Voſſ. hujus non ſemel meminit Cicer.

7. ***Solito inſtitutoque.***] Non ſolum ***ſolito egreſſam*** Veſtalem dicit, ſed etiam ***inſtituto***. Ubi morem & ritum notat. Vid. Plutarch. Ovid. 3. Faſt.

Sacra lavaturas mane petebat aquas:

De Silvia.

8. ***Ad aquam profluentem.***] ***Pueros in profluentem aquam mitti jubet.*** Liv. lib. 1. ***In profluentem*** Florus.

9. ***Alveo.***] Hoc eſt, Nauigio rudi, Scapha.

10. ***Magnis imbribus ſtagnaverat.***] Hoc eſt. Propter magnos imbres quietus factus erat & placidus, ut ſolet. Et hoc explicat Liv. lib. 1. ***Forte quadam divinitus ſuper ripas Tiberis effuſus levibus ſtagnis, nec adiri uſquam ad juſti curſum poterat amnis: & poſſe quamvis languida mergi aqua in-***

triendosque [1] Accæ Larentiæ, uxori suæ dedit; ut scribunt [2] Ennius lib. 1. & Cæsar lib. 11. [3] Addunt quidam Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, & ore pleno cibum pueris ingessisse: Inde videlicet lupum picumque Martiæ tutelæ esse; Arborem quoque illam, Ruminalem dictam, circa quam pueri abjecti erant, quod eius sub umbra pecus acquiescens meridie [4] ruminare sit solitum. At vero [5] Valerius tradit, pueros ex Rhea Silvia natos Amulium regem Faustulo servo necandos dedisse: sed eum a Numitore exoratum ne pueri necarentur, Accæ Larentiæ amicæ suæ nutriendos dedisse, quam mulierem, eo quod pretio corpus esset vulgare solita, [6] Lupam dictam. Notum quippe ita appellari mulieres quæstum corpore facientes: unde & eiusmodi loci in quibus hæc consistunt, Lupanaria dicta. Cum vero pueri liberalis disciplinæ capaces facti essent, Gabiis [7] Græcarum Latinarumque litterarum ediscendarum gratia commoratos: Numitore avo clam omnia subministrante. Itaque ut primum adolevissent, Romulum indicio educatoris Faustuli comperto, qui sibi avus, quæ mater fuisset, quidve de ea factum esset; cum armatis pastoribus Albam protinus perrexisse, interfectoque Amulio, Numitorem avum in regnum restitutum. Romulum autem a virium magnitudine appellatum: Nam Græca lingua ῥώμην virtutem dici certum est: Alterum vero Remum dictum, videlicet a tarditate: quippe talis naturæ homines ab antiquis [8] Remores dicti.

Igitur actis quæ supra diximus, re divina facta, eo in loco qui nunc [9] Lupercal dicitur, [10] ludibundi discurrebant, [11] pellibus hostiarum occursantes quosque sibimet verberantes: utque [12] solemne sacrificium sibi,

NOTÆ.

fantes, spem ferentibus dabat.

1. *Accæ Larentiæ.*] Optime *Larentiæ*, male qui *Laurentiam* dicunt. Fast. ELAR. NP. *Larentinalia Nefastus primo.*

2. *Ennius lib.* 1.] Quinctus Ennius Poëta celebris qui Annales scripsit & Satyras, quorum fragmenta tantum supersunt. Periere etiam quæ huc pertinebant. In serie tamen ejus Annalium ex hoc loco Paulus Merula hoc quasi genuinum Ennii fragmentum reponit. *Acca Larentia.*

3. *Addunt quidam.*] Ovid. 3. Fast.

Lacte quis Infantes nescit crevisse ferino,
Et picum expositis sæpe tulisse cibos.

Vide Plutarch. in vita Romuli.

4. *Ruminare sit solitum.*] Melius Varro apud Fest. *Ruminalis ficus dicta quod sub ea arbore lupa mammam dedit Remo & Romulo. Mamma autem rumis dicitur, unde & rustici appellant hœdos subrumos qui adhuc sub mammis habentur.*

5. *Valerius.*] Valerius Antias, supra.

6. *Lupam dictam.*] Liv. lib. 1. *Sunt qui Larentiam vulgato corpore lupam inter pastores vocatam putent, inde locum fabulæ ac miraculo datum.*

7. *Græcarum Latinarumque literarum.*] Contra al. Scriptores eos in montibus educatos tradunt. Vid. Liv. lib. 1. cap. 4.

8. *Remores dicti.*] A remorando. Inde & aves remores dictæ, quæ impediebant, remorabantur.

9. *Lupercal dicitur.*] In colle palatino.

10. *Ludibundi discurrerant.*] Luperci nudi per jocum & lasciviam discurrentes obvios quosque caprinis pellibus terrebant.

11. *Pellibus hostiarum.*] Caprarum, nam iis Fauno faciebant.

12. *Solemne.*] Scribo *Solenne*, id est, annuum, Tibul.

Hoc solenne sacrum, cunctos hoc sumet in annos.

posterisque id esset, sanxerunt, separatimque suos appellaverunt, [1] Remus Fabios; Romulus Quintilios: quorum utrumque nomen etiamnum [2] in sacris manet. At vero lib. 11. Pontificalium proditur, missos ab Amulio, qui Remum pecorum pastorem attraherent: cum non auderent ei vim afferre, opportunum tempus sibi ad insidiandum nactos, quod tum Romulus aberat, genus lusus simulasse, quinam eorum, manibus post terga ligatis, [3] lapidem quo lana pensitari solebat mordicus sublatum, quamlongissime perferret: Tum Remum fiducia virium in Aventinum usque se perlaturum spopondisse: [4] Dein postquam vinciri se passus est, Albam abstractum. Quod postquam Romulus comperisset, coacta pastorum manu, eaque in centenos homines distributa; [5] perticas manipulis fœni variæ formatis in summo junctas, dedisse: quo facilius eo signo suum quisque ducem sequeretur. Unde institutum ut postea milites qui ejusdem signi essent, Manipulares dicerentur. Itaque ab eo oppresso Amulio, fratrem vinculis liberatum, avum regno restitutum. Cum igitur inter se Romulus & Remus de condenda urbe tractarent, in qua ipsi pariter regnarent, Romulusque locum, qui sibi idoneus videretur, in monte Palatino designaret, [6] Romamque appellari vellet; Contraque item Remus [7] in alio colle qui aberat a Palatio millibus quinque, eundemque locum ex suo nomine [8] Remuriam appellaret, neque ea inter eos finiretur contentio, avo Numitore arbitro adscito, placuit disceptatores ejus controversiæ, immortales deos sumere; Ita ut utri eorum priori secunda auspicia obvenissent, urbem conderet; eamque ex suo nomine nuncuparet, atque in ea regni summam teneret.

NOTÆ.

1. *Remus Fabios, Rom. Quint.*] Vid. Ovid. lib. 2. 3. *Julios* de suo nomine addidit Jul. Cæsar Dio lib. 44.

2. *In sacris manet.*] Romani enim in Sacris nomina quædam dicis caussa solebant proferre, in nuptiis *Caiam Cæciliam* & *Talassionem*, in Vestali capienda *Amatam*, in Saliari carmine *Luciam Volumniam* & *Mamurium Veturium*, sic in Lupercalibus *Fabios* & *Quintilios*.

3. *Lapidem.*] Lapidibus enim Veteres ad ponderandum utebantur, ut ex libris Sacris notum est & ita hodieque quibusdam in locis rustici.

4. *Dein postquam vinciri.*] Livius narrat Remo & Romulo Lupercalibus deditis latrones ob iram prædæ amissæ insidiatos, Romulum se vi defendisse, Remum captum & Amulio regi traditum.

5. *Perticas manipulis fœni.*] Nota manipulorum originem ante urbem conditam. Ovid. 3. Fast.

Illa quidem fœno, sed erat reverentia fœno,
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica suspensos portabat longa maniplos:
Unde maniplaris nomina miles habet.

6. *Romamque appellaret.*] Non solum Romam appellari voluit; Sed & *Romam quadratam* vocavit. Vide Fest. in *Quadrata Roma.*

7. *In alio colle.*] Aventino. Infra.

8. *Remuriam.*] Festus in voce *Remurinus*, sed *& locus*, inquit, *in summo Aventino Remoria dicitur, ubi Remus de urbe condenda fuerat auspicatus.* Unde patet ætate Festi *Remuriam* extitisse.

Cumque auſpicaretur [1] Romulus in Palatio, Remus in Aventino, [2] ſex vultures pariter volanres, a ſiniſtra Remo prius viſos: tumque ab eo miſſos qui Romulo nunciarent, ſibi jam data auſpicia, quibus condere urbem juberetur: Itaque maturaret ad ſe venire. Cumque ad eum Romulus veniſſet, quæſiſſetque quænam illa auſpicia fuiſſent dixiſſetque ille, ſibi auſpicanti ſex vulturios ſimul apparuiſſe: At ego, inquit, Romulus jam tibi duodecim demonſtrabo: Ac repente [3] duodecim vultures apparuiſſe ſubſecuto cæli fulgore pariter, tonitruque. Tum Romulus. Quid inquit, Reme affirmas priora, cum præſentia intuearis? Remus poſtquam intellexit ſeſe regno fraudatum: Multa inquit, in hac urbe temere ſperata atque præſumpta, feliciſſime proventura ſunt. At vero Licinius Macer lib. 1. docet contentionis illius pernicioſum exitum fuiſſe, namque [4] ibidem obſiſtentes Remum & Fauſtulum interfectos. Contra [5] Egnatius lib. 1. In ea comtentione non modo Remum non eſſe occiſum, ſed etiam ulterius a Romulo vixiſſe tradit. Sed horum omnium opinionibus diverſis repugnat noſtræ [6] memoriæ proclamans [7] hiſtoria Liviana, quæ teſtatur quod auſpicato Romulus ex ſuo nomine Romam vocavit: cumque muniret mœnibus, edixit ne quis vallum tranſiliret: quod Re-

NOTÆ.

1. *Romulus in Palatio.*] Ennius tamen in Aventino Romulum de Cælo ſervaſſe dicit lib. 1.

——— *At Romulus polcer in alto*
Quairit Aventino, ſervans genus altivolantum.

Quem videtur ſequutus Ovid. IV. Faſt.

—— *Alter init nemoroſi Saxa Palati*
Alter Aventinum mane cacumen init.
Sex Remus; hic volucres bis videt ordine, &c.

Sed hiſtorici omnes cum noſtro conſentiunt.

2. *Sex vultures.*] Avem tantum commemorat Ennius lib. 1.

Hinc Remus auſpicio ſe devovet, atque ſecundam.
Solus avem ſervat. Sed ibi avem, pro avium auſpicio, niſi ea avis fuerit ſex vulturum prænuntia, ut infra de Romulo.

3. *Duodecim.*] Ennius lib. 1.

Et ſimol ex alto longe polcerrima præpes
Læva volavit avis: ſimul aureus exoritur Sol.
Cedunt ter quator de coilo corpora ſancta,
Avium, præpetibus ſeſe, polcriſque locis dant.

4. *Ibidem obſiſtentes Remum.*] De Remo Liv. lib. 1. Inde cum altercatione congreſſi, certamine irarum ad cædem vertuntur, ibi in turba ictus Remus cecidit.

5. *Egnatius lib. 1.*] De Egnatio ſupra dictum eſt, Ennius etiam Remum a Romulo non fuiſſe occiſum videtur innuere quum ait.

Nec pol homo quiſquam faciet impune animatus
Hoc, niſi tu, nam mi calido dabi ſanguine pœnas.

Quare Paulus Merula pro *Egnatius* ſupra legebat *Ennius*. fruſtra quidem cum neque de Ennii vera Scriptura neque quo pertineat ejus fragmentum ſatis conſtet.

6. *Noſtræ memoriæ proclamans.*] An ad memoriam noſtram pertinens? Imo potius qui memoria noſtra, noſtro tempore ſcripta eſt, *qui a eſté écrite de nos jours.* Auctor enim hujus libelli æqualis fuit Livio: unde non temere conjecit Doctiſſ. Joan. Metellus eum eſſe Aſconium qui Livium ſuum dixit in fragmentis Ciceronis. Sed de hoc jam ſupra.

7. *Hiſtoria Liviana.*] Livii verba ſunt. *Vulgatior fama eſt ludibrio fratris Remum novos tranſiluiſſe muros: Unde ab irato Romulo (quum verbis quoque increpitans adjeciſſet, ſic deinde quicumque alius tranſiliet mœnia mea) interfectum.*

mus

mus irridens transilivit, & a [1] Celere centurione, rutro, vel [2] rastro fertur occisus [3] Romulus asylum convenis, &c.

NOTÆ.

1. *A Celere.*] A Fabio qui postea Celer dictus.

2. *Vel rastro.*] Imo *rutro* non *rastro*, *Rutrum* a ruendo, quod eo terram ruerent. Et longe aliud *rastrum*.

3. *Romulus asylum convenis*, &c.] Hic desinit hujus libelli auctor ubi Viri Illustres exordium sumunt, is tantum quæ de Proca & Sylvia infra leguntur repetit quippe quæ ad Remum & Romulum pertinerent. Unde augetur suspicio libellum hunc ab alio scriptore profectum. Quidni enim hic una serie pergeret si idem ambos scripsisset. Sed notarunt viri docti primum virorum illustrium caput de Proca a M. S. affuisse, sequebatur enim perpetua serie, *Romulus asylum convenis patefecit*, &c.

D

SEX. AUREL. VICTORIS
DE
VIRIS ILLUSTRIBUS
URBIS ROMÆ LIBER.

PROCA REX ALBANORUM.

PROCA rex Albanorum Amulium, & Numitorem filios habuit, quibus regnum annuis vicibus habendum reliquit; & ut alternis imperarent: sed Amulius fratri imperium non dedit: & ut eum sobole privaret, Rheam Silviam filiam ejus, [1] Vestæ sacerdotem præfecit: ut virginitate perpetua teneretur: quæ a Marte compressa, Romulum & Remum edidit. Amulius ipsam in vincula compegit: parvulos in Tiberim abjecit: quos aqua in sicco reliquit. Ad vagitum lupa accurrit, eosque uberibus suis aluit: Mox Faustulus pastor collectos Accæ [2] Laurentiæ conjugi educandos dedit. Qui postea, Amulio interfecto, Numitori avo regnum restituerunt: ipsi [3] pastoribus adunatis [4] civitatem condiderunt; quam Romulus [5] augurio victor, quod ipse XII. Remus VI. vultures viderat, Romam vocavit: & ut eam prius legibus, quam mœnibus muniret; edixit ne quis vallum transiliret: quod Remus irridens, transilivit, & a Fabio Celere centurione rutro fertur occisus.

NOTÆ.

1. *Vestæ Sacerdotem præfecit.*] Non dicit *Vestæ Sacerdotem fecit*, *Vestæ Sacerdotem fieri jussit*, ut auctor libelli superioris; Sed, *Vestæ Sacerdotem præfecit*. Intelligit ergo ipsam fuisse virginem *maximam* quod hodie dicimus *une Abesse*, & sic virginem regiam decebat. Sed notavit Schottus *Vestæ* abesse in MS. Flor. Et certe Justinus lib. XIV. in Martis luco Sacerdotem fuisse dicit, & Plutarchus Junonis, diserte ex Aristide Milesio. Et infra noster ad Numam referre videtur.

2. *Laurentiæ.*] Melius *Larentiæ*, ut supra dictum est. Hujus sepulcrum fuit via nova in Velabro. Varro lib. v.

3. *Pastoribus adunatis.*] Id est, in unum congregatis. In quibusdam legitur *coadunatis*.

4. *Civitatem condiderunt.*] Hoc mihi suspectum, nam falsum est Romulum antequam de cælo servasset; civitatem condidisse quam postea Romam vocaverit.

5. *Augurio Victor.*] Nota *augurio* pro *auspicio*. Idem Florus: *Sic Victor augurio urbem excitat*. Et Ennius.

Augusto augurio postquam inclyta condita
Roma est.

Romulus Romanorum Rex I.

ROMULUS [1] asylum convenis patefecit, & magno exercitu facto, cum videret conjugia deesse, per legatos a finitimis civitatibus petiit. Quibus negatis, [2] ludos Consualia simulavit: ad quos cum utriusque sexus multitudo venisset, dato suis signo virgines [3] raptæ sunt: ex quibus cum una pulcerrima cum magna omnium admiratione duceretur, [4] Thalassio eam duci responsum. Quæ nuptiæ quia feliciter cesserunt, institutum est ut omnibus in nuptiis Thalassii [5] nomen invocaretur. Cum fœminas ergo finitimorum Romani rapuissent, primi [6] Cæninenses contra eos bellum sumpserunt. Adversus quos Romulus processit, & exercitum eorum, ac ducem Acronem singulari prœlio devicit. [7] Spolia opima [8] Jovi Feretrio [9] in Capitolio consecravit. [[10] Antemnates [11] Crustumini, [12] Fidenates, [13] Vejentes,] [14] Sabini etiam ob raptas bellum adversus Romanos sumpserunt. Et cum Romæ appropinquarent, Tarpejam virginem nacti, quæ [15] aquæ, [16] caussa sacrorum, hauriendæ descenderat,

NOTÆ.

1. *Asylum.* In Luco qui inter Capitolium & arcem fuit.

2. *Ludos Consualia.*] Proprie loquutus est, malim me ita loqui quam dicere *ludos Consuales.* Pater meus. Sic vetus Poëta apud Nonium.

Ibi pastores ludos faciunt cernui Consualia. *Consualia* autem, vel ut aliis *Consalia* a *Conso* in cujus honorem fiebant, qui Consus, Neptunus equester est, unde & *ludi equestres* dicti sunt.

3. *Raptæ sunt.*] Proprie. Inde factum ut virgines e matris gremio ad maritum raperentur. Catull.

Qui rapis teneram ad virum Virginem.

4. *Thalassio.*] Qui dubio procul certo militum numero præerat. Liv. lib. 1. *Unam longe ante alias specie ac pulcritudine insignem a globo Thalassii cujusdam raptam ferunt, multisque sciscitantibus cuinam eam ferrent, identidem, ne quis violaret, Thalassio ferri clamitatum.* Catul.

Lubet jam servire Thalassio.

5. *Nomen invocaretur.*] Vetus codex: *nomen iteretur.* Schot. Iterabatur ergo, *Thalassie, Thalassie,* ut, *Hymen, O hymenæe.*

6. *Cæninenses.*] Populi in Latio qui Cæninam urbem colunt.

7. *Spolia opima.*] Sic dicebantur spolia quæ dux hostium duci a se interfecto detraxerat.

8. *Jovi Feretrio.*] A ferendo, vel a feriendo, vel etiam a feretro Feretrius dictus est, quia in feretro ea spolia ferebantur.

9. *In Capitolio.*] Nota *Capitolio* pro Capitolino monte. Tunc enim nondum erat Capitolium, sic Livius lib. 1. *Spolia ducis hostium cæsi suspensa, fabricato ad id apte ferculo gerens in Capitolium ascendit.*

10. *Antemnates.*] In Sabinis 40. stad. ab urbe Roma.

11. *Crustumini.*] In Latio. supra.

12. *Fidenates.*] In Latio sexto ab urbe milliario.

13. *Veientes.*] In Latio XIIX. mill. ab urbe.

14. *Sabini.*] Inter Umbriam & Latium.

15. *Aquæ hauriendæ descenderat.*] Id est, ad aquam hauriendam, Sic Plautus, Salustius, Tacitus.

16. *Caussa sacrorum.*] Vox *caussa* in M.S. abest, & recte mea quidem sententia, irrepsit enim ex ora in contextum: solent enim Latini, teste Prisciano, eleganter hac prætermissione in generandi caussa uti, ut intelligatur *caussa* vel *gratia*: Unde hic ab aliis adscriptum fuisse suspicor. Salust.

ei T. Tatius optionem muneris dedit, si exercitum suum in Capitolium [1] produxisset: Illa petiit quod illi in sinistris manibus gerebant, [2] videlicet anulos & armillas. quibus dolose repromissis, Sabinos in arcem perduxit, ubi Titus scutis eam obrui præcepit, nam & ea in lævis habuerant. Romulus adversus Tatium, qui [3] montem Tarpeium tenebat, processit; & [4] in eo loco ubi nunc Romanum forum est, pugnam conseruit: ibi [5] Hostus Hostilius fortissime dimicans cecidit: cujus interitu consternati Romani fugere cœperunt. Tunc Romulus Jovi Statori ædem vovit, & exercitus seu forte, seu divinitus restitit. Tunc raptæ in medium processerunt: [6] & hinc patres inde conjuges deprecatæ, pacem conciliarunt. Romulus fœdus percussit, & Sabinos in urbem recepit: populum [7] a Curibus opido Sabinorum, Quirites vocavit. Centum Senatores, [8] a pietate Patres appellavit. Tres equitum centurias instituit, quas [9] a suo nomine Ramnenses; a Tito Tatio, Tatienses: [10] a Lucumone Luceres appellavit. Plebem in triginta curias distribuit, [11] easque raptarum nominibus appellavit. Cum [12] ad Capræ paludem exercitum lustraret, nusquam comparuit: unde inter Patres & Populum seditione

NOTÆ.

Jugurth. *Belli patrandi cognovit.* Sic alii: *Reip. defendenda laborat.* Liv. Etiam lib. v. quod alii ante me monuerunt. In insulam igitur glossema deportetur. Schot.

1. *Produxisset.*] Al. *perduxisset.* Ut mox: Sabinos in arcem perduxit: Nihil tamen mutandum, ita enim Sueton. frequenter. Quamquam *promissio* relationem, ut cum dialecticis loquar, sua vi significet. Utitur & in Scævula auctor noster.

2. *Videlicet & annulos & armillas.*] Vide notata ad Florum pag. 6. Not. 26.

3. *Montem Tarpeium.*] Id est: Capitolinum: nam & Tarpeius dictus est.

4. *In eo loco ubi nunc Romanum forum.*] Florus cap. 1. *Ita admissis intra mœnia hostibus, atrox in ipso foro pugna.* Per forum autem, forum Romanum intellige quod inter Palatinum & Capitolinum collem fuit.

5. *Hostus Hostilius,*] Liv. lib. 1. *Principes utrinque pugnam ciebant: ab Sabinis Mettius Curtius, ab Romanis Hostus Hostilius. Hic rem Romanam iniquo loco ad prima cecidit, confestim Romana inclinatur acies, fusaque est ad veterem portam Palatii.* Hic Hostus Hostilius Tulli Hostilii tertii Romanorum regis avus fuit.

6. *Hinc Patres, inde conjuges.*] Totidem pene verbis Livius: *Hinc Patres, hinc viros orantes,* &c.

7. *A Curibus opido Sabinorum.*] Liv. lib. 1. *Ita geminata urbe, ut Sabinis tamen aliquid daretur, Quirites a Curibus appellati.*

8. *A pietate Patres.*] Alii, ab auctoritate, alii aliter, vide Festum Pomp. in voce *Patres.* Schottus & Machaneus legebant ut in M. S. *Centum Senatores ab ætate, a pietate Patres appellavit.*

9. *A suo nomine Ramnenses.*] Sed quomodo a *Romulo*, *Ramnenses*? Malim *Romnes* ut in aliis. Romulus *Romnulus*, *Romnus*, *Romnis*. Sic cum de nomine suo urbem vocavit Romulus eam *Romam*, non *Ramam* dixit.

10. *A Lucumone Luceres.*] Idem Varr. lib. 1. *De LL. Tatienses a Tatio, Ramnenses a Romulo. Luceres, ut ait Junius, a Lucumone. Sed omnia hæc vocabula Tusca, ut Volumnius qui tragœdias Tuscas scripsit, dicebat.* Alii: *a luci communione Luceres.* Vide Festum.

11. *Easque raptarum.*] Idem Liv. lib. 1. Sed contra Plutarch. in Romulo & Dionysius lib. 11.

12. *Ad Capræ paludem.*] Juxta urbem

orta, Julius Proculus vir nobilis, in concionem processit, & jurejurando firmavit, Romulus a se, in colle Quirinali[1] visum[2] augustiore forma, cum ad deos abiret; eundemque præcipere, ut seditionibus abstinerent, virtutem colerent: futurum ut omnium gentium domini exsisterent. Hujus auctoritati creditum est: ædes in colle Quirinali Romulo constituta, ipse pro deo cultus, &[3] Quirinus est appellatus.

NOTÆ.

Ovid. & Florus *Capreæ* vocant. Livius *Capræ*, & utrumque dici Plutarch. auctor.

1. *In colle Quirinali.*] Sic dicta ab æde Quirini Ovid. II. Sed falsum est. Nam illa ædes post Romuli mortem dicata, mons autem antea Quirinalis dictus. Melius qui a Curibus Sabinis dictum tradunt idem & Agonius, vel agonalis dictus.

2. *Augustiore forma.*] *Augustiore*, quippe Deus jam factus. Sic Florus lib. I. cap. I. *Visum a se Romulum affirmans augustiore forma quam fuisset.*

3. *Quirinus est appellatus.*] Hinc & Quirinalia instituta, alio nomine stultorum festa XIII. Kal. Mart. in vet. Kalendario Rom. & Ovidio lib. II. Fast. In Apotheosi quoque nomina mutari solita Lactantius hinc docet lib. I. cap. XV.

NUMA POMPILIUS ROMANORUM REX II.

POST consecrationem Romuli, cum[1] diu interregnum esset, &[2] seditiones orirentur, Numa Pompilius Pomponis filius, Curibus opido Sabinorum accitus, cum[3] addicentibus avibus Romam venisset, ut[4] populum ferum religione molliret, sacra plurima instituit;[5] ædem Vestæ fecit, virgines[6] Vestales legit;[7] Flamines tres, Dialem, Martia-

NOTÆ.

1. *Diu interregnum.*] Annuum fuit interregnum Liv. lib. I. *Itaque rem inter se centum Patres, decem decuriis factis, singulisque in singulas decurias, creatis qui summa rerum præessent, consociant. Decem imperitabant, unus cum insignibus Imperii & Lictoribus erat: Quinque dierum spatio finiebatur Imperium, ac per omnes in orbem ibat: annuumque intervallum regni fuit. Id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, interregnum appellatum.*

2. *Seditiones orirentur.*] Seditiones vocat dissentiones plebis & Patrum de novo rege creando. Neque enim ullæ seditiones ortæ.

3. *Addicentibus avibus*] *Addicere* dicuntur aves cum aliquid vel garritu, vel volatu suo approbant & faciunt ratum. Idem & *admittere*.

4. *Populum ferum.*] Barbaros vocat Florus lib. I. cap. II. multitudinem imperitam & rudem Livius lib. I.

5. *Ædem Vestæ fecit.*] Inter Capitolium & Palatium medio ferme spatio extra Romam quadratam. Forma rotunda.

6. *Virgines Vestales legit.*] Quatuor tantum legit *Gegamam, Veraniam, Canuleiam, Tarpeiam*. Duas addidit postea Tarquinius Priscus.

7. *Flamines tres.*] Quidam primam Flaminum institutionem ad Romulum referunt. Sed reclamat Livius lib. I. Ubi de Numa. *Flaminum*, inquit, *Jovi assiduum Sacerdotem creavit, insignique eum veste & Curuli regia sella adornavit, huic duos flamines adjecit: Marti unum, alterum Quirino.* Idem & Dionys. Flamines autem quasi *Filamines* quod caput cinctum habebant filo, vel *flamines* a *flameo* quod tegminis capitis genus est.

lem, Quirinalem: [1] Salios Martis ſacerdotes, quorum primus [2] Præſul vocatur, XII. inſtituit. [3] Pontificem Maximum creavit. Portas [4] Jano gemino ædificavit. [5] Annum in XII. menſes diſtribuit, additis Januario & Februario. [6] Leges quoque plurimas & utiles [tulit:] omnia [quæ gerebat.] juſſu Egeriæ nymphæ, uxoris ſuæ, ſe facere ſimulans. Ob hanc tantam juſtitiam bellum ei nemo intulit. Morbo ſolutus in Janiculo ſepultus eſt, ubi [7] poſt multos annos [8] arcula cum libris [9] a Terentio quodam [10] exarata: qui libri quia [11] leves quaſdam ſacrorum cauſſas continebant, ex auctoritate Patrum [12] cremati ſunt.

NOTÆ.

1. ***Salios.***] A ſaliendo dictos, qui certis diebus per urbem armati ancilia ferientes cum tripudiis & ſaltu diſcurrebant.

2. ***Præſul vocatur.***] Lucilius de Saliorum exultationibus.

Præſul ut amptruat, & inde volgus redamptruat olli.

3. ***Pontificem Maximum.***] *Pontificem deinde Numam, Marcium, Marci filium, ex patribus legit, eique ſacra omnia exſcripta exſignataque attribuit, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fierent, atque unde in eos ſumptus pecunia erogaretur.* Livius lib. I. *Pontifex*, quaſi *potifex* quia penes eum ſacrorum poteſtas.

4. ***Jano Gemino***] Qui clauſus pacem, apertum bellum ſignificabat. Geminus a Gemina facie, hac ortum, illa occidentem ſpectante.

5. ***Annum in duodecim menſes.***] Qui prius a Romulo in decem tantum diſtributus fuerat.

6. ***Leges quoque plurimas.***] Inde Virgilius de illo.

Primus qui legibus urbem
Fundabit, Curibus parvis & paupere terra
Miſſus in Imperium magnum.

7. ***Poſt multos annos.***] Poſt annos 490.

8. ***Arcula cum libris***] Imo duæ lapideæ arcæ octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ, inventæ ſunt. Literis latinis græciſque utraque arca inſcripta erat, in altera Numam Pompilium ſepultum eſſe, in altera libros Numæ Pompilii ineſſe. Quæ titulum ſepulti regis habuerat, inanis inventa, ſine ullo veſtigio corporis humani, aut ullius rei; per tabem tot annorum omnibus abſumptis. In altera duo faſces candelis involutis, ſeptenos habuere libros, non integros modo, ſed recentiſſima ſpecie. Septem Latini de Jure Pontificio erant: Septem Græci de diſciplina ſapientiæ, quæ illius ætatis eſſe potuit. Vide Liv. lib. XL. cap. XXIX. Plin. lib. XIII. cap. XIII. Val. Max. lib. I. cap. I

9. ***A Terentio.***] Hunc etiam Terentium vocat Feſtus & Scribam dicit. Livius agrum Petilii cujuſdam Scribæ.

10. ***Exarata.***] Id eſt, arando effoſſa. Lex Numæ: *Si quis terminum exaraſſit, ipſus & boves ſacri ſunto.* Utitur & Cicer. I. de leg. & alii.

11. ***Leves quaſdam S. C.***] Pro *Leves* Schottus legebat *Lævas*, id eſt ſiniſtras; ſed fruſta, nam *leves* retinendum. Ideo autem cremati fuere quia leves quaſdam, & futiles ſacrorum cauſſas continentes ad diſſolvendas religiones facere poſſe videbantur. Liv. lib. XL. cap. XXIX. *Lectis rerum ſummis quum animadvertiſſet* (*Q.* Petilius *prætor*) *pleraque diſſolvendarum religionum eſſe, L.* Petilio *dixit ſeſe eos libros in ignem conjecturum eſſe.*

12. ***Cremati ſunt.***] Septem Latini tantum combuſti: ſeptem Græci magna cura aſſervati: quippe de diſciplina tantum ſapientiæ tractabant.

TULLUS HOSTILIUS ROMANORUM REX III.

TULLUS Hostilius,[1] quia bonam operam adversum Sabinos navaverat, rex creatus, bellum Albanis indixit, quod trigeminorum certatione finivit, & Albam [2] propter perfidiam ducis Metii Fufetii diruit. [3] Albanos Romam transire jussit. [4] Curiam Hostiliam constituit. [5] Montem Cœlium urbi addidit. Et [6] dum Numam Pompilium sacrificiis imitatur, [7] Iovi Elicio litare non potuit, fulmine ictus cum regia conflagravit.

NOTÆ.

1. *Quia bonam operam adversus.*] Optime viris doctis annotatum hic legendum, *quia avus ejus bonam*, &c. Neque enim de Tullo Hostilio loqui potest Victor; sed de avo ejus Hosto Hostilio qui contra Sabinos fortissime dimicans cecidit: Liv. lib. I. cap. XXII. *Numæ morte ad interregnum res rediit. inde Tullum Hostilium, Nepotem Hostilii cujus in infima arce clara pugna adversus Sabinos fuerat, regem populus jussit.*

2. *Propter perfidiam.*] Vide infra *Metius Fufetius.* Varr. de vita Pop. Rom. lib. I. *Metium Fufetium propter perfidiam interfecit*, &c.

3. *Albanos Romam transire.*] Flor. lib. I. cap. 3. *Albamque ipsam, quamvis parentem, æmulam tamen diruit, quum prius omnes opes urbis ipsumque populum Romam transtulisset.*

4. *Curiam Hostiliam.*] Ubi Senatus res humanas curabat. Varr. lib. IV. de LL. *Curia duorum generum. Nam & ubi curarent Sacerdotes res divinas; ut Curiæ Veteres: Et ubi Senatus humanas; ut Curia Hostilia, quod primus ædificavit Hostilius rex. Ante hanc rostra*, &c.

5. *Montem Cœlium.*] Quem Strabo ab Anco-Marcio, Tacitus a Tarquinio Prisco urbi additum scribunt; sed cum Victore facit Livius lib. I. cap. XXX. *Cœlius additur urbi mons, & quo frequentius habitaretur, eam sedem Tullus regiæ capit.*

6. *Dum Numam Pompilium S.* I.] Liv. lib. I. cap. XXXI. *Ipsum regem tradunt volventem commentarios Numæ, quum ibi quædam occulta solennia sacrificia Jovi Elicio facta invenisset, operatum his sacris se abdidisse: Sed non rite initum aut curatum id sacrum esse; nec solum nullam ei oblatam Cœlestium speciem, sed ira Jovis sollicitati prava religione, fulmine ictum cum domo conflagrasse.*

7. *Jovi Elicio.*] Dictus est Jupiter Elicius, quod eum Numa ope Deorum Fauni & Pici in Aventinum elicuerit. Ovid. III. Fast. vers. 327.

Eliciunt Cœlo te Jupiter. Unde minores
Nunc quoque te celebrant, Eliciumque vocant.

Et Varro lib. V. de LL. *Sic Elicii Jovis ara in Aventino, ab Eliciendo.*

HORATII ET CURATII. 4.

QUUM inter Romanos & Albanos bellum fuisset exortum, ducibus [1] Hostilio & [2] Fufetio, placuit rem paucorum certatione

NOTÆ.

1. *Hostilio.*] Tullo Hostilio Romanorum rege.

2. *Fufetio.*] Metio Fufetio Albanorum duce.

finire.

finire. [1] Erant apud Romanos trigemini Horatii, tres apud Albanos Curiatii: quibus fœdere icto concurrentibus, ſtatim duo Romanorum ceciderunt, tres Albanorum vulnerati. Unus Horatius quamvis integer, quia tribus impar erat, fugam ſimulavit, & [2] ſingulos per intervalla, ut vulnerum dolor patiebatur, inſequentes, interfecit. Et cum ſpoliis onuſtus rediret, ſororem obviam habuit, quæ viſo [3] paludamento ſponſi ſui, qui unus ex Curiatiis erat, flere cœpit: frater eam occidit. Qua re [4] apud Duumviros condemnatus, [5] apud populum provocavit: ubi patriis lacrymis condonatus, [6] ab eo [7] expiandi gratia [8] ſub tigillum miſſus, quod nunc quoque [9] viæ ſuppoſitum, Sororium appellatur.

NOTÆ.

1. *Erant apud Romanos.*] Livius lib. I. cap. XXIV. *Horatios Curiatioſque fuiſſe ſatis conſtat, nec ferme res antiqua alia eſt nobilior. Tamen in re tam clara nominum error manet; Utrius populi Horatii, utrius Curiatii fuerint. auctores utroque trahunt: Plures tamen invenio qui Romanos Horatios vocent. Hos ut ſequar inclinat animus.*

2. *Singulos per intervalla.*] Hinc intelligendus Florus lib. I. cap. 3. *Qui ſupererat Horatius addito ad virtutem dolo ut diſtraheret hoſtem, ſimulat fugam, ſinguloſque, prout ſequi poterant, adortus, exſuperat.* Idem Liv. *Ergo ut ſegregaret pugnam eorum, capeſſit fugam, ita ratus ſequuturos, ut quemque vulnere affectum corpus ſineret.*

3. *Paludamento.*] Paludamentum veſtis Imperatoria colore croceo, interdum etiam albo, cujus duo extrema longitudinis utrinque anguſta erant imis latioribus. Aliquando etiam paludamentum milites gerebant. Salluſt.

4. *Apud duumviros.*] Quos ea cauſſa tunc primum Tullus creavit.

5. *Apud populum provocavit.*] Latinum non eſt, legendum *ad populum provocavit.*

6. *Ab eo expiandi gratia.*] *Ut Cædes manifeſta aliquo tamen piaculo lueretur, Imperatum patri, filium expiaret pecunia publica. Is quibuſdam piacularibus ſacrificiis factis, quæ deinde genti Horatiæ tradita ſunt, tranſmiſſo per viam tigillo, capite adoperto, velut ſub jugum miſit Juvenem. Id hodie quoque publice ſemper refectum manet. ſororium tigillum vocant.*

7. *Expiandi.*] Nota paſſive poſitum, ut apud Virgil. *Penuria edendi.*

8. *Sub tigillum.*] Duo tigilla recta defixit, tertiumque tranverſum impoſuit. Sub quod filius, quaſi ſub jugum miſſus. Conſecratiſque ibi aris Junoni Sororiæ & Jano Curiatio, liberatus omni noxiæ ſceleris eſt, auguriis approbantibus. Ex quo ſororium id Tigillum eſt appellatum. Feſt. in regione IV. ponit P. Victor.

9. *Viæ ſuppoſitum.*] Lege *ſuperpoſitum*, ratio & auctoritas probant.

METIUS FUFETIUS.

METIUS Fufetius dux Albanorum, cum ſe invidioſum apud cives videret, quod bellum ſola trigeminorum certatione finiſſet, ut rem corriperet, Vejentes & Fidenates adverſum Romanos incitavit. [1] Ipſe ab Tullo in auxilium arceſſitus, aciem in collem ſubduxit, ut for-

NOTÆ.

1. *Ipſe ab Tullo in auxilium.*] Ex fœdere quod cum Albanis ictum fuerat cum trigemini pugnavere. Hinc Florus lib. I. cap. 3. *Nec diu in fide Albanus, nam Fidenate bello miſſi in auxilium ex fœdere, medii inter duos expectavere fortunam.*

tunam [1] [belli experiretur ac] sequeretur. Qua re Tullus intellecta, [2] magna voce ait, suo illud jussu Metium facere. Quare hostes territi victique sunt. Postera die Metius cum ad gratulandum Tullo venisset, jussu ipsius [3] quadrigis religatus, & in diversa [4] distractus est.

NOTÆ.

1. *Belli experiretur ac.*] Hæc verba semicirculis inclusa optime in MSS. desiderantur, ut viri docti notavere.

2. *Magna voce ait.*] Scilicet ut suorum animos tolleret.

3. *Quadrigis.*] Duabus admotis quadrigis, in currus earum illigatum Metium, equis in diversum concitatis distraxit.

4. *Distractus est.*] Proprie. Varro de vita Pop. Rom. *Nam equis ad curriculum ex utraque parte deligatum distraxit.* Virg. VI. Æneid. *Turbatis distraxit equis.* Florus: *Pernicibus equis distraxit.*

ANCUS MARCIUS ROMANORUM REX IV.

ANcus Marcius Numæ Pompilii [1] ex filia nepos, æquitate & religione avo similis, Latinos bello domuit: [2] Aventinum & Janiculum monteis urbi addidit: [3] Nova mœnia opido circumdedit. [4] Silvas ad usum navium [5] publicavit. [6] Salinarum vectigal instituit. [7] Carcerem primus ædificavit. [8] Ostiam coloniam, maritimis commeatibus oportunam, in ostia Tiberis deduxit. [9] Ius feciale, quo legati ad res repetundas uterentur, ab [10] Æquiculis transtulit: quod primus fertur [11] Rhesus excogitasse. His rebus intra paucos dies confectis, immatura morte præreptus, non potuit præstare, qualem promiserat regem.

NOTÆ.

1. *Ex filia.*] Plutarch. *Ex sorore*, sed Livius, Florus, aliique, *ex filia.*

2. *Aventinum & Janiculum.*] Legebat Schottus: Ex MSS. *Murcium & Janiculum*: nam per Murcium Aventinus intelligitur qui a Murciæ Deæ Sacello Murcius dictus fuit. Fest. lib. 11.

3. *Nova mœnia op.*] Hic nova mœnia, Romæ quadratæ circumdedisse intelligunt viri docti. frustra equidem. Ancus Marcius muros quos Romulus aratro designaverat, urbi circumduxit.

4. *Silvas.*] Ut Silvam Mœsiam quam Vejentibus ademit. Liv.

5. *Publicavit.*] In publicum redegit confiscavit.

6. *Salinarum vectigal.*] Salinæ sunt tabernæ Salis quas circa ostiam fecit Ancus. Liv.

7. *Carcerem.*] *Carcer ad terrorem increscentis audaciæ media urbe, imminens foro, ædificatur.* Livius.

8. *Ostiam Coloniam.*] *Ostiamque in ipso maris fluminisque confinio coloniam posuit.* Florus.

9. *Jus feciale.*] Quo feciales utebantur ad res repetundas & bellum indicendum. Cum enim bellum indicere volebant Romani, Fecialis ad fines eorum, unde res repetebantur, ibat, & inde res repetebat: quod si non dederentur, post tertium & trigesimum diem, bellum indicebat & hastam ferratam aut sanguineam in fines eorum emittebat. Vide Liv. lib. 1. cap. XXXII.

10. *Æquiculis.*] In Latio qui Æqui etiam dicti sunt. Antiquam gentem vocat Livius.

11. *Rhesus.*] Temporibus Troianis. Sed nescio unde hæc noster. Rhesus Strymonis Fluvii & Terpsichoræ Musæ filius fuit, Vulgati habent *Hesus*,

L. Tarquinius Priscus Romanorum Rex V.

Lucius Tarquinius Priscus, [1] Damarati Corinthii filius, ejus qui [2] Cypseli tyrannidem fugiens, in Etruriam commigravit. Ipse Lucumo dictus, urbe [3] Tarquiniis profectus Romam petiit. Advenienti aquila pileum sustulit: & cum alte subvolasset, reposuit. Tanaquil conjux [4] auguriorum perita, regnum ei portendi intellexit. Tarquinius [5] pecunia & industria dignitatem, atque etiam Anci regis familiaritatem consecutus est: a quo tutor liberis relictus, [6] regnum intercepit, & ita administravit, quasi jure adeptus fuisset. [7] Centum Patres in Curiam legit, qui [8] minorum gentium sunt appellati. Equitum centurias [9] numero duplicavit: [10] nomina mutare non potuit, Accii Navii

Notæ.

1. *Damarati Corinthii.*] Livius lib. 1. cap. LIV. *Damarati Corinthii filius erat, qui ob seditiones domo profugus quum Tarquiniis consedisset*, &c. locum integrum adire juvabit.

2. *Cypseli.*] Corinthiorum Tyranni. Tyrtannidem invasit circa Olympiadem XXXII. Id est, ante Christum natum 653. Damaratus autem Corintho abiit ann. ante Ch. N. 630.

3. *Tarquiniis.*] Urbe Tusciæ ad Laertem fluvium juxta Aruntes Veteres. Vide Justinum.

4. *Auguriorum perita.*] Ut vulgo Etrusci. Liv. Etrusca enim erat Tanaquil.

5. *Pecunia & Industria.*] *Eum enim*, ait Liv. *Romanis conspicuum novitas diviciaque faciebant & ipse quoque fortunam benigno alloquio, comitate invitandi beneficiisque, quos poterat, sibi conciliando, adjuvabat*, &c. *Notitiamque eam brevi apud regem, liberaliter dextreque obeundo officia, in familiaris amicitiæ adduxerat jura.*

6. *Regnum intercepit.*] Imo cum ingenti consensu populus Rom. regnare jussit.

7. *Centum Patres in Curiam.*] Sic trecentos Senatores Roma habuit.

8. *Minorum gentium.*] Nam ducentos priores Majorum gentium Romulus appellavit.

9. *Numero duplicavit.*] Livius lib. 1. *Numero* (centuriorum) *alterum tantum adjecit, ut mille & octingenti equites in tribus centuriis essent, posteriores modo sub iisdem nominibus, qui additi erant, appellati sunt: Quas nunc, quia geminatæ sunt, sex vocant centurias.* Optime igitur noster, *centurias numero duplicavit*. Ut & Florus: *Centuriis tribus auxit.* Ibi enim Florus tribus vocat quas noster centurias; quem locum minus bene olim sum interpretata, ut nunc tandem percipio ex notis quas eruditissimus omnique politiori doctrina cumulatissimus Joan. Georg. Grævius in Florum edidit, mihi earum exemplar benigne transmisit. Notavit enim vir doctissimus Florum centuriis tribuum nomen dedisse; quia cum Romulus omnem populum descripsisset in tres tribus, & ex singula tribu selegisset centuriam equitum, sequenti tempestate nomina tribuum centuriis adhæserunt & Luceres, Ramnenses, Talienses dictæ sunt equitum centuriæ. Cum autem dicit Victor Tarquinium Priscum centurias numero duplicasse, illud ita intelligendum non est, ut tribus illis centuriis a Romulo institutis tres alteras addiderit, illud enim tantum cogitavit; sed relicto trium Veterum centuriarum numero, capita tantum duplicasse ut singulæ quæ trecentorum hominum essent, sexcentorum hominum fierent. Et ita pro nongentis, mille & octingenti equites in tribus centuriis essent. Ut supra Livius.

10. *Nomina mutare non potuit.*] Centurias enim suas suo insignes nomine relin-

auguris auctoritate deterritus, qui fidem artis suæ [1] novacula & cote firmavit. Latinos bello domuit. [2] Circum maximum ædificavit. [3] Ludos magnos instituit. De Sabinis & [4] Priscis Latinis triumphavit. [5] Murum lapideum urbi circumdedit. Filium XIII. annorum, quod in prælio hostem percussisset, [6] prætexta & [7] bulla donavit: unde hæc ingenuorum puerorum insigna esse cœperunt. Post ab Anci liberis, immissis [8] percussoribus, per dolum regia excitus & interfectus est.

NOTÆ.

quere decreverat Tarquinius.

1. *Novacula.*] Quia interrogatus a rege fieri-ne posset quod ipse mente conceperat; ille rem expertus augurio, posse respondit. Cui Accius fortiter contradixit, hoc colore quod cum omnia Romulus auspicato gesserit, neque mutari, neque novum constitui, nisi aves addixissent, posse. Atqui hoc, inquit, agitabam an cotem illam secare novacula possem, tum ille potes ergo, inquit, & secuit.

2. *Circum maximum.*] Tunc primum circo, qui nunc maximus dicitur, designatus locus est. Liv.

3. *Ludos magnos.*] Qui & Romani dicti. Liv. *Ludicrum fuit, equi pugilesque ex Etruria maxime acciti, solennes deinde annui mansere ludi, Romani magnique varie appellati.* Magni autem quod magnis Diis Jovi, Junoni, & Minervæ fierent.

4. *Priscis Latinis.*] Nam triplex fuit Latium. Prisci autem Latini appellati qui in colonias à Latino Sylvio deducti sunt.

5. *Murum lapideum.*] Cujus exordium bello Sabino turbatum fuerat, devictis Sabinis perfectus fuit.

6. *Pretextæ.*] Prætexta vestis cui purpura prætexta est, hoc est, quæ purpuram in ora habet. hac utebantur pueri ingenui usque ad annum decimum septimum, qui annus tyrocinii dicebatur. Ea utebantur etiam magistratus.

7. *Bulla.*] Insigne erat rotundum ad similitudinem ejus bullæ quæ spiritu in aqua excitatur, a collo dependentem præ se gerebant inclusis intra eam remediis quæ adversus invidiam artesque magicas valere opinabantur.

8. *Percussoribus.*] Duobus pastoribus. Vide Livium *lib.* I. cap. XL.

SERVIUS TULLIUS REX VI.

SERVIUS Tullius P. [1] Corniculani, & [2] Ocrisiæ captivæ filius, cum in domo Tarquinii Prisci educaretur, [3] flammæ species caput ejus amplexa est. Hoc viso Tanaquil summam ei dignitatem portendi intellexit. Conjugi suasit ut ita eum, [4] ut liberos suos, educaret. Cumque adolevisset, gener a Tarquinio assumptus est: Et cum rex occisus esset. Tanaquil [5] (ex altiore loco) ad populum despiciens, ait Priscum

NOTÆ.

1. *Corniculani.*] Ab urbe Corniculo in qua princeps fuit.

6. *Ocrisiæ captivæ.*] Servam vocat etiam Florus cap. VI. Vide quæ apud eum notavimus.

3. *Flammæ species.*] Vide quæ apud Florum dicta sunt cap. VI.

4. *Ut liberos suos educaret.*] Id uno verbo latine dicitur *liberaliter educare.*

4. *Ex altiore loco.*] *Ex superiore parte ædium per fenestras in novam viam versas (habitabat enim rex ad Jovis statoris) populum Tanaquil alloquitur.* Livius.

Tarquinium gravi quidem, ſed non letali vulnere accepto, petere ut interim dum convaleſcit, Servio Tullio [1] dicto audientes eſſent. Servius Tullius quaſi precario regnare cœpit: ſed recte imperium adminiſtravit. Etruſcos ſæpe domuit: [2] collem Quirinalem & Viminalem & [3] Eſquilias urbi addidit; [4] Aggerem, foſſaſque fecit [5] Populum in quatuor tribus diſtribuit, ac poſt plebi diſtribuit annonam: menſuras, pondera, [6] claſſes, centuriaſque conſtituit. Primus omnium cenſum ordinavit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat: [7] Latinorum populis perſuaſit, ut exemplo [8] eorum qui Dianæ Epheſiæ ædem feciſſent, & ipſi ædem Dianæ in Aventino ædificarent: Quo facto, bos [9] cuidam Latino miræ magnitudinis nata, & reſponſum ſomnio datum, eum populum ſummam imperii habiturum, cujus civis [10] bovem illam immolaſſet. Latinus bovem in Aventinum egit, & cauſſam ſacerdoti Romano expoſuit. Ille callidus, dixit prius eum vivo flumine manus abluere debere. Latinus dum ad Tiberim deſcendit, ſacerdos bovem immolavit. Ita imperium civibus, ſibi gloriam facto conſilioque vindicavit.

NOTÆ.

1. ***Dicto audientes***] Id eſt, ***Imperio.*** Inde Dictator. Et Virgil. in VI. Æneid.

Hic ego, namque tuas ſortes arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam.

Ubi *dicta* nihil aliud ſignificant quam ſummum Imperium.

2. ***Collem Viminalem & Quirinalem.***] Livius lib. I. cap. XLIV. ***Addit duos colles, Quirinalem Viminalemque. Inde deinceps auget Eſquilias. Ibique ipſe ut loco dignitas fieret, habitat.*** Ubi legendum videtur. ***Inde deinceps auget Eſquiliis***, id ratio & auctoritas ſuadent. Addit, inquit, urbi collem Viminalem & Quirinalem, Inde deinceps urbem auget Eſquiliis.

3. ***Eſquilias.***] Mons Eſquilinus dictus quod Excubiæ ibi agerentur. Primum ***Excubinus***, poſtea mutata pronuntiatione ***Exquilinus***: Et melioris ſoni gratia Eſquilinus, & a Poetis ***Eſquilius.***

4. ***Aggerem foſſaſque fecit.***] ***Aggere & foſſis & muro circundat urbem, ita pomœrium profert.*** Livius.

5. ***Populum in quatuor tribus.***] Tribus Urbanas intellige: quadrifariam enim urbe diviſa regionibus collibuſque, quæ habitabantur partes, tribus eas appellavit. Fuere autem ***Palatina, Eſquilina, ſuburrana, Collina.*** Idem etiam totum agrum diviſit in partes viginti ſex, quas & tribus ruſticas appellavit, ita ut quatuor ſuperioribus Urbanis additis, omnes numerum triginta tribuum efficerent.

6. ***Claſſes centuriaſque.***] Sex claſſes fuere, quibus continebantur centuriæ centum nonaginta tres. Prima quidem claſſe conflata ex Equitibus & peditibus, nonaginta octo centuriæ: Secunda claſſe viginti & duæ una cum opificibus. Tertia, viginti & duæ centuriæ adjunctis Tubicinibus & Cornicibus: Quarta claſſe viginti centuriæ; Quinta claſſe triginta centuriæ: Sexta & ultima tota conſtante ex civibus egenis unica centuria. Vid. Halicarnaſſ. lib. IV. cap. II. qui hæc omnia diſtinctiſſime tradidit. Sic igitur ſingulas claſſes in centurias digeſſit. Hinc centuriata comitia, in quibus populus centuriatim conveniebat, & ſuffragia ferebat.

7. ***Latinorum populis.***] Qui duodecim fuere.

8. ***Eorum qui Dianæ Eph.***] Aſianorum. Nam Dianæ Templum communiter a civitatibus Aſiæ in Epheſo urbe factum fuit.

9. ***Cuidam Latino.***] Sabinum, non Latinum faciunt Livius & Plutarch. Sed hæc non pugnant. Sabini enim aliquando inter Latinos numerati.

10. ***Bovem illam immolaſſent.***] Ratio & auctoritas probant legendum ***bovem illam Dianæ immolaſſet.*** Audi Livium: ***Et cecinere vates, cujus civitatis eam*** (***bovem***) ***civis Dianæ immolaſſet, ibi fore imperium.***

TULLIA.

SERVIUS Tullius filiam alteram ferocem, mitem alteram habens, cum Tarquinii [1] Prisci filios [2] pari animo videret, ut omnium mentes morum diversitate leniret, [3] ferocem miti, mitem feroci in matrimonium dedit. Sed mites seu forte [4] seu fraude perierunt; feroces morum similitudo conjunxit. Statim Tarquinius Superbus a Tullia incitatus, advocato senatu, regnum paternum repetere cœpit. Qua re audita Servius, dum ad Curiam properat, [5] jussu Tarquinii gradibus dejectus, & domum refugiens, interfectus est. Tullia in forum properavit, & prima conjugem regem salutavit, a quo jussa e turba decedere, cum domum rediret, viso patris corpore, mulionem evitantem, [6] super ipsum corpus carpentum agere præcepit: unde vicus ille, [7] Sceleratus dictus est. Postea Tullia cum conjuge in exsilium acta.

NOTÆ.

1. *Prisci filios.*] Nepotes dicit Dionys. Halicarnass. quem vide. Livius tamen pluribus auctoribus filios vocavit.

2. *Pari animo.*] Eodem animo, quo filiæ Servii scilicet, mitis alter, alter ferox.

3. *Ferocem miti, mitem feroci.*] Ex præcepto Platonis in VI. de legibus. Qui ingenia miscenda esse contendit, ut iracundis tranquillæ, incitatiores sedatis hominibus applicentur.

4. *Seu fraude.*] Dionys. Veneno sublatos putat.

5. *Jussu Tarquinii.*] Imo ab ipso Tarquinio.

6. *Super ipsum corpus.*] Ita fere omnes Historici. Florus tamen ait Tulliam carpentum supra patrem egisse cum virum suum regem salutatum iret. Nisi potius, ut olim monui ibi, pro *salutaret*, rescribendum *salutarat*. neque enim adhuc ejus me pœnitet. Sed de hoc plutibus apud Eutrop.

7. *Sceleratus.*] Nihil aliud est quam *infelix*. Florus, Plaut. Terent. Ita inferius legas, *porta qua profecti fuerant, scelerata est appellata.* Sic scelus pro infelicitas apud Terent.

TARQUINIUS SUPERBUS ROMANORUM REX VII.

TARQUINIUS Superbus [1] cognomen moribus meruit. Occiso Servio Tullio, regnum sceleste occupavit: tamen bello strenuus, Latinos Sabinosque domuit: [2] Suessam Pometiam Volscis eripuit: [3] Gabios per Sextum filium, [4] simulato transfugio, in potestatem rede-

NOTÆ.

1. *Cognomen moribus*] Florus: *Cui cognomen superbo ex moribus datum.*

2. *Suessam Pom.*] Volscorum caput. eam Volscarum urbium matrem fuisse memorat Strab. lib. v.

3. *Gabios.*] A sinistro Latinæ viæ latere, inter eam & Valeriam sunt Gabii in via Prænestina. Ea urbs latomias habet quæ Romanis usu cæteris præstant: distat æquali a Roma & Præneste intervallo. Strab. lib. v.

4. *Simulato transfugio.*] Nam Sextus transfugit ex composito Gabios, saucius verberatusque virgis, patris in se sævitiam intolerabilem conquerens, & benigne ab Gabinis acceptus, dux tandem belli legitur. Sicque re Gabinia in potestatem redacta

git; & [1] ferias Latinas primus instituit. [2] Locos in Circo, & [3] cloacam maximam fecit, ubi totius populi viribus usus est. Unde illæ fossæ, [4] Quiritium sunt dictæ. Cum Capitolium inciperet, [5] caput hominis invenit: unde cognitum est, eam urbem caput gentium futuram: & cum in obsidio [6] Ardeæ filius ejus Lucretiæ stuprum intulisset, cum eo in exsilium actus, ad Porsennam Etruriæ regem confugit: cujus ope regnum retinere tentavit. Pulsus [7] Cumas concessit: ubi per summam ignominiam reliquum vitæ tempus exegit.

NOTÆ.

per nuncium patrem quid fieri vellet consuluit. Cui nihil pater respondit; Sed cacumina papaverum virgula disjecit, eo capita primorum civium truncanda esse significans.

1. *Ferias Latinas.*] Has Dionysius Halicarnassus lib. IV. Omnium optime explicavit. *Tarquinius*, inquit, *proposuit designare commune fanum Romanorum, Latinorum, Hernicorum, Volscorum, quo ad mercatum convenientes quotannis una epularentur, fruerenturque sacris communibus. Locus conventui præstitutus est in Meditullio fere harum gentium mons altus Albanis imminens, ubi singulis annis feria celebrarentur, & eo temporis spatio propter loci religionem, legemque de hoc latam ab omni vi temperarent omnes: Sacraque communiter Jovi Latiali facerent, & vacarent epulis, constituto prius, quantum quisque populus in ea sacra præbere, quantumve portionem recipere debeat. Earum feriarum atque sacrificii participes fuerunt tribus minus quinquaginta populi, quas nostra quoque ætate Romani agitant, Latinas vocatas: conferuntque in eas populi sacrorum participes quidam agnos, quidam caseos, quidam lactis certum modum, quidam liba lactaria. Victima est taurus unus communis omnium, de cujus visceribus cuique populo sua certa portio tribuitur, sacrificatur autē pro omnibus, & Romani præsunt sacrificio.*

2. *Locos in Circo.*] *Foros* vocat Livius. Loca erant spectandis ludis fabricata. Unde & *Spectacula* etiam dicta.

3. *Cloacamque maximam.*] Livius, *Foros in Circo faciendos, cloacamque maximam receptaculum omnium purgamentorum urbis sub terram agendam: quibus duobus operibus vix nova hæc magnificentia quicquam adæquare potuit.* Erat hæc cloaca ad Jovis statoris in tres ductus divisa, quorum duo postmodum clausi sunt: tertius per lacum Curtium sub foro Romano, per Palatini montis radices in Velabrum aqua limpidissima fluebat, & inde canali e saxis quadratis extructo in Tiberim effluebat. Aliæ fuere item Cloacæ a Tarquinio Prisco structæ, in quibus naves grandiores ultro citroque libero cursu commeare poterant. Bene illas descripsit Vigener. ad Livium.

4. *Quiritium.*] Ad similitudinem fossæ illius Quiritium quæ Anci regis opus fuit.

5. *Caput hominis.*] Idem Liv. & Dionys. afferunt. Recens videbatur & integra facie.

6. *Ardea.*] Urbs Rutulorum fuit octavo decimo ab urbe milliario.

7. *Cumas.*] Livius de eo, *Mortuus est Cumis quo se post fractas opes Latinorum ad Aristodemum Tyrannum contulerat.*

L. TARQUINIUS COLLATINUS, ET LUCRETIA UXOR.

TARQUINIUS Collatinus [1] sorore Tarquinii Superbi genitus [2] in contubernio juvenum regiorum Ardeæ erat: ubi cum forte

NOTÆ.

1. *Sorore Tarquinii superbi.*] Hic Livio repugnat qui Egerii filium facit Tarq. Collatinum & Nepotem tantum Tarq. Prisci ex fratre. *Schottus.*

2. *In contubernio.*] *Dans la tente,*

liberiore convivio conjugem suam unusquisque laudaret, placuit experiri. Itaque equis Romam petunt. Regias nurus [1] in convivio & luxu deprehendunt, exinde [2] Collatiam petunt; Lucretiam inter ancillas [3] in lanificio offendunt, itaque ea pudicissima judicatur. Ad quam corrumpendam Tarquinius Sextus nocte Collatiam rediit, & jure propinquitatis in domum Collatini venit, [4] & in cubiculum Lucretiæ irrupit, pudicitiam expugnavit. Illa postero die advocatis patre & conjuge, rem exposuit; & se cultro, [5] quem veste texerat, occidit: Illi in exitium regum conjurarunt, eorumque exsilio necem Lucretiæ [6] vindicaverunt.

N o t æ.

1. *In convivio.*] Ovid. 2. Fast.

Ecce nurum regis sparso per colla capillo
Inveniunt posito pervigilare mero.

2. *Collatiam.*] Latii opidum in via Tiburtina.

3. *In lanificio offendunt.*] Quod castæ matronæ argumentum: Varro de vita pop. Rom. lib. 1. *Cum interea in lucubrando faceret juxta ancillas lanam.* De Lucretia inter ancillas lanam faciente sic Enn. lib. 3.

Deducunt habiles radios filo gracilento.

4. *Et in cubiculum Lucretiæ irrupit. p. ex.*] Pro his omnibus monuit Schottus hærere tantum in Mss. suis: *Et Jure propinquitatis in domum Collatini venit, & cubiculi pudicitiam expugnavit.* Qua Scriptura nihil excogitari queat venustius. Impudicum quidem deinde esse cœpit cubiculum Lucretiæ; ipsa vero neutiquam. *Gruter.*

5. *Quem veste texerat.*] Virg. *Aperit ramum quem veste tegebat.*

6. *Vindicaverunt.*] Ulti sunt.

Junius Brutus I. Romanorum Consul.

L. Junius Brutus [1] sorore Tarquinii Superbi genitus, cum eandem fortunam timeret in quam frater inciderat, qui ob divitias & prudentiam fuerat ab avunculo occisus, stultitiam finxit [2] unde Brutus dictus. [3] Juvenibus regiis [4] Delphos euntibus [5] deridiculi gratia comes adscitus [6] baculo sambuceo aurum infusum [7] Deo donum tulit. Ubi responsum est, eum Romæ summam potestatem habiturum, qui primus matrem oscularetur: [8] ipse terram osculatus est. Deinde propter Lucretiæ stuprum, cum Tricipitino & Collatino in exitium regum conjuravit.

N o t æ.

1. *Sorore Tarquinii Superbi.*] Hic Livium sequitur apud quem *L. Junius Brutus Tarquinia sorore regis natus.* Sed verisimilius Dionysius hanc amitam regis facit, Prisci Tarquinii filiam.

2. *Unde Brutus dictus.*] Brutus nihil aliud est quam tardus seu gravis, *qui a l'esprit pesant, lourd*, Græce βραδὺς, Terent. *Hoi tardus es.* Horat. *Bruta tellus.*

3. *Juvenibus regiis Delphos euntibus.*] Titus & Aruns regii Juvenes Delphos missi ad oraculum consulendum de angue qui ex columna lignea elapsus terrorem fugamque in regia fecerat regisque pectus anxiis impleverat curis.

4. *Delphos.*] Urbs ad radices Parnassi.

5. *Deridiculi.*] Plaut. in Amphit. *Quid obsecro, tu me deridiculi gratia sic salutas.* Et in Pseudol. *Verba per deridiculum dare.*

6. *Baculo sambuceo.* Aliter paulo Livius. *Aureum baculum inclusum corneo, cavato ad id baculo tulisse donum Apollini dicitur, per ambages effigiem ingenii sui.*

7. *Deo.*] Apollini.

8. *Ipse terram.*] Quæ omnium mater.

Quibus

Quibus in exsilium actis, primus consul creatus, [1] filios suos, fratrisque, quod cum [2] Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum [3] in urbem Tarquinios conjuraverant, virgis cæsos securi percussit. Deinde in prœlio, quod adversus eos gerebat, singulari certamine cum Arunte filio Tarquinii congressus est, ubi ambo mutuis vulneribus ceciderunt. Cujus corpus in foro positum, [4] a collega laudatum, matronæ anno luxerunt.

NOTÆ.

Virg. *Mater alit tellus.* Homer. & Pindar *γῆ μήτηρ.*

1. *Filios suos, fratrisque.*] Vox *Fratrisque*, ut monent viri docti, non apparet in MSS. quare rejicienda. Livius ait Bruti filios una cum sororis liberis conjurasse.

2. *Aquiliis & Vitelliis.*] Aquilii filii erant sororis Collatini. Vitellii Sorori erant Bruti. Sed vide Liv. lib. II. cap. IV.

3. *In urbem Tarquinios.*] E bona illa veteri latinitate.

4. *A Collega laudatum.*] Hinc natus mos viros præclaros & de republica bene meritos oratione funebri decorandi. Imo & prius idem Athenienses factitarunt.

HORATIUS COCLES.

PORSENA rex Etruscorum, cum Tarquinios in urbem restituere tentaret, & primo impetu Janiculum cepisset: Horatius [1] Cocles, (illo cognomine, quod in alio prœlio oculum amiserat) [2] pro ponte sublicio stetit, & aciem hostium [3] solus sustinuit, donec pons a tergo interrumperetur, cum quo statim in Tiberim decidit, & armatus ad suos transnavit. [4] Ob hoc ei tantum agri publice datum est, quantum uno die circumarari potuisset: statua quoque ei [5] in Vulcanali posita.

NOTÆ.

1. *Cocles.*] Sic dictus quod esset unoculus altero in prœlio amisso. *Cocles* corruptum a Græco *κύκλωψ*. Ut vult Scaliger, alii cocles, *c* addito a voce *ocles*. Varro.

2. *Pro ponte sublicio.*] Pons sublicius pedes 600. a Palatino distans. Omnium Tiberinorum pontium primus, quippe ab Anco exstructus, hodie nullus.

3. *Solus.*] Imo cum Sp. Lartio ac T. Herminio; sed eos Horatius post primam periculi procellam exigua pontis parte relicta, in tutum cedere coëgit.

4. *Ob hoc ei.*] Grata erga tantam virtutem Civitas fuit: Statua in Comitio posita; agri quantum uno die circumaravit, datum. Livius lib. II. ubi obiter dicam pro *circumaravit* legendum *circumararet*.

5. *In Vulcanali.*] Quod in Comitio. supra ex Livio. Ibi Vulcanalia celebrabantur.

MUTIUS [1] SCÆVOLA.

CUM Porsenna rex urbem obsideret, [2] Mutius Cordus vir Romanæ constantiæ, [3] senatum adiit & veniam transfugiendi petiit, necem

NOTÆ.

1. *Scævola.*] Post ustam manum sic dictus, a *Scæva*, id est sinistra & *vola* id est concavitate quod manu sinistra uteretur.

2. *Mucius Cordus.*] *C. Mucius adolescens nobilis.* Liv.

3. *Senatum adiit.*] *Metuens, ne si consu-*

regis [1] repromittens. Accepta poteſtate, in caſtra Porſennæ venit, ibique [2] purpuratum pro rege, deceptus occidit. Apprehenſus & ad regem pertractus, dexteram [3] aris impoſuit: [4] hoc ſupplicii a rea exigens, quod in cæde peccaſſet. [5] Unde cum miſericordia regis abſtraheretur, quaſi beneficium referens, ait, trecentos adverſus eum ſimileis coniuraſſe. Qua re ille territus, bellum acceptis obſidibus depoſuit. [6] Mutio prata trans Tiberim data, ab eo Mutia appellata. Statua quoque ei honoris gratia conſtituta eſt.

NOTÆ.

lum injuſſu & ignaris omnibus iret, forte deprehenſus a Cuſtodibus Romanis retraheretur ut transfuga, fortuna tum urbis crimen affirmante, Senatum adiit. Livius.

1. *Repromittens.*] Pro ſimplici *promittens* vel potius valet. *Pro Impetrata venia promittens.*

2. *Purpuratum.*] Scribam qui cum rege pari ornatu ſedebat.

3. *Aris.*] Nam Aræ in principiis Caſtrorum, ubi Aquilæ, &c.

4. *Hoc ſupplicii a rea exigens.*] Manum quæ erraverat, puniendam cenſuit.

5. *Unde.*] Ab aris.

6. *Mucio prata.*] *Patres C. Mucio virtutis cauſſa trans Tiberim agrum dono dedere, quæ poſtea ſunt Mucia prata appellata.* Liv.

CLOELIA VIRGO.

PORSENNA Clœliam virginem nobilem [1] inter obſides accepit: quæ deceptis cuſtodibus, noctu caſtris eius egreſſa, [2] equum quem fors dederat, arripuit & Tiberim traiecit. A Porſenna per legatos repetita & reddita. Cuius ille virtutem admiratus, cum quibus optaſſet in patriam redire; permiſit [3] illa virgines puerosque elegit, quorum ætatem iniuriæ obnoxiam ſciebat. [4] Huic ſtatua equeſtris [5] in foro poſita.

NOTÆ.

1. *Inter obſides accepit.*] Abſurdum & a pudore virgineo alienum videri queat obſides puellas datas, niſi Cornelius Tacitus idem ſcriberet libro de German. populis, efficacius obligari animos civitatum quibus inter obſides, puellæ quoque nobiles imperantur. Schottus.

2. *Equum.*] Hinc Florus cap. x. lib. I. *Clœlia per patrium flumen equitabat.*

3. *Illa Virgines puerosque.*] *Productis omnibus elegiſſe impuberes dicitur: quod & virginitati decorum, & conſenſu obſidum ipſorum probabile erat, eam ætatem potiſſimum liberari ab hoſte, quæ maxime oportuna injuriæ eſſet.* Livius.

4. *Huic ſtatua equeſtris.*] *Pace redintegrata, Romani novam in fœmina virtutem novo genere honoris, ſtatua equeſtri donavere. In ſumma ſacra via fuit poſita virgo inſidens equo.* Idem.

5. *In foro.*] Forum Romanum intellige quod juxta ſummam ſacram viam fuit.

FABII TRECENTI SEX.

ROMANI cum adversum [1] Veienteis bellarent, eos sibi hosteis familia Fabiorum [2] privato nomine depoposcit: & profecti [3] trecenti sex, duce [4] Fabio consule, fuerunt. Cum sæpe victores exstitissent, apud [5] Cremeram fluvium castra posuerunt. Veientes ad dolos conversi, [6] pecora ex adverso in conspectu illorum posuerunt: ad quæ progressi Fabii, in insidias delapsi, [7] ad unum occisione perierunt. Dies quo id factum est, [8] inter nefastos relatus. Porta qua profecti fuerant: [9] Scelerata est appellata. Unus [10] ex ea gente propter impuberem ætatem domi relictus genus [11] propagavit ad Q. Fabium Maximum qui Annibalem mora fregit; [12] Cunctator ab obtrectatoribus dictus.

NOTÆ.

1. *Veientes.*] In Tuscia ad lævum latus Tiberis.

2. *Privato nomine.*] Ut privatis sumptibus bellum gereret.

3. *Trecenti sex.*] *Sex & Trecenti milites, omnes patricii, omnes unius gentis.* Livius.

4. *Fabio Consule.*] Fabio Cæsone cum Tito Virginio.

5. *Cremeram.*] Soranos a Veientibus disterminat.

6. *Pecora.*] Operæ pretium erit adire Livium lib. II. cap. L.

7. *Ad unum.*] Hoc, etiamsi ab aliis omnibus sæpius positum fuerit, falsum est tamen.

8. *Inter nefastos.*] Quibus a Prætore nullum dabatur judicium. Vide ad Florum.

9. *Scelerata.*] *Malheureuse*; Vide supra in Tullia.

10. *Ex ea gente.*] Sic oportuit scribere non *familia* quod factum in Eutropio in hac ipsa historia, & ab aliis quoque.

11. *Genus propagavit.*] Ducta uxore Numerii Otacilii Maleventani, &c.

12. *Cunctator.*] *Unus qui nobis cunctando restituit rem.* Virgil.

P. VALERIUS POPLICOLA.

[1] PUBLIUS Valerius, Volusi filius, primum de Vejentibus, [2] iterum de Sabinis, [3] tertio de utrisque gentibus triumphavit. Hic [4] quia in locum Bruti collegæ Consulem non subrogaverat, & domum in Velia tutissimo loco habebat; in suspicionem regni affectati venit: Quo cognito, apud populum questus, quod de se tale aliquid timuis-

NOTÆ.

1. *Publius.*] *Publius Valerius Volusi filius,* Liv. Lucium Valerium vocant Eutrop. Plinius, &c. in Livio, Dionysio, & fragmentis Capitolinorum fastorum, prænomen *Publii* est, & in eisdem marmoribus æreisque nummis *Volusi filius* scribitur: est tamen Romæ lapis hac inscriptione: P. VALESIUS VALESI. F. POPLICOLA. Schot.

2. *Iterum de Sabinis.*] Idem Dionys.

3. *Tertio de utrisque Gentibus.*] Immo ejus frater, qui etiam Pub. Valerius a Livio dicitur. Aliis Marcus Valerius. Auctorem nostrum fefellit nominum similitudo.

4. *Quia in locum Bruti.*] Livius: *Regnum eum affectare fama ferebat: quia nec Collegam subrogaverat in locum Bruti, & ædificabat in summa Velia.*

ſent; immiſit qui domum ſuam diruerent. [1] Secures etiam faſcibus demiſit, [2] eoſque in populi concione ſubmiſit. [3] Legem de provocatione a magiſtratibus ad populum tulit; hinc [4] Poplicola dictus. [5] Qui cum [quater conſul] diem obiiſſet, adeo pauper exſtitit [6] ut collectis a populo nummis publice [7] ſepultus ſit, & annuo matronarum luctu honoratus.

NOTÆ.

1. *Secures etiam faſcibus.*] Inſtituit enim ut Conſulibus cum extra urbem eſſent, ſecures; intus vero, faſces tantum præferrentur.

2. *Eoſque in Pop. Concione.*] *Summiſſis faſcibus in concionem aſcendit. Gratum id multitudini ſpectaculum fuit: ſummiſſa ſibi eſſe Imperii inſignia confeſſionemque factam, populi quam Conſulis majeſtatem vimque majorem eſſe.* Livius.

3. *Legem de provocatione.*] Ut ſi privato vim facere vellet Magiſtratus, privato illi ab eo Magiſtratu ad populum provocare liceret. A Dictatore tamen ad populum provocare non licuit.

4. *Poplicola.*] Quaſi plebem colens, populicola, *Poplicola.*

5. *Qui cum quater conſul.*] Ex Mſſ. noſtris ea explevimus quæ hic deſiderata hactenus fuere, conſul enim fuit anno V. C. CCXLV. cum Bruto, iterum anno ſequenti cum T. Lucretio Triciptino: Tertium CCLXVII. cum P. Lucretio, vel, ut alii, M. Horatio Pulvillo II. Cos. Quartum CCL. cum T. Lucretio II. Valer. Max. lib. 4. Plutarc. in Poplic. tertii tantum conſulatus meminere. Schott.

6. *Ut collectis a populo nummis.*] Eutrop. *Ut collatis a populo nummis ſumptum habuerit ſepulturæ.* Hujuſmodi exempla in Veteribus hiſtoriis pene infinita ſunt, verum id non inopiæ, ut omnes putant; ſed honoris cauſſa factum fuiſſe arbitror, ut ſcilicet viri magni de publico tumularentur, quaſi patriæ parentes, id vulgo dicitur publice ſepeliri, id eſt, ex ærario.

7. *Sepultus.* Primus honoris cauſſa in urbe ſepultus, prope forum in Velia, idque poſteris ejus etiam conceſſum.

A. POSTHUMIUS.

TARQUINIUS ejectus, ad [1] Mamilium Tuſculanum generum ſuum confugit, qui cum Latio concitato, Romanos graviter urgeret, A. Poſthumius Dictator dictus, [2] apud Regilli lacum cum hoſtibus conflixit. Ubi cum victoria nutaret, [3] Magiſter equitum equis frenos detrahi juſſit, ut irrevocabili impetu ferrentur: ubi & aciem Latinorum fuderunt & caſtra ceperunt. Sed inter eos duo juvenes candidis equis inſigni [4] virtute apparuerunt, quos Dictator quæſitos ut dignis muneribus honoraret, non reperit: Caſtorem & Pollucem ratus ædem [5] communi titulo [6] dedicavit.

NOTÆ.

1. *Mamilium Tuſculanum.*] Mamilium Octavium qui a Tuſculo Tuſculanus dictus.

2. *Apud Regilli lacum.*] In agro Tuſculano. Regilli lacus eodem modo dictum, ut flumen Rheni, herba lapathi, flos roſæ, &c. Regillus lacus Græcis ῥηγίλλη λίμνη.

3. *Magiſter equitum.*] *Coſſum* vocat Florus. *T. Æbutium.* Livius. Alii aliter.

4. *Virtute.*] Id eſt, *robore*, ſic Græcis ἀρέτη.

5. *Communi titulo dedicavit.*] Nam cum Caſtori & Polluci dedicata eſſet, Caſtoris tantum communi nomine dicebatur. Et inde natus jocus M. Bibuli apud Sueton. in Julio cap. x.

6. *Dedicavit.*] Super foro, ubi viſa fue-

L. Quinctius Cincinnatus.

Lucius Quinctius Cincinnatus filium Kæsonem [1] petulantissimum [2] abdicavit; qui & [3] a Censoribus notatus, ad [4] Volscos & Sabinos confugit, qui duce [5] Clœlio Graccho bellum adversum Romanos gerebant, & [6] Q. Minucium Consulem in [7] Algido monte cum exercitu obsidebant. Quinctius Dictator dictus, ad quem missi legati: [8] nudum eum arantem [9] trans Tiberim offenderunt: qui insignibus sumptis consulem obsidio liberavit. Quare & a Minucio & ejus exercitu [10] obsidionali corona donatus est. Vicit hosteis: ducem eorum in deditionem accepit & triumphi die ante currum egit. [11] Sexto-decimo die dictaturam, quam acceperat, deposuit: [12] & ad agriculturam reversus est. Iterum post viginti annos Dictator dictus, [13] Spurium Mœlium regnum affectantem a [14] Servilio Ahala Magistro equitum occidi iussit. Domum eius solo æquavit: unde locus ille [15] Æquimelium dictus.

Notæ.

rant Deorum simulacra, juxta fuit fons sacer.

1. *Petulantissimum*] Nam *illo duce sæpe pulsi foro Tribuni, fusa ac fugata plebs est. Qui obvius fuerat, multatus nudatusque abibat.* Livius. Qui & ferocem juvenem vocat.

2. *Abdicavit.*] Abdicare verbum forense, & familia abjicere significat. Sed abdicatio moribus Romanis & legibus incognita, neque abdicavit filium Quinctius. Dicendum est igitur verbo juris abusum esse Victorem, ita ut per *abdicavit* e conspectu suo removit, intellexerit. Neque enim inscio patre in exilium profectus est Cæso. Vide Liv. lib. 3. cap. 11. 12. 13.

3. *A Censoribus.*] Imo a Tribunis. Livius. Neque enim, ut optime viri docti, ea tempestate in Repub. erant, creati enim primum anno V. C. CCCX. abiit vero in exilium Cæso anno CCXCII.

4. *Volscos & Sabinos.*] Æquos & Volscos ponit Florus cap. XI.

5. *Clœlio Graccho.*] *Is tum longe princeps in Æquis erat.* Liv.

6. *Q. Minucium*] *Marcum* vocat Florus lib. I. cap. XI. *Lucium* Livius, Dionysius, & Capitolinæ tabulæ.

7. *Algido.*] Algidum Æquorum oppidum in Latio.

8. *Nudum eum arantem.*] Ex præcepto. Virg. I. Georg.

Nudus ara, sere nudus.

Ex illo Hesiodi:

γυμνὸν σπείρειν, γυμνὸν δὲ βοωτεῖν,
γυμνὸν δ' ἀμᾶσθαι.
Nudum serere. Nudum arare,
Nudum metere.

9. *Trans Tiberim.*] *L. Quinctius trans Tiberim contra eum ipsum locum, ubi nunc navalia sunt, quatuor jugerum colebat agrum, quæ prata Quinctia vocantur.* Liv. lib. III. cap. XXVI.

10. *Obsidionali corona.*] Quæ graminea erat, ex eo gramine ubi cives obsidione liberati fuerant. Sed præter hanc, & aliam auream accepit, quæ ad honorem triumphi.

11. *Sexto-decimo die.*] Idem Liv. Florus: *Intra quindecim dies cœptum peractumque bellum.*

12. *Et ad agriculturam reversus est.*] Flor. cap. XI. *Sic expeditione finita, rediit ad boves rursus triumphalis Agricola.*

13. *Spurium Mœlium.*] Qui frumenti ex Etruria, privata pecunia coempti largitiones faciebat. Vid. Liv. lib. IV. cap. XIII.

14. *Servilio Ahala.*] Vide Liv. lib. IV. cap. IV.

15. *Æquimœlium.*] *Domum deinde dirui extemplo jussit, id Æquimœlium appellatum est.* Liv. fuit autem Æquimœlium inter Velabrum & Capitolium ad tabernas laneas.

MENENIUS AGRIPPA LANATUS.

MENENIUS Agrippa, cognomento [1] Lanatus, dux electus adversum Sabinos [2] de iis triumphavit. Et cum populus [3] a patribus secessisset, quod tributum & [4] militiam non toleraret, nec revocari posset; Agrippa apud eum: Olim, inquit, humani artus cum ventrem otiosum cernerent, ab eo discordarunt, & suum illi ministerium negarunt. Cum eo pacto & ipsi deficerent, intellexerunt ventrem acceptos cibos per omnia membra [5] differere: & cum eo in gratiam redierunt. Sic Senatus & Populus quasi unum corpus discordia pereunt; concordia valent. Hac fabula populus regressus est. [6] Creavit tamen Tribunos plebis, qui libertatem suam adversum nobilitatis superbiam defenderunt: Menenius autem [7] tanta paupertate decessit, ut eum populus [8] collatis quadrantibus sepeliret, locum sepulchro Senatus [9] publice daret.

NOTÆ.

1. *Lanatus*] Sic dictus a lanugine.

2. *De iis triumphavit.*] Postquam P. Postumius Tubertus Collega magna clade repulsus fuit. Anno V. C. 251. Vide Dionys. lib. VI.

3. *A Patribus secessisset*] In sacrum montem. Vide Florum lib. I. cap. XXIII. Id Sicinio quodam autore factum.

4. *Militiam non toleraret*] Quidam expungunt illud *non.* Ut apud Salust. lib. V. Historiar *Quibus sævitiis & maxime fœnoris onere oppressa plebes, cum assiduis bellis tributum simul & militiam toleraret, armata montem sacrum atque Aventinum insedit*: Sed utraque lectio commodam interpretationem recipit.

5. *Differere.*] Male quidam *digerere.* *Differere, est dissеminare.*

6. *Creavit tamen Tribunos.*] *C. Licinium* & *L. Albinum.* Livius. *Ascon. S. Licinium Bellutium*, & *L. Junium Paterculum.* Dionys. *C. Sicinium Bellutium* & *L. Junium Brutum.*

7. *Tanta paupertate decessit.*] Vide notata in P. Valerio Poplicola. cap. 15.

8. *Collatis quadrantibus.*] *Extulit eum plebs sextantibus collatis in Capita.* Liv. fuit autem quadrans Æreus nummulus Romani assis pars quarta. *Un denier tournois.* Sextans, sexta pars assis Romani, *les deux tiers d'un denier tournois.*

9. *Publice*] Id est, ex ærario.

C. MARCIUS CORIOLANUS.

[1] CAjus Marcius, a captis Coriolis urbe Volscorum Coriolanus dictus: ob egregia militiæ facinora a Postumo optionem munerum accipiens, [2] equum tantum & [3] hospitem sumpsit, [4] virtutis & pietatis exemplum. Hic [5] Consul gravi annona, advectum e [6] Sicilia

NOTÆ.

1. *Cajus Marcius.*] Sic Vett. libb. optime. Male qui *Cneum Marcium.* vocant.

2. *Equum*] Cum Phaleris.

3. *Hospitem.*] Captivum unum qui hospes fuerat.

4. *Virtutis & pietatis.*] Equum, virtutis; equitem, pietatis.

5. *Consul.*] M. Minucius & Sempronius tunc Consules fuere, Coriolanus vero in petitione Consulatus repulsam passus fuerat.

6. *Sicilia.*] Quam annonæ pignus vocat Florus.

frumentum, [1] magno pretio dandum populo curavit; ut hac injuria plebs agros, non ſeditiones coleret. Ergo a [2] Tribuno pleb. Decio die dicta, ad Volſcos conceſſit; eoſque duce [3] Attio Tullo adverſus Romanos concitavit, & [4] ad quartum ab urbe lapidem caſtra poſuit. Cumque [5] nullis civium legationibus flecteretur, & a [6] Veturia matre, & Volumnia uxore matronarum numero [7] comitatis motus, omiſſo bello, [8] ut proditor occiſus eſt, ibi templum [9] Fortunæ muliebri conſtitutum eſt.

NOTÆ.

1. ***Magno pretio.***] Ut propter caritatem agros potius colerent, quam per ſeceſſionem coli prohiberent.

2. ***Tribuno pleb. Decio.***] ***Sicinium*** vocant Livius & Plutarchus.

3. ***Attio Tullo.***] ***Longe is tum princeps Volſci nominis erat.*** Liv. ejus hoſpitio utebatur Marcius.

4. ***Ad quartum ab urbe lapidem.***] Imo ad quintum; nam ad foſſas Cluilias quinque ab urbe millia paſſuum, caſtra poſuit. Liv.

5. ***Nullis Civium legationibus.***] Ter legati miſſi. Primum atrox reſponſum tulere. Iterum iidem miſſi in caſtra non recepti ſunt. Sacerdotes deinde ſuis inſignibus velati nihilo magis profecere.

5. ***Veturia matre & Vol.***] Idem Liv. Plutarch. Veturiam uxorem, Volumniam matrem dicit.

7. ***Comitatis.*** [Paſſive. Nam antiqui dicebant ***Comito.*** Unde ***Comitatus.*** Virg.
—— ***Atque uno graditur comitatus Achate.***

8. ***Ut proditor occiſus eſt.***] ***Apud Fabium*** (Pictorem) ***longe antiquiſſimum auctorem, uſque ad ſenectutem vixiſſe eundem invenio: refert certe hanc ſæpe eum exacta ætate uſurpaſſe vocem. Multo miſerius ſeni exilium eſſe.*** Livius.

9. ***Fortunæ muliebri.***] Quoniam per mulieres illud impetratum fuerat ut Coriolanus omitteret bellum.

C. LICINIUS STOLO.

[1] FABIUS Ambuſtus ex duabus filiabus [2] alteram Licinio Stoloni plebejo, alteram [3] Aulo Sulpicio patricio conjugem dedit: [4] quarum plebeja cum ſororem ſalutaret, cujus vir Tribunus militum conſulari poteſtate erat [5] faſces lictoribus foribus appoſitos indecenter expavit. a ſorore irriſa, [6] marito queſta eſt: qui adjuvante [7] ſocero, ut primum [8] tribunatum plebis aggreſſus eſt, legem tulit, ut alter conſul ex plebe crearetur. Lex, reſiſtente Appio Claudio; lata tamen: & [9] primus

NOTÆ.

1. ***Fabius Ambuſtus.***] M. Fabius Ambuſtus. Ambuſti autem proprie dicebantur, qui fulgure contacti, nec interfecti fuerant, ut hic M. Fabius qui fulmine ictus in natibus. Quare & Jovis pullus dictus, Ambuſti cognomen habuit & toti familiæ dedit.

2. ***Alteram Licinio.***] Minorem, C. Licinio Stoloni, Majorem, Aulo Sulpicio.

3. ***Aulo Sulpicio.***] Ser. Sulpicium vocat Livius.

4. ***Quarum plebeia.***] Vide quæ ad Florum dicta ſunt lib. I. cap. XXVI. Vide & Liv. lib. VI. cap. XXXIV.

5. ***Faſces lictoribus.***] Alii ſonum lictoriæ virgæ expaviſſe minorem Fabiam dicunt. Is enim mos erat, intrante domum aliquam magiſtratu fores per lictorem virga percuti: Faſces etiam a lictoribus foribus apponebantur.

6. ***Marito.***] Patri. Livius.

7. ***Socero***] Fabio Ambuſto.

8. ***Tribunatum plebis aggreſſus eſt.***] Lege ***Tribunatum plebis ingreſſus eſt.*** Pater meus.

9. ***Primus Licinius Stolo.***] Livius & Plu-

Licinius Stolo Consul factus. Idem lege sancivit, [1] ne cui plebejo plus quingenta jugera agri habere liceret. Et ipse cum jugera quingenta haberet, & [2] altera [3] emancipati filii nomine possideret, in judicium [4] vocatus, & [5] primus omnium sua lege punitus est.

NOTÆ.

tarchus L. Sextium, qui cum Licinio Tribunus fuerat, de plebe primum Consulem factum tradunt.

1. *Ne cui plebeio plus quingenta jugera agri.*] Liv. VI. cap. XXXV. *Alteram* (legem) *de modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri possideret.* Hujus legis meminit Varro lib. I. de Rustica. *Nam Stolonis illa lex quæ vetat plus quingenta jugera habere civem Rom.*

2. *Altera.*] Id est, altera quingenta.

3. *Emancipati filii nomine.*] Nam quos pater emancipaverat, ii sibi habebant, sibi quærebant, &c.

4. *Vocatus.*] A M. Popilio Lænate.

5. *Primus omnium.*] Vide Valer. Max. lib. VIII. cap. VI.

L. VIRGINIUS CENTURIO.

POPULUS Romanus cum [1] seditiosos magistratus ferre non posset, Decemviros legibus scribendis [2] creavit, qui eas ex libris Solonis tralatas, [3] duodecim Tabulis exposuerunt. Sed cum [4] pacto dominationis magistratum sibi prorogarent; unus ex ipsis Appius Claudius [5] Virginiam, Virginii centurionis filiam, in Algido militantis, adamavit: quam cum corrumpere non posset, [6] clientem subornavit, [7] qui eam in servitutem deposceret; facile victurus, cum ipse esset & accusator, & judex; Pater re cognita, cum ipso die judicii supervenisset, & filiam iam [8] addictam videret, ultimo [9] ejus adloquio impetrato, eam [10] in secretum abduxit, & occidit: corpus eius humeris gerens ad exercitum profugit, & milites ad vindicandum facinus accendit: [11] qui creatis decem Tribunis, Aventinum occuparunt, Decemviros abdicare se magistratu coëgerunt, eosque omnes aut morte aut exsilio punierunt. Appius Claudius in carcere necatus est.

NOTÆ.

1. *Seditiosos magistratus.*] Tribunos plebis.

2. *Creavit.*] Anno V. C. 303.

3. *Duodecim*] Primo decem tabulis, sed postea duæ additæ.

4. *Pacto dominationis.*] Hoc est, dominatione pacta, hoc est inito consilio de dominatione in perpetuum retinenda. Flor. cap. XXIV. lib. I. *Traditos fasces regio quodam furore retinebant.*

5. *Virginiam Virginii Centurionis.*] Vide Liv. lib. III. cap. XLIV.

6. *Clientem.*] M. Claudium.

7. *Qui eam in servitutem deposceret.*] Dicendo eam e serva sua natam, demum Virginii furto abreptam fuisse.

8. *Addictam.*] Proprie, id est, in servitutem traditam.

9. *Ejus adloquio impetrato.*] Tanquam nutricem coram Virgine percontari vellet, quid hoc rei esset.

10. *In secretum abduxit.*] *Seducit filiam ac Nutricem prope Cloacinæ ad tabernas, quibus nunc Novis est nomen.* Liv.

11. *Qui creatis decem Tribunis, Aventinum.*] Imo tum demum Tribunos crearunt, cum Aventinum occupasset. Forsan scripserat Victor: *Qui Aventinum occuparunt, creatisque decem Tribunis, Decemviros,* &c. Id quod & Schotto placuit.

Æsculapius Romam advectus.

[1] ROMANI [2] ob peſtilentiam [3] reſponſo monente, ad Æſculapium [4] Epidauro arceſſendum decem legatos principe [5] Q. Ogulnio miſerunt. Qui cum eo veniſſent, & ſimulacrum ingens mirarentur, anguis e ſedibus ſuis elapſus, venerabilis, non horribilis, [6] per mediam urbem cum admiratione omnium ad navem Romanorum perrexit, & ſe in Ogulnii tabernaculo [7] conſpiravit. Legati Deum vehentes, [8] Antium provecti ſunt, ubi [9] per mollitiem maris, anguis proximum [10] Æſculapii fanum petiit, & poſt paucos dies ad navim rediit; & cum [11] adverſo Tiberi ſubveheretur [12] in proximam inſulam deſilivit, ubi templum ei conſtitutum: & peſtilentia mira celeritate ſedata eſt.

NOTÆ.

1. *Romani.*] Vide Ovid. lib. xv. Metamorph. Fab. I.

3. *Ob peſtilentiam.*] Livius in fine lib. x. *Multis rebus latus annus, vix ad ſolatium unius mali, peſtilentiæ urentis ſimul urbem atque agros ſuffecit; portentoque jam ſimilis clades erat, & libri aditi, quinam finis, aut quod remedium ejus mali ab Diis daretur. Inventum in libris Æſculapium ab Epidauro Romam arceſſendum. Neque eo anno, quia bello occupati Conſules erant, quicquam de ea re actum.* Loquitur Livius de anno V.C. 461. Miſſus Ogulnius anno ſequenti.

3. *Reſponſo.*) Apollinis, Ovid. xv. Metam. Lactan.

4. *Epidauro.*] Urbe Epiri.

5. *Q. Ogulnio.*] Q. Ogulnius Gallus dicebatur.

6. *Per mediam urbem.*] Ovid. *Mediamque per urbem*
Tendit ab incurvo munitos aggere portus.

7. *Conſpiravit.*] Hoc eſt, ſe in ſpiras convolvit, ut ſolent ſerpentes. Virgil. II. Georg. *Squameus in ſpiram tractum ſe colligit anguis.*
Quidam habent *conſtipavit,* non ita bene.

8. *Antium.*] Latinorum portum.

9. *Per molliciem.*] Ex MSſ. Cod. Schottus *per malaciam*; quod æque bonum eſt. Malacia, μαλακία, tranquillitas. In Cod. Pariſ. ſcriptum per *Sevicinam* manifeſto *ſaviciam* legendum. Et forſan hæc ſit vera lectio. Ex Ovid.

——— *Et ſpiſſi littoris Antium.*
Huc ubi Veliſeram Nautæ advertere carinam
(Aſper enim jam pontus erat) Deus explicat orbes,
Perque ſinus crebros & magna volumina labens,
Templa parentis init, flavum tangentia littus.

Cauſam enim reddit cur legati portum Antii ſubierunt, nimirum jam mare ſæviebat.

10. *Æſculapii fanum.*] Imo *Apollinis* ex Ovid. ſupra.
Templa parentis init flavum tangentia littus.

11. *Adverſo Tiberi.*] Quia Romam petebat. *Per adverſas undas.* Ovid.

12. *In proximam Inſulam.*] Inſulam intellige quæ in Tiberi Romæ de Segete agri Tarquinorum a Romanis in Tiberim fuſa, facta eſt, de qua vide Liv. lib. II. cap. v. hanc ita Ovid.
Scinditur in geminas partes circumfluus amnis,
Inſula nomen habet: laterumque a parte duorum
Porrigit æquales media tellure lacertos.

M. Furius Camillus.

FURIUS Camillus cum [1] Faliſcos obſideret, ac [2] ludi litterarii magiſter, principum filios ad eum adduxiſſet, vinctum eum iiſdem pueris in urbem [3] redigendum & verberandum tradidit. Statim Faliſci ſe ei ob tantam juſtitiam dediderunt. [4] Vejos decenni obſidio domuit, deque his triumphavit. Poſtmodum eſt crimini datum, [5] quod albis equis triumphaſſet, [6] & prædam inique diviſiſſet, die dicta ab Appulejo Tribuno plebis, damnatus, Ardeam conceſſit. Mox cum [7] Galli Senones, relictis ob ſterilitatem agris ſuis, [8] Cluſium Etruriæ opidum obſiderent, [9] miſſi ſunt Roma tres legati, qui Gallos monerent, ut ab oppugnatione deſiſterent. [10] Ex his unus contra jus gentium in aciem proceſſit, & ducem Senonum interfecit. Quo commoti Galli, petitis in deditionem legatis, nec impetratis, Romam petierunt, & exercitum Romanum apud [11] Aliam fluvium cæciderunt, [12] die XVI. Kalend. Auguſti, qui dies inter nefaſtos relatus, Alienſis dictus. Victores Galli urbem intraverunt, ubi nobiliſſimos ſenum in curulibus & honorum inſignibus, [13] primo ut deos venerati, deinde ut homines deſpicati, interfecere. Reliqua juventus cum Manlio in Capitolium fugit, ubi obſeſſa Camilli virtute liberata eſt: qui abſens Dictator dictus, collectis reliquiis,

Notæ.

1. *Faliſcos.*] Quidquid dicant quidam e veteribus, *Faliſci* non urbem ſignificat, ſed populum. Urbs dicebatur *Faleii* ſeu *Falerii*, unde *Faleriſci*, *Faliſci*.

2. *Ludi literarii magiſter.*] Ludi magiſtrum vocat Florus cap. XII. lib. I. Vide Liv. lib. V. cap. XXVII.

3. *Redigendum.*] Ideo dixit *redigere* quod pueri magiſtrum præ ſe agebant ut paſtores ſolent pecora.

4. *Veios decenni obſidio.*] Florus cap. XII. *Veientium quanta res fuerit indicat decennis obſidio.* Veii Tuſciæ urbs ad Laronem fluvium.

5. *Quod albis equis triumphaſſet.*] Nam *parum id, non civile modo; ſed humanum etiam viſum. Jovis Soliſque equis æquiparari Dictatorem in religionem etiam trahebant: triumphuſque ob eam unam maxime rem clarior quam gratior fuit.* Liv.

6. *Et prædam inique.*] Prædam Veientanam quam publicando ſacrandoque ad nihilum redegit.

7. *Galli Senones.*] Ab Utente flumine uſque ad Æſim fines habuere.

8. *Cluſium.*] Cluſium vetus intellige, mediterraneum Tuſciæ oppidum ad Glanum fluvium qui non longe ab lacu Traſimeno.

9. *Miſſi ſunt Roma tres legati*] In Mſſ. *Miſſi ſunt Roma tres Fabii.* Vere ex Livio, lib. V. cap. XXXV. *Legati tres M. Fabii Ambuſti filii miſſi.*

10. *Ex his unus.*] Vide Liv. lib. V. cap. XXXVI.

11. *Aliam fluvium.*] Ad undecimum ab Urbe milliarium Cruſtuminis e montibus in Tiberim defluit.

12. *Die XVI. Kalend. Auguſti.*] Livius & Plutarchus, a. d. XV. Kal. Auguſti. Tacit. Annal. 15. decimum quartum numerat. Vide Scaligerum de Emendatione temporum. Schot.

13. *Primo ut Deos venerati.*] Florus cap. XIII. lib. I. *Sedentes in Curulibus ſuis prætextatos ſenes, velut Deos genioſque venerati; mox eoſdem poſtquam eſſe homines liquebat, alioqui nihil reſpondere dignantes, pari vecordia mactant*, &c.

[1] Gallos improvisos internecione occidit [2] Populum Rom. migrare Vejos volentem retinuit. Sic & opidum civibus, & civeis opido reddidit.

NOTÆ.

1. *Gallos improvisos internecione occidit.*] Legendum: *Gallos improvisus internecione occidit*. Id est, *Ipse improvisus Gallos*, &c. Pater meus.

2. *Populum Rom. mig. Veios.*] Ejus orationem facundissimam. Vide apud Liv. lib. v. cap. LI.

M. MANLIUS CAPITOLINUS.

MANLIUS ob defensum Capitolium Capitolinus dictus, sedecim annorum voluntarium militem se obtulit. Triginta septem [1] militaribus donis a suis ducibus ornatus, triginta treis cicatrices in pectore habuit. [2] Capta urbe auctor in Capitolium confugiendi fuit. Quadam nocte clangore anseris excitus, Gallos ascendentes deiecit. Patronus a civibus appellatus, & [3] farre donatus est. [4] Domum etiam in Capitolio [5] publice accepit. Qua superbia elatus, [6] cum a Senatu suppressisse [7] Gallicos thesauros argueretur, & [8] addictos propria pecunia liberaret, regni affectati suspicione in carcerem coniectus, populi consensu liberatus est. Rursus cum in eadem culpa, & gravius perseveraret, reus factus; & ab conspectu Capitolii [9] ampliatus est. [11] Alio deinde

NOTÆ.

1. *Militaribus donis.*] Armillis, phaleleris, coronis.

2. *Capta urbe.*] A Gallis.

3. *Farre donatus est.*] Liv. lib. v. cap. XLVII. *Manlius primum ob virtutem laudatus donatusque, non ab Tribunis solum militum, sed consensu etiam militari, cui universi se libras farris, & quartarios vini, ad ædes ejus quæ in arce erant contulerunt. Rem dictu parvam, cæterum inopia fecerat eam argumentum ingens caritatis, cum se quisque victu suo fraudans detractum corpori atque usibus necessariis ad honorem unius viri conferret.*

4. *Domum etiam in Capitolio.*] Imo & ante defensum Capitolium ibi domum habebat Manlius,

5. *Publice.* Id est, ex ærario. Jam supra.

6. *Cum a Senatu supressisse.*] Legendum omnino ut optime Gruterus & Machaneus, *Cum Senatum supressisse Gallicos Thesauros argueret.* Ipse enim Manlius aurum Gallicum a patribus occultari jaciebat. Liv. lib. VI. cap. XIV. *Ad hoc domi, concionantis in modum, sermones pleni criminum in patres: inter quos, cum ommisso discrimine vera an vana jaceret, Thesauros Gallici auri occultari a patribus jecit.*

7. *Gallicos Thesauros.*] Thesauros intellige qui pro redemptione Capitolii a Romanis fuerant collati. Sive potius aurum omne Gallis ademptum & reportatum.

8. *Addictos.*] Qui cum solvendo non esset creditoribus addicebantur ut eis pro servis essent.

9. *Ab conspectu Capitolii.*] Venuste, conspectus Capitolii Manlium ampliavit. Nam cum *in Campo Martio populus citaretur & Manlius ad Capitolium manus tendens ab hominibus ad Deos preces avertisset, apparuit Tribunis, nisi oculos quoque hominum liberassent ab tanti memoria decoris, nunquam fore in præoccupatis beneficio animis vero crimini locum.*

Ita prodicta die in Petelinum lucum extra portam Flumentanam unde conspectus in Capitolium non esset, concilium populi indictum est. Livius.

10. *Ampliatus.*] Id est, nec condemnatus fuit, nec absolutus. Id cum fiebat, hanc vocem *amplius* pronuntiabant, intelligebant autem amplius deliberatum iri super illo aut illo negotio.

11. *Alio deinde loco*) In Campo Vimilani ad Peletinum lucum extra portam Flumentanã.

loco damnatus, & de ſaxo Tarpeio præcipitatus: Domus diruta: bona publicata. [2] Gentilitas eius [3] Manlii cognomen eiuravit, [4] [ne quis poſtea Capitolinus vocaretur.]

NOTÆ.

1. *Domus diruta*] Et latum ad populum fuit ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret. Liv.

2. *Gentilitas.*] Proprie gens plures familias amplectitur.

3. *Manlii cognomen ejuravit.*] Vel legendum *prænomen*; Id eſt, *Marcum*, vel pro eo *cognomen* ſatis nove noſter poſuit. Et conſtat enim *Marci* prænomen poſtea in gente Manlia neminem tuliſſe, Manlis vero, & *Capitolini* plurimos. Liv. lib. VI. cap. XX. *Gentis Manliæ decreto cautum eſt ne quis deinde M. Manlius vocaretur.* Vide Feſtum in *Manliæ gentis.*

4. *Ne quis poſtea.*] Hæc verba ſunt additamentum ſcioli alicujus qui iſtud *Manlii cognomen* peſſime interpretatus eſt.

A. CORNELIUS COSSUS.

[1] FIDENATES [2] Fidei Romanorum hoſtes, ut ſine ſpe veniæ fortius dimicarent [3] legatos ad ſe miſſos interfecerunt: ad quos [4] Quinctius Cincinnatus Dictator miſſus Magiſtrum equitum habuit Cornelium Coſſum, qui [5] Lartem Tolumnium ducem ſua manu [6] interfecit. De eo ſpolia opima Jovi Feretrio ſecundus ab Romulo conſecravit.

NOTÆ.

1. *Fidenates.*] In Latio ſexto ab urbe milliario.

2. *Fidei Romanorum.*] Veriſimile quod habet Schottus vocem *fidei* a ſimilitudine *fidenatium* forſan eſſe. Scriptum fortaſſe fuerat *rei Romanorum hoſtes*. Sed non abeundum a MſS. in quibus conſtanter legitur *Fidenates veteres Romanorum hoſtes.* Nam revera annos amplius 324. aſſidue, jam ſeptimum rebellando victi ſunt.

3. *Legatos.*] C. Fulcinium, Cloclium Tullum Sp. Ancium, & L. Roſcium.

4. *Quinctius Cincinnatus dictator*] Ex Livio Marcus Æmilius dictator, Quinctius Cincinnatus filius Magiſter Equitum, Cornelius Coſſus Tribunus militum fuit.

5. *Lartem Tolumnium.*] Veienſium regem, ad quem Fidenates defecerant.

6. *Interfecit.*] Anno ab urbe C. 318.

P. DECIUS PATER.

P. Decius Mus [1] bello Samnitico ſub [2] Valerio Maximo & Cornelio Coſſo conſulibus Tribunus militum, exercitu in anguſtiis [3] Gauri montis inſidiis hoſtium clauſo, [4] accepto, quod poſtulaverat, præſidio, in ſuperiorem locum evaſit: hoſteis terruit. [5] Ipſe intempeſta nocte

NOTÆ.

1. *Bello Samnitico.*] Anno mundi 3611. ante C. N. 367. ab V. C. 414. Vide Florum lib. I. cap. XVI.

2. *Valerio Maximo.*] Valerius Maximus Corvinus, ſive Corvus dicebatur.

3. *Gauri montis.*] In Campania.

4. *Accepto, quod poſtulaverat, præſidio.*] Unius legionis principes haſtatoſque petierat. Vide Liv. lib. VII. cap. XXXIV.

5. *Ipſe intempeſta nocte.*] *Intempeſta nox dicta ab tempeſtate. Tempeſtas ab tempore: Intempeſta nox, quo tempore nil agitur,*

per medias custodias somno oppressas incolumis evasit. Ob hoc ab exercitu [1] civica corona [de quercu, quæ dabatur ei quæ civeis in bello servasset, [2] obsidionali, quæ dabatur ei qui obsidione civeis liberasset] donatus est: [3] Consul bello Latino, collega Manlio Torquato, positis apud [4] Veserim fluvium castris, cum utrique consuli somnio obvenisset, eos victores futuros, [5] quorum dux in prœlio cecidisset. Tum collato cum collega somnio, cum convenisset, ut cujus cornu in acie laboraret, dis se Manibus voveret, [6] inclinante sua parte, se & hosteis [7] per Valerium pontificem dis se Manibus devovit. impetu in hosteis facto, victoriam suis reliquit.

NOTÆ.

Varr. lib. VI. L. L.

1. *Civica corona.*] *Civicam coronam civis salutis suæ caussa servatus in prælio dabat quæ erat iliginea, frondem habens perennem.* Festus. Aurea tamen corona donatum fuisse Decium testatur Liv. lib. VII. cap. XXXVII. *Consul advocata concione, P. Decii non cœptas solum ante, sed cumulatas nova virtute laudes peragit: Et præter militaria alia dona, aurea corona eum, & centum bobus, eximioque uno albo opimo, auratis cornibus donat.*

2. *Obsidionali.*] A legionibus. Liv. Eodem loco. *Secundum Consulis donationem Legiones gramineam coronam obsidionalem, clamore donum approbantes, Decio imponunt.*

3. *Consul Bello Latino.*] Anno Mundi 3614. ab urbe C. 417. ante C. N. 334. Vide Florum, lib. I. cap. XIV.

4. *Veserim.*] Prope montem Vesuvium. Liv. lib. VIII. cap. VIII.] *Pugnatum est haud procul radicibus Vesuvii Montis. Qua via ad Veserim ferebat.*

5. *Quorum dux in prœlio cecidisset. Tum,* &c.] Hæc propter interpunctionem laborant. Removendum est punctum integrum quod post *cecidisset* positum est. Nam quæ sequuntur pendent ab antecedentibus. Hoc modo *Consul Bello Latino*, &c. *Inclinante sua parte se & hostes per Valerium pontificem devovit.* Quod ni ita sit quid fiet τῷ Consul?

6. *Inclinante sua parte*] Lævo cornu.

7. *Per Valerium Pontificem.*] Nam Pontifex verba præibat & qui se devovebat, ea ipsa respondebat. Unde infra in Decio filio. *Solennia verba respondens.* Vide Liv. lib. VIII. cap. IX.

P. DECIUS FILIUS.

PUBLIUS Decius Decii filius, [1] primo Consul [2] de Samnitibus triumphans, spolia ex his Cereri consecravit. [3] Iterum & [4] tertio consul, multa domi militiæque gessit. [5] Quarto consulatu cum [6] Fabio

NOTÆ.

1. *Primo Consul.*] Cum M. Valerio Maximo anno Mundi 3640. ab. V. Cond. 443. ante C. N. 308.

2. *De Samnitibus triumphans.*] Consul uterque, & in tabulis Capitolinis & in inscriptionibus triumphasse dicitur. Quanquam Livius Decium ait ægrum Romæ mansisse, dum Valerius Samnitici Belli reliquias persequebatur. Illum vide lib. IX.

3. *Iterum.*] Tertio anno post primum Consulatum: Tunc Tarquinienses subegit & Hetruscos coëgit pacem petere.

4. *Tertio.*] Decimo anno post primum Consulatum, Apulos devicit, & inde Samnium profectus.

5. *Quarto Consulatu.*] Anno Mundi 3655. ab V. C. 458. ante C. N. 293.

6. *Fabio Maximo.*] Q. Fabio Maximo Rulliano.

Maximo; [1] cum Galli, Samnites, Umbri, Tusci contra Romanos conspirassent: ibi exercitu in aciem ducto, & [2] cornu inclinante, exemplum patris imitatus, advocato [3] Marco Livio pontifice, [4] hastæ insistens & [5] solennia verba respondens, se & hostes dis Manibus devovit. Impetu in hostes facto, victoriam suis reliquit. Corpus a collega laudatum, magnifice sepultum est.

N o t æ.

1. *Cum Galli Samnites, Umbri.*) Vide Florum lib. I. cap. XVII.

2. *Cornu inclinante.*) Vide Liv. lib. X. cap. XXVIII.

3. *Marco Livio Pontifice.*) *M. Livium Pontificem quem descendens in aciem digredi vetuerat ab se, praire jussit verba, quibus se legionesque hostium pro exercitu populi Romani Quiritium devoveret.* Liv. loco supra laudato.

4. *Hasta insistens.*) Livius ubi de Decio Patre. lib. VIII. cap. IX. *Pontifex eum* (Decium) *togam pratextam sumere jussit, & velato capite manu subter togam ad mentum exerta, super telum subjectum pedibus stantem sic dicere*, &c.

5. *Solennia verba respondens.*) Vide quæ supra in Decio Patre notata sunt. Solennia verba sic Livius. lib. VIII. cap. IX. *Latie Jupiter, Mars Pater, Quirine, Bellona, Lares, Divi Novensiles, Dii Indigetes, Divi quorum est potestas nostrorum hostiumque, Manes vos precor, veneror, veniam peto feroque uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis, hostis populi Rom. Quiritium terrore formidine, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupavi, ita pro Republica Quiritium, exercitu, legionibus, Auxiliis Populi Romani Quiritium, legiones, auxiliaque hostium, mecum Diis Manibus, Tellurique devoveo.*

T. Manlius Torquatus.

Titus Manlius Torquatus [1] ob ingenii & linguæ tarditatem a [2] patre rus relegatus, cum audisset ei [3] diem dictam a [4] Pompejo Tribuno plebis, nocte urbem petiit. Secretum colloquium a Tribuno impetravit, & gladio stricto, [5] dimittere eum accusationem terrore multo compulit. [6] Sulpicio Dictatore tribunus militum [7] Gallum provocatorem occidit. Torquem ei detractum, cervici suæ indidit. Consul [8] bello Latino filium suum, quod contra imperium pugnasset, [9] securi per-

N o t æ.

1. *Ob ingenii & lingua tarditatem.*) *Quia infacundior esset & lingua impromptus.* Liv. lib. VII. cap. IV.

2. *Patre.*) L. Manlio.

3. *Diem dictam.*) Diem alicui dicere, id est, aliquem accusare; quia tunc accusatores reis certum diem denuntiabant quo se ii coram populo sisterent ut criminibus diluendis vacarent.

4. *Pompeio.*) Lege *Pomponio.* Livius lib VII. cap. IV *Q. Servilio Ahala, L Genucio secundum Consulibus dies Manlio dicitur a M. Pomponio Tribuno plebis.*

5. *Dimittere eum accusationem.*) Imo, *pra se deinde tulit ea vi subactum se incepto destitisse Nec perinde ut maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli & superbo reo potestatem fieri.* Livius.

6. *Sulpicio Dictatore.*) Imo tunc T. Quintus Pennus dictator fuit. Liv. lib. VII. cap. IX. Paulo post C. Sulpicius Dictator creatus.

7. *Gallum provocatorem.*) Bello Gallico de quo Flor. cap. XIII. lib. I.

8. *Bello Latino.*) Vide in Decio patre.

9. *Securi percussit.*) Vide Liv. lib. VIII. cap. VII.

cussit. Latinos apud [1] Veserim fluvium, Decii collegæ devotione superavit. [2] [Consulatum recusavit, quod diceret neque se populi vitia, neque illum severitatem suam posse sufferre.]

NOTÆ.

1. *Veserim.*] Supra in Decio Patre.

2. *Consulatum recusavit.*] Hæc a Victore nunquam orta sunt; Ab aliquo Sciolo huc intrusa qui non meminit hunc Manlium de quo hic noster, sæpe Consulatum gessisse, cumque eo posteriorem quemdam T. Manlium confudit qui ob valetudinem oculorum Consulatum repudiavit.

M. VALERIUS CORVINUS.

RELIQUIAS Senonum [1] Camillus persequebatur, adversum ingentem Gallum provocatorem solus [2] Valerius Trib. militum, omnibus territis, processit. corvus ab ortu solis galeæ ejus insedit, [3] & inter pugnandum ora oculosque Galli verberavit. Hoste devicto, Valerius Corvinus dictus. Hinc, cum ingens multitudo ære alieno oppressa, [4] Capuam occupare tentasset, & ducem sibi Quinctium [5] necessitate compulsum fecisset, [6] sublato ære alieno, seditionem compressit.

NOTÆ.

1. *Camillus.*] Vide Florum lib. I. cap. XIII.

2. *Valerius Trib.*] Florus lib. I. cap. XIII. & Liv. lib. VII. cap. XXVI

3. *Et inter pugnandum ora*] Sic noctua Turni cum Ænea dimicantis, & ora & Clypeum verberavit. Virgil. XII. Æneid.
——— ——— *Turni se pestis ad ora*
Fertque, refertque sonans; clypeumque everberat.

4. *Capuam occupare tentasset.*] Hanc historiam fuse, sed paulo aliter Liv. lib. VII. cap. XXXVIII. XXXIX. Et sequent.

5. *Necessitate compulsum.*] Nam vi & minis Imperium accipere coactus fuit Quinctius.

6. *Sublato ære alieno.*] Unde hæc? nil enim Livius.

SP. POSTHUMIUS.

[1] TITUS Veturius, & Spurius Posthumius consules bellum adversum Samnites gerentes, a Pontio Thelesino duce hostium in insidias inducti sunt: nam ille [2] simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, [3] Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri, quo duo itinera ducebant, [4] aliud longius & tutius, aliud brevius & periculosius: Festi-

NOTÆ.

1. *Titus Veturius & Sp. Postumius.*] Anno Mundi 3631. ante C. N. 317. ab V. Cond. 434. Vide Flor. lib. I, cap. XVI. & Liv. lib. IX. initio.

2. *Simulatos transfugas.*] *Milites decem pastorum habitu misit, pecoraque diversos alium alibi haud procul Romanis pascere jussit præsidiis: ubi inciderint in prædatores, ut idem omnibus sermo constet: Legiones Samnitium in Apulia esse: Luceriam omnibus copiis circumsedere.* Liv. cap. II. lib. IX.

3. *Luceriam Apulam.*] Ad distinctionem: erat enim & Luceria in Picentinis. Erat & apud Umbros: quin & alia etiam alibi fuit.

4. *Aliud longius & tutius.*] Livius. ibid. *Duæ ad Luceriam ferebant viæ, altera præ-*

natio brevius eligit. Itaque cum in insidias venissent, [1] (qui locus Furculæ Caudinæ vocabatur) C. Pontius [2] accitum patrem Herennium rogavit, quid fieri placeret. Ille ait, aut omneis occidendos, ut vires frangerentur; aut omnes dimittendos, ut beneficio obligarentur; utroque improbato consilio, omnes sub jugum misit, [3] icto fœdere, quod a Romanis postea improbatum est. [4] Posthumius Samnitibus deditus, [5] nec receptus.

NOTÆ.

ter oram superi maris patens apertaque, sed quanto tutior, tanto fere longior: altera per furculas Caudinas brevior &c.

1. *Qui locus Furculæ Caudinæ.*] Circa Aufidum fluvium, ubi Caudium urbs.

2. *Accitum Patrem.*] Antequam Patrem acciret Pontius, bis eum per nuncium consuluerat. Vide Liv. cap. III. lib. IX.

3. *Icto fœdere*] Sponsionem fuisse non fœdus ait Liv. cap. V. *Consules*, inquit, *profecti ad Pontium in colloquium, quum de fœdere Victor agitaret, negarunt injussu populi fœdus fieri posse: nec sine fecialibus cærimoniaque alia solenni. Itaque, non ut vulgo credunt, Claudiusque etiam scribit, fœdere pax Caudina, sed per sponsionem facta est* Vide Sigonium lib. I. de antiquo jure civium Rom.

4. *Postumius Samnitibus deditus*] Ut hac deditione turpitudinem fœderis dirimeret, populumque Romanum religione exsolveret, ne quid divini humanive obstaret, quominus justum piumque de integro bellum susciperetur. Vid. Liv. cap. VIII.

5. *Nec receptus.*] A Pontio scilicet.

L. PAPIRIUS CURSOR.

LUCIUS Papirius, [1] a velocitate Cursor, cum Dictatorem se [2] adversis ominibus [3] contra Samnites profectum esse [4] sensisset, [5] ad auspicia repetenda Romam regressus, edixit [6] Fabio Rulliano, quem exercitui imponebat, [7] ne manum cum hoste consereret. Sed ille oppor-

NOTÆ.

1. *A velocitate Cursor.*] Idem. Liv. lib. IX. cap. XVI. *Præcipua pedum pernicitas inerat, quæ cognomen etiam dedit victoremque cursu omnium ætatis suæ fuisse ferunt* Quasi vero hic Papirius primus *Cursoris* nomen habuerit, & non ante eum multi.

2. *Adversis ominibus.*] Non adversis; sed *incertis*, Livius lib. VIII. cap. XXX. *In Samnium incertis itum Auspiciis est. Cujus rei vitium, non in belli eventum, quod prospere gestum est, sed in rabiem atque iras Imperatorum vertit. Namque Papirius Dictator a pullario monitus, quum ad auspicium repetendum Romam proficisceretur*, &c.

3. *Contra Samnites.*] Anno Mundi 3628. ante C. N. 320. ab. V. C. 431.

4. *Sensisset.*] A Pullario monitus.

5. *Ad auspicia repetenda.*] Nihil enim inauspicato gerebant Romani. Quare si egressi male pugnassent, vel etiam si ante pugnam, vitiose capta omina meminissent, Romam revertebantur ad captanda rursus Auguria. Idque dicebant, *Redauspicare* & *repetere omina.* Virg. II. Æneid. *Omina ni repetant Argis.* Et hoc servatum a ducibus Romanis donec ab his in Italia pugnatum est, propter vicinitatem. Postquam vero ministerium longius prolatum est, ne dux ab exercitu diutius abesset, si Romam ad renovanda auspicia de longinquo revertisset, constitutum ut unus locus de Captivo agro Romanus fieret in ea Provincia, in qua bellabatur, ad quem si renovari opus esset auspicia, dux rediret.

6. *Fabio Rulliano.*] Q. Fabius Maximus Rullianus vocabatur. Liv. male quidam *Rutillianus.*

7. *Ne manum cum hoste consereret.*] Sic

tunitate ductus, pugnavit. Reversus Papirius securi eum ferire voluit: ille in urbem confugit [1] nec supplicem Tribuni tuebantur. Dein pater lacrymis, populus precibus veniam impetrarunt. Papirius de Samnitibus triumphavit. Idem comis & jocorum studiosus; [2] cum Prænestinum prætorem gravissime increpuisset; Expedi, inquit, lictor secures. Et cum eum metu mortis attonitum vidisset; [3] incommodam ambulantibus radicem exscindi jussit.

NOTÆ.

Liv. *Ut sese loco teneret, neu absente se cum hoste manum consereret.*

1. *Nec supplicem Tribuni tuebantur.*] Imo tuebantur, sed precarium, non justum auxilium ferebant, ut patet ex Livio.

2. *Cum Prænestinum prætorem.*] Ex Liv. lib. IX. cap. XVI. *Prænestinus Prætor per timorem segnius ex subsidiis suos duxerat in primam aciem. Quem quum inambulans ante tabernaculum vocari jussisset; Lictorem expedire securim jussit. Ad quam vocem exanimi stante Prænestino*, age dum Lictor, exscinde radicem hanc, *inquit*, incommodam ambulantibus; *Perfusumque ultimi supplicii metu, mulcta dicta dimisit.*

3. *Incommodam ambulantibus*] In hoc jocus est, quod cum Lictorem securim expedire jusserit quasi in reum animadversurus, præter expectationem ei radicem exscindendam objecerit.

Q. FABIUS RULLIANUS.

QUINCTUS Fabius Rullianus, primus ex ea familia [1] ob virtutem Maximus: magister equitum a Papirio Cursore ob Samnitem victoriam [2] securi pene percussus, [3] primum de Apulis & [4] Lucerinis; iterum de Samnitibus; tertio de Gallis, Umbris, Marsis, atque Tuscis triumphavit. [5] Censor libertinos tribu amovit. [6] Iterum Censor fieri no-

NOTÆ.

1. *Ob virtutem.*] Quod forensem turbam in quatuor tribus conjecit, ideo ei *Maximi* cognomen datum dicit Liv. extremo lib. IX.

2. *Securi pene percussus.*] Superiori capite.

3. *Primum de Apulis & Lucerinis.*] Bis tantum triumphasse Fabium in tabulis invenio, semel cum primum Consul esset, Collega L. Furio Curvo. an. Mundi 3630. ante C. N. 318. ab. V. C. 433. Iterum de Hetruscis secundum Consul C. Martio Rutilio Censorio, duodecimo anno post priorem Consulatum: Apulos quidem vicit Fabius quartum Consul cum Pub. Decio Mure; anno Mundi 3653. Idem etiam Gallos, Tuscos, Marsos, Umbros devicit V. Consul anno Mundi 3655. Sed triumphasse non legitur.

4. *Lucerinis.*] *Nucerinis* alii. Livius scribit eum subegisse Nuceriam Alphaternam. Glareanus vero Luceriam scribit. Sigonius contra Nuceriam tuetur. Hæc in Picentibus seu Campania est IX. mil. pas. distans a mari, ut & Alphaterni, auctore Plinio. Illa in Apulia est. Lubricus certe locus & in quo mihi aqua hæreat. nec pudet fateri cum nihil eversorum locorum veritate incertius. Schott.

5. *Censor libertinos.*] Hos *forensem turbam* vocat Liv. lib. IX. in fine Q. Fabius & P. Decius Censores facti. Fabius simul concordiæ caussa, simul ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam exeretam in quatuor tribus conjecit, urbanasque eas appellavit. Adeoque eam rem acceptam gratis animis ferunt, ut Maximi cognomen, quod tot Victoriis non pepererat, hac Ordinum temperatione pareret.

6. *Iterum Censor fieri noluit.*] Vide Valer. Max. lib. IV. cap. I.

H

luit, dicens non esse ex usu reipublicæ eosdem Censores sæpius fieri. Hoc primus instituit, [1] uti equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis insidentes, in Capitolium transirent. Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congestum est, ut inde filius [2] visceratio- nem [3] & epulum publice daret.

NOTÆ.

1. *Uti equites Romani.*] Quod *transvectio* dictum fuit. Livius. De eodem. *Ab eodem institutum dicitur ut equites Idibus Quintilibus transveherentur.*

2. *Viscerationem.*] Visceratio, largitio carnaria, qua pecudes integræ populo dabantur. Viscera enim non solum intestina; sed quidquid sub corio est. Servius.

3. *Et epulum.*] Sic fere semper epulum cum visceratione conjunctim legas. Sueton. in Cæsare: *Adjecit epulum & viscerationem.*

MANIUS CURIUS DENTATUS.

MANIUS Curius Dentatus [1] primo de Samnitibus triumphavit, quos usque [2] ad mare Superum perpacavit. Regressus, in concione ait: Tantum agri cepi ut solitudo futura fuerit, nisi tantum hominum cepissem; tantum porro hominum cepi, ut fame perituri fuerint, nisi tantum agri cepissem. [3] Iterum de Sabinis triumphavit. [4] Tertio de Lucanis [5] ovans urbem introivit. Pyrrhum Epirotam Italia expulit. [6] Quaterna dena agri jugera viritim populo divisit. sibi deinde totidem constituit, dicens neminem esse debere civem, cui non tantum sufficeret. Legatis Samnitum aurum offerentibus cum ipse in foco rapa torreret: Malo, inquit, hæc in fictilibus meis [7] esse, & aurum habentibus imperare. Cum interversæ pecuniæ argueretur, [8] guttum ligneum quo uti ad sacrificia consueverat, in medium protulit, juravitque se nihil am-

NOTÆ.

1. *Primo de Samnitibus.*] Anno Mundi 3660. ante C. N. 288. ab V. C. 463.

2. *Ad mare superum.*] Adriaticum.

3. *Iterum de Sabinis.*] Eodem anno quo de Samnitibus.

4. *Tertio de Lucanis.*] Hujus Triumphi Annales non meminere. Inciderit forsan an. Mundi 3666. ante C. N. 282. ab V. C. 469. quo Curius Gallos, Lucanos, Brutios, Samnites vicit. Quanquam dubito cum de iisdem anno post hunc secundo Fabricium triumphasse tabulæ notent. De Lucanis quidem & de Pyrrho triumphavit Curius anno Mundi 3675. Sed nullus temere pulchrior in urbem aut speciosior triumphus intravit. Tantum abest ut ovatio triumphus ille fuerit.

5. *Ovans.*] Ovatio minoris triumphi genus quo triumphantes nec trabeam nec togam pictam induti, pedibus, interdum etiam & equo urbem intrabant, exercitu præeunte.

6. *Quaterna dena.*] MSS. *Quaterdena.* Vulg. partim *Septenadena*, partim *Septemdena.* Unde colligi potest legendum esse *Septena*; Nam & totidem Plinius lib. VIII. cap. III. & Valer. Max. lib. IV. cap. III. divisa fuisse docent.

7. *Esse.*] Comedere.

8. *Guttum ligneum.*] Guttum inter sacrificii vasa numerat Varro lib. I. De vita populi Rom. *Guttum faginum* appellat Plin. ex fago enim pocula. Ovid. V. Fast.

Terra rubens crater, pocula fagus erant,

plius de præda hoſtili in domum ſuam convertiſſe. [1] Aquam Anienem de manubiis hoſtium in urbem induxit. [2] Tribunus plebis [3] patres auctores fieri coëgit comitiis, quibus plebejus magiſtratus creabatur: ob hæc merita domus ei [4] apud Tiphatam, & agri jugera quingenta publice data.

NOTÆ.

1. *Aquam Anienem.*] Frontinus libro de aquæductibus: *Vetus Anio poſt annos 40. quam Appia perducta eſt, anno ab V. C. 481. M. Curius Dentatus, qui Cenſuram cum L.* Papirio Coſ. geſſit, Anionis qui nunc dicitur vetus, aquam perducendam in urbem ex manubiis de Pyrrho captis curavit Coſſ. Spurio Carvilio Maximo II. L. Papirio Curſore II.

2. *Tribunus plebis.*] An. ab V. C. 455.

3. *Patres Auctores fieri coëgit.*] Legem tulit ut Patres ante comitia Autores fierent, hoc eſt, ut decreto ſuo eos Magiſtratus ſe probare dicerent, quos populus creaſſet. Ea lex a Curio, Curia dicta. Cic. de claris Orat. Liv. lib. 10.

4. *Apud Tiphatam.*] Locus in urbe fuit, quod de Campania dicunt viri docti, nugæ ſunt ad hunc quidem locum.

APPIUS CLAUDIUS CÆCUS.

APPIUS Claudius Cæcus [1] in cenſura [2] libertinos quoque in ſenatum legit, [3] epulandi decantandique jus tibicinibus in publico ademit. Duæ familiæ ad Herculis ſacra ſunt deſtinatæ, Potitiorum & Pinariorum. Potitios Herculis ſacerdotes pretio corrupit, ut ſacra Herculea ſervos publicos edocerent: [4] unde cæcatus eſt: [5] gens Potitiorum funditus periit. [6] Ne conſulatus cum plebeis communicaretur, acerrime reſtitit. [7] Ne Fabius ſolus [8] ad bellum mitteretur, contradixit. [9] Sabinos, Samnites, Etruſcos bello domuit. Viam [10] uſque Brundiſium lapide

NOTÆ.

1. *In cenſura.*] Quam geſſit anno ab. V. C. 443.

2. *Libertinos quoque.*] Sueton. in Claudio cap. XXIV. *Etiam Appium Cæcum generis ſui proauctorem, Cenſorem, libertinorum filios in ſenatum allegiſſe docuit: Ignarus temporibus Appii, & deinceps aliquandiu, libertinos dictos, non ipſos qui manumittuntur, ſed ingenuos ex his procreatos.*

3. *Epulandi.*] In æde Jovis. Tibicinibus enim antiquitus traditum erat ut in ea veſcerentur. Et paulo poſt idem iis jus reſtitutum.

4. *Unde cæcatus eſt.*] Liv. lib. IX. cap. XXIX.

5. *Gens Potitiorum.*] Bene *Gens.* Duodecim enim ea tempeſtate erant Potitiorum familiæ. Inde tamen quam hic Gentem dicit ſupra familiam vocat, *duæ familiæ*, &c. Autor libelli de Orig. Urb. Rom. *Familiam* dixit.

6. *Ne Conſulatus.*] Hoc de Appio Cæco nullibi legiſſe videor; ſed *ne auguratus cum plebeis communicaretur*, id vero apud Liv. legitur lib. X. cap. VII. Sic igitur legendum.

7. *Ne Fabius ſolus.*] Sed cum Decio Mure.

8. *Ad Bellum.*] Samniticum, quo ſe Decius devovit.

9. *Sabinos, Samnites.*] An. ab V. C. 456. quo Appius ſecundum Conſul fuit.

10. *Uſque Brundiſium.*] Falſum eſt. Nam ea tempeſtate ex Veteris hiſtoriæ fide, ea via ad Brunduſium uſque perduci non potuit. *Pater meus.* A porta Capena uſque ad Capuam ſtravit Appius.

[1] stravit: unde illa Appia dicta. [2] Aquam Anienem in urbem induxit. [3] Censuram solus omni quinquennio obtinuit Cum de pace Pyrrhi ageretur, & gratia potentum per legatum Cineam pretio quæreretur: senex & cæcus lectica in Senatum latus, turpissimas conditiones [4] magnifica oratione discussit.

NOTÆ.

1. *Stravit.*] An. ab V. C. 443.

2. *Aquam Anienem.*] Quomodo *aquam Anienem* quam triginta & octo annis post in urbem producendam curavit M. Curius Dentatus Ut superiori capite: Cum Schotto legerem *Appia*. Eam inventis quibusdam venis Appius per duo milliaria in urbem duxit.

3. *Censuram solus.*] Liv. lib. IX. cap. 29. Appius jam inde antiquitus insitam pertinaciam familiæ gerendo, solus Censuram obtinuit.

4. *Magnifica oratione.*] Quam vide apud Plutarch. in Pyrrho. Ennius sic eum loquentem inducit.

Quo vobis mentes, rectæ quæ stare solebant,
Antehac, dementes, sese flexere Viaj.

PYRRHUS REX EPEIROTARUM.

PYRRHUS rex Epeirorarum, [1] paterno genere ab Achille, materno ab Hercule oriundus, cum imperium orbis agitaret, & Romanos potenteis videret, Apollinem de bello consuluit. Ille [2] ambigue respondit:

3 AJO TE 4 ÆACIDA! ROMANOS VINCERE POSSE:

[5] Hoc dicto in voluntatem tracto, auxilio Tarentinorum bellum

NOTÆ.

1. *Paterno genere ab Achille.*] Vid. Plutarch.

2. *Ambigue respondit.*] Quia incertum est. ab Æacida Romanos vinci posse, an ab Romanis Æacidam. Id Græcis ἀμφιβολογία dicitur, *Ambiguus sermo.* Cum vitio compositionis in ambiguo posita est sententia: *Sed aptissimum maxime fuit responso* (Priscian. lib. XVIII.) *Etiam confusione ordinis propriam oraculi obliquitatem servare.*

3. *Ajo te Æacida.*] Hoc de Pyrrho finxisse Ennium probat Cicero lib. II. de Divinat. ut & Herodotum istud de Cræso.

Cræsus Halim penetrans magnam pervertet opum vim.

Cur autem, inquit, *hoc credam unquam editum Cræso? aut Herodotum cur veraciorem ducam Ennio? Num minus ille potuit de Cræso, quam de Pyrrho fingere Ennius? Quis enim est qui credat, Apollini ex oraculo Pyrrho esse responsum?*

Aio te Æacida; &c.

Primum Latine Apollo nunquam loquutus est. Deinde ista sors inaudita Græcis est. Præterea Pyrrhi temporibus jam Apollo versus facere desierat. Postremo, quanquam semper fuit, ut apud Ennium est,

———— Stolidum genus Æacidarum
Bellipotentes sunt magis quam sapientipotentes.

Tamen hanc amphiboliam versus intelligere potuisset. Vincere te Romanos, *nihilo magis in se, quam in Romanos valere. Nam illa amphibolia quæ Cræsum decepit vel Crisippum potuisset fallere, hæc vero ne Epicurum quidem.*

4. *Æacida.*] Ab Æaco Jovis & Europæ filio, Achillis avo.

5. *Hoc dicto.*] Proprie *dicto* hoc est *dictione* quæ propria Apollinis oraculi vox est. Pacuvius in armorum judicio,

Romanis intulit: [1] Lævinum Consulem [2] apud Heracleam elephantorum novitate turbavit. Cumque Romanos adversis vulneribus occisos videret. Ego, inquit, talibus viris brevi orbem terrarum subigere potuissem. Amicis gratulantibus; Quid mihi cum tali victoria, inquit, ubi exercitus robur amittam? Ad vicesimum ab urbe lapidem castra posuit: Captivos Fabricio gratis reddidit. [3] Viso Lævini exercitu, [4] eandem sibi ait adversus Romanos, quam Herculi adversus [5] hydram, fuisse fortunam. [6] A. Curio & Fabricio superatus, Tarentum refugit [7] in Siciliam trajecit. Mox in Italiam [8] Locros regressus, pecuniam Proserpinæ avehere tentavit: sed [9] ea naufragio relata est. Tum in Græciam regressus, dum [10] Argos oppugnat, ictu tegulæ prostratus est. Corpus ad Antigonum regem Macedoniæ delatum magnifice sepultum.

NOTÆ.

Aperta fatur dictio, si intelligas. *Dictio Aperta* oraculum Apollinis qui *Aperta* dicebatur. Idem in Duloreste:

Sed incertat me dictio, quin rem expedi.

1. *Lævinum Consulem.*] Anno Mundi 3670. ante C. N. 278. ab V. C. 473.

2. *Apud Heracleam.*] Florus lib. I. cap. XVIII. *Apud Heracleam & fluvium Sirim, Lævino Consule, prima pugna*, &c. Heraclea Urbs in extima parte Italiæ cui magnæ Græciæ nomen est.

3. *Viso Lævini exercitu*] Immo vel *Fabricii*, vel *Curii Dentati*. Lævinus enim semel cum Pyrrho manum conseruit.

4. *Eandem sibi ait.*] Flor. loco supra. *Video me, inquit, plane Herculis sydere procreatum, cui quasi ab angue Lernæo tot cæsa hostium capita de sanguine suo renascuntur.*

5. *Hydram.*] Cui uno de centum capitibus amputato, duo renascebantur. Hæc nota sunt.

6. *A. Curio & Fabricio superatus.*] Atqui Collegæ non fuere Fabricius & Curius. Ille Consul fuit an. ab V. C. 475. Collega Q. Æmilio Papo. Hic autem anno 478. Collega L. Cornelio Lentulo. Sed hæc non ita sunt accipienda, neque ea de eodem tempore dixit noster Aurelius. Pyrrhum & Fabricius & Curius superarunt; sed diversis temporibus, suo scilicet quisque consulatu.

7. *In Siciliam trajecit.*] Postquam cum Fabricio pugnatum est, & antequam cum Curio pugnaret.

8. *Locros.*] In magna Græcia.

9. *Ea naufragio relata est.*] Valer. Maxim. de neglecta religione: *Cum onustus nefaria præda navigaret, vi subitæ tempestatis tota cum classe vicinis Deæ litoribus elisus est. in quibus pecunia incolumis reperta, sanctissimi thesauri Custodiæ restituta est.*

10. *Argos.*] In Peloponeso. Vide Justin. lib. XXV. cap. V.

FABRICIUS.

PYRRHUS cum [1] secundo prælio a Romanis esset pulsus Tarentum, [2] interjecto anno contra Pyrrhum Fabricius missus est: [3] qui prius

NOTÆ.

1. *Secundo prælio.*] Quod P. Sulpitio Saverrione & Pub. Decio Mure Coss. pugnatum est anno sequenti post Lævini pugnam. Sed illud Plutarch. Et alii verius in sequentem Fabricii consulatum rejiciunt.

2. *Interjecto anno.*] Imo anno sequenti. Cæterum quæ sequuntur omnia apud Eutropium iisdem verbis leges lib. II. ita ut dubium sit an Eutropium Victor, vel Victorem Eutropius transcripserit.

3. *Qui prius inter legatos.*] Ait Fabricium, cum inter legatos a populo Rom. ad

legatos ſollicitari non poterat quarta regni parte promiſſa. Cum vicina caſtra ipſe, & rex haberent, medicus Pyrrhi nocte ad eum venit, promittens ſe Pyrrhum veneno occiſurum, ſi ſibi quidquam pollicitaretur: Quem Fabricius vinctum reduci juſſit ad dominum; Pyrrhoque dici, quæ contra caput ejus medicus ſpopondiſſet. Tum rex admiratus eum, dixiſſe fertur; Ille eſt Fabricius, qui difficilius ab honeſtate, quam Sol a ſuo curſu averti poſſet.

NOTÆ.

Pyrrhum ipſe legatus etiam intereſſet, non potuiſſe moveri quarta regni parte illi a Pyrrho promiſſa.

DECIUS MUS.

[1] VOLSCINII, Etruriæ nobile opidum, luxuria pæne perierunt: Nam cum temere ſervos manumitterent, dein in curiam legerent, conſenſu eorum oppreſſi. Cum multa indigna paterentur, clam Roma auxilium petierunt. [2] Miſſuſque Decius Mus mox [3] libertinos omneis ſuperavit; in carcere necavit, aut dominis in ſervitutem reſtituit.

NOTÆ.

1. *Volſcinii.*] *Volſcinii opulentiſſimi Etruſcorum.* Florus lib. I. cap. XXI. Illum vide.

2. *Miſſuſque Decius Mus*] Unde hic error neſcio, nam certum eſt non Decium Murem, ſed Q. Fabium Maximum Gurgitem miſſum fuiſſe an. ab V. C. 488. ergo & falſa eſt capitis inſcriptio.

3. *Libertinos omnes*] Poſuit Libertinos pro libertis, ſic & alicubi Plautus.

APPIUS CLAUDIUS CAUDEX.

APPIUS Claudius [1] victis Volſinienſibus, cognomento Caudex dictus, frater Cæci fuit. Conſul ad [2] Mamertinos liberandos miſſus eſt, quorum arcem Carthaginienſes & Hiero rex Syracuſanus obſidebant. Primo ad explorandos hoſteis fretum piſcatoria nave trajecit, & cum duce Carthaginienſium egit ut præſidium arce deduceret. [3] Rhegium regreſſus, quinqueremem hoſtium copiis pedeſtribus cepit: eo legionem in Sicilia traduxit. Carthaginienſes Meſſana expulit. Hieronem prœlio apud Syracuſas in deditionem accepit: qui eo periculo territus, Romanorum amicitiam petiit, iiſque poſtea fideliſſimus fuit.

NOTÆ.

1. *Victis Volſcinienſibus.*] Hic tranſpoſitione peccatum eſt: lego ex Victoris genio & hiſtoriæ veritate. ***Appius Claudius cognomento Caudex dictus, Frater Cæci victis Volſcinienſibus Conſul ad Mamertinos liberandos miſſus eſt.***

2. *Mamertinos.*] In Sicilia, urbem Meſſanam incolentes. Vid. Flor. lib. II. cap. II.

3. *Rhegium.*] In Brutiorum extrema parte e regione Meſſanæ. Quidam tamen Rhegium Siciliæ adhæſiſſe, cum ea ab Italia diſſiluit, diligentiſſime annotavit.

C. DUILIUS.

[1] CAjus Duilius primo Punico bello [2] dux contra [3] Carthaginienses missus, cum videret eos multum mari posse, [4] classem validam fabrefecit: & [5] [quas corvos vocavere,] [6] manus ferreas [7] cum irrisu hostium primus instituit, quibus inter pugnandum hostium [8] naveis XXX. apprehendit, XIII. mersit: qui victi & capti sunt. Annibal dux classis, Carthaginem fugit, & a senatu quæsivit, quid faciendum censerent. Omnibus, ut pugnaret, acclamantibus: Feci, inquit, & victus sum: [9] sic pœnam crucis effugit. Nam apud Pœnos dux male re gesta puniebatur. [10] Duilio concessum est, ut prælucente funali, & præcinente tibicine, a cœna publice rediret.

NOTÆ.

1. *Cajus Duilius.*] Sic scribendum, C. Duilius, non Duillus. Nam Græci auctores semper, Δυΐλιοι vocant & columna rostrata aperte BILIOS per contractionem scilicet qua *bis* dixere pro *duis*; *Bidentem* pro *duidentem* & *bigas*, pro, *duigas*. Et *bonum*, pro *duonum*.

2. *Dux contra.*] Anno ab V. C. 493.

3. *Carthaginienses.*] Ita scribendum non *Chartaginenses*. Nempe *Chartaginienses* a tertio casu.

4. *Classem validam fabrefecit.*] In Codd. Bibliothecæ Palatinæ scriptum invenit doctissimus Gruterus, *Classem magis validam quam decoram fabrefecit.* Quam scripturam unice probavit. Ea tamen mihi, meo forsan vitio, vehementer displicet. Fuit illa classis centum sexaginta navium & intra sexagesimum diem quam cæsa sylva fuit, in anchoris stetit. Columna Rostrata: REMEGESQUE. CLASSESQUE. NAVALES. PRIMUS. ORNAVET. PARAVETQUE. DIEBOS. LX.

5. *Quas corvos.*] Semicirculis inclusa hinc fuganda sunt.

6. *Manus ferreas.*] Vide Frontin. lib. 2. cap. 3. Stratagem. & Polyb. lib. 1. Variis enim nominibus appellantur ferramenta illa quæ in proximam navem retinendi caussa immituntur. Manus ferreas, uncos, harpagones, &c. Schot.

7. *Cum irrisu hostium.*] Flor. lib. 2. cap. 2. *Injecta enim ferrea manus machinaque alia, ante certamen multum ab hoste derisa: coactique hostes quasi in solido decernere.*

8. *Naveis XXX.*] Ex Eutrop. hostium naves XXXI. apprehendit, XIV. Mersit. Columna Rostrata a Ciaconio suppleta: XXXQUE NAVES. CEPIT. CUM SOCIIS. SEPTEMRESMOSQUE DUCIS. QUINRESMOSQUE TRIRESMOSQUE NAVES. XX. DEPRESSET. Ita edidit Ciaconius Polybium sequutus qui omnes naves, quas hoc prælio Carthaginienses amiserunt, quinquaginta fuisse atque ex ipsis XXX. captas tradit. Unde etiam suspicabatur vir doctiss. & hic, & apud Eutrop. pro XIII. sive XIV. scriptum fuisse XIX.

9. *Sic pœnam crucis effugit.*] Sed anno sequenti a Scipione victus in crucem actus est.

10. *Duilio concessum.*] Florus lib. 2. pag. 48. *Duillius Imperator, non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem, ubi a cœna rediret, prælucere funalia, præcinere sibi tibias jussit, quasi quotidie triumpharet.* Et Cato apud Ciceronem in lib. de senectute: *C. Duilium M. Filium, qui Pœnos classe primus devicerat, redeuntem a Cœna sæpe videbam puer: delectabatur crebro funali & tibicine, quæ sibi nullo exemplo privatus sumpserat, tantum licentia dabat gloria.* Sed vide quæ notavimus ad Florum pag. 48.

A. ATILIUS CALATINUS.

[1] ATilius Calatinus dux Romanorum adverſus Carthaginenſes miſſus, [2] ex maximis & munitiſſimis civitatibus, [3] Enna, [4] Drepano, [5] Lilybæo, hoſtilia præſidia dejecit, Panormum cepit. [6] [Totam Siciliam pervagatus, paucis navibus magnam hoſtium claſſem, duce Amilcare, ſuperavit.] Sed cum ad [7] Camerinam ab hoſtibus obſeſſam feſtinaret, a Pœnis in anguſtiis clauſus eſt, ubi [8] Tribunus militum Calpurnius Flamma, acceptis trecentis ſociis in ſuperiorem locum evaſit, conſulem liberavit: ipſe cum trecentis pugnans cecidit: poſtea ab Atilio ſemianimis inventus eſt. Senatus magno poſtea terrori hoſtibus fuit. Atilius glorioſe [9] triumphavit.

NOTÆ.

1. *Atilius Calatinus.*] Anno ab V. C. 494.

2. *Ex maximis &.*] Florus pag. 48. *Calatino Dictatore fere omnia præſidia Pœnorum, Agrigento, Drepanis, Panormo, Eryce, Lilybæo detraxit*

3. *Enna.*] Siciliæ Mediterraneum oppidum.

4. *Drepano.*] Drepanum Siciliæ Promontorium, & Urbs verſus Occidentem.

5. *Lilybæo.*] Promontorium & Urbs non longe a Drepano Meridiem verſus.

6. *Totam Siciliam.*] Hæc falſa ſunt, & ad C. Atilium Regulum referenda qui poſt Atilium Calatinum Conſul totam Siciliam, &c.

7. *Camerinam*] Siciliæ urbem.

8. *Tribunus militum.*] Florus pag. 48. *Semel trepidatum eſt circa Camarinienſium ſaltum: ſed eximia virtute Calpurnii Flammæ Tribuni militum evaſimus, qui lecta trecentorum manu infeſtum & inſeſſum ab hoſtibus tumulum occupavit, adeoque moratus hoſtem, dum exercitus omnis evaderet.*

9. *Triumphavit.*] Anno ſequenti poſt Conſulatum.

M. ATTILIUS REGULUS.

MArcus Atilius Regulus conſul, [1] fuſis Salentinis triumphavit: [2] primuſque Romanorum ducum in Africam [3] claſſem trajecit: [4] ea quaſſata de Amilcare naveis longas treis [5] & ſexaginta accepit [6] Opida ducenta, & hominum [7] ducenta millia cepit. Abſente eo, conjugi & liberis ob paupertatem ſumptus publice dati. [8] Mox arte Xan-

NOTÆ.

1. *Fuſis Salentinis.*] Ann. Mundi 3683. ante C. N. 265. ab V. C. 486. Vid. Flor. lib. 1. cap. xx.

2. *Primuſque Rom.*] Secundum Conſul. anno Mundi 3694.

3. *Claſſem trajecit.*] Melius: *Claſſe trajecit.* Ut in Mſſ.

4. *Ea quaſſata.*] Nam XXII. naves amiſit Regulus, & LXIV. hoſtium cepit. Eutrop.

5. *Et Sexaginta accepit.*] Lege: *Et ſexaginta cepit.*

6. *Opida ducenta.*] Flor. cap. 2. lib. 2. *Et hæc* (Clypea) *& trecenta amplius caſtella vaſtata ſunt.*

7. *Ducenta millia.*] Error videtur & e numerorum notis natus eſt. Forſan *tricena millia.* Nam Manlius XXVII. millia captivorum Romam reduxit.

8. *Mox.*) Anno ſequenti.

thippi

thippi Lacedæmonii mercenarii militis captus in carcerem missus. Legatus de permutandis captivis Romam missus dato jurejurando, ut si non impetrasset, [1] ita demum rediret; in senatu conditionem dissuasit: [2] rejectisque a se conjuge & liberis, Carthaginem regressus; ubi [3] in arcam ligneam conjectus, clavis introrsum actis, vigiliis ac dolore punitus est.

Notæ.

1. *Ita.*] Hujus vocis frequens usus in jurejurando.

2. *Rejectisque.*] Vid. Cicer. 3. offic. Et Horat. Od. III. lib. V.

3. *In arcam ligneam conjectus.*] Vide Gellium. lib. VI. cap. IV.

C. Lutatius Catulus.

[1] CAjus Lutatius Catulus primo Punico bello [2] trecentis navibus adversum Pœnos profectus, sexcentas eorum naveis commeatibus & aliis oneribus impeditas, duce Annone apud [3] Ægates insulas, inter Siciliam & Africam, [4] depressit, aut cepit, finemque [5] bello imposuit. Pacem petentibus hac conditione concessit, Sicilia, Sardinia, & [6] cæteris insulis intra Italiam Africamque (decederent) [7] Hispania citra Iberum fluvium ut abstinerent.

Notæ.

1. *Cajus Lutatius Catulus.*] Cos. cum A. Postumio Albino, ann Mundi 3707. ante C. N. 241. ab V. C. 510. belli punici 23.

2. *Trecentis.*] Al. CC. trecentas Eutrop. Romanis, CCCC. Pœnis tribuit. Et hic etiam quadringentas pro *sexcentas* legendum est. Nimirum CD. pro DC. & prona fuit mutatio.

3. *Ægates insulas.*] Quæ *Aræ* a Virgilio dictæ. Αἴγουσαι appellantur Polybio.

4. *Depressit aut cepit.*] Demersit naves CXXV. cepit LXXIII. Eutrop.

5. *Bello.*] Quod duravit annis XXIV.

6. *Cæteris insulis.*] Æoliis, Balearibus.

7. *Hispania citra Iberum.*] Hujus fœderis hocce caput iisdem pene verbis Orosius lib. IV. cap. XI. Additumque ut pro impensis bellicis argenti puri tria millia talentorum Euboicorum æquis pensionibus per annos XX. penderent. Eadem Polyb. lib. III. qui tamen in talentis mire variat, & L. lib. XXI. Nam XXII. millia & ducenta talenta Euboica stipendii loco imposita ait, & subjicit decem legatos tempus stipendii mutasse, ac mille talenta adjecisse. τὸ *fluvium* hic ex Mss. superat. Legunt enim: *Ab Hispania citra Iberum ut absti.* Schot.

Annibal Carthaginensis Dux.

[1] ANNIBAL Amilcaris filius, [2] novem annos natus, a patre aris admotus, odium in Romanos perenne juravit, Exinde socius &.

Notæ.

1. *Annibal.*] Hoc caput totum bellum Punicum secundum complectitur, de quo. vide Flor. lib. 2. cap. VI.

2. *Novem annos.*] Liv. lib. XXI. *Fama etiam est, Annibalem annorum ferme novem pueriliter blandientem patri Amilcari ut duceretur in Hispaniam, quum perfecto Africo bello exercitum eo trajecturus sacrificaret, altaribus admotum tactis sacris jurejurando adactum, se, quum primum posset*

miles in castris patris fuit. Mortuo eo, caussam belli quærens, [1] Saguntum Romanis fœderatam [2] intra sex menses evertit. Tum Alpibus patefactis, in Italiam trajecit, [3] P. Scipionem apud [4] Ticinum, [5] Sempronium Longum apud [6] Trebiam: [7] Flaminium apud [8] Trasimenum: [9] Paullum & Varronem apud [10] Cannas superavit. Cumque Urbem capere posset, in Campaniam devertit, cujus deliciis elanguit. Et cum [11] ad tertium ab urbe lapidem castra posuisset, [12] tempestatibus repulsus, primum [13] a Fabio Maximo fractus, deinde a [14] Valerio Flacco repulsus, [15] a Graccho & Marcello fugatus, in Africam revocatus, a [16] Scipione superatus, ad Antiochum regem Syriæ confugit, eumque hostem Romanis fecit: [17] quo victo, ad [18] Prusiam [19] Bithyniæ regem concessit: unde Romana legatione [20] per Titum Flaminium repetitus, ne Romanis traderetur, hausto, quod sub anuli gemma habebat, veneno, [21] absumptus est, positus apud [22] Libyssam in arca lapidea, in qua hodieque inscriptum est, ANNIBAL HIC SITUS EST.

NOTÆ.

hostem fore populo Rom. Juravit Annibal an. Mundi 3713. ante C. N. 235. ab V. C. 516.

1. *Saguntum.*] *Civitas ea longe opulentissima ultra Iberum fuit, sita passus mille ferme a mari. Oriundi a Zacyntho Insula dicuntur, mistique etiam ab Ardea Rutulorum quidam generis.* Liv. lib. XXI. cap. VII.

2. *Intra sex menses.*] Liv. Plutarch. Orosius, Eutrop. Intra octo menses. Florus mense demum nono. Illum vide.

3. *P. Scipionem.*] An. Mundi 3732. Secundi belli Punici anno primo.

4. *Ticinum.*] In Gallia Transpadana.

5. *Sempronium longum.*] Qui cum Pub. Scipione Consul fuit eodem anno quo supra.

6. *Trebiam.*] In Gallia Cispadana ad Placentiam.

7. *Flaminium.*] Q. Flaminium secundum Cos. anno belli secundo.

8. *Trasymenum.*] Lacum in Hetruria intra Clavim fluvium & Tiberim Umbriam a Tuscia dividentem.

9. *Paulum & Varronem.*] L. Æmilium Paulum & C. Terentium Varronem. Anno post initum bellum tertio.

10. *Cannas.*] Ignobilem Apuliæ vicum juxta Aufidum amnem.

11. *Ad tertium.*] *Ad quartum* Eutrop. Florus *ad tertium*, quod probat Liv. lib. XXVI. cap. X. *Inter hæc Annibal ad Anionem fluvium, tria millia passuum. Ab urbe Castra admovit.*

12. *Tempestatibus repulsus.*] *Tanta enim ad singulos illius motus vis imbrium effusa, tanta ventorum violentia coorta est, ut divinitus hostem summoveri: neque Cœlo; sed ab urbis ipsius mœnibus, & capitolio ferri videretur.* Florus lib. 2. pag. 63. id accidit an. ab V. 542.

13. *A Fabio Maximo.*] Cunctatore. An. ab V. C. 536.

14. *Valerio Flacco.*] Imo *a Fulvio Flacco* an. ab V. C. 541.

15. *A Graccho & Marcello.*] Tib. Sempronium Gracchum, & M. Claudium Marcellum intellige, & refer ad an. ab V. C. 538. & suscepti belli quartum. Tunc Marcellus ab obsidione Nolæ Annibalem excussit. Gracchus vero, si Floro fides est, per Lucaniam eundem vadentem sequutus est. Florum adj. cap. 2. lib. 2. pag. 60.

16. *Scipione superatus.*] An. V. C. 551. suscepti belli XVII.

17. *Quo victo.*] A Scipione, an. ab V. C. 563.

18. *Prusiam.*] Nicomedis magni filium.

19. *Bithynia.*] Ad Pontum Euxinum & Propontidem.

20. *Per Titum Flamininum.*] Vide Titum Quinctium Flamininum.

21. *Absumptus est.*] An. Mundi 3767. ante C. N. 181. ab V. C. 670.

22. *Libyssam.*] Bithyniæ vicum.

Q. FABIUS MAXIMUS.

QUINCTUS Fabius Maximus Cunctator, Verrucosus a verruca in labris sita. [1] Ovicula a clementia morum dictus : [2] Consul de [3] Liguribus triumphavit. Annibalem [4] mora fregit, [5] Minucium magistrum equitum imperio sibi æquari passus est : nihilominus [6] periclitanti subvenit. Annibalem in agro [7] Falerno inclusit; [8] Manlium Statilium transfugere ad hosteis volentem, equo & armis donatis retinuit : & Lucano cuidam fortissimo, ob amorem mulieris [9] infrequenti, eandem emptam dono dedit : [10] Tarentum ab hostibus recepit : [11] Herculis signum inde tralatum in Capitolio dedicavit. [12] De redemptione captivorum cum hostibus pepigit : quod pactum cum a Senatu improbaretur; fundum suum [13] ducentis millibus vendidit, & fidei suæ satisfecit.

NOTÆ.

1. *Ovicula a clementia morum.*] Plutarch. ἡ δὲ ὀικούλας σημαίνει τὸ προβάτιον: ἐτέθη δὲ πρὸς τὴν πραότητα τοῦ ἤθους, ἔτι παιδὸς ὄντος. *Ovicula, ovem significat. Illud autem ei nomen impositum propter morum clementiam cum adhuc puer esset.* Ovis enim symbolum πραότητος, ut & e sacris literis discimus.

2. *Consul*] Cum M. Pomponio Mathone anno Mundi 3717. ante C. N. 231. ab V. C. 520.

3. *Liguribus.*] Qui ad Alpes Maritimas siti sunt.

4. *Mora fregit.*] Unde *Cunctator* dictus.

5. *Minucium.*] Vide Liv. lib. XXII. cap. XXVII.

6. *Periclitanti subvenit.*] Adi Liv. Ibid. cap. 28. 29. 30.

7. *Falerno*] In Campania.

8. *Manlium Statilium.*] *Marsum* vocat Plutarch. in Fabio.

9. *Infrequenti.*] Militare vocabulum est *Infrequens*, & ita dicitur miles qui abest a signis & militiæ assiduus non est. Vide Festum.

10. *Tarentum.*] An. ab V. C. 544. Tarentum in magna Græcia.

11. *Herculis signum.*] E captis enim oppidis signa Deorum transferebant, eisque vel eundem, vel ampliorem, quam habuerant, locum dicabant.

12. *De redemptione captivorum.*] Fabium inter & Annibalem convenerat, ut qui plures captivos acciperet quam daret; Is singulum militem argenti pondo bina & selibras præstaret. Et quum Fabius ducentos quadraginta septem plures quam Pœnus recepisset, argentum pro eis debitum, sæpe jactata in Senatu re, quoniam non consuluisset patres, tardius erogaretur, agrum suum misso Romam Quinctio filio vendidit, fidemque publicam impendio privato exsolvit. Vide Liv. lib. XXII. cap. XXIII.

13. *Ducentis millibus.*] Sestertium scilicet. Quæ librarum nostratum quatuordecim millia efficiunt.

P. SCIPIO NASICA.

[1] PUBLIUS Scipio Nasica, a Senatu vir optimus judicatus, [2] Matrem deum [3] hospitio recepit. [4] Is cum adversum auspicia consulem se a

NOTÆ.

1. *Pub. Scipio Nasica.*] Ejus filius qui in Hispania perierat.

2. *Matrem Deum.*] Cybelem. lapis erat, quem Cælitus ferunt demissum in quendam Phrygiæ agrum, cui Pessinunti nomen est. Eum Romani ab Attalo Asiæ rege acceperunt. Vide Liv. lib. XXIX. & Ovid. Fast. IV. Romam advecta Cybele an. ab V. C. 549.

3. *Hospitio recepit.*] Secundum dictionem Apollinis qua Romanos monebat curarent ut Deam, qui vir optimus in urbe esset, hospitio acciperet.

4. *Is cum.*] Hæc de Scipionis Nasicæ fi-

Graccho nominatum comperiſſet, magiſtratu ſe abdicavit. [2] Cenſor ſtatuas quas ſibi quiſque per ambitionem in foro ponebat, ſuſtulit. [3] Conſul [4] Delminium urbem Delmatarum expugnavit. Imperatoris nomen a militibus, & ab ſenatu triumphum oblatum recuſavit: [5] eloquentia primus, juris ſcientia conſultiſſimus, ingenio ſapientiſſimus: unde vulgo [6] Corculum dictus.

NOTÆ.

lio vera ſunt, & male filium cum patre confundit Victor.

1. *Magiſtratu ſe abdicavit.*] Ut & Collega ejus C. Martius Figulus an. ab V. C. 591.

2. *Cenſor.*] An. V. C. 594. quo Romæ clepſydras fieri juſſit. Hoc anno mortuus Terent.

3. *Conſul.*) An. V. C. 598.

4. *Delminium.*) In ea Illyridis parte quæ ad Macedoniam vergit.

5. *Eloquentia primus.*) Hic iterum confundit noſter, ſic & infra *Ingenio ſapientiſſimus:* confundit etiam Valer. Max. lib. VII. cap. V. & Epitome Liviana. Quare en tibi Scipionum ſtemma pro ut illud e doctiſſimi Sigonii emendat. lib. II. Schottus appoſuit.

Pub. Scipio Naſica, qui adoptatus a Q. Metello Pio, Q. Metellus Scipio dictus eſt, Coſ. an. V. C. 701. Cicero 6. ad Atticum, pro domo ſua, & in Bruto.

Pater P. Scipio Naſica.

Avus P. Scipio Naſica, Orator, Coſ. an. V. C. 542. Uxor Cæcilia Macedonici filia.

Proavus P. Scipio Naſica Serapio. Coſ. an. 601.

Paternus C. Lælius Coſ. an. 613. Abavus .:.·.·:

Maternus P. Scipio Naſica Corculum Coſ. an. 591. 598.

Proavus maternus Q. Mutius Scævola augur, Coſ. an. 636. Ejus uxor Lælia filia C. Lælii.

Avus Maternus L. Licinus Craſſus Orator, C. an. 658. Ejus uxor Mucia filia C. Lælii.

Mater Licinia filia Licinii Craſſi.

6. *Corculum.*) *Corculum a corde dicebant antiqui ſolertem, & acutum.* Feſt.

M. CLAUDIUS MARCELLUS.

MARCUS Marcellus [1] Virdumarum Gallorum ducem ſingulari [2] prœlio fudit. [Spolia opima [3] Jovi Feretrio tertius a Romulo conſecravit. Primus docuit quomodo milites [4] cederent, nec terga præberent. Annibalem] [5] apud Nolam, locorum anguſtia adjutus, vinci docuit. Syracuſas [6] per treis annos expugnavit. Et cum per calumniam

NOTÆ.

1. *Virdumarum.*) Sic Propert. Sed Viridomarum Livius & alii. Inſubrium Gallorum dux fuit.

2. *Prælio fudit.*) An. V. C. 531.

3. *Jovi Feretrio.*) Virgil. tamen Quirino ſuſpenſa canit. VI. Æn. & 859.

Tertiaque arma Patri ſuſpendet capta Quirino.

Et de *Marte* interpretatur Servius, ex Lege Numæ Pompilii, quæ tamen Jano Quirino aperte docet tertia ſpolia ſuſpendi debere, ut ſecunda Marti. adi Feſtum in *Opima.*

4. *Cederent.*) Id eſt, retrocederent.

5. *Apud Nolam.*) Supra in Annibale. Nola in Picentinis non longe a Neapoli.

6. *Per treis annos.*) Syracuſas obſedit Marcellus anno V. C. 538. expugnavit an. 541.

[1] triumphus ei a ſenatu negaretur, [2] de ſua ſententia in Albano monte triumphavit. [3] Quinquies conſul, inſidiis Annibalis deceptus occubuit, & magnifice ſepultus. Oſſa Romam remiſſa a [4] prædonibus intercepta perierunt.

NOTÆ.

1. *Triumphus ei.*] Sed minor ei triumphus conceſſus eſt, nam ovans urbem intravit. Vide Liv. lib. XXVI. cap. XXI.

2. *De ſua ſententia in Albano.*] Prius de ſua ſententia, ſine Senatus conſulto in Albano monte, cum ei honos Romæ negaretur, triumphavit C. Papirius Maſo, quem multi alii poſtea ſequuti ſunt.

3. *Quinquies conſul.*] Cum T. Quintio Criſpino. an. V. C. 545.

4. *Prædonibus.*] Numidis. Plutarch.

LIVIA CLAUDIA VIRGO VESTALIS.

ANNIBALE Italiam devaſtante, ex reſponſo [1] librorum Sibyllinorum, Mater Deum e [2] Peſſinunte arceſſita: cum adverſo Tiberi veheretur, repente [3] in alto ſtetit; & cum moveri nullis viribus poſſet, [4] ex libris cognitum, caſtiſſimæ demum fæminæ manu moveri poſſe. Tum [5] Claudia, virgo Veſtalis, [6] falſo inceſtus ſuſpecta, deam oravit, ut ſi pudicam ſciret, ſequeretur: & zona impoſita navem movit. Simulacrum Matris Deum, [7] dum templum ædificatur, Naſicæ, qui vir optimus judicabatur, quaſi hoſpiti datum.

NOTÆ.

1. *Librorum Sibyll.*] De iis apud Florum, quæ vide ne actum agam. Repertum fuit in iis hoc carmen; *Quandoque hoſtis alienigena terræ Italiæ bellum intuliſſet, eum pelli Italia vincique poſſe, ſi mater Idea a Peſſinunte Romam advecta foret.*

2. *Peſſinunte.*] Phrygiæ oppido.

3. *In alto ſtetit.*] In alto ad augendum miraculum, nam mira res eſt navem in alto quaſi in vado hærere. Ovid. tamen IV. Faſt. limoſo vado preſſam dicit.

Sicca diu fuerat tellus: ſitis aſſerat herbas:
Sedit limoſo preſſa carina vado.

4. *Ex libris.*] Simpliciter, pro libris Sibyllinis, ita ſæpe Livius.

5. *Claudia.*] Claudiam Quintam vocant Cicer. Ovid. Liv. &c. Ejus ſtatua in veſtibulo templi matris Deum poſita; bis ea æde incendio conſumpta in ſua baſi flammis intacta ſtetit.

6. *Falſo inceſtus ſuſpecta.*] Ovid.

Claudia Quinta genus Clauſo referebat ab Atta,
Nec facies impar nobilitate fuit.
Caſta quidem: ſed non credita, rumor iniquus
Læſerat, & falſi criminis acta rea eſt.

7. *Dum templum ædificatur.*] Quod e fundamentis excitarunt M. Livius, C. Claudius cenſores. Dedicavit M. Junius Brutus, tredecim an. poſtquam Romam advecta. Vide Livium lib. XXXVI. cap. XXXVI.

M. PORCIUS CATO CENSORIUS.

MARCUS Porcius Cato, genere Tuſculanus, a Valerio Flacco Romam ſollicitatus: [1] tribunus militum in Sicilia: [2] quæſtor ſub

NOTÆ.

1. *Tribunus militum.*] An. ab V. C. 545. Cornel. Nep. in vita Catonis.

2. *Quæſtor ſub Scipione.*] An. ab V. C. 549. Cicer. lib. de Rep. Quæſtores autem

Scipione fortissimus; [1] prætor justissimus fuit: in prætura [2] Sardiniam subegit, [3] ubi ab Ennio Græcis literis institutus. [4] Consul [5] Celtiberos domuit: & ne rebellare possent, literas ad civitates singulas misit, ut muros diruerent: cum unaquæque sibi soli imperari putaret, fecerunt. [6] Syriaco bello [7] Tribunus militum sub [8] M. Acilio Glabrione, occupatis [9] Thermopylarum jugis, [10] præsidium hostium depulit. [11] Censor [12] L. Flammium Consularem senatu movit, quod ille in Gallia, [13] ad cujusdam scorti spectaculum, eductum quendam e carcere, [14] in convivio jugulari [15] jussisset. [16] Basilicam suo nomine primus fecit. Matronis, ornamenta erepta [17] Oppia lege, repetentibus, [18] restitit. Accusator assiduus

NOTÆ.

qui pecunias conquirebant & reponebant, Græcis ταμίας, vulgo dicimus *Tresoriers*.

1. *Prætor.*] An. V. 555.

2. *Sardiniam subegit.*] Nullo modo subegit Sardiniam Cato. Quare doctiss. Schotus putabat reponendum, *Sortitus est*, vel *rexit*, vel potius *delegit*. Ego puto delendam tantum vocem *subegit*, quam e glossemate natam suspicor. Nempe scripserat Victor: *In prætura Sardiniam* Elleipticos, subintellecto *obtinuit*, *egit*, *habuit*, &c. Quod ut moneret Studiosus aliquis margini adscripsit *sup. egit*. Quod postea in textum receptum in *subegit* immutatum est.

3. *Ubi ab Ennio.*] Imo Ennium Poëtam inde deduxit, a quo multo post Græcis literis senex admodum institutus.

4. *Consul.*] Ann. V. C. 558.

5. *Celtiberos.*] Hispaniæ Taraconensis populos. Flor. lib. II. cap. XVII. *Cato ille Censorius Celtiberos, id est robur Hispaniæ, aliquot præliis fregit.*

6. *Syriaco bello.*] Quod contra Antiochum gerebatur. Vide Florum lib. 2. cap. VIII.

7. *Tribunus militum.*] Idem Appian. Plutarch. Cicer. Livius vero *Consularem legatum* vocat.

8. *M. Acilio Glabrione.*] Consule cum P. Cornelio Scipione Nasica. an. V. C. 562.

9. *Thermopylarum jugis.*] Thermopylæ Oetæ montis angustiæ juxta Maliacum sinum. In iis iter est non latius quam sexaginta passus, hæc una militaris via est, qua traduci exercitus, si non prohibeantur, possint, ideo *Pylæ* (id est portæ) & ab aliis quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sunt; *Thermopylæ* locus appellatur. *Id est calidæ portæ.* Vide Liv. lib. XXXVI. cap. XV.

10. *Præsidium hostium depulit.*] Vid. Liv. lib. sup. cap. 15. 16. 17. &c.

11. *Censor.*] Cum L. Valerio an. V. 569. ætatis suæ 49.

12. *L. Flaminium Consularem*] *L. Quintium Flaminium Consularem.* Liv.

13. *Ad cujusdam Scorti spectaculum.*] Livius ad *spectaculum Scorti procacis*: Id est ut spectaculum Scorto fieret. Hanc historiam fuse Liv. lib. 39. cap. 42. & 43.

14. *In convivio.*] *Inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes, ubi bene precari mos esset, ad spectaculum Scorti procacis in sinu Consulis recubantis mactatam humanam victimam esse, & cruore mensam respersam.* Liv.

15. *Jussisset.*] Alii narrant eum sua manu interfecisse, non per lictorem. Schott.

16. *Basilicam.*] Quæ Basilica Porcia dicta e quatuor tabernis quas emerat, facta.

17. *Oppia lege.*] De matronarum cultu tulit C. Oppius Tribunus plebis Q. Fabio Tito Sempronio Coss. anno V. C. 540. ne qua mulier plus semuncia auri haberet, neu vestimento versicolori uteretur, neu juncto vehiculo in urbe, opidove, aut propius inde mille passus, nisi sacrorum publicorum causa, veheretur. Liv. XXXIV. Tacit. lib. 3.

18. *Restitit.*] Sed frustra. Nam Oppii lex abrogata, & matronis ornatus concessus.

malorum, [1] Galbam [2] octogenarius accuſavit; ipſe [3] quadragies quater accuſatus, glorioſe abſolutus. [4] Carthaginem delendam cenſuit. Poſt octoginta annos filium genuit; [5] imago hujus, funeris gratia produci ſolet.

Notæ.

1. *Galbam.*] Servium Sulpicium Galbam qui Prætor Luſitanos diripuerat. Cornel. Nep.

2. *Octogenarius.*] Liv. lib. XXXIX. cap. XL. *Nonageſimo anno Servium Galbam ad populi adduxit judicium.* Idem Plutarch. Sed falſo ut ex Cicerone certum eſt, e cujus ſcriptis elicitur Catonem anno ætatis 84. denatum eſſe.

3. *Quadragies quater.*] Idem Plin. lib. VII. Vide & Liv. loco ſupra citato.

4. *Carthaginem delendam cenſuit.*] 3. Bello Punico Florus. *Cato inexpiabili odio delendam eſſe Carthaginem, & quum de alio conſuleretur, pronuntiabat.*

5. *Imago hujus.*] Huic uni hoc honoris gratia tributum, ut ejus e Curia Imago in funus produceretur. Cæterum de Imaginibus quæ comitabantur gentilitia funera lege Plin. lib. XXXV. cap. II. & Tacit. lib. III. Annal. Schott.

C. Claudius Nero, et Asdrubal frater Annibalis.

Asdrubal frater Annibalis, ingentibus copiis [1] in Italiam trajecit: [2] actumque erat de Romano Imperio, ſi jungere ſe Annibali potuiſſet: Sed Claudius Nero, [3] qui in Apulia cum Annibale caſtra conjunxerat, relicta in caſtris parte, [4] cum delectis ad Aſdrubalem properavit, & ſe [5] Livio collegæ [6] apud Senam opidum & [7] Metaurum flumen conjunxit: amboque Aſdrubalem vicerunt. Nero regreſſus [8] pari celeritate qua iverat, caput Aſdrubalis ante vallum Annibalis projecit. [9] quo ille viſo, vinci ſe [10] Fortuna Carthaginis confeſſus eſt. ob hæc [11] Livius triumphans, Nero ovans, urbem introierunt.

Notæ.

1. *In Italiam trajecit.*] Alpes tranſierat ann. V. C. 546.

2. *Actumque erat.*] Idem Florus lib. 2. cap. 6. p. 3. *Actum erat procul dubio, ſi vir ille ſe cum fratre junxiſſet.*

3. *Qui in Apulia.*] Imo in Lucania ad urbem Grumentum.

4. *Cum dilectis.*] Sex millibus peditum & mille equitum.

5. *Livio.*] M. Livio Salinatori.

6. *Apud Sevam opidum.*) In Brutiis juxta mare Adriaticum, a Gallis Senonibus conditum, unde & *Sena Gallica* dictum.

7. *Metaurum.*) In Brutiis non longe a Sena opido. De hoc Neronis ad Metaurum prælio Horat. Od. IV. lib. IV.

Quid debeas ô Roma Neronibus,
Teſtis Metaurum flumen & Aſdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris.

8. *Pari celeritate.*) Nam die ſexta poſt pugnam in caſtra rediit.

9. *Quo ille viſo.*) Florus loco ſupra, pag. 64. *Certe Annibal re cognita, quum projectum fratris caput ad ſua caſtra vidiſſet, agnoſco*, inquit, *infelicitatem Carthaginis.*

10. *Fortuna.*) Nota in malam partem. *Le malheur.*

11. *Livius triumphans.*) Quia in propria Provincia rem geſſerat.

P. Cornelius Scipio Africanus.

Publius Scipio [1] ex virtutibus cognominatus Africanus, [2] Jovis filius creditur: nam antequam conciperetur, [3] ſerpens in lecto matris ejus apparuit, & ipſi parvulo draco circumfuſus, nihil nocuit. In Capitolium [4] intempeſta nocte eunti numquam canes allatraverunt. [5] Nec hic quidquam prius cepit, quam [6] in cella Jovis diutiſſime ſediſſet, quaſi divinam mentem acciperet. Decem & octo annorum patrem [7] apud Ticinum ſingulari virtute ſervavit. [8] Clade Cannenſi nobiliſſimos juvenes, Italiam deſerere cupientes ſua auctoritate compeſcuit. Reliquias incolumes per media hoſtium caſtra [9] Canuſium perduxit. [10] Viginti quatuor annorum Prætor in Hiſpaniam miſſus, [11] Carthaginem novam, [12] qua die venit, cepit. [13] Virginem pulcerrimam, ad cuius

Notæ.

1. *Ex virtutibus cog. Afric.*] A devicta Africa Africanus.

2. *Jovis filius creditur.*] Vide Liv. lib. XXVI. cap. XIX.

3. *Serpens.*] Quem genium Jovis eſſe putabant. Vid. Gell. lib. VII. cap. I. Valer. Max. lib. I. cap. 3.

4. *Intempeſta nocte.*] Jam alibi dictum eſt.

5. *Nec hic quidquam.*] Liv. 26. 19. *Ex quo togam virilem ſumpſit, nullo die prius ullam publicam privatamque rem egit, quam in Capitolium iret, ingreſſuſque ædem conſideret, & plerumque tempus ſolus in ſecreto ibi tereret.* Ubi *ædem* vocat Livius, quam noſter *cellam.*

6. *In cella Jovis.*] ἐν Διὸς σηκοῖς Anacreon diceret. σηκὸς proprie *Septum ovium*; Sed quia apud veteres ſimulacrum Dei, cui templum ſacratum erat, in medio collocabatur, non autem ut hodie fit, in remotiori ſeu interiori ædium ſacrarum parte; Et quia ille locus paulo editior erat & undique circumſeptus, ideo σηκὸν, quod per ſe nihil aliud eſt quam *ſeptum ovium*, pro ea parte templi ſumebant, in qua Dei ſimulacrum collocabatur, & hoc eſt quod *cellam Jovis* vocat Victor. Deorum autem ſimulacra in medio templorum fuiſſe illud Virgilii ſatis probat:

In foribus Divæ media teſtudine Templi;

Quo enim modo *in media teſtudine Templi* fuiſſet Dido, ſi *in foribus Divæ*, Sed fores Divæ, hoc loco ſunt fores τοῦ σηκοῦ, fores cellæ, loci nempe ejus in quo Divæ ſimulacrum. Inde etiam eſt quod alibi legas,

In medio mihi Cæſar erit.

Eo enim loco de templo ſtruendo agitur. Sed res argumentis & exemplis non eget. Pater meus ſuis in Anacreontem notis.

7. *Apud Ticinum*] Supra in Annibale. Vide Liv. lib. XXI. cap. XLVI.

8. *Clade Cannenſi nobiliſſimos juvenes.*] Sed Canuſii erat Scipio cum juvenes illos compeſcuit. Sic igitur ordinanda verba ſunt, ut & optime, Schottus & Machaneus monuere: *Clade Cannenſi reliquias incolumes per media hoſtium caſtra Canuſium perduxit. Nobiliſſimos juvenes Italiam deſerere cupientes, ſua auctoritate compeſcuit.* Vide Liv. lib. XXII. cap. LII. & LIII. Ubi reliquias non a Scipione, ſed a Sempronio Tuditano perductas dicit:

9. *Canuſium.*] Opidum paulo infra Cannas, juxta Aufidum fluvium.

10. *Viginti quatuor annorum.*] Idem Livius lib. XXVI.

11. *Carthaginem novam.*) Ad maris interni littus.

12. *Qua die venit, cepit.*) *Eodem quo obſeſſa eſt die, capta eſt.* Florus. Vid. Liv. lib. XXVI.

13. *Virginem pulcherrimam ad ſe vetuit adduci.*) Imo ad eum adducta. Liv. lib. XXVI. cap. L. *Captiva deinde a militibus* aſpectum

aſpectum concurrebatur, ad ſe vetuit adduci, patrique eius ac [1] ſponſo reſtitui iuſſit. [2] Aſdrubalem Magonemque, * fratres Annibalis, Hiſpania expulit : amicitiam cum [3] Syphace Maurorum rege coniunxit. [4] Maſſaniſam in ſocietatem recepit. Victor domum regreſſus, [5] conſul ante annos factus, concedente collega, in Africam claſſe trajecit. [6] Aſdrubalis & Syphacis caſtra [7] una nocte perrupit. [8] Revocatum ex Italia Annibalem ſuperavit. Victis Carthaginienſibus leges impoſuit. [9] Bello Antiochi legatus fratri fuit. [10] captum filium gratis recepit. [11] A Petilliis ac Nævio Tribunis plebis [12] repetundarum accuſatus, [13] librum rationum in conſpectu populi ſcidit : [14] Hac die, inquit, Carthaginem vici: [15] Bonum factum. in Capitolium eamus, & Diis ſupplicemus. Inde [16] in voluntarium exſilium conceſſit : ubi reliquam egit ætatem. [17] Mo-

NOTÆ.

adducitur ad eum adulta Virgo, adeo eximia forma, ut quacumque incedebat, converteret omnium oculos. Scipio percunctatus patriam, parenteſque, &c.

1. *Sponſo.*] Cui Allucio nomen erat, Celtiberorum principi. Liv.

2. *Aſdrubalem Magonemque.*] Aſdrubalem fugavit, Magonem cepit. an. V. C. 546.

3. *Syphace Maurorum rege.*] Ejus Numidiæ partis rex erat ubi Maſæſyli Mauris affines degunt. Vide Liv. lib. XXVIII. cap. XVII.

4. *Maſſaniſſam.*] Galæ Numidarum regis filium.

5. *Conſul ante annos.*] Conſularis annus erat XLIII. vel certe XLII. quem ſatis erat attigiſſe. Ante annos igitur Conſul fuit Scipio, quia vix tunc ad trigeſimum annum pervenerat.

6. *Aſdrubalis & Syphacis.*] Cave hunc Aſdrubalem cogites Annibalis fratrem; nam eum ſupra capite truncatum vidimus. Hic alius Aſdrubal qui poſt initum a Syphace fœdus cum Scipione, ejuſdem Syphacis animum, Sophonisba filia ei in matrimonium data, a Scipione alienavit, ejuſque amicitiæ per legatos renuntiare coëgit.

7. *Una nocte perrupit.*] Vid. Liv. lib. XXX.

8. *Revocatum ex Italia Annibal.*] Vide ſupra in Annibale.

9. *Bello Antiochi legatus fratri.*] Pub. Cornel. Scipio Africanus fratris ſui L. Cornelii Scipionis Aſiatici, cui bellum Syriacum mandatum, legatus eſſe voluit. Florus cap. 8. lib. 2. *Tum Conſule Scipione, cui frater, ille modo Victor Carthaginis Africanus, voluntaria legatione aderat.*

10. *Captum filium.*] Et hoc poſtea ei quaſi crimen inimici objecere.

11. *A Petilliis ac Nævio.*] Anno V. 566. Liv. cap. 38. cap. 50. *P. Scipioni Africano, ut Valerius Antias auctor eſt, duo Q. Petillii diem dixerunt.* Et deinde cap. 56. *Non de accuſatore convenit. Alii Nævium, alii Petillios diem dixiſſe ſcribunt.* Quare forte ſcripſerat Victor: *A Petilliis an Nævio.*

12. *Repetundarum accuſatus.*] Repetundarum accuſari dicebatur is a quo ſocii pecunias ſibi contra leges ereptas repetebant.

13. *Librum rationum.*] Livius hoc in ſenatu non in conſpectu populi, a Scipione factum dicit cap. LV. lib. XXXVIII.

14. *Hac die*, inquit,] Hæc dixit Scipio, cum citatus reus ad roſtra ſubiiſſet. *Hoc*, inquit, *die Tribuni plebis, voſque Quirites, cum Annibale & Carthaginienſibus ſignis collatis in Africa bene ac feliciter pugnavi. Ego hinc extemplo in Capitolium ad Jovem Opt. Max. Junonemque & Minervam, cæteroſque Deos qui Capitolio atque arci præſident, ſalutandos ibo*, &c. Vide Liv. cap. LI.

15. *Bonum factum.*] Bene precantis formula.

16. *In voluntarium exilium.*] Linternum littoralem urbem Campaniæ conceſſit.

17. *Moriens.*] An. V. C. 569.

riens ab uxore petiit, ne corpus suum [1] Romam referretur.

NOTÆ.

18. *Romam referretur*] Eum tamen quidam Romæ mortuum credidere. Et incertum ubi mortuus sit ait Liv. lib. XXXVIII. *Non de anno*, inquit, *quo mortuus sit: non ubi mortuus, aut elatus sit, alii Romæ, alii Literni & mortuum & sepultum: Utrobique monumenta ostenduntur, & statuæ. Namque & Literni monumentum, monumentoque statua superimposita fuit; quam tempestate disjectam nuper vidimus & Romæ extra portam Capenam in Scipionum Monumento tres statuæ sunt: quarum duæ Pub. & L. Scipionum dicuntur esse, tertia Poëtæ Q. Ennii.* Sane illi Q. Ennius Epitaphium posuit.

Hic est ille situs, cui nemo, civi' neque hostis
Quivit pro factis reddere opere pretium.

M. LIVIUS SALINATOR.

LIVIUS [1] Salinator, [2] primo consul [3] de Illyriis triumphavit: tandem ex invidia [4] peculatus reus ab omnibus tribubus, excepta [5] Metia, condemnatus. Iterum [6] cum Claudio Nerone inimico suo consul, ne resp. discordia male administraretur, amicitiam cum eo junxit, & [7] devicto Asdrubale triumphavit. [8] Censor cum eodem collega omneis tribus, excepta Metia, [9] ærarias fecit: stipendio privavit, eo crimine, quod aut prius se injuste condemnassent; aut postea tantos honores non recte tribuissent.

NOTÆ.

1. *Salinator.*] Sic dictus quod novum vectigal ex Salaria annona statuerit. Liv. lib. XXIX. cap. XXXVII. Neque tamen novum fuit illud vectigal, quippe jam olim ab Anco Martio institutum. Sed explosis regibus sublatum fuerat, & nunc a Salinatore restitutum, quasi novum videbatur.

2. *Primo Consul.* An. V. 534.

3. *De Illyriis*] Illyrii sub extremis Alpium radicibus inter Arsiam Titiumque flumen per totum Adriani maris littus effusi, iis imperabat Demetrius Pharius.

4. *Peculatus reus.*] Qui ex pecunia sacra, religiosa vel publica aliquid abstulerat, is peculatus reus dicebatur. *Peculatus*, autem ut ait Festus *furtum publicum dici cœptum est a pecore, quia ab eo initium ejus fraudis esse cœpit, siquidem ante æs aut argentum signatum ob delicta pœna gravissima erat duarum ovium & triginta boum.*

5. *Metia.*] Liv. *Mœciam* vocat & Festus: *Mœcia tribus a quodam Castro sic appellata.*

6. *Cum Claudio Nerone Consul.*] An. V. C. 546.

7. *Devicto Asdrubale.*] Vide supra in Claudio Nerone.

8. *Censor.*] Liv. lib. XXIX. cap. XXXVII. *Deinde M. Livius* (Salinator) *in ærarium venit & præter Mœciam tribum, quæ se condemnasset, neque condemnatum aut consulem aut Censorem fecisset, populum Rom. omnem, quatuor & triginta tribus ærarias reliquit. Quod & innocentem se condemnassent & condemnatum Consulem & Censorem fecissent, neque infitiari possent, aut judicio semel, aut comitiis bis ab se peccatum esse.*

9. *Ærarias fecit.*] Ærarium aliquem facere vel relinquere *dicebatur* censor, cum eum referebat in numerum capite censorum, ut pro capite statutam pecuniam solveret.

T. QUINCTIUS FLAMININUS.

TITUS Quinctius Flamininus [1] [Flaminii, qui apud Trasimenum periit, filius,] [2] consul Macedoniam sortitus, ducibus [3] Charopis principis pastoribus provinciam ingressus, [4] regem Philippum prœlio fudit, castris exuit. Filium ejus Demetrium obsidem accepit: quem pecunia [5] multatum, in regnum restituit. A [6] Nabide quoque Lacedæmonio filium obsidem accepit; [7] Liberos etiam Græcos [8] Nemeæ per præconem pronunciavit, Legatus etiam ad Prusiam, ut Annibalem repeteret, [9] missus.

NOTÆ.

1. *Flaminii.*] Vel hæc a Victore non sunt, vel si sunt, in iis certe insigniter erravit. *Flamininus* enim de quo hic agitur e gente Quinctia patricia fuit, cujus *Flaminini* cognomen est. C. Vero *Flaminius* e Flaminia plebeia. Schottus.

2. *Consul.*] An. V.C. 555. decimo sexto post incœptum bellum. Vide Flor. lib. II. cap. VII.

3. *Charopis principis.*] Livius. Secunda inflexione *Charopus*, *Charopi.* Si locus mendo caret. Verum & sic recte *Charops*, *Charopis.* χαρόπα Plutarch. & Polyb. Imo & sic melius quidquid Schottus & alii.

4. *Regem Philippum prælio fudit.*) Vide Livium lib. XXXII. & XXXIII.

5. *Multarum.*) Restitue, inquit, *Schottus Mulcatum*, quæ vox male apud Terent. Cicer. Liv. & alios in *multatum* mutata est. *Multare* quidem & *mulcare* non idem sunt. Illud de pœna pecuniaria, istud de verberibus, illud a Sabinis ortum, istud a *Mulcendo* deducitur. Sed & *Mulcare aliquem pecunia* venustius dicitur, nam & *tangere aliquem pecunia*, apud Comicos reperias.

6. *Nabide.*) Lacedæmoniorum Tyranno.

7. *Liberos etiam Græcos.*) Vide Florum lib. II. cap. VII. & Liv. lib. XXXIII. cap. XXXII.

8. *Nemeæ.*) In Peloponneso prope Argos.

9. *Missus.*) In MSS. sequebatur. *Idem postea proconsul Philippum bellum renovantem, & cum eo Thracas, Macedonas, Illyrios multasque gentes partium ipsius bello subegit.* Quæ cum prioribus gemina esse videntur. Schott.

M. FULVIUS NOBILIOR.

MARCUS Fulvius Nobilior, [1] prætor Hispanos superavit: unde ovans urbem introiit. [2] Consul [3] Ætolos [4] Ambraciotasque, qui bello Macedonico Romanis ad fuerant, post ad Antiochum defecerant, prœliis frequentibus victos, & in Ambraciam opidum coactos, in deditionem accepit; tantum [5] signis tabulisque pictis spoliavit: [6] de quibus

NOTÆ.

1. *Prætor Hispanos superavit.*) Liv. lib. 36. cap. 21. *Per eosdem dies & M. Fulvius nobilior, qui biennio ante* (An. V. C. 560. ut ex Liv. conjicio) *Prætor in ulteriorem Hispaniam erat profectus, ovans urbem est ingressus.*

2. *Consul.*) An. V. C. 564. Vide Flor. lib. II. cap. IX.

3. *Ætolos.*) Inter Ambracium & Corinthiacum sinum.

4. *Ambraciotasque.*) Supra Ambracium sinum Ambracia.

5. *Signis.*) Statuis. Ex Ambracia novem signa, omnium Camœnarum ab eo Romam translata.

6. *De quibus triumphavit.*) Lege: *De-*

triumphavit. Quam victoriam per se magnificam, [1] Quinctius Ennius amicus ejus, [2] insigni laude celebravit.

NOTÆ.

que iis triumphavit.

1. *Quinctius Ennius.*] Quem secum in Ætoliam duxerat. Cicer. 1. Tuscul. *Cato objecit ut probrum Marco nobiliori quod is in Provinciam Poëtas duxisset. Duxerat autem Consul in Ætoliam, ut scimus, Ennium.*

2. *Insigni laude celebravit.*] Lib. xv. Annal. cujus fragmenta quædam ad nos pervenere. In his

Fulvius nobilior stravit certamine crebro Aitolos.

L. SCIPIO ASIATICUS.

SCIPIO Asiaticus, frater Africani, infirmo corpore tamen in Africa virtutis nomine [1] a fratre laudatus consul, Antiochum regem Syriæ, [2] legato fratre, apud [3] Sipylum montem, [4] cum arcus hostium pluvia hebetati fuissent, vicit: & regni relicti a patre, parte privavit: hinc Asiaticus dictus. [5] Post reus pecuniæ interceptæ, ne in carcerem duceretur, [6] Gracchus pater Tribunus plebis, licet inimicus ejus, intercessit. M. Cato Censor [7] equum ei ignominiæ caussa ademit.

NOTÆ.

1. *A fratre laudatus Consul.*] Anno V. C. 563. & anno superiore Consul fuerat Scipio Africanus.

2. *Legato fratre.*] Vide supra in Scipione Africano.

3. *Sipylum.*] In Caria ad Mæandrum.

4. *Cum arcus hostium.*] Flor. lib. II. cap. VIII. *Sed hæc omnia præpedita magnitudine sua; ad hoc imbre, qui subito superfusus mira felicitate Persicos arcus corruperat, primum trepidatio, mox fuga, dehinc triumphus fuerunt.*

5. *Post reus pecuniæ interceptæ.*] A Petiliis accusatus. Vide Liv. lib. XXXVIII. cap. LVII. & LVIII.

6. *Gracchus Pater.*] Tib. Sempronius Gracchus cui inimicitiæ cum P. Scipione intercedebant. Is cum Scipio in vincula duceretur, juravit; *Sibi inimicitias cum Scipionibus, quæ fuissent manere, nec se gratiæ quærendæ caussa quicquam facere, sed in quem carcerem Reges & Imperatores hostium ducentem vidisset P. Africanum, in eum se fratrem ejus duci non passurum.*

7. *Equum ademit.*] In transvectione Censores equum ignominiæ causa equitibus adimebant. Transvectio, vulgo *reveuë.*

ANTIOCHUS REX SYRIÆ.

ANTIOCHUS Syriæ rex nimia opum fiducia bellum Romanis intulit, specie [1] Lysimachiæ repetundæ, quam [2] a majoribus suis in Thracia conditam Romani possidebant: statimque Græciam insulasque ejus occupavit. [3] In Eubœa luxuria elanguit. Adventu Acilii

NOTÆ.

1. *Lysimachiæ.*] Juxta Propontida ad fauces Isthmi quem Hellespontus ab Asia dividit.

2. *A Majoribus suis.*] Florus lib. II. cap. VIII. *Hic Lysimachiam urbem, in littore Thracio positam a majoribus suis, Antiochus ut hereditario jure reposcebat.* Condita fuit a rege Lysimacho.

3. *In Eubœa.*] *Eubœam Insulam conti-*

Glabrionis excitatus, [1] Thermopylas occupavit: unde industria [2] Marci Catonis ejectus, in Asiam refugit. [3] Navali prœlio, cui Annibalem præfecerat, a L. Æmilio Regillo, superatus: filium Scipionis Africani, quem inter navigandum ceperat, patri remisit: qui ei, pro reddenda gratia, suasit, ut amicitiam Romanam peteret; Antiochus spreto consilio [4] apud Sipylum montem cum L. Scipione conflixit: victus, & ultra Taurum montem relegatus, [5] a sodalibus, quos temulentus in convivio pulsaverat, [6] occisus est.

N o t æ.

nenti adhærentem tenui freto reciprocantibus aquis, Euripus abscidit. Hic ille positis aureis sericisque temoriis, sub ipso freti murmure, quum inter fluenta tibiis fidibusque concineret, collatis undique, quamvis per hiemem, rosis, ne non aliquo ducem agere videretur, Virginum puerorumque delectus habebat. Florus loco supra laudato. Vide Liv. lib. XXXVI. cap. II.

1. *Termopylas.*] Vide supra in M. Porcio Catone.

2. *Marci Catonis.*] Supra.

3. *Navali prœlio cui Annibalem*] Florus lib. II. cap. VIII. Classis Regia Polyxenidæ, Annibalique commissa. Nam Rex prælium nec spectare poterat. Igitur duce Æmilio Regillo, adremigantibus Rhodiis tota laceratur. Hoc factum puto anno sequenti postquam ad Thermopylas pugnatum est. Vide Liv. lib. XXXVII.

4. *Apud Sipylum montem.*] Vide supra L. Scipio. Asiaticus. Vide & Liv. lib. XXXVII. cap. XXXVIII. &c.

5. *A sodalibus.*] Sodales proprie de convivis. Cicero in Catone Majore, *Epulabar modice cum sodalibus.* Et Catul.

Mei sodales quærunt in trivio vocationes. Græce σύσσιτοι dicuntur. Hinc *Sussitia* erant apud Lacedæmonios a Lycurgo instituta, hoc est, comessationes & socialia convivia. Teste Plutarcho & Strabone lib. X. *Schott.*

6. *Occisus est.*] Justinus concursu Insulariun occisum dicit, cum nocte Templum Jovis Elymæi aggrederetur. Illum vide lib. XXXII. cap. II. occisus fuit an. V. C. 567.

Cn. Manlius Vulso.

[1] Cnæus Manlius Vulso consul, missus ad ordinandam Scipionis Asiatici provinciam, cupiditate triumphi bellum [2] Pisidis & [3] Gallogræcis, qui Antiocho adfuerant, intulit. His facile victis, inter captivos [4] uxor regis Orgiagontis centurioni cuidam in custodiam data: a quo vi stuprata de injuria tacuit, & post impetrata redemtione, [5] marito adulterum [centurionem] interficiendum tradidit.

N o t æ.

1. *Cn. Manlius vulso Consul.*] Cum M. Fulvio nobiliori. An. V. C 564.

2. *Pisidis.*] Pisidæ Asiæ minoris populi supra Pamphyliam.

3. *Gallogræcis.*] Qui & Galatæ, in Asia minori ad Alim fluvium. Vide omnino Florum lib. II. cap. XI. Vide & Liv. lib. XXXVIII.

4. *Uxor regis Orgiagontis.*] *Ortiagontis reguli uxor forma eximia custodiebatur inter plures captivos, cui custodiæ centurio præerat, & libidinis & avaritiæ militaris.* Liv. lib. 3. Sect. XXIV. ea *Chiomara* vocabatur.

5. *Marito adulterum.*] Imo avulsum caput ad maritum suum retulit. Vide Florum, præsertim Livium loco supra.

L. ÆMILIUS PAULLUS MACEDONICUS.

LUCIUS Paullus Æmilius, filius ejus qui apud Cannas cecidit, [1] primo consulatu, quem post tres repulsas adeptus erat, de [2] Liguribus triumphavit. Rerum gestarum ordinem in tabula pictum publice posuit. [3] Iterum consul Persen Philippi filium, regem Macedonum, apud [4] Samothracas cepit, victum flevit, & [5] assidere sibi jussit: tamen in triumphum duxit. In hac lætitia [6] duos filios amisit: & progressus ad populum, gratias Fortunæ egit, quod si quid adversi Reipubl. imminebat, sua esset calamitate [7] decisum. Ob hæc omnia, ei a populo & a senatu concessum est, ut [8] ludis Circensibus triumphali veste uteretur. [9] Ob hujus continentiam & paupertatem post mortem ejus dos uxori, nisi venditis possessionibus, non potuit exsolvi.

NOTÆ.

1. *Primo Consulatu*] An. V. C. 571. Collega Cnæo Bæbio Tamphilo. Sed tunc de Liguribus non triumphavit, sed anno sequenti proconsul.

2. *Liguribus.*] De iis alibi.

3. *Iterum Consul.*] An. ab V. C. 585. Collega C. Licinius Crassus. Vide Florum lib. II. cap. XII. & Liv. lib. XL.

4. *Samothracas.*] Samothracia Insula in summo mari Ægeo Thraciæ opposita.

5. *Assidere sibi jussit.*] Florus: *Sed nec reverentior captæ majestatis alius Paulo fuit. Quum in conspectum venisset hostis, in sellam recepit & conviviis adhibuit, liberosque admonuit suos, ut fortunam cui tantum liceret, reverentur.*

6. *Duos filios.*] Quorum alter quinque diebus ante triumphum, alter post triumphum tribus mortuus est.

7. *Decisum.*] Decidere est verbum juris quod significat *transigere, dirimere.*

8. *Ludis Circensibus.*] De quibus alibi.

9. *Ob hujus continentiam.*] Sic optime e MSS. reposuit Schottus. Male antea legebatur *ob hujus licentiam* quæ lectio plane inepta. *Continentia* & *abstinentia* idem, nempe vis avaritiam & libidinem coërcendi. Cic. lib. I. Epist. ad C. frat. *Quid est negotii continere eos quibus præsis, si te ipsum contineas?* Schott.

TIB. SEMPRONIUS GRACCHUS.

TIBERIUS Sempronius Gracchus, nobilissima familia ortus, Scipionem Asiaticum quamvis inimicum, [1] duci in carcerem non est passus. [2] Prætor Galliam domuit, consul Hispaniam, altero consulatu

NOTÆ.

1. *Duci in carcerem.*] Vide supra in Scipione Asiatico.

2. *Prætor Galliam.*] Nescio quos hic auctores Victor sequutus sit. Neque enim invenias Gracchum in Gallia rem gessisse, neque Consulem Hispaniam obtinuisse. Sed en tibi quæ Gracchus gessit. An. V. C. 574. Celtiberos in Hispania prætor aliquot præliis vicit, multas urbes cepit, & omnem Celtiberiam domuit. an. 576. Consul in Sardinia hostes fudit, Castrisque exuit: eosdem iterum anno sequenti proconsul devicit, iisque pacem concessit, & Romam reversus anno post triumphans urbem ingressus est. Idem iterum Consul an. 590. Quo eum Sardiniam rebellantem subegisse suspicor. Graviter ergo noster lapsus est, neque medicinam facere licet eum ea scriptura & in MSS. & in Editis adeo constans sit. Tentabat tamen doctiss. Schott. *Prætor Hispa-*

Sardiniam: tantumque captivorum adduxit, ut longa venditione res in proverbium veniret, [1] *Sardi* venales. [2] Censor libertinos, qui [3] rusticas tribus occuparant, in quatuor urbanas divisit: [4] ob quod a populo collega ejus Claudius (nam ipsum auctoritas tuebatur) reus factus est: & cum eum duæ classes condemnassent, Tiberius iuravit se cum illo in exsilium iturum: ita reus absolutus est. Cum in domo Tiberii duo angues e geniali toro repsissent, responso dato, eum [5] de dominis periturum, cuius sexus anguis fuisset occisus: amore Corneliæ coniugis marem iussit interfici.

NOTÆ.

niam obtinuit, & altero consulatu Sardiniam, quam primum Consul domuerat, tantumque captivorum adduxerat. Vel pro *Gallia* affini voce *Gallaciam obtinuit.* Quod in Galliam postea depravatum.

1. *Sardi venales.*] Vide Plutarch. in problem. Vide & Fest. Pomp. Nam ii de hoc alia referunt. Sed verius puto noster.

2. *Censor libertinos qui rusticas tribus.*] Ex Livio tamen lib. 45. cap 15. apparet libertinos qui jam inde usque a Servio Tullio rege in quatuor tribus Urbanas conjecti fuerant, & postea, cum se se in omnes tribus diffunderent, iterum in easdem quatuor a C. Flaminio & L. Æmilio Censoribus redacti, nunc a Tib. Sempronio Graccho in unam Urbanam, Esquilinam scilicet, fuisse conjectos. Verum & auctori nostro favere videtur Cicero lib. 1. de Oratore. Sect. 9. *Sed ut reliqua prætermittam, omnium mihi videor, exceptis, Crasse, vobis duobus eloquentissimos audisse Ti. & C. Sempronios, quorum pater homo prudens, & gravis haudquaquam eloquens, & sæpe alias, & maxime Censor, saluti reipub. fuit, atque verbo libertinos in Urbanas tribus transtulit: quod nisi fecisset, rempub. quam nunc vix tenemus, jamdiu nullam haberemus.*

3. *Rusticas tribus.*] Nam Urbanæ minoris erant dignitatis quam rusticæ.

4. *Ob quod.*] Imo ob aliam causam, scilicet quod eorum censura tristis admodum atque aspera in recensendis equitibus fuerit. Sed vide omnino Liv. lib. XLIII. cap. XVI.

5. *De dominis.*] Vel Tib. Gracchum vel Corneliam uxorem.

P. SCIPIO ÆMILIANUS.

PUBLIUS Scipio Æmilianus, Paulli Macedonici filius, [1] a Scipione Africano adoptatus, in Macedonia cum patre agens, [2] victum Persen tam pertinaciter persecutus est, ut media nocte in castra redierit, [3] Lucullo in Hispania legatus, [4] apud Intercatiam opidum provocatorem singulari prœlio vicit. Muros hostilis civitatis primus ascen-

NOTÆ.

1. *A Scipione Africano.*] Non patre, sed filio: Africanus enim major huic avus fuit, ex adoptione filii. Flor. lib. 2. cap. XV. *Hunc* (Scipionem) *Paulo Macedonico procreatum, Africani illius magni filius, in decus gentis assumpserat, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat avus, nepos ejus everteret.* Et Liv. lib. XLIV. cap. XLIV. *Pub. Scipio is erat, Africanus & ipse postea, deleta Carthagine appellatus, naturalis Consulis Pauli, adoptione Africani nepos.*

2. *Victum Persen tam pertinaciter*] Septimum decimum tunc annum agens. Vide Liv. loco supra laudato.

3. *Lucullo in Hispania legatus.*] An. V. V. 602. Coss. L. Licinio Lucullo, A. Postumio Albino.

4. *Apud Intercatiam opidum.*] Livii Epitom. XLVIII. *P. Cornelius Africanus*

dit. [1] Tribunus in Africana ſub M. Manilio imperatore, [2] cohortes octo obſidione vallatas conſilio & virtute ſervavit, a quibus corona obſidionali aurea donatus. Cum ædilitatem peteret, [3] conſul ante annos ultro factus, Carthaginem intra ſex menſes delevit. [4] Numantiam in Hiſpania, [5] correcta prius militum diſciplina, fame vicit, hinc Numantinus dictus. [6] Caio Lælio plurimum uſus: [7] ad reges adeundos miſſus, duos ſecum, præter eum, ſervos duxit. Ob res geſtas ſuperbus, [8] Gracchum iure cæſum videri reſpondit, obſtrepente populo. Taceant, inquit, [9] quibus Italia noverca, non mater eſt: addidit, [10] Quos ſub corona vendidi. [11] Cenſor, [12] Mummio collega ſegniore, in ſenatu ait, Uti-

NOTÆ.

Scipio Æmilianus, L. Pauli filius, Africani nepos, ſed adoptivus, provocatorem barbarum tribunus militum occidit: & in oppugnatione Intercatiæ urbis maius multo etiam periculum adiit; nam Murum primus omnium tranſcendit. Intercatia Vaccæorum opidum.

1. *Tribunus in Af. ſub M. Manilio.*] Anno quo tertium bellum Punicum initum eſt, de quo Flor. lib. II. cap. XV. tunc tribunum fuiſſe Scipionem declarat Cicer. in ſomnio Scipionis, ubi ipſum ſic loquentem inducit. *Cum in Africam veniſſem M. Manilio Conſuli ad quartam legionem tribunus, ut ſcitis, militum,* &c.

2. *Cohortes octo*] Hoc ſic narrat Epitom. Liv. XLIX. *Obſideri oppugnarique cœpta eſt Carthago, ab L. Martio, Manio Manilio Conſulibus. In qua oppugnatione, quum neglectos ab una parte Muros duo tribuni temere cum Cohortibus irrupiſſent, & ab oppidanis graviter cæderentur, a Scipione Africano expliciti ſunt, per quem & Caſtellum Romanorum, quod nocte oppugnabant, paucis Equitibus juvantibus liberatum eſt: Caſtrorumque quæ Carthaginienſes omnibus copiis ab urbe pariter egreſſi oppugnabant, liberatorum is ipſe præcipuam gloriam tulit.*

3. *Conſul ante annos.*] Ann. V. C. 605. ætatis ſuæ XXXVIII.

4. *Numantiam in Hiſpania.*] Ad flumen Duriam ſitam Vid. Flor. lib. II. cap. XVIII.

5. *Correcta prius mil. diſ.*] Quæ a Mancino corrupta fuerat. Vide Florum.

6. *Cajo Lælio.*] In MSſ. ut teſtantur viri doctiſſimi, ſcriptum. *Panætio plurimum* uſus. Mirum unde tam diſcrepans ſcriptura, Sane utroque & Panætio & Lælio familiariter uſus Scipio. De Panætio Stoicorum principe teſtatur Cicero de finib. lib. IV. *Itaque homo*, inquit, *in primis ingenuus & gravis, dignus illa familiaritate Scipionis & Lælii, Panætius.* Item alibi. Et Paterculus lib. I. cap. XIII. *Quippe Scipio tam elegans liberalium ſtudiorum omniſque doctrinæ & auctor & admirator fuit, ut Polybium Panætiumque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque ſecum habuerit.*

De Lælio quis ignorat, cum Cicero dialogum nomine *Lælius* ſive *de amicitia* ſcripſerit, ubi Lælium cum aliis *de amicitia* differentem inducit.

7. *Ad reges adeundos miſſus duos ſecum.*] Quinque refert Athenæus lib. VI. Σκιπίων γοῦν ὁ Ἀφρικανὸς ἐπίκλην ἐκπεμπόμενος ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐπὶ τὸ καταστήσασθαι τὰς κατὰ τὴν οἰκουμένην βασιλείας, ἵνα τοῖς προσήκουσιν ἐγχειρισθῶσιν, πέντε μόνους ἐπηγάγετο οἰκέτας, ὡς ἱστορεῖ Πολύβιος καὶ Ποσειδώνιος. *Scipio cognomento Africanus a ſenatu miſſus ad ordinanda & diſtribuenda regna quinque tantum ſervos duxit, ut refert Polybius & cum eo Poſidonius,*

8. *Gracchum jure cæſum.*] Tiberium Gracchum intelligo de quo vide Flor. lib. III. cap. XIV.

9. *Quibus Italia noverca eſt.*] Ergo peregrini ſunt, non Romani, non Itali.

10. *Quos ſub corona vendidi.*] Itaque non ſunt Romani; ſed captivi, ſed ſervi. Vide Gellium lib. VII. cap. IV. Servi venales coronam geſtabant.

11. *Cenſor.*] An. V. C. V. II.

12. *Mummio.*] L. Mummio Achaico,

nam

nam mihi collegam aut dedissetis, aut non dedissetis. [1] Suscepta Agrariorum caussa, domi repente exanimis inventus, obvoluto capite elatus est ne livor in ore appareret. Huius patrimonium tam exiguum fuit, ut [2] XXXII. libras argenti, [3] duas & selibram auri reliquerit.

NOTÆ.

1. *Suscepta Agrariorum caussa.*] Per agrarios, Fulvium Flaccum, C. Gracchum, & C. Carbonem intellige qui leges agrarias ferebant, ut agri a privatis occupati, plebi dividerentur. Contra hos caussam suscepit Scipio qui cum pridie fortis ac validus domum se recepisset, mortuus in cubiculo inventus est; suspecta fuit, tanquam ei venenum dedisset, Sempronia uxor, hinc maxime quod soror esset Gracchorum, cum quibus simultas Africano fuerat.

2. *XXXII. Libras argenti*] Quæ trecentos & viginti circiter nummos nostros argenteos efficiunt.

3. *Duas & selibram.*] Libra auri valet nummos nostros circiter 112. cum dimidio. Duæ igitur & selibra efficiunt numm. 281.

C. HOSTILIUS MANCINUS.

CAjus Hostilius Mancinus [1] consul adversum Numantinos vetantibus avibus, [2] & nescio qua voce revocante profectus, cum ad Numantiam venisset exercitum [3] Popillii acceptum prius corrigere decrevit: inde solitudinem petiit. [4] Eo die Numantini forte solemni nuptu filias locabant: & unam speciosam duobus competentibus, pater puellæ conditionem tulit, ut ei illa nuberet, qui hostis dextram retulisset. Profecti juvenes, [5] abscessum Romanorum in modum fugæ properantium cognoscunt: rem ad suos referunt. Illi statim [6] quatuor millibus, viginti millia Romanorum ceciderunt. Mancinus, [7] auctore Tiberio Graccho quæstore suo, in leges hostium fœdus percussit: quo per senatum improbato, [8] Mancinus Numantinis deditus, nec receptus, [9] au-

NOTÆ.

1. *Consul.*] An. V. C. 616.

2. *Et nescio qua voce.*] Quæ in portu Herculis ei audita est dicens, *Mancine mane.*

3. *Popilii.*] M. Popilii Lænatis qui superiori anno proconsul a Numantinis fusus, fugatusque fuerat.

4. *Eo die Numantini.*] Ex MSS. Gruter. *Eo die Numantinis forte solenni, nuptum filias locabant* Sed recepta lectio magis placet. Et omnia plana. Eo die, *inquit*, forte solenni Numantini nuptu filias locabant. *Nuptu* autem pro *nuptui.*

5. *Abscessum Romanorum.*] Quia Mancinus solitudinem petebat, supra.

6. *Quatuor millibus.*] In al. Edit. *Quatuor millibus suorum.* Bene.

7. *Auctore Tib. Graccho.*] Vide infra in Tib. Graccho.

8. *Mancinus Numantinis deditus.*] De hoc more supra in Spurio Postumio.

9. *Augurio in castra deductus.*] Mancinus hostibus deditus, neque ab iis receptus, suis etiam desertus, castra repetere non audebat; sed tandem favente augurio in ea deductus est.

gurio in caſtra deductus [1] præturam poſtea conſecutus eſt.

NOTÆ.

1. *Præturam poſtea conſecutus eſt.*] At quomodo præturam qui Conſul fuerat? hic facile ſolvi lis poteſt, nam aliquot exemplis patet Conſulares viros probri cauſſa ordine motos præturam alteram geſſiſſe, ut iterum omnes honorum gradus implendo, ad alterum quaſi novum Conſulatum pervenirent. Et ſic non iidem omnino, ſed alii fere & novi homines viderentur; ſed infra in Metello Pio non ita te facile expedias de quo Victor. *Adoleſcens*, inquit, *petitione præturæ & pontificatus conſularibus prælatus eſt.* Vides conſulares in petitione Præturæ. Quid igitur an hic vocem *præturæ* ſuſpectam habeamus? at eam & Mſſ. omn. & Edit. conſtanter agnoſcunt. Videant Eruditi; neque enim ſatis mihi perſpecta eſt tota hæc magiſtratuum ratio ut de ea quidquam pronunciare audeam.

L. MUMMIUS ACHAICUS.

LUCIUS Mummius, devicta [1] Achaja, Achaicus; [2] conſul adverſus Corinthios miſſus, victoriam alieno labore quæſitam intercepit. Nam cum illos Metellus Macedonicus apud [3] Heracleam fudiſſet, & duce Critolao privaſſet, cum lictoribus & paucis equitibus [4] in Metelli caſtra properavit, & Corinthios [5] apud Leucopetram vicit duce [6] Diæo, qui domum refugit, eamque incendit: conjugem interfecit, & in ignem præcipitavit: ipſe veneno interiit. Mummius Corinthum ſignis tabuliſque ſpoliavit: quibus cum totam repleſſet Italiam; in domum ſuam nihil contulit.

NOTÆ.

1. *Achaia.*] Proprie dicta in Peloponeſo. De hoc bello vide Flor. lib. II. cap. XVI.

2. *Conſul.*] An. V. C. 607.

3. *Heracleam.*] Urbem Elidis ſupra Olympiam in Peloponneſo.

4. *In Metelli Caſtra.*] Florus: *Sed, fata rerum! quum Metellus dimicaſſet, ad victoriam Mummius venit.*

5. *Apud Leucopetram.*] *Sub Iſthmi faucibus* Corinthiacum inter & Saronicum ſinum.

6. *Diæo.*] Δίαιος Græcis dictus, hunc ſibi poſt Critolaum Achæi prætorem elegerant, Pauſan. in Achaïcis Δίαιος ὁ Κριτολάου διάδοχος. *Diæus Critolai ſucceſſor.*

Q. CÆCILIUS METELLUS MACEDONICUS.

QUINCTUS Cæcilius Metellus a domita Macedonia, Macedonicus: [1] prætor [2] Pſeudophilippum, qui idem Andriſcus eſt, vicit. Achæos [3] bis prœlio fudit: triumphandos Mummio tradidit. Inviſus plebi ob nimiam ſeveritatem: & ideo poſt duas repulſas [4] conſul

NOTÆ.

1. *Prætor.*] An. V. C. 605. Male hunc Conſulem Florus lib. II. cap. XIV. & hinc firmabis quæ apud illum diximus.

2. *Pſeudophilippum.*] Falſum Philippum, ψευδὴς, falſus.

3. *Bis.*] Imo ſemel ad Heracleam. Flor. *Et uno prœlio peractum erat bellum.*

4. *Conſul.*] An. V. C. 610.

ægre factus, [1] Arbachos in Hispania domuit. [2] Apud Contrebiam oppidum cohortes loco pulsas, redire & locum recipere jussit. Cum omnia proprio & subito consilio ageret, amico cuidam quid acturus esset roganti: Tunicam, inquit, meam exurerem, si eam consilium meum scire existimarem. Hic quatuor filiorum pater, supremo tempore, humeris eorum ad sepulcrum elatus est: [3] ex quibus treis consulares, unum etiam triumphantem vidit.

NOTÆ.

1. ***Arbachos.***] In Celtiberia, iidem qui ***Arcuaci.***

2. ***Apud Contrebiam.***] Celtiberorum urbem, alii vocant ***Centobriam.***

3. ***Ex quibus tres Consulares.***] Idem Cicer. lib. v. de fin. bon. & mal. ***Ergo***, inquit, ***tibi Q. Metellus, qui tres filios Consules vidit, e quibus unum etiam & Censorem & triumphantem, quartum autem Prætorem, eosque salvos reliquit, & tres filias nuptas; cum ipse consul, Censor etiam, augurque fuisset, & triumphasset***, &c. Ii quatuor filii sunt.

I. Q. Cæcilius Metellus Balearicus Cos. an. V.C. 630. Triumphavit an. 631. Censor. an. 633.

II. L. Metellus Dalmaticus Cos. an. V. C. 636. quo anno etiam, si Eutropio fides, triumphavit.

III. M. Cæcilius Metellus Cos. an. 638.

IV. C. Cæcilius Metellus, hunc sub Consulatu Metelli Dalmatici Prætorem fuisse conjicio. Cos. fuit an. 640. Sed anno superiori mortuus Metellus Macedonicus. Quare tres tantum filios Consulares, quartum tantum Prætorem vidit.

Q. CÆCILIUS METELLUS NUMIDICUS.

QUINCTUS Cæcilius Metellus, Numidicus: quia [1] consul de Jugurtha, rege Nimidiæ triumphavit. [2] Censor [3] Quinctium, qui Tiberii Gracchi filium mentiebatur, in censum non recepit. [4] Idem in legem Apulejam per vim latam jurare noluit, quare in exsilium actus, [5] Smyrnæ exsulavit. [6] Calidia deinde rogatione revocatus, cum ludis forte litteras in theatro accepisset, non prius eas legere dignatus est quam spectaculum finiretur. [7] Metellæ sororis suæ virum, [8] laudare noluit, quod is solus judicium contra leges detractarat.

NOTÆ.

1. ***Consul de Jugurtha rege.***] An. V. C. 644. Vid. Flor. lib. III. cap. I.

2. ***Censor.***] Cum C. Cæcilio Metello patruele suo an. V. 651.

3. ***Quinctium qui se Tib. Gracchi.***] Ideo insititium Gracchum vocat Cicer. pro Sextio. ***Q. Metellus***, inquit, ***Censor florentem hominem in populari ratione L. Saturninum notavit, & insititium Gracchum contra vim multitudinis incitatæ, censu prohibuit.*** Caium Gracchum vocat Flor. lib. III. cap. XVI. hominem sine tribu sine nomine, qui subdito titulo in Gracchorum familiam ipse se adoptabat. Vide infra in Apul. Saturnino.

4. ***Idem in legem Apuleiam.***] Quam ferebat Apuleius Saturninus qui Gracchorum leges asserebat. Vide Flor. lib. III. cap. XVI.

5. ***Smyrnæ.***] Imo Rhodi exulavit. Plutarc. Liv. Epitom.

6. ***Calidia deinde rogatione.***] Quam tulit Q. Calidius tribunus plebis an. V. 654. Ut in civitatem Numidicus restitueretur.

7. ***Metellæ sororis suæ virum.***] L. Lucullum intelligit, patrem Luculli qui cum Mithridate bellum gessit.

8. ***Laudare noluit.***] Intellige de laudatione funebri.

Q. Metellus Pius.

QUINCTUS Metellus Pius, Numidici filius: [1] Pius, quia patrem lacrymis & precibus assidue ab exilio revocavit, prætor [2] bello sociali Q. Popedium, [3] Marsorum ducem, interfecit. [4] Consul in Hispania [5] Herculejos fratres oppressit: Sertorium Hispania expulit. Adolescens [6] in petitione præturæ & pontificatus, consularibus viris prælatus est.

Notæ.

1. *Pius quia patrem.*] Nam & amor in parentes proprie *pietas* dicitur.

2. *Bello sociali.*] De quo vide Flor. lib. III. cap. XVIII.

3. *Marsorum ducem.*] *Popedius Marsos sub suis signis habebat.* Flor. Marsi ad lacum Fucinum.

4. *Consul in Hispania.*] Errat noster: neque enim tunc Consul erat Metellus, sed pro Consule, ut & Cn. Pompeius anno postquam fuerat Consul quarto. An. scilicet V. C. 677.

5. *Herculejos fratres*] Sertorii legatos.

6. *In petitione Præturæ & Pont. Cons. V.*] Vide quæ supra in Hostilio Mancino dicta sunt. Locus sane difficilis: Tentabat *Schottus consularibus filiis* pro *consularibus viris*, ut consulares filii, de consulum filiis intelligatur. Neque tamen ita sibi ipse satisfacit vir doctiss.

Tiberius Gracchus.

TIBERIUS Gracchus [1] Africani ex filia nepos, [2] quæstor Mancino in Hispania, fœdus ejus flagitiosum probavit. [3] Periculum deditionis [4] eloquentiæ gratia effugit. [5] Tribunus plebis [legem] tulit, ne quis plus quingenta agri jugera haberet. [6] Octavio collegæ intercedenti, novo exemplo magistratum abrogavit. Dein tulit, ut [7] ea familia, quæ ex [8] Attali hereditate erat, [9] ageretur: ut populo divideretur. De-

Notæ.

1. *Africani ex filia nepos.*] Nam Cornelia Africani filia Gracchorum mater fuit.

2. *Quæstor Mancino.*] Vide supra in Hostilio Mancino.

3. *Periculum deditionis.*] Ne cum Mancino hostibus dederetur.

4. *Eloquentiæ.*] Qua facile princeps, Flor.

5. *Tribunus plebis.*] Anno V. C. 620.

6. *Octavio Collegæ intercedenti.*] Flor. lib. III. cap. XIV. *Sed ubi intercedentem legibus suis Cnæum Octavium videt Gracchus, contra fas collegii, jus potestatis, injecta manu depulit rostris: adeoque præsenti metu mortis exterruit ut abdicare se magistratu cogeretur.* Vide quæ ibi notata sunt.

7. *Ea familia.*] Bene a viris doctissimis notatum vocem, familiam a veteribus jurisconsultis usurpatam qua pecuniam & omnem bonorum substantiam significarent, ut in XII. tabulis *proximus agnatus familiam habeto. Gentiles familiam ercíscunto.* Et apud Terent. Heavtontim. Act. V. Sect. I. *Decem dierum vix mihi est familia.*

8. *Attali hered.*] Attali heredem fuisse Rom. populum notum est.

9. *Ageretur.*] Ea familia ageretur, eleganter ageretur de ea familia. Sic Cicer. in Lælio: *In quibus eorum aut caput agitur, aut fama.* Et Terent. Heavtontim. *Non nunc pecunia agitur.* Frustra igitur doctiss. Gronovius *de ea familia* legere jubet in notis ad Senecæ controversiam XI.

inde cum prorogare sibi [1] potestatem vellet, adversis auspiciis in publicum processit, statimque Capitolium petiit, [2] manum ad caput referens: quo salutem suam populo commendabat: hoc nobilitas ita accepit, quasi diadema posceret: segniterque cessante [3] Mucio consule; Scipio Nasica sequi se jussis, [4] qui salvam Rempub. vellent, Gracchum in Capitolium persecutus oppressit. Cujus corpus Lucretii Ædilis manu in Tiberim missum, unde ille [5] Vespillo dictus. Nasica ut invidiæ subtraheretur, per speciem legationis in [6] Asiam [7] ablegatus est.

NOTÆ.

1. *Potestatem.*] Tribunatum. *Tib. Gracchus, quod iterum tribunus plebis fieri vellet, occisus.* Cicer. in Catil.

2. *Manum ad caput referens.*] Flor. ibid. *Inde quum in Capitolium profugisset, plebemque ad defensionem salutis suæ, manu caput tangens, hortaretur, præbuit speciem regnum sibi & diadema poscentis, atque ita duce Scipione Nasica, concitato in arma populo, quasi jure oppressus est.*

3. *Mucio.*] Pub. Mucio Scævola.

4. *Qui salvam Remp. vellent.*] Solennis civium ad Remp. juvandam evocandorum formula.

5. *Vespillo dictus.*] Nam Vespillones dicebantur quibus corporum sepeliendorum cura.

6. *Asiam.*] Pergamum.

7. *Ablegatus est.*] In MSS. additum ut monent viri docti. *Cum Comitiorum die Gracchus seditiones populi accenderet, auctore Nasica, inflammata nobilitas, fragmentis subselliorum plebem fugavit. Gracchus per gradus, qui sunt super Calpurnium fornicem, detracto amminiculo fugiens, ictus fragmento subsellii corruit, rursusque assurgens alio ictu clavæ cerebro impactæ occubuit. Ducenti ea seditione interfecti, quorum corpora in Tiberim projecta.* Sed ea ego Victoris esse non puto.

C. GRACCHUS.

CAjus Gracchus [1] pestilentem Sardiniam quæstor sortitus, non veniente successore, [2] sua sponte discessit. [3] Asculanæ & [4] Fregellanæ defectionis [5] invidiam sustinuit. [6] Tribunus plebis agrarias & frumentarias leges tulit. [7] colonos etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumviros agris dividundis se, & Fulvium Flaccum, & [8] C.

NOTÆ.

1. *Pestilentem Sardiniam.*] Nam Sardiniæ pestilentem & insalubrem aërem fuisse notum est. Martial. Claudian.

2. *Sua sponte discessit.*] Contra leges: successorem enim expectare debebat antequam e Provincia exiret.

3. *Asculanæ.*] Asculum aliud est in Picenis, aliud in Apulis; de priore hic sermo est.

4. *Fregellanæ.*] Fregellæ in Latio.

5. *Invidiam sustinuit.*] Invidia est odium, crimen, exprobratio. Gall. Veteres, *il fut accusé seul de la revolte d'Asculum & de Fregelle.*

6. *Tribunus plebis agrarias & frum.*] Vid. Flor. lib. III. cap. XV.

7. *Colonos etiam.*] Epit. Liv. *Effecit ut complures coloniæ in Italia deducerentur.* Vide Plutarch. hac mente puto ut Colonis sibi delegatis & Italiam & Provincias repleret.

8. *C. Crassum.*] Imo *C. Carbonem.* Parisinus Codex *C. Orosum.* Colon. *Corsum.* Cum mendo uterque.

Crassum constituit. [1] Minucio Rufo Tribuno plebis legibus suis obrogante in Capitolium venit: ubi cum Atilius, [2] præco Opimii consulis, in turba fuisset occisus, in forum descendit, & imprudens concionem [3] a Tribuno plebis avocavit, qua re arcessitus, cum in senatum non venisset, armata [4] familia Aventinum occupavit. ubi ab Opimio victus, dum, a [5] templo Dianæ desilit, talum intorsit, & [6] Pomponio amico apud [7] portam Trigeminam, P. Lætorio in [8] Ponte Sublicio persequentibus resistente, in lucum [9] Furinæ pervenit. Ibi vel sua, vel servi Euphori manu interfectus: caput a [10] Septimulejo amico Gracchi, ad Opimium relatum, [11] auro expensum fertur, propter avaritiam infuso plumbo gravius effectum.

NOTÆ.

1. *Minucio Rufo.*] Flor. *Obrogare ausis legibus suis Minucio tribuno*, &c.

2. *Præco Opimii.*] Lictorem vocat Plutarch.

3. *A Tribuno pleb.*] Minucio Rufo.

4. *Familia*] De servis proprie dicitur.

5. *Templo Dianæ.*] Templum Dianæ Aventinæ intellige.

6. *Pomponio amico.*] Hunc non apud portam trigeminam, sed in ponte sublicio Gracchum persequentibus restitisse innuit Velleius lib. II. cap. VI. *Quo die*, inquit, *singularis Pomponii equitis Rom. in Gracchum fides fuit, qui more Coclitis, sustentatis in ponte hostibus, ejus gladio se transfixit.*

7. *Portam trigeminam.*] Per quam egressi trigemini Horatii, supra.

8. *Ponte sublicio.*] Jam alibi.

9. *Furinæ.*] De qua sic Varro lib. V. de L. L. *Furinalia & Furinæ, quod ei Deæ feriæ publicæ dies is, cujus Deæ honos apud antiquos. Nam ei sacra instituta annua & flamen attributus: nunc vix nomen notum paucis.*

10. *Septimulejo.*] Al. *Septimio Attio, Septimio Attilio: Septimio Asello.*

11. *Auro expensum fertur.*] Flor. *Et illud sacrosanctum caput Tribuni plebis auro pensatum est.*

M. LIVIUS DRUSUS.

[1] MARCUS Livius Drusus, [2] genere & eloquentia magnus, sed ambitiosus & superbus, Ædilis munus magnificentissimum dedit: ubi [3] Remmio collegæ, quædam de utilitate Reipublicæ suggerenti: Quid tibi inquit, cum republica nostra? Quæstor in Asia nullis insignibus uti voluit, ne quid ipso esset insignius. Tribunus pl. [4] Latinis civitatem, plebi agros, equitibus curiam, [5] senatui judicia permisit. Nimiæ liberalitatis fuit: ipse etiam professus, nemini se ad largiendum [6] præter cœlum & cœnum reliquisse: ideoque cum pecunia egeret,

NOTÆ.

1. *M. L. Drusus.*] Vide Flor. lib. III. cap. XVII.

2. *Genere & eloquentia magnus.*] Nobilissimum, eloquentissimum, & sanctissimum vocat Velleius cap. XIII. lib. II.

3. *Remmio.*] Multa in hujusce nominis scripturæ varietas, Al. *Rubrio*, Al. *Rubrico*, Al. *Reminio*.

4. *Latinis Civitatem.*] Imo jus civitatis iis tantum promisit Drusus.

5. *Senatui judicia.*] Quæ penes equites erant.

6. *Præter cœlum & cœnum.*] Flor. *Extat vox ipsius, nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnum dividere vellet, aut cœlum.* Cicer. pro Rabirio: exe-

multa contra dignitatem fecit. [1] Magulsam Mauritaniæ principem ob regis simultatem profugum, accepta pecunia [2] Boccho prodidit: quem ille elephanto objecit. [3] Adherbalem filium regis Numidarum obsidem domi suæ suppressit: redemptionem ejus occultam a patre sperans. [4] Cæpionem inimicum actionibus suis resistentem, ait se de saxo Tarpejo præcipitaturum. [5] Philippo consuli legibus Agrariis resistenti, ita collum in comitio [6] obtorsit, ut multus sanguis efflueret e naribus: [7] quam ille, luxuriam obprobrans, muriam de turdis esse dicebat. Idem ex gratia nimia in invidiam venit. nam plebs acceptis agris gaudebat; expulsi dolebant [8] equites in senatum lecti lætabantur; sed [9] præteriti querebantur: senatus permissis judiciis exsultabat; sed societatem cum equitibus ægre ferebat. Unde Livius anxius, ut Latinorum postulata differret; qui promissam civitatem flagitabant, repente in publico concidit: sive [10] morbo comitiali, seu hausto [11] caprino sanguine, semianimis domum relatus. Vota pro illo per Italiam publice suscepta sunt: & [12] cum Latini consulem in Albano monte interfecturi essent, Philippum admonuit ut caveret: unde in senatu accusatus; cum domum se reciperet, immisso inter turbam percussore, corruit. Invidia cædis apud Philippum, & Cæpionem fuit.

NOTÆ.

eranda illa vox in libera Rep. M. Drusi: Nihil se ad largitionem ulli reliquisse, nisi si quis aut cœnum dividere vellet, aut cælum.

1. *Magulsam.*] Hoc in historia me legisse non memini.

2. *Boccho.*] Mauritaniæ regi.

3. *Adherbalem filium regis Numid.*] Micipsæ scilicet; quamvis hoc mihi etiam suspectum est.

4. *Cæpionem.*] Servilium Cæpionem qui equites asserebat.

5. *Philippo.*] L. Martio Philippo.

6. *Obtorsit.*] Per viatorem hoc factum fuisse ait Flor. alii per Drusi Clientem.

7. *Quam ille.*] Legendum omnino: *quem ille*, ut optime doctiss. Schott. cum multus sanguis efflueret e naribus, eum Drusus, ei luxuriam exprobrans, non sanguinem, sed Muriam de turdis esse dicebat. *Muria* autem liquamen fuit quod plerumque e Thynnis, interdum etiam ex aliis sive avibus sive piscibus exprimebatur. Turdos vero in deliciis fuisse notum est.

8. *Equites in Senatum lecti latab.*] Hoc certe valde suspectum est, neque adduci possum ut credam equites quæ judicia ipsi possidebant, ea ad senatum æqua parte transmissa libenter vidisse.

9. *Præteriti.*] Præteriti dicebantur ii quorum nomina Censores in recitando prætererant.

10. *Morbo comitiali.*] Morbo caduco, comitiali dicto quod eo comitia dirimebantur.

11. *Caprino sanguine.*] Vide Plin. lib. XXVIII. cap. IX.

12. *Cum Latini Consulem.*] Flor. lib. III. cap. XVIII. *Primum fuit belli in Albano monte consilium ut festo die latinarum Julius Cæsar & Martius Philippus Consules inter sacra & aras immolarentur. Postquam id nefas proditione discussum est*, &c. Sed tunc Philippum admonere non potuit Drusus quem anno superiori mortuum tabulæ notant.

C. MARIUS PATER.

CAjus Marius septies consul, [1] Arpinas, humili loco natus, primis honoribus per ordinem functus [2] legatus Metello in Numidia, [3] criminando eum [4] consulatum adeptus. Jugurtham [5] captum ante currum egit. In proximum annum consul ultro factus, [6] Teutones in Gallias [7] apud Aquas Sextias, [8] Cimbros in Italia, in [9] campo Claudio vicit, deque his [10] triumphavit. [11] Sexies consul per ordinem factus, [12] Appulejum Saturninum Trib. plebis & Glauciam prætorem seditiosos, [13] ex senatus-consulto interemit. [14] Et cum Sulpicia rogatione provinciam Sullæ eriperet, [15] armis ab eo victus, [16] Minturnis in palude delituit. Inventus, & [17] in carcerem conjectus, immissum percussorem Gallum vultus auctoritate deterruit: acceptaque navicula [18] in Africam trajecit, ibi diu exsulavit. Mox [19] Cinnana dominatione revocatus: [20] ruptis ergastulis, exercitum fecit: [21] cæsisque inimicis injuriam ultus, [22] septimo consulatu, ut quidam ferunt, voluntaria morte decessit.

NOTÆ.

1. *Arpinas.*] *Sed is natus & omnem pueritiam Arpini altus.* Salust. in Jugurth. Arpinum in Volscis.

2. *Legatus Metello.*] An. V. C. 644.

3. *Criminando eum.*] Criminose de bello quod Metello commissum erat, loquebatur. *Si dimidia pars exercitus sibi permitteretur, paucis diebus Jugurtham in catenis habiturum: ab Imperatore consulto trahi, quod homo inanis & superbia regia, imperio nimis gauderet.* Salust.

4. *Consulatum adeptus.*] An. V. 646.

5. *Captum ante currum egit.*] An. V. C. 648.

6. *Teutones.*] Populi sunt ad mare Germanicum.

7. *Apud aquas Sextias.*] In Gallia Narbonensi ad mare: Flor. lib. III. cap. III. *Prioresque Theutonios sub ipsis Alpium radicibus assequutus, Marius, in locum quem Aquas sextias vocant, quo, fidem Numinum! prælio oppressit.*

8. *Cimbros.*] In Germania Theutonis vicinos.

9. *Campo Claudio.*] Legendum est omnino *Raudio*, non *Claudio* ut male quidam dubitavere. Campus Raudius est in Italia Gallica circa Veronam. At *Claudium* sive furculas Caudinas in Samnitibus ponunt veteres. Vide Flor. III. cap. III.

10. *Triumphavit.*] An. V. C. 652.

11. *Sexies consul.*) Quinque ultimos consulatus per ordinem gessit ab anno V. 649. usque ad an. 653. inter primum & secundum tres anni intercesserunt.

12. *Apuleium Saturninum & Glauciam.*] Vide infra in L. Apuleio Saturnino.

13. *Ex Senatus consulto*) Nam Senatusconsultum factum fuit, *viderent Consules ne quid detrimenti respub. cap.ret.*

14. *Et cum Sulpicia rogatione.*] Hanc tulit Sulpitius Tribunus plebis an. V. 665. ut exules revocarentur & Marius adversus Mithridatem dux crearetur.

15. *Provinciam Sullæ.*] Bellum adversus Mithridatem intellige quod Syllæ demandatum fuerat.

16. *Armis ab eo victus.*] Vide Florum lib. III. cap. XXI.

17. *Minturnis.*] Minturnæ in Latio non longe a Formiis in ipso maris littore.

18. *In carcerem conjectus.*) Vide Vellej. lib. II. cap. XIX.

19. *In Africam trajecit.*) *Cursum in Africam direxit, inopemque vitam in Tugurio ruinarum Carthaginensium toleravit.* Vellej.

20. *Cinnana dominatione.*) Hoc est Cinnæ consulatu. Nam Cornelius Cinna Consul Marium revocavit. Vide quæ apud Florum dicta sunt.

21. *Ruptis ergastulis.*) Ergastula ubi servi vincti operabantur.

22. *Cæsisque inimicis.*) Vide omnino Florum lib. III. cap. XXI.

23. *Septimo consulatu.*) An. V. 666. Idibus Januariis mortuus.

C. MARIUS FILIUS.

CAIUS Marius filius [1] viginti quinque annorum consulatum [2] invasit: quem honorem tam immaturum [3] mater flevit. Hic patri sævitia similis, [4] curiam armatus obsedit, inimicos trucidavit, quorum corpora in Tiberim præcipitavit. In apparatu [5] belli quod contra Sullam parabatur, apud [6] Sacriportum vigiliis & labore defessus [7] sub dio requievit: & [8] absens victus, fugæ non pugnæ interfuit. [9] Præneste refugit, ubi [10] per Lucretium Offellam obsessus, tentata per cuniculum fuga, cum omnia septa intelligeret, iugulandum se [11] Pontio Telesino præbuit.

NOTÆ.

1. *Viginti quinque.*) Idem fere Livii Epit. sed verius Vellej. *Viginti sex.*

2. *Invasit*) An. V. 671.

3. *Mater flevit.*) Quia mortem filio peperit.

4. *Curiam armatus.*) *Tum Marius Juvenis & Carbo consules, quasi desperata victoria, ne inulti perirent, in antecessum sanguine Senatus sibi parentabant Obsessaque Curia, sic de Senatu quasi de carcere, qui jugularentur, educti.* Flor. lib. III. cap. XXI.

5. *Belli.*) Hic *bellum prælium* interpretor.

6. *Sacriportum*) Locus sic dictus in Italia circa Præneste.

7. *Sub dio.*) *Sub Jove*, Horat. hoc est sub cælo.

8. *Absens victus.*] Imo pugnæ interfuit, sed a Sulla fugatus.

9. *Præneste.*) Quod ante præsidiis firmaverat.

10. *Lucretium Offellam.*) *Oppugnationi autem Prænestis ac Marii præfuerat Offella Lucretius; qui cum ante Marianarum fuisset partium, prætor ad Syllam transfugerat.* Vellej.

11. *Pontio Telesino.*) Minorem Telesinum intellige. Vellej. *Sunt qui sua manu; sunt qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, una obsesso, & erumpente, occubuisse prodiderint.*

L. CORNELIUS CINNA.

LUCIUS Cornelius Cinna flagitiosissimus, rempub. summa crudelitate vastavit. [1] Primo consulatu legem de exsulibus revocandis ferens, ab Octavio collega prohibitus, & honore privatus, urbe profugit: vocatisque [2] ad pileum servis, adversarios vicit: Octavium interfecit: [3] Janiculum occupavit. [4] Iterum & tertium consulem se ipse fecit. [5] Quarto consulatu cum bellum [6] contra Sullam pararet, [7] Anconæ ob nimiam crudelitatem ab exercitu [8] lapidibus occisus est.

NOTÆ.

1. *Primo consulatu.*) An. V. 666. Collega Cn. Octavio nepote.

2. *Ad pileum.*) Hoc est, ad libertatem, erat enim insigne libertatis pileus. Plaut. Amphitr. Sc. I

—— —— *Quod ille faciat Jupiter*
Ut ego hic hodie raso capite calvus capiam pileum.

3. *Janiculum occupavit.*) Fugatis inde Octavii copiis.

4. *Iterum & tertium.*) An. V. 667. & 668.

5. *Quarto Consulatu.*) An. V. 669.

6. *Contra Syllam.*) Qui in Græciam profectus erat.

7. *Anconæ.*) In Picenis ad mare Adriaticum.

8. *Lapidibus.*) Non solum lapidibus, sed ensibus. Appian. *Lapides enim in eum missi; qui vero propiores aderant, exertis ensibus, Cinnam invasere, eoque modo consulatum adhuc gerens, interfectus est.* Machaneus.

C. Flavius Fimbria.

Caius Flavius Fimbria (sævissimus quippe Cinnæ satelles) [1] Valerio Flacco consuli legatus in Asiam profectus, [2] per simultatem dimissus, corrupto exercitu, ducem interficiendum curavit. Ipse correptis imperii insignibus, [3] provinciam ingressus, [4] Mithridatem Pergamo [6] expulit. Ilium, ubi tardius portæ patuerant, incendi jussit: ibi Minervæ templum inviolatum stetit quod divina majestate servatum nemo dubitavit. Ibidem Fimbria militiæ principes securi percussit: [7] mox a Sulla Pergami obsessus, [8] corrupto exercitu desertus semet occidit.

Notæ.

1. *Valerio Flacco consuli.*) Anno. V. 667.

2. *Per simultatem.*) Per odium, nam ambo diversas partes sequebantur.

3. *Provinciam.*) Asiam.

4. *Mithridatem.*) Vide Liv. Epitom. 83.

5. *Pergamo.*) In Phrygia majore e regione Lesbi.

6. *Expulit.*) An. V. 669.

7. *Mox.*) Eodem anno, nullo intermisso tempore.

8. *Corrupto exercitu.*) Qui ad Syllam defecit.

Viriathus Lusitanus.

Viriathus genere [1] Lusitanus, ob paupertatem primo mercenarius, [2] deinde alacritate venator, audacia latro, ad postremum dux, bellum adversum Romanos sumpsit, eorumque [3] Imperatorem Claudium Unimanum, dein [4] C. Nigidium oppressit. [5] Pacem a populo Romano maluit integer petere, quam victus: & [6] cum alia dedisset, & arma retinerentur, bellum renovavit. [7] Cæpio cum vincere eum aliter

Notæ.

1. *Lusitanus.*) Lusitani Hispaniæ populi supra Tagum fluvium.

2. *Deinde alacritate venator.*) Flor. lib. cap. XVII. *Cæterum Lusitanos Viriathus erexit, vir calliditatis acerrimæ, qui ex venatore latro, ex latrone subito dux, atque Imperator, & si fortuna cessisset, Hispaniæ Romulus.* Supra autem *alacritate* interpretor propter alacritatem corporis. Et hic alacritas est agilitas, velocitas. Sed non omittendum quod notavit olim illustris Salmasius, apud Trebell. Pollionem libros omnes pro *venator* habere *vector.* Quod postea imperiti homines corruperunt legendo *victor* & *venator.* *Vector* antiqua vox, idest bene *valens, robustus, qui sese pedibus vehit.* Unde pro venatore quod opus sit viribus maximis ad hoc opus. Sic apud Græcos παράβολος, qui est audax, etiam de venatore & confectore dici consuevit. Eadem voce usus est Trebellius Pollio in Gallienis: *Nam quum taurum ingentem in arenam misisset, exissetque ad eum feriendum vector.* Item Manilius:

> *Et pacare metu Sylvas & vivere vector.*

Ut indicat vetus Scriptura *victor.*

3. *Imperatorem Claudium Unimanum.*) Idem Flor. *Claudium Unimanum pene ad internecionem exercitus cecidit.*

4. *C. Nigidium.*) Ignoro quis iste fuerit *Nigidius.* Legunt viri docti *Vetidium* qui prætor exercitu cæso, vix Viriathi manus effugit.

5. *Pacem a pop. Rom.*) An. V. 612. Q. Fabius Maximus Servilianus æquis condicionibus cum Viriatho pacem fecit. Quo facto rebus suis in Hispania prospere gestis labem imponit. Epitom. Liv.

6. *Cum alia dedisset.*) Scribe *dedidisset.*

7. *Cæpio.*) Q. Servilius Cæpio. An. V. 613.

non posset, duos satellites pecunia corrupit, qui Viriathum, humi depositum peremerunt. Quæ victoria, quia empta erat, a senatu non probata.

NOTÆ.

1. *Humi depositum.*) In opt. exempl. ut monent viri docti *vino depositum* quod mire placet. Proprie *Vino depositi* dicuntur qui vino ita obruti sunt ut quasi mortui & sepulti jaceant. Plaut. in Aulul.

Ut me deponat vino, eam affectat viam.

M. ÆMILIUS SCAURUS.

MARCUS Æmilius [1] Scaurus nobilis, pauper. nam pater ejus, quamvis patricius, ob paupertatem carbonarium negotium exercuit. Ipse primo dubitavit, honores peteret, an [2] argentariam faceret: sed [3] eloquentiæ consultus, ex ea gloriam peperit. Primo in Hispania [4] corniculo meruit. Sub [5] Oreste in Sardinia stipendia fecit. Ædilis, [6] juri reddendo magis, quam [7] muneri edendo studuit. [8] Legatus Calpurnii, [9] Jugurthæ adversus: tandem ejus pecunia Victus. [10] Consul [11] legem de sumptibus & libertinorum suffragiis tulit. P. Decium Prætorem transeunte ipso sedentem, jussit assurgere, eique vestem scidit, sellam concidit: ne quis ad eum in jus iret, edixit. [12] Consul [13] Ligures & Gantiscos domuit, atque de his triumphavit. [14] Censor [15] viam Æmiliam stra-

NOTÆ.

1. *Scaurus.*) In Æmilia Gente Patricia. *Scauri* sic dicti quod talos tumentes haberent. Unde Horat. *Scaurum pravis fultum male talis.* Sat. 3.

2. *Argentariam faceret.*) Id est rei nummariæ negotiationem.

3. *Eloquentia consultus.*) *Consultus* hic est *peritus*, sic Horat.

Insanientis dum sapientia
Consultus erro.

4. *Corniculo meruit.*) Corniculum diminutivum a cornu; & ut in exercitu cornu, sic in cohortibus tribuni militum corniculum dicitur. Ut qui corniculo merebant, cornicularii dicebantur. In al. Cod. legitur *Corniculum meruit.* Quæ lectio deffendi potest. Nam ex Liv. discimus cornicula fuisse inter donatica ornamenta militaria, ut torques, phaleras, armillas, &c.

5. *Oreste.*) L. Aurelio Oreste, qui Consul fuit an. V. 627.

6. *Juri reddendo magis.*) Urbis & annonæ curatores Ædiles erant, & de iis rebus omnibus quę ad hoc pertinerent jus, dicebant.

7. *Muneri edendo.*) Curatio ludorum solennium ad Ædiles pertinebat.

8. *Legatus Calpurnii.*) An. V. 642. L. Calpurnius Bestia cum exercitu adversus Jugurtham missus legat sibi homines nobiles, factiosos, in queis fuit Scaurus. Vide Salust. Jugurth.

9. *Jugurtha adversus.*) Nam is principio acerrime Jugurtham impugnabat. Sed magnitudine pecuniæ a bono honestoque in pravum abstractus est. Salust.

10. *Consul.*) An. V. 638.

11. *Legem de sumptibus*) Cupediis ganeæ ne urgerentur, suffragiisque ingentibus dividerentur.

12. *Consul Ligures.*) τὸ *Consul* videtur abundare, nam de uno & eodem consulatu hic sermo est.

13. *Ligures & Gantiscos.*) De Liguribus tantum triumphasse ostendunt tabulæ. *Gantisci*, vel ut quidam, *Gatisci*, populi Liguribus vicini.

14. *Censor.*) An. V. 644.

15. *Viam Æmiliam.*) Per Pisas, Lunam, Sabbatos, Dertonam usque pertinuit; nam alia fuit Æmilia Flaminiam excipiens. Strab. lib. v.

vit: [1] pontem Mulvium fecit. Tantumque auctoritate potuit, ut [2] Opimium contra Gracchum; [3] Marium contra Glauciam & Saturninum, privato consilio armaret. Idem filium suum, quia præsidium deseruerat., in conspectum suum vetuit accedere: ille ob hoc dedecus mortem sibi conscivit. Scaurus senex, [4] cum a Vario tribuno plebis argueretur, quasi [5] socios & Latium ad arma coëgisset, apud populum, ait: Varius [6] Sucronensis Æmilium Scaurum ait socios ad arma coëgisse; Scaurus negat: utri potius credendum putatis?

NOTÆ.

1. *Pontem Mulvium.*] Ad secundum ab urbe lapidem in via Flaminia.

2. *Marium contra Glauciam.*] Non puto Scaurum privato consilio Marium contra Glauciam & Saturninum armasse, sed senatus consultum quod ad eam rem factum fuit, *viderent consules ne quid detrimenti caperet Respub.*

3. *Cum a Vario Tribuno plebis.*] Cicero in oratione pro M. Æmilio Scauro apud Asconium. *Ab eodem etiam lege Varia custos ille Reipub. proditionis est in crimen vocatus: vexatus a Q. Vario Tribuno plebis non multo ante,* ubi Ascon. *Innixus,* inquit, *anno* LXXII. *nobilissimis juvenibus processit in forum,* (Scaurus) *Deinde accepto respondendi loco, dixit Q. Varius Hispanus M. Scaurum principem Senatus socios in arma ait concitasse: M. Scaurus princeps senatus negat: testis nemo est. Utri vos, Quirites convenit credere? Qua voce ita omnium commutavit animos ut ab ipso etiam tribuno dimitteretur.*

5. *Socios & Latium.*] Unde Bellum sociale, quod & Latinum dictum est.

6. *Sucronensis.*] Sucro Urbs in Hispania Taraconensi.

L. APPULEJUS SATURNINUS.

[1] LUCIUS Appulejus Saturninus, tribunus plebis seditiosus, ut gratiam Marianorum militum pararet, legem tulit, ut [2] veteranis centena agri jugera in Africa dividerentur: intercedentem Bæbium collegam, facta per populum lapidatione submovit [3] Glauciæ prætori, quod is eo die, quo ipse concionem habebat, jus dicendo partem populi avocasset, sellam concidit, [4] ut magis popularis videretur. [5] Quendam libertini ordinis subornavit, qui se Tiberii Gracchi filium fingeret. Ad hoc testimonium Sempronia soror Gracchorum producta, nec precibus, nec minis adduci potuit, ut dedecus familiæ agnosceret. Saturninus [6] Aulo Nonio competitore interfecto Tribunus plebis refectus, Siciliam,

NOTÆ.

1. *Lucius Apuleius Saturninus.*] Adeundus Florus lib. III. cap. XVI.

2. *Veteranis.*] Veterani dicebantur qui post vicena stipendia honestam missionem erant consequuti.

3. *Glauciæ prætori.*] Quem infra Apuleii satellitem vocat.

4. *Ut magis popularis.*] Eo quod tam dolenter ferret a concione sua avocatum fuisse populum.

5. *Quendam.*] Nomine Quinctium. Vide supra in Metello Numidico,

6. *Aulo Nonio.*] *Annium* vocat Florus. *Occiso palam comitiis Annio competitore tribunatus.* Alii aliter, sed malim *Nonio,* ut hic. Νώνιον enim vocant Appianus & Plutarchus.

Achajam, Macedoniam novis colonis destinavit & [1] aurum, dolo, an scelere Cæpionis partum, ad emptionem agrorum convertit. [2] Aqua & igni interdixit ei, qui in leges suas non jurasset: Huic legi multis nobilibus obrogantibus cum tonuisset, clamavit. Jam, inquit, [3] nisi quiescitis, grandinabit. [4] Metellus Numidicus exsulare quam jurare maluit. Saturninus [5] tertio Tribunus pleb. refectus, [6] ut satellitem suum Glauciam prætorem, consulem faceret, Memmium competitorem ejus in campo Martio necandum curavit. [7] Marius senatus consulto armatus, quo censebatur, darent operam consules, ne quid Respub. detrimenti caperet; Saturninum & Glauciam in Capitolium persecutus obsedit, maximoque astu incisis [8] fistulis, in deditionem accepit: nec deditis fides servata. Glauciæ fracta cervix: Apulejus [9] cum in curiam fugisset, lapidibus & tegulis desuper interfectus est. Caput ejus Rabirius quidam senator per convivia in ludibrium circumtulit.

NOTÆ.

1. *Aurum dolo an scelere Cæpionis.*] Aurum Tholosanum intelligit quod Servilius Cæpio, vastato oppido ex illius templis diripit. An. V. 647.

2. *Aqua & igni interdixit.*] Aqua & igni interdicere formula qua Romani utebantur cum quem mori juberent.

3. *Nisi quiescitis.*] Vox imperiosissima, *quiescite*. Terent. Plaut. Cicer.

4. *Metellus Numidicus.*] Supra.

5. *Tertio Tribunus.*] An. V. 653.

6. *Ut satellitem suum Glauciam.*] Florus: *Quippe ut satellitem furoris sui, Glauciam, consulem faceret, Caium Memmium competitorem interfici jussit.*

7. *Marius.*] Vide supra in Mario patre.

8. *Fistulis.*] Canalibus quibus aqua in Capitolium perducebatur.

9. *Cum in Curiam fugisset.*] At Floro teste, *cum ducibus factionis in Curiam receptus est, ibi eum facta irruptione, populus fustibus saxisque coopertum in ipsa quoque morte laceravit.*

L. LICINIUS LUCULLUS.

[1] LUCIUS Lucullus nobilis, disertus & dives, munus quæstorium amplissimum dedit. Ptolemæum regem Alexandriæ [2] consuli Sullæ conciliavit: [3] & mox per [4] Murenam in Asia [5] classem Mithridatis [6] Prætor Africam justissime rexit. [7] Adversus Mithridatem consul missus, collegam suum [8] Cottam [9] Chalcedone obsessum liberavit. [10] Cyzicum

NOTÆ.

1. *Lucius Lucullus.*] Ejus insignem laudationem vide apud Cicer. initio lib. II. Academic. Quæst.

2. *Consuli Sylla conciliavit.*] Ann. V. 665.

3. *Et mox.*] An. V. 669.

4. *Murenam.*] L. Licinium Murenam.

5. *Classem Mithridatis.*] Repete a communi *Sylla conciliavit*. Vide Plutarch. in Lucullo.

6. *Prætor Africam.*] An. V. 676.

7. *Adversus Mithridatem consul.*] An. V. C. 679.

8. *Cottam.*] M. Aurelium Cottam.

9. *Chalcedone.*] Chalcedon, Bithyniæ Urbs ad Bosphorum Thracium.

10. *Cyzicum.*] Ad Propontida.

obſidio [1] ſolvit: Mithridatis copias [2] ferro & fame afflixit, eumque regno ſuo [3] Ponto expulit. Quem rurſum [3] cum Tigrane rege Armeniæ ſubveniente magna felicitate ſuperavit. [5] Nimius in habitu: maxime ſignorum & tabularum amore flagravit. Poſt [6] cum alienata mente: deſipere cœpiſſet, tutela ejus M. Lucullo fratri permiſſa eſt.

NOTÆ.

1. *Solvit.*] An. V. 680.

2. *Ferro & fame afflixit.*] An. 681.

3. *Ponto expulit.*] An. 682. Pontus in Aſia notus eſt.

4. *Cum Tigrane rege.*] An. V. 684.

5. *Nimius in habitu.*] Hic *habitum, Veſtitum,* interpretor in quo nimium ac profuſum fuiſſe notum eſt Horat. in Epiſt.

——— *Clamydes Lucullus, ut aiunt,*
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus,
Qui poſſum tot? ait, tamen & quæram,
Et quot habebo,
Mittam, poſt paulo ſcribit ſibi millia quinque
Eſſe domi Chlamydum.

Vide Plutarch. extremo Lucullo, ubi & Horatii meminit. Sed ducentas Chlamydes ponit Plutarch. Horatius quinque millia, Poëtice. Schott.

6. *Cum alienata mento.*] Plutarch. ferunt autem eum ſub mortem adverſa mentis valetudine captum paulatim contabuiſſe. Porro Cornelius Nepos non ætate mala, neque naturali morbo, ſed medicamentis a Calliſthene quodam liberto ſuo corruptum in id incidiſſe prodit: Calliſthenem vero ea ſibi medicamenta propinaſſe, qui eum amatorium habuiſſe crediderat, Lucullumque tantum ab rationis uſu abfuiſſe, ut vel eo vivente, omnis rei familiaris cura Marci fratris conſilio gubernata fuerit. Equidem ex hoc teſtimonio, quum videam pleriſque in locis Cornel. Nepotis fidem a Plutarcho citari, arbitror hunc omnino eſſe quem interpretandum ſumpſimus, compilatumque ab aliquo, ut Trogum a Juſtino, quum alia citet e Cornelio Græcus hiſtoricus quæ in eodem nunc non reperiantur. *Machan.*

L. CORNELIUS SULLA.

CORNELIUS Sulla, [1] a fortuna Felix dictus, cum parvulus a nutrice ferretur, mulier obvia: Salve, inquit, puer tibi & Reip. tuæ felix: & ſtatim quæſita quæ hoc dixiſſet, non potuit inveniri. Hic [2] quæſtor Marii, [3] Jugurtham a Boccho in deditionem accepit. [4] Bello Cimbrico & Teutonico legatus, bonam operam navavit. [5] Prætor inter civeis jus dixit [6] Prætor Ciliciam provinciam habuit. 7 Bello ſociali [8] Samnites, Irpinoſque ſuperavit. Ne monumenta Bocchi tollerentur, Ma-

NOTÆ.

1. *A Fortuna.*] Id eſt, propter fortunam. Quare ſe Græce ἐπαφρόδιτον dicebat, a jactu talorum venereo, quem feliciſſimum dicunt.

2. *Quæſtor Marii.*] An. V. 647. Conſules autem in provinciis Quæſtores habebant qui pecunias militares adminiſtrarent, ſibique ad miniſteria belli præſto eſſent.

3. *Jugurtham a Boccho.*] Saluſt. in fine Jugurth. *Jugurtha Syllæ vinctus traditur, & ab eo ad Marium deductus.*

4. *Bello Cimbrico & Teutonico.*] De quo ſupra in Mario.

5. *Prætor.*] An. V. 657.

6. *Prætor Ciliciam.*] Imo poſt præturam, non in Ciliciam; ſed in Cappadociam miſſus. Cilicia Aſiæ regio ad mare Mediter. e regione Cypri. Cappadocia ſupra Ciliciam.

7. *Bello ſociali.*] De quo ſupra.

8. *Samnites Irpinoſque.*] Contigui populi ſunt.

9. *Monumenta Bocchi tollerentur.*] Vel ſigna, vel imagines intellige quibus Boc-

rio restitit. [1] Consul Asiam sortitus, Mithridatem apud [2] Orchomenum & Chæroneam prælio fudit. Archelaum præfectum ejus Athenis vicit. Portum Peiræum recepit. [3] Enetos, & Dardanos, [4] in itinere superavit. Cum [5] rogatione Sulpicia [6] imperium ejus transferretur ad Marium, in Italiam regressus [7] corruptis adversariorum exercitibus, [8] Carbonem Italia expulit: Marium filium [9] apud Sacriportum, [10] Telesinum apud portam [11] Collinam vicit [12] Mario Præneste interfecto, Felicem se edicto appellavit. [13] Proscriptionis tabulas primus proposuit. [14] Novem millia [15] deditorum in [16] villa publica cecidit. [17] Numerum sacerdotum auxit: [18] tribuniciam potestatem minuit. Repub. ordinata [19] Dictaturam deposuit: unde sperni cœptus, [20] Puteolos concessit; & morbo, qui

NOTÆ.

chus Jugurtham Syllæ in manus tradens ostendebatur. Et ita non Boccho, sed sibi favebat Sulla. Nam eam laudem quod sibi traditus fuerit Jugurtha, ita cupide asserebat, ut annulo signatorio sculptam illam traditionem haberet, unde Plin. lib. 38. cap. 1. *Sulla Dictator traditione Jugurthæ semper signavit.*

1. *Consul Asiam sortitus.*] An. V. 665.

2. *Orchomenon & Chæroneam.*] Hic ordinem non servavit Victor; nam primum Athenas & Piræum Sylla recepit, mox apud Chæroneam, deinde apud Orchomenon Bœotiæ urbes Mithridatis copias dissipavit. Vide Florum, lib. III. cap. v.

3. *Enetos & Dardanos.*] Eneti populi Paphlagoniæ. Dardani in Phrygia.

4. *In itinere.*] *En Marche.* Dum scilicet ab expeditione Mithridatica revertebatur.

5. *Rogatione Sulpicia.*] Supra in Mario patre.

6. *Imperium ejus.*) Id est, provincia ejus.

7. *Corruptis adversariorum exerc.*) Aliter paulo Vellej. *Crescebat interim in dies Syllæ exercitus, confluentibus ad eum optimo quoque & sanissimo. Felici deinde circa Capuam eventu Scipionem Norbanumque consules superat: quorum Norbanus acie victus; Scipio ab exercitu suo desertus ac proditus, inviolatus a Sylla dimissus est.* Sed Scipionis exercitum à Sylla corruptum diserte narrat Plutar. in Sylla & huc referendum Salust. fragmentum. *Cujus adversa voluntate colloquio militibus permisso, corruptio facta paucorum, & exercitus Syllæ datus est.*

8. *Carbonem.*) Cn. Papirium Carbonem Cos. an. 671.

9. *Apud Sacriportum.*) Vide supra in Mario filio.

10. *Telesinum.*) Pontium Telesinum.

11. *Collinam.*) Quæ Quirinalis & Agonia dicta.

12. *Mario.*) Juvene. supra.

13. *Proscriptionis tabulas primus.*) Flor. lib. III. cap. XXI. *Preposita est ingens illa tabula: Et ex ipso equestris ordinis flore ac senatus duo millia electi, qui mori juberentur, novi generis edictum.*

14. *Novem millia.*) Quidam octo ponunt, alii quatuor, alii aliter.

15. *Deditorum.*] In al. *deditiorum* quod magis placet.

16. *Villa publica.*) In Campo Martio. Pub. Victor in descriptione Urbis in regione IX. *Villa publica, ubi primum populi census est actus in Campo Martio.*

17. *Numerum Sacerdotum.*) Ampliavit numerum Sacerdotum & augurum, ut essent quindecim.

18. *Tribuniciam potestatem.*) Leges tulit, *Ne tribunis plebis alios Magistratus capere liceret: ne ad eos provocatio esset, ne leges ferre possent: Ne etiam concionari ipsis liceret*, atque ita tantum intercessio illis relinquebatur.

19. *Dictaturam deposuit.*) Appian. tantum huic viro animi & felicitatis affuit ut fori medio dicere auderet, se Dictaturam deponere, ut eorum quæ fecisset rationem, subire posset, si quis exigeret. *Machan.*

20. *Puteolos concessit.*) Alii Cumas concessisse scribunt. Puteoli e regione Cumarum.

[1] Phtiriaſis vocatur, [2] interiit.

NOTÆ.

1. *Phtiriaſis.*) φθειρίασις, Pedicularis morbus quo pediculi per cutem acervatim erumpunt a φθειριάω pediculis ſcateo, quod a φθεὶρ pediculus.

2. *Interiit.*) An. V. 675.

MITHRADATES REX PONTI.

MITHRADATES rex Ponti, [1] oriundus a ſeptem Perſis, magna vi animi & corporis, ut ſex juges equos regeret, [2] duarum & viginti gentium ore loqueretur. Bello ſociali diſſidentibus Romanis, [3] Nicomedem Bithynia, Ariobarzanem Cappadocia expulit. Litteras per totam Aſiam miſit, ut quicumque Romanus eſſet, certa die interficeretur: [4] & factum eſt. Græciam inſulaſque omnes, [5] excepta Rhodo, occupavit. [6] Sulla eum prœlio vicit, claſſem ejus [7] proditione Archelai intercepit: ipſum [8] apud Orchomenum opidum fudit; [9] & oppreſſiſſet, niſi adverſum Marium feſtinans, qualemcunque pacem componere maluiſſet. Deinde eum [10] Cabiris reſiſtentem Lucullus [11] fudit. Mithradates poſt a Pompeio, nocturno [12] prælio victus, in regnum confugit: ubi [13] per ſeditionem popularium a Pharnace filio in turre obſeſſus, venenum ſumpſit. Quod cum tardius [14] ſubiret, quia adverſum venena [15] multis antea

NOTÆ.

1. *Oriundus a ſeptem Perſis.*) Ab Artabaze qui a ſeptem Perſis oriundus. Sed a ſeptem Perſis uſque ad Artabazen ita intricata ſucceſſio ut nihil certi dici poſſit. Vide quæ ad Flor. notavimus cap. v. lib. III.

2. *Duarum & viginti gentium.*) Quas ſub ditione habebat ſua. Idem Plin. Solin. Valer. Quintil. Gell.

3. *Nicomedem Bithynia, Ariob. cap.*) An. V. C. 663. Sed ſexto poſt anno, pace facta cum Sylla, ſuam quiſque provinciam recepit. Vide quæ ad Florum notavimus cap. v. lib. III. nam & hinc firmabis.

4. *Et factum eſt.*) Uno die octoginta millia Romanorum cæſa ſunt. An. V. 666.

5. *Excepta Rhodo.*) Flor. *Excepta Rhodo quæ pro nobis ſtetit: cæterum Cyclades, Delos, Eubœa & ipſum Græciæ decus Athenæ, tenebantur.*

6. *Sylla.*) Superiori capite.

7. *Proditione Archelai.*) *Archelaus cum claſſe regia Syllæ ſe tradidit.* Epitom. Liv. Sed quidam diſſentiunt.

8. *Apud Orchomenon.*) Superiori capite.

9. *Et oppreſſiſſet, niſi.*) Flor. *Et debellatum foret, niſi de Mithridate triumphare cito quam vere maluiſſet.*

10. *Cabiris.*) Cabiri populi in Ponto. Ibi *Cabira urbs.* Vide Plutarch. in Lucullo & Eutrop. lib. IV.

11. *Fudit.*) An. V. 680.

12. *Nocturno Prælio victus.*) Eutrop. lib. VI. *Mox ei* (Pompeio) *delatum bellum etiam contra regem Mithridatem & Tigranem; quo ſuſcepto, Mithridatem in Armenia minore, nocturno prælio vicit, caſtra diripuit.* Vide & Flor. cap. v. lib. III. datum prælium an. V. 687.

13. *Per ſeditoinem.*) Flor. *Per defectionem civium, Pharnaciſque filii ſcelere præventus, male tentatum veneno ſpiritum ferro expulit.*

14. *Subiret.*) Id eſt, *penetraret.* Sic alicubi Virgil.

15. *Multis antea.*) Mithridates puer adhuc, cum illum veneno tutores peterent, *Antidota ſæpius bibit, & ita ſe adverſus inſidias exquiſitis tutioribus remediis ſtagnavit, ut ne volens quidem ſenex mori potuerit.* Juſtin. lib. XXXVII.

medicami-

medicaminibus corpus firmarat: immissum percussorem Gallum [1] Sithocum auctoritate vultus territum revocavit, & in cædem suam manum trepidantis adjuvit.

Notæ.

1. *Sithoco.*) Liv. vocat *Bithocum*. Forsan *Bithico* legendum.

Cn. Pompejus Magnus.

Cn. Pompejus Magnus, civili bello Sullæ partes secutus [1] ita egit, ut ab eo maxime diligeretur. [2] Siciliam sine bello a proscriptis recepit. [3] Numidiam Hiarbæ ereptam, Massinissæ restituit. Viginti sex annos natus [4] triumphavit. [5] Lepidum acta Sullæ rescindere volentem, privatus Italia fugavit [6] Prætor in Hispaniam [7] pro consulibus missus Sertorium vicit. [8] Mox [9] piratas intra quadragesimum diem subegit. Tigranem ad deditionem, Mithradatem ad venenum compulit. Deinde mira felicitate [& celeritate] nunc in Septemtrione [10] Albanos, Colchos [11] Heniochos [12] Caspios, Iberos: tunc in Oriente [13] Parthos, Arabas, atque Judæos cum magno sui terrore penetravit. Primus in [14] Hircanum, Caspium, [15] Rubrum, & Arabicum mare usque pervenit. [6] Mox cum

Notæ.

1. *Ita egit.*] Tres legiones ad eum duxit, Carbonem Consulem Syllæ inimicum interfecit.

2. *Siciliam sine bello.*] Post propositam a Sylla proscriptionis tabulam, proscripti in Siciliam fugerant; sed adventante Pompeio, omnes facile cessere. An. V. 671.

8. *Numidiam Hiarbæ ereptam, Mass.*] Hæc mihi suspecta sunt. Legendum puto: *Numidiam Hiarbæ ereptam, Hiempsali restituit.* Quod ex historia verum est. Plutarc. in Pomp. εἷλε δὲ τῶν βασιλέων Ἰάρβαν τὸν συμμαχήσαντα Δομιτίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμψᾳ παρέδωκε. Id est, *ex regibus autem Hiarbam, qui cum Domitio militaverat, cepit & ejus regnum Hiempsali tradidit.* Hinc pendet Sallustii fragmentum, lib. 1. histor. *Id bellum excitabat metus Pompeii Victoris Hiempsalem in regnum restituentis.* Miror tam insigne mendum viros doctissimos latuisse. Sed non prætereundum est esse qui ubique pro *Hiarba Hierta* scribendum putent, verumque nomen esse *Hierta*.

4. *Triumphavit.*] An. V. 672. quo regnum Hiempsali restituit.

5. *Lepidum.*] M. Æmilium Lepidum Cos. An. V. 675. Sed vide omnino Flor. lib. III. cap. ult.

6. *Prætor in Hispaniam.*] Anno V. 676.

7. *Pro consulibus.*] Quidam *proconsul*, sed omnino *pro consulibus*, verum est, nam cum Philippus carperetur quod privatum Pompeium pro consule mitteret; imo respondit, non tantum eum pro consule; sed pro consulibus mittendum censeo. Cicer. Philip. XI.

8. *Mox.*] An. V. 687.

9. *Piratas.*] Vide Flor. lib. III. cap. VI.

10. *Albanos & Colchos.*] Albani & Cholci, Iberi intra mare Caspium & Pontem Euxinum.

11. *Heniochos.*] Ad littus eoum Caspii maris in Margiana.

12. *Caspios.*] Ad mare Caspium.

13. *Parthos.*] Supra sinum Persicum.

14. *Hircanum, Caspium.*] Mare Caspium quod & Hircanum dictum.

15. *Rubrum & Arabicum.*] Idem, nam mare Rubrum Arabicum etiam dicitur.

16. *Mox cum diviso.*] An. V. 693.

diviso orbis imperio, [1] Crassus Syriam: [2] Cæsar Galliam, [3] Pompejus Urbem obtineret, post [4] cædem Crassi, [5] Cæsarem dimittere exercitum jussit: Cujus infesto adventu, urbe pulsus, in Pharsalia victus, ad Ptolemæum Alexandriæ regem confugit. Ejus imperio ab Achilla & Pothino satellitibus occisus est: [Hujus latus sub oculis uxoris & liberorum a Septimio Ptolemæi præfecto mucrone confossum est. Jamque defuncti caput gladio præcisum, quod usque ad ea tempora fuerat adoratum. Truncus [8] Nilo jactus, a [9] Servio Codro rogo inustus, humatusque est, inscribente sepulchro: [10] HIC SITUS EST MAGNUS POMEJUS. Caput ab Achilla Ptolemæi satellite, Ægyptio velamine involutum, cum anulo Cæsari præsentatum est: qui non continens lacrymas, illud plurimis & preciosissimis odoribus cremandum curavit.]

NOTÆ.

1. *Crassus Syriam.*) Vide Flor. cap. XI. lib. III.

2. *Cæsar Galliam.*] Flor. lib. III. cap. X.

3. *Pompeius Urbem.*] Imo *Hispaniam*, sed nec ideo Urbem reliquit, quippe provinciam suam per legatos Afranium & Petreium administravit.

4. *Cædem Crassi.*] Qui in Syria Carris trucidatus est.

5. *Cæsarem dimittere exercitum jussit.*] Ut scilicet privatus & suplex in Campo Martio Consulatum more majorum peteret.

6. *Pharsalia victus.*] An. V. 705. Pharsalia Thessaliæ regio. Inter Pharsalum & Enipeum fluvios.

7. *Ab Achilla & Pothino.*] Alii horum consilio, Septimii vero desertoris sui gladio trucidatum Pompeium ferunt. Flor. lib. IV. cap. XI.

8. *Nilo jactus.*] Poëticum est pro *in Nilum*, Virgil. *projecit fluvio*, &c. Id est in fluvium: male quidam *Nilo jactatus*.

9. *Servio Codro.*] Codrum vocat etiam Lucanus. Plutarch. vero hoc ascribit Philippo Pompeii liberto.

10. *Hic situs est Mag. Pomp.*] Hanc inscriptionem hemistichii loco retulit Lucanus.

HIC SITUS EST MAGNUS, placet hoc, fortuna! sepulcrum dicere.

Unde non abs re conjectare quis possit apud nostrum legendum esse absque voc. *Pomp. hic situs est Magnus*, nam *Magni* nomine concise Pompeius vocabatur.

ADDITAMENTUM VIRORUM ILLUSTRIUM EX LIBRIS ANTIQUIS MANU DESCRIPTIS.

JULIUS CÆSAR I.

CAius Julius Cæsar veneratione rerum gestarum Divus dictus: contubernalis Thermo in Asiam profectus; cum sæpe ad Nicomedem regem Bithyniæ commearet, impudicitiæ infamatus est. Mox [1] Dolabellam judicio oppressit. Dum studiorum caussa [2] Rhodum petit, [3] a piratis captus & redemptus, eosdem & postea captos punivit. [4] Prætor Lusitaniam, & [5] post Galliam, ab Alpibus usque, & Oceanum [6] bis classe transgressus, Britanniam subegit. Cum ei triumphus [7] a Pompejo negaretur, armis eum urbe pulsum [8] in Pharsalia vicit. Capite ejus ablato, flevit; & honorifice sepeliri fecit: [9] mox a satellitibus Ptolemæi [10] obsessus, eorum & [11] regis nece Pompejo parentavit. [12] Pharnacem Mitridatis filium fama nominis fugavit. [13] Jubam & Scipionem in Africa; Pompejos juvenes in Hispania apud [14] Mundam opidum ingenti prœlio [15] vicit, deinde ignoscendo amicis odia cum armis deposuit; nam [16] Lentulum tantum, & Afranium, & Faustum Sullæ filium jussit occidi. [17] Dictator in perpetuum factus a senatu, in curia, Cassio & Bruto cædis auctoribus, tribus & viginti vulneribus [18] occisus est: cujus corpore pro rostris posito, Sol orbem suum celasse dicitur.

NOTÆ.

1. *Dolabellam judicio oppressit.*] Tamen ex Sueton. constat Dolabellam absolutum fuisse cum repetundarum Cæsar postulavit.

2. *Rhodum.*] Nam ibi tunc florebant studia. Apollonio Molonis, clarissimo dicendi Magistro operam dedit.

3. *A piratis captus.*] Circa Pharmacusam Insulam. Sueton.

4. *Prætor Lusitaniam.*] An. V. 693.

5. *Post.*] An. V. 694. 95. 96. & 97.

6. *Bis.*] Semel an. V. 698. iterum an. 699.

*7. *A Pompeio.*] A quo jubebatur dimisso exercitu, domum redire. supra.

8. *In Pharsalia vicit.*] Supra in Pompeio.

9. *Mox.*] An. V. 706.

10. *Obsessus.*] In regia, Flor. lib. 4. cap. 2. p. 158.

11. *Regis nece.*] Qui aqua suffocatus periit.

12. *Pharnacem.*] Eum Cæsar quatuor, quibus in conspectum venit, horis, una profligavit acie.

13. *Jubam.*] Mauritaniæ regem. Vide Flor. p. 159. apud Thapson Africæ oppidum pugnatum an. V. 707.

14. *Mundam.*] Bœticæ urbem in inferiori Hispania.

15. *Vicit.*] An. V. 708. Vid. Flor. p. 161.

16. *Lentulum.*] Merito hæc vox viris doctis suspecta est; neque enim invenies Lentulum jussu Cæsaris trucidatum. Legunt itaque, L. Cæsarem. Ex Sueton. cap. LXXV. *Nec ulli perisse, nisi in prœlio reperientur, exceptis dumtaxat Afranio & Fausto, L. Cæsare juvene.* Hic L. Cæsar cognatus Cæsaris fuit.

17. *Dictator in perpetuum.*] Contra leges. Dictaturæ Imperium tantum Semestre, & nunquam in annum prorogatum invenias, nisi id per extremam Reipub. necessitatem factum sit.

18. *Occisus est.*] An. V. 709.

OCTAVIANUS CÆSAR II.

CÆSAR Octavianus ex [1] Octavia familia in Juliam translatus, in ultionem Julii Cæsaris, a quo hæres fuerat institutus, Brutum & Cassium cædis auctores [2] in Macedonia vicit: [3] Sextum Pompejum Cn. Pompei F. bona paterna repetentem, [4] in freto Siculo superavit [5] Marcum Antonium consulem Syriam obtinentem, amore Cleopatræ devinctum, [6] in Actiaco Ambraciæ litore debellavit: [7] Reliquam orbis partem per legatos domuit. Huic Parthi signa, quæ Crasso sustulerant, [8] ultro reddiderunt, [9] Indi, Scythæ, Sarmatæ, Daci, quos non domuerat, dona miserunt. [10] Jani gemini portas bis ante se clausas, primo [11] sub Numa, iterum [12] post primum Punicum bellum; [13] sua manu clausit. [14] Dictator in perpetuum factus, a senatu, ob res gestas Divus [15] Augustus est appellatus.

NOTÆ.

1. *Octavia familia.*] Velitris oriunda.

2. *In Macedonia vicit.*] In Campis Philippicis an. V. 711. Vide Flor. lib. IV. cap. VII.

3. *Sextum Pompeium.*] Florus lib. IV. cap. VIII.

4. *In freto Siculo.*] *Tota mole belli penitus in Siculo freto Juvenis oppressus est.* Flor. an. V. 717.

5. *Marcum Antonium Consulem.*] Vox *Consulem* mihi suspecta est. Neque enim tunc consul erat Antonius.

6. *In Actiaco Ambraciæ littore deb.*] An. V. 722. Vide Flor. lib. IV. cap. XI.

7. *Reliquam orbis partem.*] Flor. lib. IV. cap. ult.

8. *Ultro reddiderunt.*] Idem Flor. *Parthi quoque quasi Victoriæ pœniteret, rapta clade Crassiana, ultro signa retulere.* Sed falsum est, signa Romana a Parthis reddita cum Phraatis filium Augustus remisisset. Quare sciens & volens Horatius etiam falsus est Od. ult. lib. IV.

——— Tua, Cæsar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes
Et signa nostro restituit Jovi,
Derepta Parthorum superbis
Postibus.

9. *Indi, Scythæ.*) Horat. Od. XIV. lib. IV.

Te Cantaber non ante domabilis
Medusque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ, Dominæque Romæ!

Indi ultra & intra Gangem noti sunt, Scythæ ad ultimam Septentrionis plagam supra mare Caspium, Sarmatæ ad fluvium Rham qui in mare Caspium incurrit, Daci ad Danubium.

10. *Jani gemini portas.*) Quæ apertæ, bellum: clausæ, pacem indicabant.

11. *Sub Numa.*) Qui primus per annos XLIII. clausas tenuit.

12. *Post primum Punicum bellum.*) An. V. 519.

13. *Sua manu clausit.*) Ter clausit. Vide quæ apud Flor. cap. ult. dicta sunt.

14. *Dictator in perpetuum*) De hoc supra dictum. Hunc honorem Augustus fortiter reppulit.

15. *Augustus.*) [Ut dum terras colebat ipso nomine & titulo consecraretur. *Augustus*, enim majestatis divinæ vox est, qua, quæ diis consecrata sunt, insigniuntur.

CATO PRÆTORIUS III.

CATO Prætorius, [1] Catonis Cenſorii pronepos, cum in domo avunculi Druſi educaretur, nec pretio, nec minis potuit adduci a Q. Popedio Silone Marſorum principe ut favere ſe [2] cauſſæ Sociorum diceret. [3] Quæſtor in Cyprum miſſus ad vehendam ex [4] Ptolemæi hereditate pecuniam, cum ſumma eam fide perduxit: præterea [5] conjuratos puniendos cenſuit. Bello civili, Pompeii partes ſecutus eſt: quo victo, exercitum [6] per deſerta Africæ duxit, ubi Scipioni conſulari delatum ad ſe imperium conceſſit. Victis partibus, [7] Uticam conceſſit, ubi filium hortatus, ut clementiam Cæſaris experiretur, ipſe lecto [8] Platonis libro, qui de bonis mortis eſt, ſemet occidit.

NOTÆ.

1. *Catonis Cenſorii pronepos.*) Vide Gellium lib. XIII. cap. XVIII.

2. *Cauſſa Sociorum.*) Qui jus Civitatis ſibi a Druſo promiſſum armis repetebant. Inde bellum ſociale, de quo ſupra.

3. *Quæſtor in Cyprum miſſus*) Vide quæ apud Florum dicta ſunt lib. III. cap. IX.

4. *Ptolemæi hereditate.*) Cave hic hereditatem ita accipias quaſi populum Rom. Ptolemæus heredem fecerit. Nam contra eſt. *Hereditate*, id eſt, *bonis*. Vivo enim adhuc Ptolemæo, Clodius ei infenſus legem tulit ut ejus bona publicarentur & Cyprus in provinciæ formam redigeretur. Miſſus igitur Cato qui ejus bona ad populum Rom. transferret.

5. *Conjuratos.*) Lentulum & alios. Ejus orationem vide apud Saluſt. Catilin.

6. *Per deſerta Africæ.*) Vellej. lib. II. cap. LV. *Eorumque* (Jubæ & Scipionis) *copias auxerat Marcus Cato, ingenti cum difficultate itinerum locorumque inopiæ, perductis ad eos legionibus: qui vir cum ſummum ei a militibus deferretur Imperium, honoratiori parere maluit.*

7. *Uticam.*) Maritimam Africæ urbem prope Carthaginem.

8. *Platonis libro.*) Qui *Phædon* dicitur, de immortalitate animæ hic egit Plato. In eum librum extat Callimachi Epigramma quod Interpretes non intellexerunt: illud vide Editionis noſtræ pag. 135.

M. TULLIUS CICERO IV.

MARCUS Tullius Cicero, genere [1] Arpinas, patre equite Romano natus, genus [2] a Tito Tatio rege duxit. Adoleſcens [3] Roſciano

NOTÆ.

1. *Arpinas*) Arpinum. Urbs apud Hirpinos.

2. *A Tito Tatio rege.*) Euſebius in Chronicis & Plutarch. in vita Cicer. genus ad Volſcorum regem retulere, ſed Tullum Attium nominant, Tullum vocat Silius Italicus lib. VIII.

Tullius æratas raptabat in agmina turmas,
Regia progenies, & Tullo ſanguis ab alto.

3. *Roſciano judicio.*) Cum Roſcius Amerinus Romæ occiſus eſſet, ejus bona tanquam proſcripti, Sylla haſtæ ſubjecit, ea emit Chryſogonus ejus libertus duobus millibus nummum. Sed cum filius idemque heres Roſcii bona patris ita vendita eſſe ægre ferret, eaque ſexagies eſſe demonſtraret, Sylla coargui ſe graviter tulit, & Roſcii filii nomen opera Chryſogoni de parricidio deferendum curavit. Cum Roſcii patrocinium ob Syllæ metum nemo ſuſciperet, adoleſcens ad Ciceronem confugit, qui an. natus XXVII. eum contra Syllæ dominantis opes

judicio eloquentiam, & libertatem suam adversus Sullanos ostendit: ex quo veritus invidiam [1] Athenas studiorum gratia petivit, ubi Antiochum Academicum philosophum [2] studiose audivit: inde eloquentiæ gratia Asiam, post Rhodum petiit, ubi [3] Molonem Græcum, rhetorum tum disertissimum, magistrum habuit, [4] qui flesse dicitur quod per hunc Græcia eloquentiæ laude privaretur: [5] Quæstor Siciliam habuit. [6] Ædilis, [7] C. Verrem repetundarum damnavit. [8] Prætor Ciliciam latrociniis [9] liberavit. [10] Consul [11] conjuratos capite punivit. *a* Mox [12] invidia

INTERPRETATIO.

a *Continuo per odium P. Clodii & sollicitationem Cæsaris & Pompeii quos* affectati *regni suspectos eadem libertate taxaverat, qua olim Sullanos, in exilium pulsus, allectis Gabinio & Pisone Consulibus qui Macedoniam Syriamque Provincias hujus* Clodii *opera in mercedem acceperant, statim eodem orante Pompejo, revocatus est.*

NOTÆ.

deffendit. Victor in causa, magna in admiratione fuit & ipse Cicero in Bruto sic scribit: *Itaque prima caussa publica pro Sex. Roscio dicta tantum commendationis habuit, ut non ulla esset, qua non nostro digna patrocinio videretur.*

1. *Athenas studiorum gratia.*) Post biennium quam Roscium deffenderat, nec propter metum Syllæ, sed ut consuetudinem dicendi vitaret, quod propter infirmitatem corporis, nimiam in dicendo vocis contentionem latera non ferrent. Cicer. in Bruto.

2. *Studiose audivit.*] Sex menses Cicer. in Bruto. *Cum venissem Athenas, sex menses cum Antiocho veteris Academiæ nobilissimo, & prudentissimo Philosopho, fui*, &c. *post a me Asia tota peragrata est.*

3. *Molonem.*) Quem antea Roma audiverat ut ipse Cicer. in Bruto, *Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romæ audiveram, Molonem applicavi, cum actorem in veris caussis, scriptoremque præstantem, tum in notandis, animadvertendisque vitiis, & instituendo, docendoque prudentissimum.*

4. *Qui flesse dicitur.*) Apollonius Molo latinæ linguæ rudis Ciceronem oravit ut Græce declamaret, in quo cum ideo illi optemperasset, quod putaret se ita melius corrigi posse, Apollonius neque orante Cicerone lætitiam præ se tulit, & cum perorasset, defixus in cogitatione diu sedit, quod ubi Ciceronem ægre ferre sensit, hæc ejus vox erupit: Te equidem, M. Tulli! collaudo & admiror: *Sed me Græcorum fortunæ miseret, cum videam doctrinæ & eloquentiæ laudem qua sola nobis reliqua erat, per te ad Romanos translatam esse.*

5. *Quæstor Siciliam habuit.*) An. V. 678. ætatis suæ 32. de Quæstura Cicer. ipse Cicero in orat. pro Plancio. *Non vereor*, inquit, *ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia Quæsturam, aut gratiorem aut clariorem fuisse: frumenti in summa caritate maximum numerum miseram, negotiatoribus comis, mercatoribus justus, municipibus liberalis, sociis abstinens, omnibus eram visus in omni officio diligentissimus, excogitati quidem erant a Siculis honores inauditi.*

6. *Ædilis.*) An. V. 683. ætatis suæ 37.

7. *C. Verrem.*) Verres ex Prætura Siciliam Provinciam per triennium tenuerat, atque in ea fuerat libidinose, avare, crudeliterque versatus, quare repetundarum reus a Siculis postulatus est, quorum patrocinium suscepit Cicero.

8. *Prætor Ciliciam*) An. V. 702. ætatis suæ 56. Sed provinciam Consularem Ciliciam privatus obtinuit. Quare hic Prætor is est qui cum Imperio extraordinario in provinciam missus est.

9. *Liberavit.*) Vide Epist. xx. lib. v. ad Atticum. Epist. x. lib. II. & IV. lib. XV. Famil.

10. *Consul.*) An. V. 690. ætatis suæ XLV.

11. *Conjuratos.*) Lentulum, Cethegum, Statilium, Gabinum, & alios qui cum Catilina conjuraverant.

12. *Invidia P. Clodii.*) Qui tunc Tribunus plebis erat.

P. Clodii, instinctuque Cæsaris & Pompeii, quos dominationis suspectos, eadem, qua quondam [1] Sullanos, libertate perstrinxerat, [2] sollicitatis Pisone & Gabinio consulibus, qui Macedoniam Syriamque provincias in stipendium opera hujus acceperant, [3] in exsilium actus: mox [4] ipso referente Pompejo, rediit, eumque [5] civili bello [6] secutus est. Quo victo, veniam a Cæsare [7] ultro accepit: quo interfecto Augustum fovit; [8] Antonium hostem judicavit. [9] Et cum III. viros se fecissent. Cæsar, Lepidus, Antoniusque, [10] concordia non aliter visa est inter eos jungi posse: nisi Tullius necaretur: qui, immissis ab Antonio percussoribus, cum forte [11] Formiis quiesceret, imminens exitium [12] corvi auspicio didicit, & [13] fugiens [14] occisus est. Caput ad Antonium relatum.

NOTÆ.

1. ***Syllanos.***) Cum Roscium deffendit.

2. ***Sollicitatis Pisone.***) Clodius pactus cum Consulibus, Gabino Syriam, Babylonem, Persas, Pisoni Achaiam, Thessaliam, Græciam, Macedoniam, omnemque Bœotiam dedit.

3. ***In exsilium actus.***) An. V. 695. ætatis suæ XLIX.

4. ***Ipso referente Pompeio.***) Imo referente L. Mummio Tribuno plebis, & adjuvante Pompeio. ***Referente***, id est in Senatu verba faciente.

5. ***Civili bello.***) Cæsaris & Pompeii.

6. ***Sequutus est***) Vide Epist. 7. lib. XIV. Famil. & orat. pro Ligario. Tunc Cicero annum agebat LVIII.

7. ***Vltro.***) Nam ipse Cæsar litteras ad Ciceronem ex Ægypto misit, ut esset idem qui fuisset.

8. ***Antonium.***) Cos. an. V. 709. ætatis Ciceronis 63.

9. ***Et cum III. viros.***) An. V. 710. Vide Flor. lib. IV. cap. VI.

10. ***Concordia non aliter visa est.***) Antonius enim nullam conditionem accipere se se dicebat, nisi primus Cicero interficeretur, primis diebus pro Ciceronis salute certavit Octavius; sed tertio demum die cessit, ejusque vitam prodidit.

11. ***Formiis.***) Prope Cajetam.

12. ***Corvi auspicio.***) Cum Cicero servis se ad Caietam deportandum navigio commisisset, ubi prædia habebat, & blandum æstate Etesiarum diebus perfugium, e Sacello Apollinis quod ibidem supra mare erat, corvi cum clangore ad ejus navem, quæ ad littus appellebatur, confestim advolarunt atque ex utraque parte antennæ insidentes partim crocitarunt, partim rudentum capita rostris tutuderunt: idque signum omnibus infaustum est visum. Cicero tamen egressus in villam se recepit, & quieti dedit. Ibi corvorum magna pars tristi voce ad fenestram assedit: Unus in lectum devolavit, & rostro vestem, qua Cicero tectus erat, paulatim ab ore ipsius removit. Plutar. Cicer. Valer. Max. lib. I. cap. IV.

13. ***Fugiens.***) Lectica per sylvestres & opacas ambulationes.

14. ***Occisus est.***) A Popilio Lænate quem olim parricidii reum ipse defenderat. Tunc Cicero natus erat an. 64. minus 26. diebus.

MARCUS BRUTUS V.

MARCUS Brutus avunculi Catonis imitator, Athenis philosophiam, Rhodi eloquentiam didicit, [1] Cytheridem mimam cum

NOTÆ.

1. ***Cytheridem mimam.***) Cytheris, Volumnii liberta quam Antonius & Cornelius Gallus Poëta eximius deperibant; sed ea, spreto Cornelio, Antonium in Galliam secuta est. Lycorin vocat Virgil. Eclog. X.

——— ***Tua, Galle! Lycoris***
Perque nives alium, perque horrida castra sequuta est.

Antonio & Gallo amavit. Quæſtor in Galliam proficiſci noluit, quod is bonis omnibus diſplicebat. Cum Appio Claudio in Cilicia fuit: & [1] cum ille repetundarum accuſaretur: ipſe ne verbo quidem infamatus eſt. Civili bello a Catone ex Cilicia retractus, Pompejum ſecutus eſt: quo victo, veniam a Cæſare accepit, & [2] proconſul Galliam rexit; tamen cum aliis conjuratis in curia Cæſarem occidit. Et [3] ob invidiam veteranorum in Macedoniam miſſus, ab Auguſto in campis Philippicis victus, [4] Stratoni cervicem præbuit.

NOTÆ.

Meminit Cicero Philipp. II. & Epiſ. x. lib. x. ad Atticum.

1. *Cum ille repetundarum.*] Eum accuſavit P. Cornelius Dolabella.

2. *Proconſul Galliam rexit.*] Galliam Ciſalpinam intellige cui ad bellum Africanum proficiſcente Cæſare Præfectus Brutus an. V. 707.

3. *Ob invidiam Veteranorum.*] Qui Cæſarem diligebant & ejus necem impatienter ferebant.

4. *Stratoni cervicem præbuit.*] *Ipſe quoque uni comitum ſuorum confodiendum præbuit latus.* Florus lib. IV. cap. VII.

C. CASSIUS LONGINUS VI.

CAjus Caſſius Longinus quæſtor Craſſi in Syria fuit, poſt cujus cædem, collectis reliquiis in Syriam rediit. [1] Oſacem præfectum regium apud [2] Orontem fluvium ſuperavit. Dein quod coemptis Syriacis mercibus fœdiſſime negotiaretur, [3] Carvota cognominatus eſt. Trib. pleb. Cæſarem oppugnavit. Bello civili Pompeium ſecutus claſſi præfuit: à Cæſare veniam accepit, tamen adverſus eum conjurationis auctor cum Bruto fuit, & in cæde dubitanti cuidam [4] vel per me inquit, feri: magnoque exercitu comparato, in Macedonia Bruto coniunctus in campis Philippicis ab Antonio victus, [5] cum eandem fortunam Bruti putaret, qui Cæſarem vicerat, Pandaro liberto iugulum præbuit. Cuius morte inaudita, Antonius exclamaſſe dicitur, Vici.

NOTÆ.

1. *Oſacem præfectum.*] Cicer. Epiſt. ad Att. lib. v. Ep. xx. *Rumore adventus noſtri, & Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, & Parthis timor injectus eſt, itaque eos cedentes ab opido Caſſius inſequutus, rem bene geſſit. Qua in fuga, magna auctoritate, Oſaces dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interiit paucis poſt diebus.* Oſaces Pacori filii regis Orodis nomine exercitum ductabat a Caſſio victus an. V. 702.

2. *Oruntem.*] In Syria.

3. *Caryota cognominatus eſt.*] Quippe cum in Syria tantum Caryotæ naſcantur, iis præcipue negotiabatur. Varr. lib. de re ruſtica cap. I. *Non ſcitis palmulas, Caryotas in Syria parere in Judæa, in Italia non poſſe.* Caryotæ Gallice *dattes.*

4. *Vel per me,* inquit, *feri.*) Sic apud Juſtinum Gobrias Magum medium amplexus, cunctantibus ſociis, ne ipſum pro Mago transfoderent, quia res obſcuro loco gerebatur, vel per ſuum corpus adigi Mago ferrum juſſit.

5. *Cum eandem fortunam.*] Brutus Auguſti, Antonius vero Caſſii caſtra devicerat, Caſſius autem cum rapido impetu recipientes ſe Bruti equites videret; ſugere arbitratus tranſactum de partibus arbitratus, uni de proximis auferendum præbuit caput. Vide Flor. lib. IV. cap. VII.

SEXTUS

SEXTUS POMPEIUS VII.

SEXTUS Pompeius in Hispania [1] apud Mundam victus, [2] amisso fratre, reliquiis exercitus collectis, Siciliam petiit, [3] ubi ruptis ergastulis mare obsedit. Interceptis commeatibus Italiam vexavit: & cum mari feliciter uteretur, [4] Neptuni se filium [5] confessus est, eumque bobus auratis & equo placavit. Pace facta epulatus in navi cum Antonio & Cæsare non invenuste ait: [6] Hæ sunt meæ carinæ: quia Romæ in [7] Carinis domum ejus Antonius tenebat. Rupto [8] per eundem Antonium fœdere, Sextus ab Augusto per Agrippam navali prœlio victus in Asiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occisus est.

NOTÆ.

1. *Apud Mundam victus.*) Flor. lib. IV. cap. II.

*2. *Amisso fratre.*] Cn. Pompeio, quem prœlio profugum Cesonius apud Lauronem oppidum consequutus, pugnantem interfecit.

2. *Ubi ruptis ergastulis.*] Flor. lib. IV. cap. VIII. *Contractisque infelicis belli reliquiis, quum insuper ergastula armasset, Siciliam, Sardiniamque habebat jam, & classe medium mare insedebat.*

4. *Neptuni se filium.*] Unde & *Neptunius* ab Horatio dicitur per derisum.

5. *Confessus est.*] Id est, palam professus est.

6. *Hæ sunt meæ Carinæ.*] Hac lepida ambiguitate Antonio exprobravit eum ex proscriptione domum suam, quæ in Carinis erat, possidere. Vide Dion.

7. *Carinis.*] Carinæ, regio Urbis Romanæ, inter lautissimas, unde Virg. *Lautis mugire Carinis.*

8. *Per eundem Antonium.*] Non immerito hic locus Schotto viro doctissimo suspectus est. Et certe legendum ut ipse emendavit, *rupto per eundem Pompeium fœdere ab Augusto*, &c. Eutrop. lib. VII. *Interim Pompeius pacem rupit: Et navali prœlio victus, fugiens ad Asiam, interfectus est.*

MARCUS ANTONIUS VIII.

MARCUS Antonius in omnibus expeditionibus Julio Cæsari comes, [1] Lupercalibus diadema ei imponere tentavit: [2] mortuo divinos honores decrevit. [3] Augustum perfidiose tractavit: a quo apud Mutinam victus, * [4] Perusii fame domitus in Galliam fugit: ibi Lepi-

NOTÆ.

1. *Lupercalibus.*] Sueton. cap. LXXIX. *Et Lupercalibus pro Rostris a Consule Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Jovi Opt. Max. miserit.* Lupercalia erant Romæ die XV. Februarii.

2. *Mortuo.*] Sueton. cap. LXXXIV. *Laudationis loco consul Antonius per præconem pronuntiavit senatus consultum, quo omnia ei divina simul atque humana decreverat*, &c.

3. *Augustum perfidiose tractavit.*] Lacerabat furtis hereditatem, insectabatur probris, cunctis artibus cooptationem Juliæ gentis inhibere non desinebat. Flor. lib. IV. cap. IV.

4. *Perusii fame domitus.*] Certe hic aliquid turbatum est, neque enim M. Antonius Perusii fame domitus, sed L. Antonius. Deinde quæ sequuntur, pendent a superioribus, *apud Mutinam victus in Galliam fugit: ibi Lepidum sibi*, &c. Idque ex histo-

dum ſibi collegam adjunxit : [1] Brutum, exercitu ejus corrupto, occidit: Reparatis viribus Italiam regreſſus cum Cæſare in gratiam rediit : [2] Triumvir factus proſcriptionem a Lucio Cæſare avunculo ſuo cœpit. [3] In Syriam miſſus bellum Parthis intulit : a quibus victus, [4] vix tertiam partem de quindecim legionibus in Ægyptum perduxit ; ibi Cleopatræ amore devinctus [5] in Actiaco litore ab [6] Auguſto victus eſt. In Alexandriam regreſſus, cum habitu regio in ſolio regali ſediſſet, necem ſibi conſcivit.

N o t æ.

riæ fide Vellej. lib. II. cap. LXIII. Interim Antonius fuga tranſgreſſus Alpes primo per colloquia repulſus a M. Lepido, qui Pontifex Maximus in C. Cæſaris locum furto creatus, decreta ſibi Hiſpania, adhuc in Gallia morabatur : mox ſæpius in conſpectum veniens militum cum & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius dum erat ſobrius, per averſa caſtrorum proruto vallo, militibus receptus eſt: qui titulo Imperii cedebat Lepido, cum ſumma virium penes eum foret.

1. *Brutum.*] Decimum Brutum. Vellej. cap. LXIV. *D. Brutus deſertus primo a Planco, poſt etiam inſidiis ejuſdem petitus, paulatim relinquente eum exercitu, fugiens in hoſpitis cujuſdam nobilis viri nomine Cameli, domo ab iis quos miſerat Antonius, jugulatus eſt.*

2. *Triumvir factus.*] An. V. 710.

3. *In Syriam miſſus bellum P.*] Ann. V. 717. Vide Flor. lib. IV. cap. X.

4. *Vix tertiam partem de quindecim.*] *Vix tertia parte de ſedecim legionibus reliqua.* Flor.

5. *In Actiaco littore.*] Juxta Ambracium ſinum.

6. *Auguſto victus.*] An. V. 722.

C l e o p a t r a R e g i n a IX.

Cleopatra Ptolemæi regis Ægyptiorum filia, a [1] fratre ſuo Ptolemæo eodemque marito, quem fraudare regno voluerat, pulſa, [3] ad Cæſarem bello civili in Alexandriam venit : ab eo ſpecie ſua & concubitu, regnum Ptolemæi & necem impetravit. Hæc tantæ libidinis fuit, ut ſæpe proſtiterit : tantæ pulchritudinis, ut multi noctem illius morte emerint. Poſtea Antonio juncta [3] cum eo victa, cum ſe illi inferias ferre ſimularet [4] in Mauſoleo ejus, admotis aſpidibus periit.

N o t æ.

1. *Fratre ſuo, eodemque marito.*] Sic Ptolemæi & ſoror & conjux fuit Berenice. Hygin. lib. II. Theocrit. hym. in Ptolem. de ea

Ἐκ θυμῶ στέργοισα κασίγνητόν τε πόσιν τε

Exanimo diligens fratremque virumque.

Id eſt Ptolemæum. Et illud ſane regibus Ægyptii familiare.

2. *Ad Cæſarem bello civili.*] Ann. V. 706.

3. *Cum eo victa.*] Ad Actium, ſupra.

4. *In Mauſoleo ejus.*] Florus lib. IV. cap. XI. *Incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſoleum ſe, ſepulcra regum ſic vocant, recipit. Ibi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotiſque ad venas ſerpentibus, ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt.*

SEX. AUREL. VICTORIS
HISTORIÆ ABBREVIATÆ
PARS ALTERA:

Ab Augusto Octaviano, id est, a fine Titi Livii, usque ad consulatum decimum Constantii Augusti, & Juliani Cæsaris tertium.

ANNO urbis [1] septingentesimo fere, vicesimoque II. [2] etiam mos Romæ incessit, uni prorsus parendi: Namque OCTAVIANUS patre OCTAVIO, atque adoptione [3] magni avunculi Cæsaris, ac mox Procerum consulto [4] ob victoriam patriam placide exercitam, AUGUSTI cognomento dictus, *a* illectis per dona militibus, [5] atque annonæ curandæ specie vulgo, cæteros haud difficulter subegit: eoque modo *6* annis quatuor circiter & quadraginta actis, morbo [7] Nolæ consumptus, adjectis imperio civium [8] Rhœtis, Illyricoque, ac pacata externarum gentium ferocia, [9] nisi Germaniæ: Quamquam tertius post NUMAM victo ANTONIO, [10] Janum clauserit; quod jure Romano quiescentibus bellis accidebat. Mores viro [11] civiles lepidique,

INTERPRETATIO.

a *Delinitis militibus per munera, atque specie annonæ procurandæ populo; reliquos non difficulter* sibi *subjecit.*

NOTÆ.

1. *Septingentesimo fere, vicesimoque.*] Imperium Augusti hic noster orditur a pugna Actiaca ut plurimi, alii a sexto ejus consulatu an. V. 725. alii denique a primo ejus consulatu an. V. 710. quos sequuntur qui Augustum imperasse aiunt an. 56.

2. *Etiam.*] Idem valet ac *rursus, iterum.*

3. *Magni avunculi.*] Optime hic. Cæsar enim Augusti Magnus avunculus fuit; Id est, avunculi avunculus. Quare male qui Epitomen scripsit, *Majoris avunculi.* Vide quæ ibi dicta sunt.

4. *Ob victoriam patriam.*] Omnino legendum ut monuit doctissimus Schottus, *ob victoriam partium,* hoc est, Bruti, Cassii, Antonii, ann. 4. post devictum Antonium, Augusti nomen accepit.

5. *Atque annonæ curandæ.*] Augustus sexto consulatu milites donis, populum annona, reliquos vel pecunia vel otii dulcedine pellexit. Tacit. Annal. 1. cap. 1. ubi *militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.*

6. *Annis quatuor circ. & q. a.*] Post victum Antonium scilicet. Nam tunc natus erat ann. 76.

7. *Nolæ.*] In Picentinis non longe a Neapoli.

8. *Rhætis.*] In Alpibus.

9. *Nisi Germaniæ.*] Id est, *præterquam Germaniæ.* Pacata externarum Gentium ferocitate, præter ferocitatem Germaniæ.

10. *Janum clauserit.*] Vide supra vir. Illust. in Augusto.

11. *Civiles, lepidique.*] Civilis & civilitas non est id quod Gallice Sonat. Princeps civilis est, qui non Tyrannus, non ferox, non impotens est. Contra *incivilis* ille dicitur qui cives & populos suos pro belluis habet. *Civilitatis* Augusti aliquot exempla persequitur Sueton. cap. 56.

[1] flagrante haud modice luxuria, [2] ludorumque cupidine atque [3] ad somnum intemperantia. Doctorum, qui abunde erant, [4] necessariorumque percultor, cum [5] eloquentiæ studio, ac [6] religionibus mire [7] retineretur. PATER patriæ, ob clementiam ac [8] tribunicia potesta-
5. te perpetuo habitus: hincque uti Deo, [9] Romæ provinciisque omnibus [10] per urbes celeberrimas, vivo mortuoque templa, sacerdotes, & [11] collegia sacravere. Felix adeo [12] (absque liberis tamen simulque conjugio) ut [13] Indi, Scythæ, [14] Garamantes, ac Bactri legatos mitterent orando fœderi.

15. Dein CLAUDIUS TIBERIUS NERO in Augusti liberos e [15] privigno redactus [16] arrogatione, ubi [17] quæ metuebantur, satis tuta animadvertit. Imperium complexus est, cujus nomen [18] astu obtinebat: subdolus & occultior, hisque sæpe simulando infensus, quæ maxime

NOTÆ.

1. *Flagrante haud modice luxuria.*] Luxuria proprie de profusis impensis dicitur, & luxuriosus, prodigus, profusus, sumptuosus. Sed hic per luxuriam, libidinem & in voluptate solutionem quomodo sequioris ævi scriptoribus accipitur. Vide Epitom.

2. *Ludorum cupidine.*] Huc pertinere arbitror ista Suetonii cap. 75. *Festos & solennes dies profusissime, nonnunquam jocula-riter tantum, celebrabat.*

3. *Ad somnum intemperantia.*] Modici tamen somni Augustum fuisse patet ex Sueton. cap. 78.

4. *Necessariorumque.*] Necessarii dicuntur, vel cognati, vel affines.

5. *Eloquentiæ studio.*] Sueton. cap. 84. *Eloquentiam studiaque liberalia ab ætate prima & cupide, & laboriosissime exercuit.*

6. *Religionibus.*] De Augusti pietate Sueton. cap. 31.

7. *Retineretur.*] Malim *detineretur*, vel potius teneretur, ut & aliis placuit.

8. *Tribunicia potestate perpetuo habitus.*] Sueton. cap. 27. *Tribuniciam potestatem perpetuam recepit, in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit.* Hac dignitate Augustus sacrosanctus tribunorum instar fiebat.

9. *Romæ.*] In urbe tamen hoc honore abstinuisse dicit Sueton. Sed templi Romæ in palatio Augusto dicati meminit Plin. lib. XII. cap. XIX. *In Palatii templo, quod fecerat Divo Augusto conjux Augusta.* Item lib. XXV. cap. IV.

10. *Per urbes celeberrimas.*] Ut in Asia, Pergami, in Bithynia, Nicomediæ, &c.

11. *Collegia.*] Sacerdotum collegia intelligo.

12. *Absque liberis tamen simulque C.*] Hoc est si excipias liberos & conjugium, in iis enim infelicissimus fuit Augustus. Quare & sæpe istud Homeri usurpabat.

αἴθ᾽ ὄφελον ἄγαμός τ᾽ ἔμεναι ἄγονός τ᾽
ἀπολέσθαι.

Utinam debuissem sine conjuge vivere & sine liberis mori.

13. *Indi, Scythæ.*] Supra in Augusto vir. Illust.

14. *Garamantes.*] Libyæ populi.

15. *Privigno.*] Propter Liviam Drusillam matrem suam quæ Augusto nupsit. Privignus dicitur qui antequam mater secundo nuberet, est progenitus.

16. *Arrogatione.*] Adoptionis duæ sunt species, aut per prætorem, aut per populum. Per prætorem adoptio, per populum arrogatio dicitur. Per populum hoc est per populi rogationem. Vide Comment. Juris. & Gellium lib. 5. cap. XIX.

17. *Quæ metuebantur.*] *Nam & servus Agrippæ Clemens nomine non contemnendam manum in ultionem domini comparat & L. Scribonius Libo. Vir nobilis res novas clam moliebatur, & duplex seditio militum in Illyrico & in Germania exorta est.* Sueton. in Tib. Ner. 25.

18. *Astu obtinebat.*] Vel legendum *abnuebat*, ut & infra in Epitom. verbo *abnuere* auctor usus est. Vel *cujus nomine astu*

cuperet, & inſidioſe deditus, quæ odio erant: [1] ingenio ad repentina longe acriore: [2] bonis initiis idem pernicioſus, quæſitiſſimis in omnem fere ætatem ſexumque libidinibus; atque [3] atrocius puniens inſontes, ſuos pariter externoſque. [4] Adhuc dum urbes & conventus [adhuc] exſecratur; [5] Capreas inſulam quæſierat [6] flagitiis obtentui: Quare [7] ſolutis militiæ artibus direpta pleraque juris Romani: nihilque præter Cappadocas, idque [8] inter exedra, in provincia ſubactum, [9] remoto rege Archelao, compreſſaque Gætulorum latrocinia, quæ de [10] Farnace duce paſſim proruperant. [11] Prætorias quæ [12] diſperſæ proximis [13] municipiis, ſeu Romæ, quæque per dumos habebantur, [14] in caſtra apud urbem redegit; qua tenebantur [15] præfecturam appellans, vel

NOTÆ.

abſtinebat, ut optime Gruter. Magis placet *abnuebat*, vide Sueton. cap. 24.

1. *Ingenio ad repentina longe acriore.*] Explicat infra Epitome. *Repentinis reſponſionibus aut conſiliis melior quam meditatis.* Ut Sueton. 70. *Affectatione & moroſitate nimia obſcurabat ſtylum ut aliquanto ex tempore quam a cura præſtantior haberetur.*

2. *Bonis initiis idem pernicioſus.*] Legendum putavit doctiſſimus Gruterus, *bonis initiis, ſine pernicioſus.* Ut velit egregium vita famaque Imperii principio; ſed poſtremo in ſcelera atque dedecora prorupiſſe. Sed nil mutandum; neque Victoris ea mens eſt. Dicit bonis initiis pernicioſum fuiſſe Tib. quod civilem admodum inter initia, at paulo minus quam privatum agendo, ſic perfidioſe populum Rom. ſibi conciliarit.

3. *Atrocius puniens inſontes.*] Ejus crudelitatis exempla pete ex Sueton. cap. 60. & 61.

4. *Adhuc.*] Victori familiare *adhuc* pro *adhuc* tollendum eſt alterum *adhuc* ſemicirculis incluſum.

5. *Capreas Inſulam.*] In mari Tyrreno e regione Surrenti Campaniæ oppidi.

6. *Flagitiis obtentui.*] Id eſt ut eſſet obtentui flagitiis ſuis, id eſt ut flagitia tegeret. Sic Tacitus loquitur Hiſt. Auguſtæ lib. 11. *Deletæ omnes copiæ forent, ni victorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis obtentui fugientibus.*

7. *Solutis militiæ artibus.*] Huc pertinent verba Suet. cap. 41. *Reipub. quidem curam uſque adeo abjecit ut poſtea non decurias equitum unquam ſupplerit, non Tribunos militum præfectoſque, non provinciarum præſides ullos mutaverit: Hiſpaniam & Syriam per aliquot annos ſine conſularibus legatis habuerit: Armeniam a Parthis occupari, Mœſiam a Dacis Sarmatiſque: Gallias a Germanis vaſtari neglexerit: magno dedecore Imperii nec minori diſcrimine.*

8. *Inter exedra.*] Vir doctiſſimus J. C. Olivarius *inter exordia.* Optime: Cappadociam enim in provinciæ formam redegit Tiberius Nero anno Imperii tertio.

9. *Remoto rege Archelao*] Quem ad ſe per blanditias extractum non remiſerat. Vid. Sueton. 37.

10. *Farnace duce.*] Legendum ex Tac. lib. II. & III. *Tacfarinate duce*, Schottus.

11. *Prætorias.*] Cohortes ſcilicet.

12. *Diſperſæ proximis municipiis.*] Ab Auguſto Sueton. cap. 49. *Neque tamen unquam plures quam tres cohortes in urbe eſſe paſſus eſt: eaſque ſine caſtris, reliquas in hiberna & æſtiva, circa finitima opida dimittere aſſuerat.*

13. *Municipiis.*] Municipia civitates quæ muniis & honoribus populi Romani fruebantur.

14. *In caſtra apud Urbem.*] Sueton. 37. *Romæ caſtra conſtituit, quibus prætorianæ cohortes vagæ ante id tempus, & per hoſpitia diſperſæ continerentur.* Ea caſtra fuere inter portas Viminalem & Tiburtinam.

15. *Præfecturam appellans, vel augens præt.*] Nam cum antea præfecti cohortium dicerentur, poſtea præfecti, vel ad augen-

augens prætorio, [1] nam ceteros paritorum præsidesque Augustus instituerat.

a IGITUR Claudio Tiberio jam [2] insidiis oppresso, cum imperium tres atque viginti, ævi [3] octogesimum, uno minus annos egisset, CAIUS CÆSAR cognomento CALIGULA aventibus cunctis deligitur, majorum [4] gratiæ parentisque. Nam [5] per filiam proavus Augustus: [6] genere materno, Agrippa; [7] Drusus, Germanici pater, [8] e quo is oriebatur, avi erant. [9] Quorum modestia atque immaturo, [10] absque Octaviani interitu, vulgus, simul [11] matris frattumque, quos Tiberius exitio interceperat, permovebatur. Qua causa nitebantur omnes casum tantæ familiæ lenire adolescentuli spe: Tum quia natus in exercitu (unde cognomentum [12] calciamento militari quæsiverat) legionibus carus acceptusque habebatur. Præterea prudentissimus quisque [13] similem fore sui credebat, quod longe secus, QUASI naturæ lege, quæ crebro tam-

INTERPRETATIO.

a *Igitur Claudio Tiberio jam* per *insidias interfecto cum Imperium administrasset* annos *viginti tres & ætatis octogesimum* annum *uno minus egisset*, *Caius Cæsar cognomine Caligula* Imperator *eligitur in gratiam majorum patrisque, cunctis desiderantibus.*

NOTÆ.

dam, præfecti prætorio dici cœpere: erat autem præfectus prætorio qui militibus iis præerat quos Imperatores in sui custodiam legerant, & cingulo una cum gladio ab Imperatore donabatur.

1. *Nam cæteros paritorum præsidesque.*] Per paritores præsidesque eos intelligo quos partim in sui, partim in Urbis custodiam Augustus adlegit. Vide Sueton. 49.

2. *Insidiis.*] Vide quæ in Epitom. Tiber. dicta sunt.

3. *Octogesimum uno minus.*] Imo anno ævi 77. mens. 4. mortuus est Tiberius, vide infra in Epitom.

4. *Gratiæ.*] Id est, in gratiam.

5. *Per filiam proavus Augustus.*] Per filiam Juliam quæ Agrippinam, quæ Caligulam peperit.

6. *Genere materno Agrippa*] M. Agrippa ex Julia Agrippinam Caligulæ matrem suscepit: erat igitur materno genere Caligulæ avus Agrippa.

7. *Drusus, Germanici pater.*] Drusus Germanicus Caligulæ avus paternus; quia ex Antonia minore Octaviæ sororis Augusti filia Germanicum Caligulæ patrem genuit. Quare optime monuit Schottus hic inserendum esse vocem *paterno*, hoc modo: *genere materno Agrippa, paterno Drusus Germanici pater*, &c.

8. *E quo.*] Germanico.

9. *Quorum.*] Drusi, Germanici, &c.

10. *Absque Octaviani.*] Id est, si Octaviani Augusti interitum excipias qui non immaturus fuit, sed ad seram & maturam senectam pervenit.

11. *Matris fratrumque.*] *Matris*, Agrippinæ quam primum in Pandatariam Insulam relegavit Tiber. & post mortuam inedia est criminosissime insectatus. *Fratrumque*, Neronis & Drusi quos indicatos hostes fame necavit. Suet. Tib. 53. & 54.

12. *Calciamento militari.*] Quod Caliga dicitur; Inde *Caligula* quasi parva *Caliga* quod eo Calciamento ad demerendos milites uteretur; nam gregariorum tantum militum calceamentum fuit. Ut ex Tacit. lib. 1. Annal. Vide & Sueton. cap. 9.

13. *Similem fore sui.*) Omnino legendum *suis*, ut optime Schottus. Id est, patri, avo, proavo.

quam ex induſtria malos e bonis; agreſtes e doctioribus, & cæteros hujuſcemodi [1] ſeu contra gignit. Quo demum exemplo ſapientium plures [2] caruiſſe liberis utilius duxere. *a* Cæterum in Caligula haud quaquam vero plurimum aberant, quippe qui diu immania animi ita pudore, ac parendi ſpecie obtexerat, uti merito vulgaretur, [3] neque meliores famulos neque atrociorem dominum illo fuiſſe. Denique nactus poteſtatem, uti [4] talia ingenia * veteris ſolent anni menſibus, [5] egregia ad populum inter partes cum militibus geſſit: delataque conjuratione, quaſi minus credens [6] prædicaret, vix convenire in eum, [7] cujus vita nullius oneri aut incommodo eſſet. Sed repente cæſis primum vario facinore innocentium paucioribus, tanquam belluæ hauſto ſanguine ingenium exercuit: itaque deinceps triennium conſumptum, cum [8] ſenatus atque optimi cujuſque multiplici clade terrarum orbis fœdaretur: quin etiam ſororum ſtupro ac matrimoniis illudens nobilibus: deorum habitu incedebat, cum Jovem ſe [9] ob inceſtum, [10] ex thoro autem Bacchanali

INTERPRETATIO.

a *Cæterum nullomodo multum diſtabant* | *a vero ſuper Caligula.*

NOTÆ.

1. *Seu contra.*] Hoc eſt, e malis, bonos ex agreſtibus doctiores, &c.

2. *Caruiſſe liberis utilius duxere.*] Luculentus ſuper hac re ac lectu digniſſimus locus eſt apud Ælium Spartianum in Severo. *Et reputanti mihi, Diocletiane Auguſte, neminem prope magnorum virorum optimum & utilem filium reliquiſſe ſatis claret. Denique aut ſine liberis viri interierunt, aut tales habuerunt plerique, ut melius fuerit de rebus humanis ſine poſteritate decedere.* Inde eleganter Græci Ἡρώων παῖδες λῶβαι.

3. *Neque meliores famulos.*] Legendum *neque meliorem famulum.* Ex Sueton. cap. x. *Tantique in avum, & qui juxta erant obſequii, ut non immerito ſit dictum nec ſervum meliorem ullum, nec deteriorem Dominum fuiſſe.* Alioqui barbarum eſt *meliores famulos, atrociorem Dominum.*

4. *Talia ingenia veteris ſolent an. m.*] Lege cum P. Pithœo *ingenia deteri ſolent a. m.* Vel cum Grutero, *verti ſolent.* Dicit eos qui regnum ambiunt, primo populares, ac civiles eſſe; ſed mox, perſonam illam exuere fierique ſævos, atroces.

5. *Egregia ad populum inter partes.*] Optime P. Pithœus, *inter patres.* De Caligulæ popularitate, vide Sueton. cap. 15.

6. *Prædicaret.*] Vel ſubintelligendum; *ita ut* vel legendum *prædicavit.*

7. *Cujus vita*] Sueton. cap. 15. *Libellum de ſalute ſua oblatum non recepit, contendens nihil ſibi admiſſum cur cuiquam inviſus eſſet, negavitque ſe delatoribus aures habere.*

8. *Senatus atque optimi cujuſque.*] Sueton. cap. 26.

9. *Ob inceſtum.*] Sororum ſcilicet.

10. *Ex thoro autem Bacchanali.*] Malim *ex choro*, ut infra in Epitom. Et *choros* vocat Sueton. cap. 37. Bacchantium choro ſe ſe Bacchi habitu inſerebat.

Liberum se assereret. [1] *a* Neque secus contractis ad unum legionibus, [2] spe in Germaniam transgrediendi, conchas [3] umbilicosque in ora maris Oceani legi jussit: cum ipse [4] nunc fluxo cultu Venerioque interesset; nunc armatus spolia a se non ex hominibus, sed cælestium capi dictitaret: scilicet quod [5] hujusmodi pisces Græcorum dicto, [6] quis augendi omnia studium est. 7 Nympharum lumina accepisset. His elatus domi-

INTERPRETATIO.

a *Neque minus adunatis legionibus spe transmigrandi in Germaniam in ora maris oceani Conchas & Lapillos legi imperavit, cum ipse modo laxo cultu venereoque adesset, modo armatus diceret non hominum, sed Deorum spolia sumi: Videlicet quod hujusmodi pisces Nympharum oculos* vocari *didicisset Græcorum dicto, quibus omnia augendi cura est.*

NOTÆ.

1. *Neque secus.*] Hoc est, quamvis inter choros ac symphonias discumberet, non secus, &c.

2. *Spe in Germaniam.*] Legebat Schottus, *specie in Britanniam.* Sed omnino in vulgata lectione standum ex Sueton. cap. 45. 46.

3. *Umbilicosque.*] Umbilicos vocat teretes lapillos, calculos littorales quod sint ad instar umbilici: neque enim de illa herba quam *Veneris umbilicos* vocavere, intelligendum est. Sic parvos ac rotundos calculos umbilici figura exuberantes Valerius umbilicos appellat de Scipione & Latio: *Constat namque eos Caietæ ac Laurenti vagas littoribus conchulas & umbilicos lectitasse.*

4. *Nunc fluxo cultu.*) Sueton. 52. *nonnunquam socco muliebri: plerumque vero aurea barba, fulmen tenens, ac fuscinam aut caduceum Deorum insignia, atque etiam veneris cultu conspectus est.*

5. *Hujusmodi pisces.*] Conchæ tamen istæ quæ in littore leguntur, proprie pisces non sunt; sed piscium exuviæ. Sed audi magnum Salmas. exercit. Plin. *hujusmodi pisces* de conchis accipiendum potius videtur. Conchæ tamen proprie non sunt pisces; præsertim quæ in litore leguntur exuviæ sunt, & superficies animalis, non animal ipsum: ridicule itaque pisces pro conchis illis dixisset. puto scripsisse Victorem: *quod hujusmodi calces*, Antiquarius est in multis auctor ille, & *calces* dixit pro calculis, vel minutis lapillis. Festus, *ex quo genere sunt calces, qui per diminutionem dicuntur calculi.* Ea voce usi Plautus & Lucilius aliique: calces sunt ψῆφοι. Imperitus aliquis pisces correxit in illo Victoris loco, quia præcesserat de conchis lectis.

6. *Quis augendi omnia.*] Ideo & mendax Græcia dicta.

7. *Nympharum lumina.*) Umbilicos illos sive calculos litorales oculi specie nitentes, ocellos, vel ocellatos dixere. Scribit Suetonius Augustum solitum ludere *ocellatis nucibusque*, ubi *ocellati* calculi sunt in formam ocelli facti, vel oculi modo lucentes. Græci vero quibus omnia augere mos est, non oculos tantum; sed Nympharum oculos dixere. Suetonius concharum tantum meminit: *Postremo*, inquit, *quasi perpetraturus bellum directa acie in litore Oceani, ac ballistis machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repente ut conchas legerent galeasque & sinus replerent imperavit, spolia Oceani vocans, Capitolio Palatioque debita.* Victor sententiam addidit, sententiamque immutavit: quod enim hujusmodi calces sive calculos Græci *Nympharum Ocellos* & *lumina* etiam vocarunt finxit dixisse Caligulam, non ex hominibus, sed ex cœlestibus, spolia cepisse, quod lapillos ex Oceano reportasset, quos Nympharum oculos Græci appellarent. Solet ille quædam in historia præter veterum sententiam innovare, præcipue in his dictis & jocis. Lapilli igitur iidem sive calculi, qui *umbilici* quibusdam dicti sunt, *ocelli* vel *ocellati*, vel etiam *Nympharum ocelli* ab aliis vinus dici,

nus dici, atque [1] insigne regni capiti nectere tentaverat. Qua caussa auctore [2] Cherea moti, quibus Romana virtus inerat, tanta pernicie rempubl. confosso eo levare, [3] *a* Prælatumque excellens Bruti facinus, ejecto Tarquinio, [4] foret: si per Quirites modo militia exerceretur. Verum ubi cives desidia externos, Barbarosque in exercitum cogere libido incessit; corruptis moribus libertas oppressa, atque habendi auctum studium. Interim dum [5] senatus decreto gentem Cæsarum, etiam muliebri sexu, omnemque affinitatem armati persequuntur, [6] forte * unius ortus Epiri e cohortibus quæ palatium per opportunos locos obsidebant, [7] Tib. Claudium occultantem se reperit deformi latebra: protractoque eo, exclamat apud socios, si sapiant, adesse principem. Et sane quia vecors erat, mitissimus videbatur imprudentibus: quæ res adversum nefa-

INTERPRETATIO.

a *Et præstans Bruti factum fugato Tarquinio electum fuisset, si per Romanos tantum militia administrata fuisset. Ubi ignavia cives subiit, accessit cupiditas extraneos & Barbaros in exercitum legere.*

NOTÆ.

dentur appellati. Nec in his lapidibus figura multum diversa est oculi & umbilici. Uterque enim protuberat in rotundo. Varro in Marcipore: *Altera exorat patrem libram ocellatorum, altera Semodium margaritorum. Ocellati*, non *ocellata* dicendi & subaudiendum calculi. Imo *ocellati* pro *ocelli*, ut *matulata* pro *matula*: *Caucatus* pro *caucus* & similia sexcenta. Quemadmodum porro calculis oculi nomen dederunt, ita & vicissim oculis calculi. Nam & ψῆφον Græci in oculo appellant pupillam. καὶ τὸ μέλαν. Artemidorus: τὸ δὲ ἀμβλυώττειν, ἔνδειαν ἀργυρίου δηλοῖ, ἐπειδὴ καὶ τὰ ὄμματα ψήφους ἔχει. *Cacutire*, inquit, *argenti penuriam significat, quoniam oculi etiam calculos habent.* Plura vide apud Salmas. in exercitat. Plin. Illud tantum addam ridicule fecisse Victorem, qui ex eo quod calculi illi quos collegerat Caligula, Nympharum oculi dicerentur a Græcis, fatuum illud dictum affinxit Imperatori, spolia a se non ex hominibus, sed cœlestium rapi; quasi vero oculi inter spolia numerari umquam possint, non magis mehercule quam capita, sive alia quævis membra hostibus amputata.

1. *Insigne regni.*] Puta diadema, purpuram, sceptrum, &c. Sueton. cap. 22. *Nec multum abfuit quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam converteret.*

2. *Cherea.*] Cassio Cherea cohortis prætoriæ Tribuno. Vid. Sueton. 56.

3. *Prælatumque.*] Imitati fuissent præstans Bruti facinus cum Tarquinium ejecit, hoc est populum Romanum omnino in libertatem asseruissent, nec cuiquam Imperium detulissent, Brutum secuti qui ejecto Tarquinio, pop. Rom. libertatem reddidit Sueton. cap. ult. *Neque conjurati cuiquam Imperium destinaverunt.*

4. *Foret.*) Id est, *fuisset*. Et infra *exerceretur, exercita fuisset.*

5. *Senatus decreto.*] De senatus consensu Sueton. cap. ult. *Et senatus in asserenda libertate adeo consensit, ut Coss. primo non in Curiam quia Julia vocabatur, sed in Capitolium convocarent.*

6. *Forte unius ortus.*] Legendum *forte unius ortus Epiri*, ut infra in Severo, *ortus Media*, & *orto Syria* Alexandro. Quid si Fortunius nomen illi proprium quem gregarium militem, non centurionem vocat Suetonius & usurpat τὸ *forte* Claudio. cap. x. Schott.

7. *Tib. Claudium occultantem.*] Vide Sueton. in Claudio cap. x. *Prorepsit ad Solarium proximum, interque prætenta foribus vela se abdidit.* Quare non video cur eam

fariam [1] patrui Neronis mentem auxilio, neque apud [2] fratris filium Caligulam invidiæ fuit: quin etiam militares plebisque animos conciliaverat, dum flagrante [3] suorum dominatione, [4] ipse contemptui miserabilior haberetur. *a* Talia plerisque memorantibus, repente eum, nullo retractante, quæ aderant turbæ circumsistunt, simulque affluebant reliqui militum, & vulgi magna vis: quod ubi Patres accepere, [5] mittunt ocyus ausum comprimere. Sed postquam [6] variis, tetrisque seditionibus civitas cunctique ordines lacerabantur, [7] tanquam ex imperio omnes dedere se. Ita Romæ regia potestas firmata, proditumque, apertius MORTALIUM conatus [8] vacuos a Fortuna [9] cassosque esse.

Igitur CLAUDIUS, quamquam [10] ventri fœde obediens, vecors juxta atque immemor, [11] pavidusque animi & ignavior esset; pleraque per formidinem tamen egregie consultabat, nobilitatis præcipue consiliis, quæ metu colebatur: quippe STOLIDORUM ingenia proinde agunt, uti monitores sunt. Denique bonis auctoribus compressa per eum vitia, ac per Galliam [12] Druidarum famosæ superstitiones: [13] lata jura quam commodissima: [14] curatum militiæ officium: retenti fines, seu

INTERPRETATIO.

a *Hæc multis commemorantibus continuo copiæ quæ intererant, circumstant eum, nullo renuente.*

NOTÆ.

deformem latebram vocet Victor.

1. *Patrui Neronis.*] Patrui, quia Nero frater fuit Drusi qui pater fuit Claudii.

2. *Fratris.*] Germanici.

3. *Suorum.*] Neronis, Caligulæ.

4. *Ipse contemptui miserabilior haberetur.*] Junge *haberetur contemptui.*

5. *Mittunt ocyus ausum comprimere.*] Id est, *ut ausum comprimant.* Miserunt Tribunum pleb. qui eum in Curiam vocaret. Suet. cap. x.

6. *Variis tetrisque seditionibus.*] *Verum postero die senatu segniore in exequendis conatibus, per tædium ac dissentionem diversa consentiunt,* &c. Suet. cap. x.

7. *Tanquam ex Imperio.*) Id est, tanquam aliquo imperante.

8. *Vacuos a fortuna.*] Pro fortuna vacuos, fortuna destitutos. Male qui aliter.

9. *Cassosque.*] Optime viris doctissim. annotatum illud *que* valere *etiam* hoc modo, mortalium conatus fortuna destitutos irritos etiam esse. Allusit autem Victor ad mimum *P. Syri. Fortuna unde aliquid fregit Cassum.* ut optime annotatum doctiss. Petro Pithœo.

10. *Ventri fœde ob.*] Cibi vinique quocumque & tempore & loco appetentissimus. Suet. cap. 33.

11. *Atque immemor.*] Inter cætera in eo mirati sunt omnes, & oblivionem & inconsiderantiam. Sueton. 39.

12. *Pavidusque animi.*] *Sed nihil æque quam timidus ac diffidens fuit.* Sueton. 35. *Animi* autem subintellecta præpositione *Ex* quæ Genitivum regit, ut æger animi, *æger rerum temere motarum.* Florus, vel potius subintellecta mente: æger mente animi. Vide, Sanctium.

12. *Druidarum famosæ superstitiones.*] Repete *compressæ*, Sueton. 25. *Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis & tantum civibus sub Augusto interdicta penitus abolevit.* Galli autem sacerdotes suos Druidas vocabant.

13. *Lata jura quamcommodissima.*] Vide Suet. cap. 22. & sequent.

14. *Curatum militiæ officium.*] Huc re-

dati imperio Romano, Meſopotamia per Orientem: Rhenus, Danubiuſque ad Septentrionem, & a Meridie [1] Mauri acceſſere provinciis, [2] demptis regibus poſt Jubam: cæſaque [3] Muſalamiorum manus, ſimul, [4] ultima Occaſus, Britanniæ partes contuſæ, quam ſolam adiit, [5] Oſtia profectus mari: nam cætera duces curavere. Adhuc annonæ egeſtas compoſita, quam Caligula induxerat, dum [6] adactis toto orbe navigiis, [7] pervium mare theatris curribuſque damno publico efficere contendit. Neque ſecus [8] cenſu novato, cum ſenatu motis pluribus, [9] laſcivum adoleſcentem, quem ſibi probatum parens aſſeruerat, retinuiſſet, cenſorem & liberis patrem debere eſſe, recte adjecerat. Aſt ubi [10] Meſſalinæ conjugis, ſimulque libertorum delinimentis, quibus ſemet dediderat, in pravum abſtractus, non illa modo tyrannorum admiſſa, verum quæ poſtremum genus mulierum, atque ſervile quibat facere viro amenti dominoque. Namque uxor primo paſſimque, quaſi jure, adulteris utebatur: eoque extincti cum ſuis plerique, ingenio, ſeu metu abſtinentes; dum [11] pervagatis mulierum artibus peti ſe a petitis criminatur. Dehinc atrocius accenſa, nobiliores quaſque nuptas, & virgines, ſcortorum modo ſecum proſtituerat: coactique mares uti adeſſent: quod ſi qui ta-

NOTÆ.

ſer Sueton. cap. 25. *Equeſtres militias ita ordinavit, ut poſt cohortem, alam: poſt alam tribunatum legionis daret, ſtipendiaque inſtituit, & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur* ſuper numerum, *quo abſentes & titulo tenus fungerentur*

1. *Mauri acceſſere.*] Sub Claudio in Mauritania Romanos bellum geſſiſſe teſtatur Plin. Ædemone liberto Ptolemæi mortem, qui Caligulæ juſſu Romæ percuſſus fuerat, ulciſcente.

2. *Demptis regibus poſt Jubam.*] Reges Mauritaniæ poſt Jubam, fuere Juba II. & ejus filius Ptolemæus; ſed falſum eſt Mauritaniam demptis regibus a Claudio in Provinciæ formam redactam. Illud enim jam Caligula fecerat, occiſo Ptolemæo, eamque ſi bene memini, *Tingitanæ* & *Cæſarienſis* nominibus diſtinxerat.

3. *Muſalamiorum.*] Muſalamii, ſi vera lectio, Africæ propriæ populi. Qui & Miſulami, vel Miſulani dicti.

4. *Ultima Occaſus.*] Appoſitio. *Ultima occaſus Britanniæ partes contuſæ* per Britanniæ partes, quæ occaſus ultima ſunt, Iverniam, Scotiam & adjacentes Inſulas intelligit.

5. *Oſtia.*] Ab oſtia. Sueton. 17. *Huc cum ab Oſtia navigaret*, &c.

6. *Adactis toto orbe navigiis.*] Vide Sueton. in Caligula cap. 19. & infra in Epitom. Claudium. de hac egeſtate Seneca: *Septem aut octo certe dierum cibaria ſupererant, dum ille pontes navibus jungit, & viribus Imperii ludit, aderat ultimum malorum obſeſſis quoque, alimentorum egeſtas. Exitio pene ac fame conſtitit, &, quæ famem ſequitur, rerum omnium ruina, furioſi, & externi, & infeliciter ſuperbi regis imitatio.*

7. *Pervium mare.*) Sinum Bajanum.

8. *Cenſu novato.*] Euſeb. in Chronico num. M. M. LXI. ex interpreratione Hieronimi: deſcriptione Romæ facta ſub Claudio inventa ſunt civium Romanorum LXVIII. centena, XLIV. millia. Idem Tacit. XI. annal. ſed Euſebii Græca habent, ut optime notavit Scaliger XCVII. millia amplius: quod diſcrimen haud exigui momenti eſt.

9. *Laſcivum adoleſcentem.*] Sueton. cap. 16. *Recognitione equitum Juvenem probri plenum, ſed quem pater probatiſſimum ſibi affirmabat, ſine ignominia dimiſit, habere dicens cenſorem ſuum.*

10. *Meſſallinæ.*] Valeriam Meſſallinam Barbati Meſſallæ filiam vocat Sueton.

11. *Pervagatis.*] Et in ſacris, & in pro-

lia horruerat, afficto crimine, in ipſum omnemque familiam ſæviebatur. Namque Claudium, uti ſupra docuimus, natura performidoloſum, injecto metu ſui agitabant, maxime conjurationis: quo commento liberti etiam, quos vellent, perditum ibant. qui primo [1] ſceleribus collubentes, ubi pares patronæ facti ſunt, eam quoque [2] ignaro, quaſi jubente tamen, domino, per ſatellites interfecere. Et ſane in id progreſſa mulier erat, uti, animi ac pellicum gratia Oſtiam profecto, Romæ nuptias [3] cum altero frequentaret, & hinc notior, dum mirum videtur apud Imperatorem virum, [4] quam Imperatori nuptam eſſe. Ita liberti poteſtatem nacti ſummam, ſtupris, exſilio, cæde, proſcriptionibus, omnia fœdabant, eoque herilem ſtultitiam perpulere, uti ſenex [5] fratris filiam in nuptias concupiſceret. Quæ quamvis ſuperiore abſurdior haberetur, idcircoque [6] paria extimeſceret, [7] veneno conjugem interemit. Hujus [8] anno ſexto, cum [9] quatuordecim regnarit, octingenteſimus urbis mire celebratus: viſuſque apud Ægyptum Phœnix, [10] quam volucrem ferunt anno quinguageſimo ex Arabis memoratos locos advolare: atque in Ægeo mari repente [11] inſula ingens emerſit, nocte qua [12] defectus Lunæ acciderat. [13] Tetrum funus, uti quondam in Priſco [14] Tarquinio, [15] diu

NOTÆ.

ſanis litteris, teſtes Joſephus, Bellerophon, Hippolitus, &c.

1. *Sceleribus collubentes.*] Jo. Olivarius conjiciebat *conniventes*. Sed melius *collubentes* ut Schottus.

2. *Ignaro quaſi jubente tamen, domino.*] Tacit. in fine lib. XI. annal.

3. *Cum altero.*] C. Silio. Vid. Tacit. lib. XI. annal.

4. *Quam.*] Subintelligitur potius.

5. *Fratris filiam.*] Agrippinam Germanici fratris ſui filiam. Sueton. Tacit.

6. *Paria.*] Eadem quæ Meſſalinæ evenerant.

7. *Veneno.*] Sueton. 44. Tacit. lib. XII. in fine.

8. *Anno ſexto.*] Imperii ſcilicet. Sed falſum eſt, anno ſexto hujus Imperii octogeſimum Urbis annum celebratum fuiſſe, cum Claudius Imperium ſuſceperit ann. V. 793.

9. *Quatuordecim regnarit.*] Regnavit ann. 13. menſ. 8. dies 20.

10. *Quam volucrem ferunt.*] Lege, *quam volucrem ferunt anno quingenteſimo ex Arabiæ memoratis locis advolare.* Ut *memoratis locis* valeat *locis celebratis, fabuloſis.* Vel *ex Arabia memoratos locos*, ut per *memoratos locos* Ægyptum intelligat de qua linea ſuperiori. Sed non ita placet. de Phœnice autem audi Solin. cap. 36. *Apud eoſdem* (Arabas) *naſcitur, avis Phœnix, aquilæ magnitudine, capite honorato, in conum plumis extantibus, criſtatis faucibus, circa collum fulgore aureo, poſtera parte purpureus, abſque cauda, in qua roſeis pennis ceruleus inſcribitur nitor. Probatum eſt quadraginta & quingentis eum durare annis. Rogos ſuos ſtruit Cinnamis quos prope Panchaiam concinnat, in ſolis Urbem ſtrue altaribus ſuperpoſita* Et paulo poſt; *Quinctio itaque Plautio & Sexto Papinio Coſſ. Ægyptum Phœnix involavit captuſque anno octingenteſimo Urbis conditæ, juſſu Claudii principis in comitio publicatus eſt.* Vide Tacit. annal. lib. VI. in medio.

11. *Inſula ingens emerſit.*] Inſula triginta ſtadiorum repente emerſit nocte inter Theram & Theramenem die ult. Decemb. ann. V. C. 798.

12. *Defectus lunæ.*] Qui accidit nocte quæ ſequuta eſt ultimum diem Decembris. Unde Dio Inſulæ ortum ad ſequentem annum refert.

13. *Tetrum funus.*] Lege ut optime Schottus, *Ceterum funus.*

14. *Priſco Tarquinio.*] Vide ſupra vir. Illuſt. in Servio Tullio.

15. *Diu occultatum.*] Sueton. cap. 45.

occultatum: dum arte mulieris corrupti custodes, ægrum simulant, atque ab eo mandatam interim privigno, quem paullo ante in liberos adsciverat, curam reipublicæ.

Eo modo [2] L. DOMITIUS [3] (nam id certe nomen Neroni patre Domitio, erat) Imperator factus est. Qui cum [4] longe adolescens [5] dominatum parem annis [6] vitrico gessisset, [7] quinquennium tamen tantus fuit, [8] augenda urbe maxime, uti merito Trajanus sæpius testaretur, PROCUL differre cunctos principes Neronis quinquennio: [9] quo etiam [10] Pontum in jus provinciæ, Polemonis permissu, redegit: cujus gratia Polemoniacus Pontus appellatur: itemque [11] Cottias Alpes, Cottio rege mortuo. Quare satis compertum NEQUE ævum impedimento virtuti esse: eam facile mutari, corrupto per licentiam ingenio: [12] omissamque adolescentiæ quasi legem perniciosius repeti. Namque eo dedecore reliquum vitæ egit, uti pigeat, pudeatque memorare hujuscemodi quemquam, nedum rectorem gentium, fuisse. Qui dum [13] psallere per cœtus, [14] Græcorum invento, in certamen coronæ cœpisset, eo progressus est, uti neque suæ, neque aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus nubentium virginum specie, [15] palam senatu, dote data, cunctis festa more celebrantibus, [16] in manum conveniret [17] lecto

NOTÆ.

Mors ejus celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur.

1. *Privigno.*] Neroni, conjugis suæ Agrippinæ ex Domitio Ahenobarbo, filio.

2. *L. Domitius.*] Lucius Domitius Ahenobarbus a Patre Domitio Ahenobarbo, avus Lucius Domitius vocabatur neque Domitia gens agnovit alia prænomina quam Lucii & Cnæi.

3. *Nam id certe.*] Hæc ex ora libri male in contextum irrepsisse putat Schottus.

4. *Longe adolescens*] Id est, *admodum adolescens.* Natus erat annos septemdecim, cum Imperium suscepit.

5. *Dominatum parem an. Vitrico.*] Nero dominatum fere parem Vitrico gessit, imperavit enim an. 13. mens. 7. dies 28. Claudius vero an. 13. mens. 8. dies 20.

6. *Vitrico.*] Claudio.

7. *Quinquennium.*] Per quinquennium.

8. *Augenda Urbe.*] Nam *formam ædificiorum urbis novam excogitavit: Et ut ante Insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur: easque sumptu suo extruxit. Destinarat etiam ostia tenus mœnia promovere, atque inde fossa mare veteri urbi inducere.* Sueton. Neron. cap. 16.

9. *Quo.*] Quinquennium scilicet.

10. *Pontum in jus Provinciæ.*] Sueton. cap. 18. *Ponti modo regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio, in provinciæ formam redegit.* Erat hic Polemon Polemonis illius filius qui Zenonis Oratoris Laodicensis filius fuit.

11. *Cottias Alpes.*) Quæ sunt supra Alpes Maritimas.

12. *Omissamque adolescentiæ quasi legem.*] Licentiam, petulantiam quasi legem adolescentiæ vocat, quia ea in omnes fere adolescentes cadit.

13. *Psallere per cœtus.*] Vide Sueton. cap. 20. & 21.

14. *Græcorum invento.*] A Græcis enim musici Agones instituti.

15. *Palam senatu.*] Id est coram senatu.

16. *In manum conveniret.*] In manum vel in matrimonium convenire proprie dicitur mulier quæ nubit. Quare hic optime autor de Nerone usurpavit.

17. *Lecto.*] Electo. Hunc Doryphorum vocat Sueton. cap. 23. Pythagoram Tacit. annal. 15.

ex omnibus prodigiosis. Quod sane in eo. [1] [narrantur scelera Neronis] levius æstimandum. Quippe [2] noxiorum vinctis modo, pelle tectus feræ, utrique sexui genitalia vultu contrectabat; [3] * exactor parium majore flagitio. Atque inter hæc matrem etiam contaminavisse plures habent; [4] dum ea quoque dominandi ardore, scelere quolibet subjici filium cupit. Id ego, quanquam scriptoribus diversa firmantibus, verum puto: namque UBI mentem invaserint vitia, [5] nequaquam verecundiæ externis societate humanius * datur peccandi consuetudo, nova, & eo dulciora, affectans, ad extremum in suos agens: quod [6] his proditum magis, dum quasi quodam progressu, illa [7] per alteros ad [8] patrui nuptias, atque [9] alienorum cruciatibus, mariti exitium: [10] hic paulatim [11] ad sacerdotem Vestæ, [12] deinde in se, postremo [13] uterque in sui scelus processerunt: neque blandimentis talibus tamen coalescere potuere, sed eo [14] præceps dati, dum insidiantur invicem, mater [15] perversa interiit. Igitur cum omne jus, fasque parricidio trivisset, ac magis, magisque in optimos sæviretur, conjuravere [16] plures, varia sane tempestate, ad liberandam remp. Quis proditis, cæsisque immanior, [17] urbem incendio, plebem feris vulgo emissis, senatum [18] pari morte tollere decreverat, nova sede regno quæsita, maximeque incitante legato Parthorum, qui forte inter epulas, aulicis, uti mos est, canentibus, cum sibi cytharistam

NOTÆ.

1. *Narrantur scelera Neronis.*) Hæc certe hinc ejicienda. Quippe quæ studiosus aliquis ad oram sui codicis adscripserat.

2. *Noxiorum vinctis modo.*) Transposita, pro *noxiorum modo vinctis*. posset etiam sic *noxiorum vinctis, pelle tectus modo feræ.* Vide Sueton. cap. 29.

3. *Exactor parium majore flagitio.*] Paria de gladiatoribus proprie dicuntur. Sed quomodo paria exigebat Nero majore flagitio? Aliquid latet. Divinabunt alii.

4. *Dum ea quoque dominandi ardore.*) Vide Tacit. annal. XIV. in principio.

5. *Nequaquam verecundiæ externis.*] Locus corruptissimus. Et dum meliora afferantur placet Olivarii conjectura. Qui legit *Ubi mentem invaserint vitia nequam, verecundiæ externa societate immanius datur peccandi consuetudo, nova & eo dulciora, affectans, ad extremum*, &c. Ait cum mens improba vitiis dedita est, si externorum verecundia accedat, fit consuetudo immanius peccandi, consuetudo nova adeoque dulciora, affectans & postremo contra eos ipsos quos invasit, convertens. Quod a Nerone & Agrippina proditum magis & confirmatum, &c. nil aliud video.

6. *His.*] Nerone & Agrippina.

7. *Per alteros.*] Per Pallantem Tacit. annal. initio lib. 13.

8. *Patrui.*] Claudii.

9. *Alienorum cruciatibus, mariti exitium.*] Lege *alienorum cruciatibus ad mariti exitium*. Agrippina per cruciatus alienorum, Lolliæ, Lepidæ, Statilii Tauri, ad mariti sui exitium processit.

10. *Hic.*] Nero.

11. *Ad sacerdotem Vestæ.*) Rubriam nomine, vide Sueton. 28.

12. *Deinde in se.*] Cum scilicet Doryphoro denupsit.

13. *Uterque in sui scelus.*] Cum mater & filius incestantur.

14. *Præceps dati.*] Pro in præceps. Sic alibi loquitur.

15. *Perversa.*] Eversa, ejecta.

16. *Plures.*] Piso Romæ, Vinicius Beneventi. Sueton. 36.

17. *Urbem incendio.*] Vide Sueton. 38.

18. *Pari morte.*] Una & eadem morte, veneno scilicet. Vide Sueton. 34.

poposcisset; responso dato, liberum esse; adjecerat, sumeret ipse quem vellet e suis, ostentans qui convivio aderant: quod LIBER sub imperio nullus haberetur. Ac ni Galba, qui [1] Hispaniæ præsidebat, [2] cognito mandatum sui exitium, quanquam senecta, ætate, imperio correpto subvenisset; tantum facinus haud dubie patraretur. Verum ejus adventu desertus undique, nisi ab spadone, quem quondam exsectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu transegit: cum implorans percussorem, diu ne ad mortem quidem meruisset cujusquam officium.

Hic finis Cæsarum genti fuit: quem fore prodigiorum multa denunciavere, præcipueque [3] eorum prædiis arescens lauri nemus dicatum triumphantibus, atque interitus [4] gallinarum, quæ adeo multæ, albæque, aptiores erant religionibus, [5] ut iis Romæ habeatur hodie locus.

At [6] GALBA, haud secus nobilis [7] e gente clarissima Sulpiciorum, ubi Romam ingressus est, quasi luxuriæ aut etiam crudelitati auxilio ventitasset; [8] rapere, trahere, vexare, ac fœdum in modum vastare cuncta, & polluere. Quis rebus instabilior (dum GRAVIUS offendunt quos mollius consulturos spes erat) simul quia opes militum nimis pecuniæ cupidus attenuaverat, Othone authore, interficitur: qui prælatum adoptione ejus [9] Pisonem impatientius dolens, accensas cohortes armatasque in forum deduxerat, quo cum [10] lorica tectus Galba tumultum leniturus contenderet, [11] ad lacum Curtium cæsus est [12] mense Imperii ac die septimo.

Igitur SALVIUS OTHO, Neroni quoque quondam [2] criminose familiaris, [3] haud multo fine adolescentiæ grandior, potentiam invadit:

NOTÆ.

1. *Hispaniæ præsidebat.*] Hispaniæ proconsul erat.

2. *Cognito.*] Id est cum cognovisset, sic supra in origine gent. Rom. *Traditur autem, non proviso quod propinquus flumini esset, ripa depulsus*, &c.

3. *Eorum prædiis arescens lauri nemus.*] Vide Sueton. cap. 1. Galbæ.

4. *Gallinarum.*] Gallina alba Liviæ Veientanum suum revisenti ramulum lauri in gremium demiserat, nutriri alitem placuit, & tanta pullorum soboles provenit, ut hodie quoque ea villa ad Gallinas vocetur. Sueton. Plin. lib. xv. cap. ult. Villam istam Tiberi impositam juxta nonum ab urbe lapidem via Flaminia describit.

5. *Ut iis.*] Adeo multæ albæque ut iis, &c. quæ in medio sunt parenthesi includenda *iis* autem, pro *de iis*: de earum nomine vide notam superiorem.

6. *Galba.*] De hoc nomine vide Sueton. cap. 3. Imperium suscepit an. V. 820. in fine.

7. *E gente clarissima Sulpiciorum.*) De qua vide Sueton. cap. 3.

8. *Rapere, trahere.*) Sub. cæpit. de crudelitate & avaritia Galbæ. Vide Suet. cap. 12.

9. *Pisonem.*] Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiumque juvenem. Vide Sueton. cap. 17.

10. *Lorica.*] Lorica lintea Sueton. 19.

11. *Ad lacum Curtium.*) In foro sic dictum a Curtio quodam, qui se in eum cum equo præcipitem misit.

12. *Mense Imperii ac die septimo.*) Tertio & septuagesimo ætatis anno Imperii, mense septimo. Sueton. cap. ult.

14. *Salvius Otho.*] Imperium suscepit ann. Urb. 821.

14. *Criminose familiaris.*] Vide Sueton. cap. 2. Othon.

15. *Haud multo fine adol.*] Finis adolescentiæ annus est tricesimus sextus. Nam pueritiæ an. 18. totidemque adolescentiæ tribuuntur. Et adolescentiæ finem non mul-

qui dies fere [1] quinque & octoginta præcognitis moribus potitus, postquam a Vitellio, qui e Gallia descenderat, [2] Veronensi prœlio pulsus est; [3] mortem sibi conscivit.

Ita ad [4] AULUM VITELLIUM potestas delata, quæ progressu funestior [5] talibus initiis [6] foret, si Vespasianus aliquandiu Judæorum bello, [7] quod Neronis jussu susceperat, impensius attineretur. [8] Is ubi gesta per Galbam, ipsumque oppressum accepit, simul quoniam [9] legati Mœsiæ, [10] Pannonicique exercitus hortantium venerant, Imperium capit: namque [11] milites prædicti, postquam [12] Othonem prætoriis, [13] Vitellium Germanicianis legionibus [14] factum comperere, æmuli, ut inter se solent, ne dissimiles viderentur, Vespasianum [15] perpulere, in quem jam [16] Syriacæ cohortes ob egregia vitæ consenserant. Quippe Vespasianus [17] nova senator familia, [18] Reatinis majoribus, industria rebusque pacis ac militiæ longe nobilis habebatur. [19] Hujus legatorum in Italiam transgressu, fusisque, [20] apud Cremonam suis, Vitellius ab Sa-

N o t æ.

tum prætergressus erat Otho, qui anno ætatis trigesimo octavo inchoato sibi mortem conscivit.

1. *Quinque & octoginta*] Quinque & nonaginta Sueton. & Eutrop. Sed valde confusa sunt tempora & initia horum trium Imperatorum, Galbæ, Othonis, Vitellii, quare illis tribus conjunctim annus unus, additis diebus XXII. assignandus est, quia alius alii non successit; sed duo simul eodemque tempore Imperium tenuere.

2. *Veronensi prœlio.*] Apud Bebriacum Sueton. Eutrop. quod oppidum intra Cremonam & Mantuam.

3. *Mortem sibi conscivit.*] Vide Sueton. cap. 10. 11.

4. *Aulum Vitellium.*) An. V. 821.

5. *Talibus initiis.*) Quod fuso civium sanguine Imperium adeptus, vide Suet. cap. 11. & 12.

6. *Foret.*) Pro *fuisset*, & infra *attineretur*, detentus fuisset.

7. *Quod Neronis jussu susceperat.*) Postquam ibi Cestius clade affectus. Joseph. lib. 2. cap. 23. & 24. & initio lib. 3.

8. *Is.*) Vespasianus.

9. *Legati Mœsiæ Pannonicique ex.*) Sueton. cap. 15. *Octavo Imperii mense desciverunt ab eo exercitus Mœsiarum, atque Pannoniæ: Item ex transmarinis, Judaicus & Syriacus, ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba jurarunt.*

10. *Pannonicique exercitus hortantium.*) Legendum *hortatum*, neque aliter commode procedit oratio. Idem Schottus & Gruterus.

11. *Milites prædicti.*) Nempe Mœsiæ & Pannoniæ.

12. *Othonem prætoris.*) Quorum animum erga se fidemque Otho, copiis quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus, pæne internecione amplissimi ordinis expertus est. Sueton. Othon. cap. 8.

13. *Vitellium Germanicianis leg.*) Sueton. Oth. cap. 8. *Sub idem vero tempus Germaniciani exercitus in Vitellii verba juraverant.*

14. *Factum.*) Imperatorem scilicet.

15. *Perpulere.*) Ut Imperium caperet.

16. *Syriacæ cohortes.*) Vide notam ante hanc sextam.

17. *Nova senator familia.*) Nova familia, hoc est quæ nullos honores gesserat, & erat sine ullis majorum Imaginibus. Sueton. cap. 1. Vespas. *Gens Flavia obscura illa quidem, ac sine ullis majorum imaginibus.*

18. *Reatinis majoribus.*) Avus ejus Titus Flavius Petro municeps Reatinus. Vide Sueton. cap. 1. Reate oppidum in Sabinis.

19. *Hujus legatorum.*] Arrii, Antonii, Primi, & Muciani.

20. *Apud Cremonam.*) Cremona supra Padum a Vespasiani militibus incensa

binos,

bino, urbi præfecto, Veſpaſiani fratre, , ſeſtertium millies pepigerat, arbitris militibus Imperio decedere: ſed poſtquam mox circumventum ſe nuncio ratus eſt, quaſi renovato furore [2] ipſum cæteroſque adverſæ partis, cum Capitolio, quod ſaluti remedium ceperant, cremavit. Aſt ubi vera eſſe, ac propinquare hoſtes patefactum eſt: productus [3] e tugurio, quo ſe abdiderat, janitoris injecto laqueo, parricidarum more, [4] ad ſcalas Gemonias, perque eas pertractus, ſimul ictibus, quantum quiſque valuerat, confoſſo corpore in Tiberim dejicitur tyrannidis octavo menſe: annos natus [5] ſeptuaginta & quinque amplius.

Hi omnes, quos paucis attigi, præcipueque Cæſarum gens, adeo litteris culti, atque eloquentia fuere, ut ni cunctis vitiis [6] (abſque Auguſto) nimii forent, tantæ artes profecto texiſſent modica flagitia. [7] Quis rebus *a* quamquam ſatis conſtet præſtare mores, tamen cuique præſertim ſummo rectori, [8] utroque, ſi queat, juxta opus: ſin autem [9] vitæ propoſito in immenſum progrediente, elegantiæ ſatis atque auctoritatis ſumat [10] editionem.

Hoc item ex genere VESPASIANUS, [11] ſanctus omnia, facundiæ haud egens promendis quæ ſenſerat, exſanguem diu, feſſumque terrarum orbem brevi refecit: namque primum ſatellites tyrannidis, niſi qui forte atrocius longe proceſſerant, flectere potius maluit, quam excruciatos delere: prudentiſſime ratus, NEFARIA miniſteria a pluribus metu curari. Dein [12] conjurationum multas ſcelere inulto abſcede-

INTERPRETATIO.

a *Quare quamvis ſatis liqueat mores anteire* eloquentiam, *tamen unicuique, præcipue ſummo Imperatori æque opus eſt utroque, ſi poſſit. Si vero, vitæ conſiliis in infinita diſtractis*, utrumque acquirere non poſſit; *eloquentiæ ſatis, & auctoritatis plurimum adipiſcatur.*

NOTÆ.

cum annos duos & 286. Vide Tacit. hiſtoriarum lib. 3.

1. *Seſtertium millies.*) Hoc valet 2500000. aureos. Eadem ſumma apud Sueton. cap. 15.

2. *Ipſum.*) Sabinum, & reliquos Flavianos. Sueton. Ibid.

3. *E tugurio janitoris.*] Cellulam janitoris vocat Sueton. cap. 16.

4. *Ad ſcalas Gemonias.*] Scalæ Gemoniæ locus non longe a foro in quem damnatorum cadavera uncis trahebantur.

5. *Septuaginta & quinque.*) Inverſus numerus, reponendum *quinquaginta & ſeptem*. Ex Sueton. Eutrop. Tacit.

6. *Abſque Auguſto.*) Id eſt, excepto Auguſto. Si Auguſtum excipias. De hoc loquendi modo ſupra.

7. *Quibus rebus.*) Nota pro *quare*.

8. *Utroque.*) Et moribus & eloquentia.

9. *Vitæ propoſito in immenſ. pr.*) Ait Imperatori, eloquentia opus eſſe, ſin vero vitæ propoſita, hoc eſt, quæ ſibi agenda propoſuit, in immenſum progrediantur, ita ut eloquentiæ & litteris vacare nequeat, ſaltem elegantiæ atque auctoritatis eruditionem, quæ ſibi ſatis ſit, ſumat.

10. *Editionem.*) Melius *eruditionem*.

11. *Sanctus omnia.*) Id eſt, per omnia Græcorum more ἅγιος πάντα, ſub. κατά.

12. *Conjurationum multas.*] Forſan *conjuratorum multos*, ob ea quæ ſequuntur, *ſtultitiæ arguens*. Tamen & recepta lectio ſtare poteſt.

re patiebatur, comiter, uti erat, ſtultitiæ arguens, qui ignorarent QUANTA moles moleſtiaque imperio ineſſent. Simul divinis deditus [1] (quorum vera pleriſque negotiis compererat) [2] ſucceſſores fidebat liberos Titum ac Domitianum fore. Præterea legibus æquiſſimis monendo, quodque vehementius eſt, vitæ ſpecie vitiorum plura aboleverat: [3] infirmius tamen, [4] uti quidam prave putant, adverſum pecuniam: cum ſatis conſtet, ærarii inopia, ac [5] labe Urbium, [6] novas cum neque aliquandiu poſtea habitas, vectigalium penſiones exquiſiviſſe. Namque Romæ Capitolium, quod conflagraſſe [7] ſupra memoravimus, [8] ædes Pacis, [9] Claudii monumenta, Amphitheatri tanta vis, multæque aliæ, [10] ac forum cœpta ac patrata. [11] Adhuc * per omnes terras, * qui jus Romanum eſt, [12] renovatæ urbes cultu egregio, viæque operibus maximis munitæ, & cavari montes [13] per Flaminiam, prono tranſgreſſu. Quæ tot tantaque brevi confecta, intactis cultoribus, prudentiam magis quam avaritiam probavere: ſimul cenſu, [14] more veterum exercito, [15] ſenatu motus probroſior quiſquis, ac lectis undique optimis viris, mille gentes compoſitæ cum ducentas ægerrime reperiſſet, extinctis ſævitia tyrannorum pleriſque: ac bello rex Parthorum Vologeſus in pacem coactus [16] atque in provinciam Syria, cui Palæſtinæ nomen, Judæique anni-

NOTÆ.

1. *Quorum vera.*] Ut de filiis infra quos certo regnaturos videbat.

2. *Succeſſores fidebat liberos.*] Sueton. cap. ult. *Convenit inter omnes, tam certum eum de ſua ſuorumque genitura ſemper fuiſſe, ut poſt aſſiduas in ſe conjurationes auſus ſit affirmare ſenatui, aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminem.*

3. *Infirmius tamen.*] Infirmus infra in Epitom. Si *infirmius* retineas, ſubaudiendum erit, egit, ſe geſſit, vel ſimilia.

4. *Uti quidam prave putant.*] Suetonium notat. qui cap. 16. *Sola eſt, in qua merito culpetur, pecuniæ aviditas.* Et Tacit. qui hiſtor. lib. II. *Prorſus ſi avaritia abeſſet, antiquis ducibus par.* Quanquam Sueton. Eodem loco ait veriſimilius videri eum ad manubias, & rapinas neceſſitate compulſum.

5. *Labe urbium.*] Proprie, *labe*, id eſt, *ruina.*

6. *Novas.*] Ut urinæ Sueton. 23. & fimi equini Tzetzes. Chiliade prima.

7. *Supra.*] In Vitellio.

8. *Ædes pacis.*] Quæ Foro proxima, cujus hodieque viſuntur veſtigia ad lævam, via ſacra ad Mariæ cognomento novæ fanum tendentibus.

9. *Claudii monumenta.*] Templum Claudii in Cœlio monte, cœptum quidem ab Agrippina; ſed a Nerone prope funditus deſtructum. Et aquas Curtiam & Cæruleam quas Claudius in urbem induxerat.

10. *Ac forum.*] De foro a Veſpaſiano extructo amplius quærendum.

11. *Adhuc.*] Hac voce utitur pro *adhac.* jam ſupra.

12. *Renovatæ urbes.*] Sueton. cap. 17. *Plurimas per totum orbem civitates terræ motu aut incendio afflictas, reſtituit in melius.*

13. *Per Flaminiam.*] Viam quæ per Hetruſcos in Umbriam tendit. Sed Paulus Diaconus lib. 9. montes juſſu Veſpaſiani prope Puteolos excavatos dicit.

14. *More veterum.*] Nam cenſus a Servio Tullio rege inſtitutus.

15. *Senatu motus.*] *Submotis indigniſſimis, & honeſtiſſimo quoque Italicorum ac provincialium allecto.* Sueton. cap. 9.

16. *Atque in provinciam Syria, Judæique.*] *Sub hoc Judæa Romano acceſſit Imperio: & Hieroſolyma, quæ fuit Urbs clariſſima Palæſtinæ.* Eutrop.

tente filio Tito quem transgrediens in Italiam [1] reliquerat externæ militiæ: moxque victorem [2] præfectura prætorio extulerat. Unde etiam honos is, ingens a principio, tumidior, atque alter ab Augusto imperio fuit. Verum hac tempestate dum honorum honestas despectatur, mistique [3] bonis indocti, ac prudentibus inertes sunt; fecere nomen plerique potentia vacuum insolens per injurias, subjectum pessimo cuique, & annonæ specie rapax.

Cæterum [4] TITUS, postquam Imperium adeptus est, incredibile [est] quantum quem imitabatur, antejerit: præsertim litteris, clementiaque ac muneribus. Denique dum concessa per priores Principes firmari ab insequentibus [5] mos esset; [6] simul Imperium cepit, talia possidentibus [7] edicto [8] sponte cavit, prospexitque: neque minus sancte facilis in tuendis, qui forte in se conspirassent: adeo ut cum [9] amplissimi ordinis duo, abnuere cogitatum scelus nequirent; patresque censuissent de confessis supplicium sumendum, [10] deductus in spectaculum se utrumque assidere jussit. [11] petitoque ex industria gladiatoris, quorum pugnæ visebantur, gladio, quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri committere: quis perculsis, & constantiam mirantibus: Videtisne, inquit [12] POTESTATES fato dari, [13] frustraque tentari facinus potiundi spe, vel amittendi metu? Ita biennio post, ac menses fere novem, am-

NOTÆ.

1. *Reliquerat externa militia.*] Hoc est, ad externam militiam.

2. *Præfectura prætorio extulerat.*] Sueton. in Tito cap. 6. *Præfecturam quoque prætorii suscepit, nunquam ad id tempus nisi ab equite Rom. administratam.*

Inde Plin. in Præfat. ad Titum. *Triumphalis ac Censorius tu, sexiesque Consul, ac Tribunicia potestatis particeps, & (quod his nobilius fecisti dum illud patri pariter & equestri ordini præstas) præfectus prætorio.*

3. *Bonis indocti.*] Nota *Indoctos* opponi *bonis* quia scilicet homine imperito nunquam quidquam injustius. Terent. Adelph.

4. *Titus.*) Imperium suscepit, an. V. 831. post Ch. N. 79.

5. *Mos esset.*] A Tiberio institutus. Sueton. cap. 8. *Natura autem benevolentissimus cum ex instituto Tiberii omnes dehinc Cæsares beneficia a superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quam si eadem iisdem & ipsi dedissent. Primus præterita omnia uno confirmavit edicto: nec a se peti passus est.*

6. *Simul Imperium.*] Pro *simulac. Imp.* &c. sic sæpe Horat.

7. *Edicto.*] Cujus meminit Dio.

8. *Sponte.*] Ultro, *a se peti non passus est.* Supra Sueton.

9. *Amplissimi ordinis.*] Id est, *Senatorii.* Senatus enim amplissimus ordo vocabatur. *Duos patricii generis.* Suet. cap. 9.

10. *Deductus in spectaculum.*] Omnino legendum *deductos*, & sic in Epitom. hæc aliter narrat Sueton. cap 9.

11. *Petitoque.*] Melius. Sueton. *Oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit.* De more. Solebant enim Editori gladios exhibere, ut videret satisne essent acuti.

12. *Potestates.*] *Principatum.* Sueton.

13. *Frustraque tentari facinus.*] Inde Marcus Antoninus Imperator ad Verum rescribens. *Si Cassio divinitus debetur Imperium, non poterimus interficere, etiamsi velimus: scis enim proavi tui dictum, successorem suum nullus occidit.*

phitheatri [1] perfecto opere, lautuſque [2] veneno interiit [3] anno ævi quadrageſimo: cum ejus pater [4] ſeptuageſimo obiiſſet, Imperator decennii. Hujus ſane mors adeo provinciis luctui fuit, uti, [5] generis humani delicias appellantes, [6] orbatum orbem deflerent.

Igitur [7] DOMITIANUS fratris atque Imperatoris optimi nece, privato ſcelere publicoque amentior, ſimul [8] maculoſæ adoleſcentiæ, [9] prædas, cædem, ſupplicia agere occœpit. Major libidinum flagitio, ac plus quam ſuperbe utens [10] patribus: quippe qui ſe [11] dominum Deumque dici coëgerit: quod confeſtim ab inſequentibus remotum, [12] validius multo poſthac [13] deinceps retulere. Sed Domitianus [14] primo clementiam ſimulans, neque adeo iners domi, belloque tolerantior videbatur: idcircoque [15] Dacis & Cattorum manu devictis, [16] Septembrem Octobremque menſes, Germanici ſuperiorem, e ſuo nomine alterum appellaverat: [17] multaque opera inchoata per patrem, vel fratris ſtudio, atque in primis Capitolium abſolvit. Dehinc atrox cædibus bo-

NOTÆ.

1. *Perfecto opere.*] Id eſt, dedicato. Sueton. 7. *Amphitheatro dedicato, thermiſque juxta celeriter extructis munus edidit, apparatiſſimum largiſſimumque.* Illud Veſpaſianus extruxit, Titus dedicavit.

2. *Veneno interiit.*] Dio ait periiſſe conjectum in arcam ligneam nive oppletam. Plutarch. Balneo extinctum, alii aliter. Sueton. Febre, nulla veneni facta mentione. Et infra in Epitom.

3. *Anno ævi quadrageſimo.*] Altero & quadrageſimo. Sueton. Eutrop. Sed deſunt menſes tres.

4. *Septuageſimo.*] Vide notata in Epitom. Veſpaſ.

5. *Generis humani delicias.*] Sueton. cap. 1. *Titus, cognomine paterno, amor ac deliciæ generis humani.*

6. *Orbatum orbem.*] Plenius in Epitom. *Quaſi perpetuo cuſtode orbatum terrarum orbem deflerent.*

7. *Domitianus.*) An. V. 833.

8. *Maculoſæ adoleſcentiæ.*) Id eſt, famoſæ, Vid. Sueton.

9. *Prædas, cædem, ſupplicia.*] Vide Sueton. cap. 10.

10. *Patribus.*] Quorum nobiliſſimos interfecit. Sueton. 10.

11. *Dominum Deumque.*] *Pari arrogantia cum procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret Epiſtolam, ſic cœpit: Dominus & Deus noſter ſic fieri jubet. Unde inſtitutum poſthac, ut ne ſcripto quidem ac ſermone cujuſquam appellaretur aliter.* Sueton. 13.

12. *Validius multo poſthac deinceps retulere.*] Valerium Diocletianum & Maximinum intelligit; nam ii Dei nomen primi poſt Domitianum recepere. Vide infra numero 39.

13. *Deinceps.*] Gruter. *Deincipes retulere.* Declinatur enim *deinceps deincipis.* Sed recepta lectio ſtabit

14. *Primo clementiam.*) Vide Sueton. 9.

15. *Dacis & Cattorum.*] Sueton. cap. 6. de Dacis alibi. Catti in Germania hodie *Heſſen.*

16. *Septembrem Octobremque.*) Sueton. 13. *Poſt autem duos triumphos, Germanici cognomine aſſumpto, Septembrem menſem & Octobrem ex appellationibus ſuis, Germanicum Domitianumque tranſnominavit, quod altero ſuſcepiſſet Imperium, altero natus eſſet.*

17. *Multaque opera.*) Sueton. 5. *Plurima & ampliſſima opera incendio abſumta reſtituit: in queis & Capitolium quod rurſus arſerat: ſed omnia ſub titulo tantum ſuo, ac ſine ulla priſtini auctoris memoria. Novam autem excitavit ædem in Capitolio cuſtodi Jovi, & forum quod nunc Nerva vocatur. Item Flaviæ templum gentis, & ſtadium & Odeum, & Naumachiam.*

norum, [1] segnisque ridicule remotis procul omnibus, muscarum agmina persequebatur, postquam ad libidinem minus virium erat, cujus fœdum exercitium Græcorum lingua κλινοπάλην vocabat: [2] hincque jocorum pleraque: nam percunctanti cuidam, quisquamne in palatio esset, [3] responsum: Ne musca quidem, nisi forte apud palæstram. Is ergo magis magisque sævitia nimius, eoque suspectior, etiam suis [4] libertorum consilio, uxore non ignara, quæ amorem [5] histrionis viro prætulerat, pœnas luit, quinto & quadragesimo anno vitæ, dominationis circiter [6] quindecimo. At Senatus [7] gladiatoris more funus ferri, [8] radendumque nomen decrevit. Quo moti [9] milites, quibus privatæ commoditates dispendio publico largius procedunt, auctores necis ad supplicium petere, more suo seditiosius, cœperunt. Qui vix ægreque per prudentes cohibiti, tandem in gratiam Optimatum convenere: neque minus per se moliebantur bellum, quod [10] his conversum imperium mœstitiæ erat, ob [11] omissionem [12] prædarum per dona munifica.

Hactenus Romæ, seu per Italiam orti Imperium rexere: hinc advenæ: nescio quoque an, [13] ut in Prisco Tarquinio, longe meliores. At mihi quidem audienti multa legentique plane compertum, URBEM Romam [14] externorum virtute, atque insitivis artibus præcipue crevisse.

NOTÆ.

1. *Segnisque ridicule.*] Frustra Torrent. qui legit *stylisque ridicule.* Ex Sueton. cap. 3. Nam segnis retinendum: respicit enim ad superiora. *Neque adeo iners domi.*

2. *Hincque.*] Quod Muscas persequebatur.

3. *Responsum.*] A Vibio Crispo. Sueton. 3.

4. *Libertorum consilio, uxore.*] *Oppressus est amicorum libertorumque intimorum conspiratione, simul & uxoris.* Sueton. 14.

5. *Histrionis.*] Qui *Paris* vocabatur.

6. *Quintodecimo.*] Additis diebus quinque.

7. *Gladiatoris more funus ferri.*] Id est, ut unco in spoliarium traheretur, ut solebant gladiatorum cadavera. Hæc noster ex Suetonio finxit cap. 23. *Senatus adeo lætatus est ut repleta certatim curia, non temperaret quin mortuum contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret.* Quarum acclamationum exempla pete ex Lampridio in Commodo. *Qui Senatum occidit, in spoliario ponatur, qui Senatum occidit, unco trahatur,* &c. Verum Suet. paulo ante scribit cadaver ejus populari sandapila per Vespillones exportatum, Phyllidem nutricem in suburbano suo Latina via funerasse.

8. *Radendumque nomen*] *Eradendos ubique titulos, abolendumque omnem memoriam.* Sueton.

9. *Milites.*] Qui gravissime tulere occisum eum, parati & ulcisci nisi duces defuissent, quod quidem paulo post fecere, expostulatis ad pœnam pertinacissimæ cædis auctoribus. Sueton

10. *His.*] Militibus. Malim *Iis.*

11. *Omissionem.*] Pro amissionem.

12. *Prædarum per dona munifica.*] Hoc est, prædarum quibus ditabantur per dona munifica vesani principis.

13. *Ut in Prisco Tarquinio.*] Qui advena omnibus ante se principibus melior fuit.

14. *Externorum virtute.*] Sicut sane brevi lætior Reip. status evenit, abstinentia & moderatione insequentium principum. Sueton. in fine.

[1] Quid enim [2] NERVA [3] Cretensi prudentius, magisque moderatum? Qui cum [4] extrema ætate [5] apud Sequanos, quo tyranni [6] defecit metu, Imperium arbitrio legionum cepisset; ubi prospexit, nisi a superioribus robustioribusque corpore, animoque geri non posse, mense sexto ac decimo semet eo abdicavit, dedicato prius foro, quod appellatur [7] Pervium: quo ædes Minervæ eminentior consurgit, & magnificentior. Id cum semper EGREGIUM sit metiri, quantum queas, neque ambitione præceps agi; [8] tum in imperio; cujus adeo cupidi mortales sunt, ut id vel ultima senectus avide petat. Huc accedit quod [9] suffecti virtute quantus consilio esset, magisque patefecit.

Namque [10] ULPIUM TRAJANUM [11] Italica urbe Hispaniæ ortum, [12] amplissimi ordinis tamen atque [13] consulari loco, [14] adrogatum accepit & dedit. [15] Hoc ægre clarior domi, seu militiæ reperietur. Quippe primus, aut solus etiam, vires Romanis trans Istrum propagavit, domitis in provinciam [16] Dacorum pileatis. [17] Sacisque nationibus, [18] Decibalo rege * [19] ac Sardonios: simul [20] ad ortum solis cunctæ gentes, quæ inter Indum & Euphratem amnes inclytos sunt, concussæ bello, atque Imperati obsides [21] Persarum regi, nomine [22] Cosdroë, & inter ea [23] iter conditum per feras gentes, quo facile ab usque Pontico

NOTÆ.

1. *Quid enim.*] Hæc & sequentia tanquam falsa & portentosa rejicit Josep. Scalig. in animad. Euseb. ad an 2113.

2. *Nerva.*] Qui Imperator factus an. V. 848.

3. *Cretensi.*] Scribendum *Narniensi.* Nam opido Narniensi genitus. Narnia autem in ea Umbriæ parte quæ Sabinis contigua.

4. *Extrema ætate.*] Annum agebat sexagesimum, cum Imperium suscepit.

5. *Apud Sequanos.*] Falsum. Romæ Imperator salutatus.

6. *Defecit.*] Declinavit, aufugit.

7. *Pervium.*] Emendabat quidam *Nervium.* Sed nihil mutandum. Nam etsi a Nerva dedicatum *pervium* dici potuerit. Certum est transitorium, ideoque pervium dictum fuisse, quod per id in alia opportune transitus pateret. Fortasse & quia in eo esset templum Jani.

8. *Tum in Imperio.*] Egregium est, scilicet.

9. *Suffecti virtute.*] Virtute ejus quem suffecerat, substituerat.

10. *Ulpium Trajanum.*] An. V. 840.

11. *Italica urbe.*] Italica Urbs in Bætica.

12. *Amplissimi ordinis.*] Id est, Senatorii: de quo supra.

13. *Consulari loco.*] Cujus pater primum Consul fuit. Eutrop.

14. *Adrogatum.*] Id est, *Adoptatum.* De adrogatione, alibi dictum.

15. *Hoc.* In sexto casu.

16. *Dacorum pileatis.*] Qui pileos gestabant. πιλοφόρους vocat Dio.

17. *Sacisque.*] Sacæ Asiæ gens juxta Scythiam.

18. *Decibalo rege.*] Decibalus Daciæ rex fuit.

19. *Ac Sardonios.*] Mihi ignoti sunt Sardonii populi. Legebat Schottus ac *Dardaniis*, quod non placet; nec *Sauromatis* quod ex Eutropio verum esset, ni nimium ab scriptura recederet. Forte an Sacarum reguli cujusdam nomen latet.

20. *Ad ortum solis.*] Vide Eutrop. qui fuse.

21. *Persarum.*] Parum accurate Cosdroëm Persarum regem dicit noster, qui Parthorum rex fuit: Nimirum ad sua tempora respexit, quibus Parthi Persarum nomine complectebantur.

22. *Cosdroë.*] Cosdroës Artabani, Parthorum regis filius. Scribitur autem varie. Sine *d.* *Cosroes* Græcis Κοσρόης cum *d.* Κοσδρόης. Et hic. Cum χ. χοσρόης. Et demto χ. vel κ οσδρόης. *Osdroes* & provincia *Osdroena.*

23. *Iter conditum.*] Trajanus ponticas

mari in Galliam permeatur. Castra suspectioribus atque opportunis locis exstructa; [1] ponsque Danubio impositus: ac deductæ coloniarum pleræque. [2] Adhuc Romæ a Domitiano cæpta fora, atque alia multa, plusquam magnifice coluit, ornavitque: & annonæ perpetuæ mire consultum, reperto firmatoque [3] Pistorum collegio: simul noscendis ocyus, quæ ubique è Rep. gerebantur [4] admota media publici cursus. Quod equidem munus satis utile [5] in pestem orbis Romani vertit posteriorum avaritia, insolentiaque: nisi quod [6] his annis suffectæ vires Illyrico sunt, Præfecto medente Anatolio. BONI, malique in Rep. nihil est, quod in diversum traduci nequeat moribus præsidentium. Æquus, clemens, patientissimus, atque in amicos perfidelis: quippe qui Suræ familiari [8] opus sacraverit, quæ Suranæ sunt: usque in eo innocentiæ fidens, uti præfectum prætorio [9] Saburnum nomine, cum insigne potestatis, uti mos erat, pugionem daret, crebro monuerit: Tibi istum ad munimentum mei committo, si recte agam, sin aliter, in me magis: quod MODERATOREM omnium vel errare minus fas sit. Quin etiam [10] vinolentiam, quo vitio, uti Nerva, [11] angebatur, prudentia molliverat, curari vetans jussa post longiores epulas. His virtutibus acto Imperio

NOTÆ.

paludes lapidibus stravit, & pontes maximos struxit.

1. *Ponsque Danubio.*] Vix biennio ædificatus. Habuit pilas viginti ex lapide quadrato, altitudinis, absque fundamentis, pedum 150. latitudinis, 60. distabantque inter se pedibus 170. junctæ superiori parte fornicibus.

2. *Adhuc.*] Pro *adhac* jam sæpius.

3. *Pistorum.*] Pistores intellige quos vulgo dicimus *Boulangers.*

4. *Admota media cursus publici.*] De institutione publica cursus hic fallitur Victor & Spartianus, qui Adriano tribuit. *Statim,* inquit, *cursum fiscalem instituit, ne magistratus hoc onere gravarentur.* Illum enim multo ante instituerat Augustus, ut celerius cognosci posset quid in quaque provincia gereretur. Vide apud Spart. notata a viris doctiss.

5. *In pestem orbis Rom.*] Cum Angariæ & Veredi possessionibus, & patrimoniis indicerentur, certum est eo onere multas civitates & provincias fuisse vexatas. Hinc illæ tot leges, tot insequentium principum constitutiones ad sublevandum publicum cursum promulgatæ. Quas vide lib. XII. Cod.

6. *His annis.*] Scilicet ante Constantii decimum, Julium consulatum. Quo tempore florebat Victor.

7. *Præfecto Anatolio.*] Ammian. Marcellin. lib. XIX. *Quodque Anatolio regente tunc per Illyricum præfecturam, necessaria cuncta, vel ante tempus coacta sine ullius dispendio affluebant,* &c. Meminit & lib. XXI.

8. *Opus sacraverit.*] Thermas, quarum ruinæ in Aventino hodie visuntur in vineto quodam prope templum S. Priscæ.

9. *Saburum nomine.*] Hæc a glossa esse suspicantur viri docti, quod quæ hic a Victore dicuntur ea ad Licinium Suram de quo supra, pertineant. Ego vero dubito. Hic enim de præfecto forsan loquitur Victor, anno primo Imperii Trajanus ensem tradidit, quamvis Saburusne vocatus fuerit, satis non liquet. At Suranum illum anno tantum quinto Imperii præfectum prætorio Trajanus fecit.

10. *Vinolentiam.*] De Trajani vinositate Dio Cassius, Lampridius in Alexandro Severo, & Ælius Spartianus de Adriano: *Quandoquidem & induisisse vino se dicit Trajani moribus obsequentem. Atque ob hoc se a Trajano locupletissime muneratum.*

11. *Angebatur.*] Scribendum *agebatur;* *agi vitio* tam latine dicitur, quam falsum est *vitio angi* vitiosum quo delectatur. Sic alibi dixit noster *agi libidine.* Numero 39. *Quippe Herculeius libidine tanta agebatur.* Hæc ex Casauboni in Spartianum notis desumpta sunt.

[1] annos prope viginti, cum [2] terræ motu gravi apud Antiochiam cæteraque Syriæ extremis afficeretur, rogatu patrum militiam repetens [3] morbo periit, [4] grandæva ætate, adscito prius ad Imperium Hadriano cive [5] propinquoque. [6] Abhinc [7] divisa nomina Cæsarum atque Augusti: inductumque in rempublicam, uti duo, seu plures summæ potentiæ, dissimiles, cognomento ac potestate dispari sint. [8] Quamquam alii Plotinæ, Trajani conjugis favore Imperium assecutum putent, quæ viri testamento hæredem regni institutum simularat.

Igitur [9] ÆLIUS HADRIANUS eloquio, togæque studiis accommodatior, [10] pace ad Orientem composita, [11] Romam regreditur: ibi

NOTÆ.

1. *Annos prope viginti.*] Desunt menses quinque, dies 15.

2. *Terræ motu gravi apud Ant. Ceteraque.*) Corruptissimus est hic locus atque adeo forsan mutilus. Divinabam, *Cum terræ motu gravi Antiochia ceteraque Syriæ extrema afficerentur*, &c. Antiochia ceteraque Syriæ extrema; id est, Antiochia totumque ejus territorium. Antiochia enim in extremo Syriæ sita est. Hunc terræ motum describunt Dio & Xiphilin. factus est anno V. C. 867. post C. N. 115. duobus circiter annis post, diem obiit Trajanus.

3. *Morbo.*) Profluvio ventris. Apud Seleuciam.

4. *Grandæva ætate.*) Annis natus 63.

5. *Propinquoque.*) Imo & Consobrino. Vide infra in Epitom. sed præter hoc jus cognationis erat & vinculo affinitatis conjunctus, nam Sabina Hadriani uxor sorore Trajani Marciana fuit genita.

6. *Ab hinc.*) Nisi hæc ad Adrianum referas, palam errabit Victor, neque enim a Trajano divisa fuerunt nomina Cæsarum atque Augusti, sed Adriano demum imperante; nam Lucius Ælius Verus ab Adriano in successionem Imperii adoptatus primus Cæsar dici cœptus est.

7. *Divisa nomina Cæsarum atque Augusti.*) Cum antea Cæsaris & Augusti nomina Imperatoribus tantum propria, institutum est ut ea dividerentur & Augusti Imperatores, Cæsares vero qui ab Imperatoribus adoptati Imperiique heredes designati fuerant, dicerentur, sicut Ælius Verus, canditatus Imperii, primus Cæsar dictus est. Spartianus in prologo: Ælii Veri: *In animo mihi est*, inquit, *Diocletiane Auguste! tot principum maxime, non solum eorum qui principem locum, in hac statione quam temperas, retentarunt, ut usque ad divum Adrianum feci, sed illorum etiam qui vel Cæsarum nomine appellati sunt, nec principes aut Augusti fuerunt, vel quolibet alio genere, aut in famam, aut in spem principatus venerunt, cognitionem numini tuo spernere: quorum præcipue de Ælio Vero dicendum est, qui primus tantum Cæsaris nomen accepit, adoptione Adriani familiæ principum adscriptus.* Et inde est quod capite sequenti legas: *Tibur secessit permissa Urbe Lucio Ælio Cæsari.*

8. *Quamquam alii Plotinæ.*) Hæc sic a superioribus pendent. *Adscito prius ad Imperium Adriano cive propinquoque, quamquam alii*, &c. Spartian. Adriano: *Nec desunt qui factione Plotinæ, mortuo jam Trajano, Adrianum in adoptionem adscitum esse prodiderint, supposito qui pro Trajano fessa voce loqueretur.*

9. *Ælius Hadrianus*) Sic melius scribitur cum aspiratione, & ita constanter nummi & lapides. Græci tamen fere semper cum tenui. ἀδριανός. Imperium suscepit an. V. 889. post Ch. N. 117. quo mortuus Trajanus.

10. *Pace ad Orientem.*) Spartianus: *Adeptus Imperium ad Priscum se statim morem instituit, & tenendæ per orbem terrarum paci operam impendit. Nam deficientibus his nationibus quas Trajanus subegerat, Mauri lacessebant, Sarmatæ bellum inferebant, Britanni teneri sub Romana ditione non poterant, Ægyptus seditionibus urgebatur, Lycia denique ac Palæstina rebelles animos efferebant, quare omnia trans Euphratem ac Tigrim reliquit, exemplo ut dicebat, Catonis qui Macedonas liberos pronunciavit quia teneri non poterant.*

11. *Romam regreditur.*) *Præposito Syriæ* Græcorum

Græcorum more, ſeu [1] Pompilii Numæ, cæremonias, leges, gymnaſia, doctoreſque curare occœpit; adeo quidem, ut etiam ludum ingenuarum artium, [2] quod Athenæum vocant, conſtitueret. Atque [3] initia Cereris, Liberæque quæ Eleuſina dicitur, Athenienſium modo Roma percoleret. Deinde, uti ſolet tranquillis rebus, remiſſior rus proprium Tibur ſeceſſit, permiſſa urbe [4] Lucio Ælio Cæſari: ipſe, uti beatis locupletibus mos, palatia exſtruere, curare epulas, ſigna, tabulas pictas: poſtremo omnia ſatis anxie proſpicere, quæ luxus laſciviæque eſſent. Hinc orti rumores mali, injeciſſe ſtupra puberibus, atque Antinoï flagraviſſe famoſo miniſterio, neque alia de cauſa urbem [5] conditam ejus nomine, aut locaſſe Ephebo ſtatuas: quæ quidem alii pia volunt, religioſaque: quippe [6] Hadriano cupiente fatum producere; cum voluntarium ad vicem Magi popoſciſſent, cunctis retractantibus, Antinoum objeciſſe ſe referunt: hincque in eum officia ſupradicta. Nos rem in medio relinquemus: [7] quamquam in remiſſo ingenio ſuſpectam æſtimantes ſocietatem ævi longe imparilis. Interim Ælio Cæſare mortuo, cum ipſe animo parum valeret, idcircoque deſpectui haberetur, ad creandum Cæſarem Patres convocat. Quibus propere accurrentibus,

NOTÆ.

Catilio Severo, per Illyricum Romam venit. Spartian.

1. *Pompilii Numa.*] *Qui ſacra, ceremonias omnemque cultum Deorum Immortalium docuit.* Florus.

2. *Quod Athenaum vocant.*] Ideo quod illuc convenirent homines docti & Minervæ ſacris initiati: Lamprid. in Alexandro Severo. *Ad Athenaum audiendorum & Graeorum & Latinorum Rhetorum, vel Poëtarum cauſſa frequenter proceſſit.*

3. *Initia Cereris, Liberaque, qua Eleuſina dicitur.*] Legendum: *qua Eleuſina dicuntur.* Ut optime Salmaſius apud Spartianum. Cereris quidem ſacra e Græcia aſſumpta, longe ante Hadrianum Roma percoluit; ſed illa quæ Eleuſina dicebantur, nunquam Romæ percepta ſunt. Quin & multo ante ea Romam transferre fruſtra conatus Claudius. Eleuſina ſacra ſuſcepit quidem Hadrianus. Spartian. *Poſt hoc per Aſiam & Inſulas ad Achaiam navigavit, & Eleuſina ſacra exemplo Herculis Philippique ſuſcepit.* Sed *ſuſcepit*, id eſt, *initiatus eſt.* Nam falſum omnino ea ſacra Romam tranſlata. Quare vel nos penitus fallit Victor, vel, ut optime apud Spartianum doctiſſimus Caſaubonus imitatus fuerit Romæ Hadrianus ſacra illa non ex Attica Romam tranſtulerit, ut Claudius cogitarat.

4. *Lucio Ælio Caſari.*] Vide notam penultimam ſuperioris Capitis. Hic Lucius Ælius antea L. Cejonius, Commodus, Verus, poſtea vero ab Hadriano adoptatus Lucius Ælius Cæſar dictus.

5. *Conditam ejus nomine.*] Antinoum Urbem in Ægypto.

6. *Hadriano cupiente fatum producere, cum.*] Spartian. *Antinoum ſuum dum per Nilum navigat, perdidit, quem muliebriter flevit: de quo varia ſama eſt aliis eum devotum pro Hadriano aſſerentibus*, &c. *Et Graci quidem, volente Hadriano, eum conſecraverunt, oracula per eum dari aſſerentes*, &c. Veterum autem hæc fuit perſuaſio poſſe alicujus produci fata, ſi ejus vicem ſubiret alter alieni fati vicarius. Exempla paſſim in Græcorum & Romanorum hiſtoriis. Nota interim hoc Antinoi pro Hadriano ſacrificium ab homine pagano pium vocari & religioſum. Sed non prætereundum fuiſſe etiam qui crederent Antinoum ab ipſo Hadriano immolatum, ut extiſpicio puerilis victimæ futura exploraret. Et ita ſcribit Dio.

7. *Quamquam in remiſſo ingenio.*] Remiſſum ingenium vocat voluptatibus addictum. Nam de eadem re loquens Spar-

[1] forte Antoninum conspexit senis soceri, aut genitoris anxios [2] gressus levantem manu: quo mire oblectatus, adoptatum legibus [3] Cæsarem jubet, statimque ab eo senatus, cui ludibrio fuerat, magnam partem necari. Neque multo post apud Bajas [4] tabe interiit: [5] anno imperii, absque mense, vicesimo secundo [6] senecta viridiore. At patres ne [7] principis oratu quidem ad Divi honorem eidem deferendum flectebantur; tantum amissos sui ordinis tot viros mœrebant. Sed postquam [8] subito prodiere, quorum exitium dolori erat, quique suos complexi censent quod abnuerant.

[9] AURELIO ANTONINO cognomentum Pii. Hunc fere nulla vitiorum labes maculavit. Vir [10] veterrimæ familiæ, [11] e Lanuvino municipio, [12] senator urbis: adeo æqualis, probisque moribus, uti plane docuerit, neque [13] JUGI pace, ac longo otio

NOTÆ.

tianus. *Alii*, inquit, *quod & forma ejus ostentat, & nimia voluptas Hadriani.*

1. *Forte Antoninum conspexit.*] Jul. Capitol. vel Spartian. in Antonino Pio. *Pius cognominatus est a senatu, vel quod socerum fessa jam ætate manu, præsente senatu levaverit.* Idem paulo post. *Mortuo Ælio Vero, quem sibi Hadrianus adoptaverat & Cæsarem nuncupaverat, dies senatus habebatur, eo Arrius Antoninus soceri vestigia levans venit, atque idcirco ab Hadriano dicitur adoptatus.*

2. *Gressus levantem.*] Quod *levare gressus* dicit Victor, eodem modo *levare vestigia* dixit Capitol. Heliodor. & Æschylus *βασάζειν ἴχνος. levare vestigium.* Ut apud Capitolinum notavit doctissimus Salmasius.

3. *Cæsatem jubet.*] Vide notata capite superiori.

4. *Tabe.*] Longo morbo. Quem ideo *lectualem morbum* vocat Spartian.

5. *Anno Imperii absque mense vices. sec.*] Idem Eutrop. obiit in Campania major Sexagenario, Imperii anno XXI. mense X. die XXIX. Sed falsus numerus. Obiit enim anno Imperii XX. mense X. die XXIX.

6. *Senecta viridiori.*] Id est robustiori, ab arboribus ducta metaphora. Virgil. *Cruda Deo, viridisque senectus.* Et Horat. *Virent genua.*

7. *Principis.*] Antonini Pii. Spartian. *Nec appellatus esset Divus, nisi Antoninus rogasset.* Eutrop. Senatus ei tribuere noluit divinos honores. Tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fulvius Antoninus hoc vehementer exigeret, & universi Senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

8. *Subito prodiere.*] Quos enim Hadrianus occidi jusserat, eos Antoninus reservavit. Spartian. *Et ob leves offensas plurimos jussit occidi quos Antoninus reservavit.* Et Capitolin. in Antonino Pio cum rationes affert cur pius dictus sit: *Vel quod eos quos Hadrianus per malam valetudinem occidi jusserat, reservavit.*

9. *Aurelio Antonino.*) An. V. 910. post Ch. 135.

10. *Veterrimæ familiæ.*] Sed quæ Romæ serius innotuit. Indicat Spartian. Et inde Eutrop. *Genere*, inquit, *claro, sed non admodum vetere.* De Antonini majoribus vide Capitolini initium.

11. *E Lanuvino municipio.*] Lanuvinum municipium in via Appia.

12. *Senator Urbis.*] Nam Coloniarum & municipiorum decuriones dicti sunt *Senatores*, & cætus eorum *minor senatus*, vel etiam Senatus simpliciter.

13. *Jugi pace ac longo otio.*] Jugi pace, id est, pace perenni, continua. Cave tamen credas sub Antonino arma nunquam fuisse mota; nam falsum est: Antoninus enim, ut ait Capitolinus, *per legatos suos plurima bella gessit. Nam & Britannos per Lollium Urbicum legatum vicit, alio muro Cespititio summotis barbaris ducto, & Mauros ad pacem postulandam coëgit, & Germanos & Dacos & multas gentes. Atque Judæos rebellantes contudit per præsides.* Et

[1] absoluta ingenia corrumpi: eoque demum FORTUNATAS urbes fore, [2] si * regna sapientiæ sint. denique [3] annis, quibus publica egit, viginti, idem mansit, [4] celebrato magnifice urbis nongentesimo: nisi forte triumphorum expertem socordiæ videtur: quod longe secus est, cum majus aut dubie sit, [5] neque quemquam turbare ausum composita, neque ipsum ostentandi sui bellum fecisse quietis gentibus. Quinetiam maribus frustratus, [6] filiæ viro reipublicæ *a* consultavit.

Namque [7] M. Bojonium, qui AURELIUS ANTONINUS habetur, [8] eodem opido, [9] pari nobilitate, [10] philosophandi vero, eloquentiæque studiis longe præstantem, in familiam atque imperium adscivit. Cujus divina omnia domi, militiæque facta, consultaque: quæ imprudentia regendæ conjugis attaminavit: quæ in tantum petulantiæ

INTERPRETATIO.

a *Consuluit Reipublicæ* per *maritum filiæ* suæ.

NOTÆ.

legatos. Et Pausan. in Arcadicis: *Antoninus prior*, inquit, *ultro quidem bellum nemini unquam intulit: lacessitus vero hostes valde repulit, & res magnas gessit*. Caute igitur accipiendus est Victor, & ex Capitolino & Pausania exponendus infra: *Neque quemquam turbare ausum composita, neque ipsum*, &c.

1. *Absoluta*.) Perfecta.

2. *Si regna sapientiæ sint*.] Hoc est, *si sapientes tantum regnent*. Alludit ad divini Platonis sententiam lib. v. de Repub. de qua Cicero in Epistola ad Quintum fratrem. *Ille quidem princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas respublicas putavit, si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne suum studium in doctrina ac sapientia collocassent*.

Capitolinus, non de Antonino Pio, sed de Antonino Philosopho. *Sententia Platonis semper in ore illius fuit, florere civitates, si aut Philosophi imperarent, aut Imperatores philosopharentur*.

3. *Annis quibus publica egit, viginti*.] Infra tamen in Epitom. Victor alter ait regnasse Antoninum annis XXIII. nec longe a vero distat: regnavit enim an. XXII. menses septem, dies viginti sex. quamvis pugnant veterum sententiæ.

4. *Celebrato magnifice urbis nongentesimo*.) Privatus ergo urbis nongentesimum magnifice celebravit. Aliter tamen hic Victor. Quod ridiculum. Anno enim urbis 910. Imperium suscepit Antoninus, sed forsan aliquid turbatum.

5. *Neque quemquam turbare ausum*.] At turbarunt multi, sed statim per legatos compressi, nusquam postea rebellarunt. Vide supra *jugi pace ac longo otio*.

6. *Filiæ vero*.] Aurelio Antonino Philosopho quem filiæ suæ Faustinæ maritum dederat.

7. *M. Bojonium*.] Capitolinus & Eutrop. Antoninum Pium *Bojonium* vocant propter aviam scilicet maternam quæ *Bojonia Procella* vocabatur. Quare igitur Victor Marcum Antoninum Bojonium vocet non video, nisi Marcum propter adoptionem Bojonium dictum credamus. Imperium suscepit an. V. 933. post Ch. 161.

8. *Eodem opido*.] Ex Capitolino tamen Marcus Romæ natus in monte Cœlio, in hortis.

9. *Pari nobilitate*.] Imo nobilior Marcus: Cujus familia in originem recurrens a Numa probatur sanguinem trahere; item a rege Selentino. Capitolin. Eutrop.

10. *Philosophandi*.] Et inde *Philosophus* dictus.

proruperat, ut [1] in Campania ſedens, amœna littorum obſideret, ad legendos ex nauticis, quia plerumque nudi agunt, flagitiis aptiores. Igitur Aurelius, ſocero apud [2] Lorios, anno vitæ [3] poſt quintum & ſeptuageſimum mortuo, confeſtim [4] fratrem LUCIUM VERUM in ſocietatem potentiæ accepit. Ejus ductu [5] Perſæ, [6] cum primum ſuperaviſſent, ad extremum triumpho ceſſere, [7] Rege Vologeſo. [8] Lucius paucis diebus moritur: hincque materies fingendi, dolo conſanguinei circumventum: quem ferunt, cum invidia geſtarum rerum augeretur, fraudem inter cœnam exercuiſſe. [9] Namque lita veneno cultri parte, vulvæ fruſtum, quod de induſtria ſolum erat, eo præcidit: conſumptoque uno, uti mos eſt, inter familiares, alterum, quo virus contigerat, germano porrexit. [10] Hæc in tanto viro credere, niſi animi ad ſcelus proni, non queunt. Quippe cum Lucium ſatis conſtet [11] Altini Venetiæ urbe conſumptum, tantumque Marco ſapientiæ, lenitudinis, innocentiæ ac litterarum fuiſſe, ut is [12] Marcomannos, [13] cum filio Commodo, [14] quem Cæſarem ſuffecerat, petiturus, [15] philoſophorum obteſtantium * cir-

NOTÆ.

1. *In Campania.*] *Apud Caietam.* Capitolin.

2. *Lorios.*] *Laurium* vocat Capitol. *Lorium* Eutrop. in via Aurelia.

3. *Poſt quintum & ſeptuageſimum.*] Imo poſt annos 74. menſes ſex. Vide quæ in Epitom.

4. *Fratrem Lucium Verum.*] Fratrem per adoptionem ſcilicet. Nam Lucius Verus, Ælii Veri qui ab Adriano adoptatus fuerat filius fuit. Marcus vero Annii Veri, qui Fauſtinæ Antonini Pii uxoris frater fuit.

5. *Perſæ.*] Suo more *Perſas* pro Parthis ponit, ut alibi dictum.

6. *Cum primum ſuperaviſſent.*] Interfecto legato Severiano, cæſis legionibus. Capitol. in Vero.

7. *Rege Vologeſo.*] Hic Vologeſus ſeu Vologeſes ſecundus hujus nominis Oſdroë genitus fuit.

8. *Lucius paucis diebus moritur.*] Cum per annos fere novem Marco fratri Imperii particeps fuiſſet.

9. *Namque ita veneno Cultri parte.*] Idem Capitolin. in Antonino Philoſopho. Et in Vero. Non diſſimile in Plutarchi Artaxerxe cujus mater Pariſatis nomine, Statyræ uxori ejus infeſta illam hoc modo ſuſtulit diſſectæ in convivio avis, Ryntacen Perſæ vocant, eam partem quæ cultri alterum latus toxico oblitum attigerat edendum præbuit. Schott.

10. *Hæc in tanto viro*] Capitol. in fine Veri; *Sed hoc nefas de Marco putari, quamvis Veri & cogitata & facta mereantur.* Paulo ſuperius. *Nota eſt fabula quam Marci non capit vita.*

11. *Altini Venetiæ urbe.*] Capitolin. in Vero. *Sed non longe ab Altino ſubito in vehiculo morbo quem apoplexin vocant, correptus Lucius, depoſitus e vehiculo, detracto ſanguine Altinum conductus, quum triduo mutus vixiſſet, apud Altinum periit.*

12 *Marcommannos.*] Capitolin. *Pannonias ergo Marcomannis, Sarmatis, Vvandalis ſimul etiam Quadis extinctis, ſervitio liberavit, & Romæ cum Commodo quem jam Cæſarem fecerat, filio ut diximus ſuo triumphavit.* Et alibi.

13. *Cum filio Commodo.*] Filium ſuum Commodum in expeditionem Marcomanicam ſecum ducere, nunquam cogitavit Antoninus. Quin & eum admodum puerum reliquit cum profectus eſt, ut diſcimus ex Galeno qui tunc temporis vivebat, & Imperatori familiaris erat.

14. *Quem Cæſarem ſuffecerat.*] Vide quæ ſupra in Trajano dicta ſunt. Num. 13.

15. *Philoſophorum obteſtantium circumſun.*] Deeſt *vi* vel *turba.* Quin & *Philo-*

cumfunderetur; ne se expeditioni aut pugnæ prius committeret, quam [1] sectarum ardua & occulta explanavisset. [2] Ita incerta belli ejus salute, doctrinæ studiis metuebantur: tantumque illo imperante, floruere artes bonæ, ut illam gloriam etiam temporum putent. Legum ambigua mire distincta, [3] vadimoniorumque * solemni remoti denunciandæ litis, operiendæque ad diem commode jus introductum. [4] Data cunctis promiscue civitas Romana: multæ urbes conditæ, deductæ, repositæ, ornatæque; atque in primis, Pœnorum Carthago quam ignis fœde consumpserat, Asiæque Ephesus, ac Bithyniæ Nicomedia constratæ terræ motu, atque hac [5] nostra ætate Nicomedia Cereali consule. Triumphi acti [6] ex nationibus quæ regi [7] Marcomaro [8] ab usque urbe Pannoniæ,

NOTÆ.

seph. obtest. vi circumf. Legi debere monuit Casaubonus, apud Vulcatium Callicanum qui in Avidio Cassio Victori genuina. *Tantum enituit in Philosophia* (Marcus) *ut iturus ad bellum Marcomannicum, timentibus cunctis ne quid fatale proveniret, rogatus sit non adulatione, sed serio, ut præcepta Philosophiæ ederet, nec ille timuit; sed per ordinem paræneseon, hoc est præceptionum, triduo disputavit.*

1. *Sectarum ardua.*] Omnium Sectarum Philosophicarum difficultates.

2. *Ita incerta belli.*] Casaub. *Ita incerta belli in ejus Sal.* &c. Sed legendum omnino, *Ita incerta belli ejus saluti & doctrinæ studiis metuebantur.* Sensu aperto & facili. *incerta belli* eodem modo dictum quo apud Horatium *acuta belli*: Florum *subita belli.*

3. *Vadimoniorum solenni remoti denunciandæ.*] Hic hærent viri docti. Lege: *Vadimoniorum solennia remota, & denuncianda litis operiendæque ad diem commode jus introductum.* Hic mos veteribus fuit, ut qui litem vellet intendere, adversario denuntiaret, ut in jus veniret: si nollet, vel eum cogeret, vel vades acciperet, qui die constituto eum sistere reciperent. Hæc Vadimoniorum solennia removit Antoninus, induxitque, ut qui litem intenderet, is sine ullo Vadimonio ad diem eam operiretur. Et hæc est vera hujus loci expositio. Quam me monuit eruditissimus Andreas Dacerius.

4. *Data cunctis promiscue civitas.*] Legem tulit Antoninus per quam civitas Romana omnibus data. Nec desunt qui eam Hadriano tribuant. Sed falsi sunt. Hadrianus enim aliquot civitatibus tantum hoc jus concessit, non omnibus. Quod fecit Antoninus: probant Juriconsulti: Et Chrysostomus in acta Apostol. ἀπὸ Ἀδριανοῦ φασὶ πάντας εἶναι Ῥωμαίους, τὸ δὲ παλαιὸν οὐκ οὕτως ἦν. Id est, *Ab Hadriano dicunt omnes factos esse Romanos, hoc vero non ita vetustum fuit.*

5. *Ac nostra ætate Nicomedia Cereali Consule.*] Anno qui Constantii Augusti Consulatum IX. proxime sequutus est, Nicomedia terræ motu corruit, anno scilicet Urbis 1110. post C. N. 358. Coss. Tiberio Fabio Titiano: Cereali Neratio. quo tempore Victor florebat, ut in Prolegomenis dictum est.

6. *Ex nationibus quæ regi.*] Falsum est omnes gentes quæ ad bellum Marcomanicum societatem junxerant, regi Marcomaro fuisse subditas. Capitolin. *Omnes gentes ab Illyrici limite usque Galliam conspiraverant, ut Marcommanni, Narisci, Hermunduri & Quadi, Suevi, Sarmatæ, Latringes & Buri. Hi aliique cum Victovalis, Sosibes, Sicobotes, Roxolani, Bastarnæ, Alani, Peucini, Costoboci.*

7. *Marcomaro*] Sic melius. al. *Marcomanno.*

8. *Ab usque Urbe Pannoniæ*, &c. *ad mediæ.*] Melius Capitolin. loco supro laudato: *Ab Illyrici limite usque Galliam.* Cur igitur noster ad mediæ Galliæ? nimirum, ut optime apud Capitolinum Casaubonus, res in Sequanis turbatas respicit, de quibus mox Capitolin. *Res in Sequanis turbatas censura & auctoritate repressit.*

cui [1] Carnuto nomen eſt, ad media Gallorum protendebantur. Ita [2] anno Imp[er]ii octavo, decimoque, ævi validior, [3] Vendobonæ interiit, maximo gemitu mortalium omnium. Denique [4] qui ſejuncti in aliis Patres, ac vulgus, ſoli omnia decrevere, templa, columnas, ſacerdotes.

5 *a* At filius [6] ſæva a principio dominatione deteſtabilior habebatur, præcipue per [7] majorum controverſam memoriam: [8] quæ poſteris uſque eo gravis eſt, ut abſque communi in impios odio, quaſi corruptores generis exſecrabiliores ſint. Bello plane impiger: quo in [9] Quados proſpere geſto, [10] Septembrem menſem Commodum appellaverat.

INTERPRETATIO.

a *At filius* ejus *propter crudelem ab initio dominationem horribilior exiſtimabatur, præſertim oppoſita et avorum memoria, quæ nepotibus ita pernicioſa eſt, ut* etiam *abſque odio quod in impios omnibus commune, velut corruptores generis humani execrabiliores ſint.*

NOTÆ.

1. *Carnuto.*] *Carnutum* ſive ut Eutrop. *Carnuntum* Pannoniæ opidum Norico regno proximum.

2. *Anno Imperii octavo decimoque.*] Imo nono decimoque, & diebus undecim. hunc errorem errarunt & Capitolinus & Eutrop. niſi exſcriptoribus potius tribuamus.

3. *Vendobonæ.*] In Illyria. Alii obiiſſe dicunt apud Sirmium in Pannonia.

4. *Qui ſejuncti in aliis patres ac vulgus, ſoli.*] Ex Capitolin. *Denique priuſquam funus conderetur, ut plerique dicunt (quod nunquam antea factum fuerat, neque poſtea) Senatus, populuſque non diviſis locis; ſed in una ſede propitium Deum dixit.*

5. *At filius.*] Commodus: Qui Imperium ſuſcepit an. V. 932. poſt C. 180.

6. *Sæva a principio dominatione.*] Capitol. Ubi de morte Marci Antonini. *Nam jam Commodus turpem ſe & cruentum oſtentabat.*

7. *Majorum.*] Hadriani, Antonini Pii, Antonini Philoſophi.

8. *Quæ poſteris uſque eo gravis.*] Ait bonorum principum memoriam, poſteris, qui ab eorum virtute deflectunt, ita gravem eſſe & noxiam, ut abſque eo quo premuntur odio, quod in impios omnibus commune, velut corruptores generis humani habeantur & exſecrabiliores ſint.

9. *Quados.*] Quadi Germaniæ populi ad Danubium, Supra Illyriam.

10. *Septembrem menſem Commodum appellabat.*] Idem Eutrop. & Euſeb. ſed falſum eſt ex Dione qui menſium appellationes novas, quas de ſuis cognominibus Commodus impoſuit, ſolus ſic ex ordine recenſet.

ἀμαζόνιος,	Amazonius,	Januarius,
Ἀνίκητος,	Invictus,	Februarius,
εὐτυχὴς,	Felix,	Martius,
εὐσεβὴς,	Pius,	Aprilis,
λούκιος,	Lucius,	Maius,
Αἴλιος,	Ælius,	Junius,
Αὐρήλιος,	Aurelius,	Julius,
Κόμμοδος,	Commodus,	Auguſtus,
Αὔγουστος,	Auguſtus,	September,
Ηράκλειος,	Herculeus,	October,
Ῥωμαῖος,	Romanus,	November,
Ὑπεραίρων,	Exuperatorius.	December.

[1] Mœnia Romana potentia vix digna, lavandi uſui inſtituit. Immiti prorſus feroque ingenio, adeo quidem ut gladiatores, ſpecie depugnandi, crebro trucidaret: [2] cum ipſe ferrum obtectum veronibus plumbeis uteretur. cumque eo modo plures confeciſſet: forte eum Scæva nomine, audacia ac robore corporis [3] pugnandique arte pervidens, ab ſtudio tali deterruit, qui ſpreto [4] gladio, quem inutilem cernebat, ſufficere utrique ait, quo armabatur [5] ipſe. Eo metu, ne inter congreſſum, uti ſolet, extorto pugione conficeretur, Scævam removit, atque ad alios formidoloſior, in feras bellua ſque ferociam convertit. Quibus rebus cum inſatiabilem ſanguinis cuncti horreſcerent: [6] conjuravere in eum maxime proximus, quippe DOMINATIONI adeo fidus nemo: ipſique ſatellites, dum inceſtam mentem pravamque putant, & COMMODUM quidem primo occultatius veneno petivere, anno regni [7] tertio fere atque decimo: [8] cujus * fruſtrata [9] per cibum, quo ſe caſu repleverat: cum

NOTÆ.

Unde patet Auguſtum menſem Commodum dictum, non vero Septembrem, ut Victor & Eutrop. probat Lampridius in Commodo.

Menſes quoque in honorem ejus pro Auguſto Commodum, Auguſtum pro Septembri, Herculeum pro Octobri, &c. Ubi vide quæ a viris doctiſſimis notata ſunt.

1. *Mœnia Romana potentia vix digna.*] Scaliger apud Euſebium legebat *Amœnia Romana*, amœnia, id eſt ἀκταί. Loca amœna ut littora. Quod hic nemo probabit. Nam ut alia mittam, cur adjiceret Victor *Potentia vixdigna.* Doctiſſimus Salmaſius apud Lampridium in Commodo *Mœnia* hic interpretatur quælibet opera atque ædificia publica. Et verum eſt *Mœnia* quandoque ita eſſe accipienda; ſed hoc loco vix adduci poſſum ut credam. Neque enim *Romana*; imo neque *potentia vix digna* Victor adjeciſſet. Quid igitur? mœnia Romana lavandi uſui inſtituiſſe ait Commodum: quia Thermas juxta ea ad pedem ſcilicet montis Viminalis ædificavit.

2. *Cum ipſe ferrum obtectum Veronibus.*] Mendoſe ſcriptus hic locus. Reſtituebat Lipſius. *Cum ipſe ferro obtecto Veronibus.* Ut mens ſit mala fraude pugnaſſe Commodum, & velut luſoriis armis uteretur, uſum veris, ferrum enim obduxiſſe dumtaxat laminis e plumbo: Cum gladium ipſum putarent eſſe e plumbo. Hæc Lipſius, ſed nimis dure. Salmaſius apud Lampridium. *Cum ipſi ferro obtecto Mucronibus plumbeis uterentur.* Gladiatores cum quibus pugnabat Commodus, plumbeos tantum mucrones habebant, aut ferrum cujus in extremo erant mucrones plumbei; ſed non placet, non enim gladiatorum tantum; ſed etiam Commodi arma deſcribit Victor: legendum omnino: *Cum ipſe ferro, objectus Veronibus plumbeis, uteretur.* Lucenti ferro utebatur in pugna Commodus, Gladiatores Veronibus plumbeis quibus fidenter ſe ſe objiciebat.

3. *Pugnandique arte pervidens.*] Bene Sylburgius *perfidens.*

4. *Gladio.*] Suo ſcilicet, quia plumbeus erat.

5. *Ipſe.*] Commodus.

6. *Conjuravere in eum proximus quippe.*] Lege & diſtingue: *Conjuravere in eum proximus quiſque, dominationi adeo fidus nemo.* Proximus quiſque: nam Marcia, Lætus præfectus prætorio, & Eclectus cubiculi cuſtos, conjuravere.

7. *Tertio fere atque decimo.*] Anno duodecimo, menſe octavo, die decimo quinto.

8. *Cujus fruſtrata.*] Lege *cujus vis fruſtrata.* Schottus.

9. *Per cibum.*] Herodianus: ἢ τῆς προεγκειμένης τροφῆς ἅμα πότῳ πολλῷ ἐξωθούσης τὸ φάρμακον, ἢ διὰ τὸ προλαμβανόμενον, ὅπερ εἰώθασι βασιλεῖς ἑκάστοτε πρὸ πάσης τροφῆς λαμβάνειν κώλυμα δηλητηρίων. Id eſt,

cum tamen alvi dolorem caussaretur, auctore medico, principe factionis, in palæstram perrexit. Ibi [1] per ministrum ungendi (nam forte is quoque e consilio erat) faucibus, quasi arte exercitii, [2] Pacchiorum nodo validius pressis, exspiravit. Quo cognito senatus, qui [3] ob festa Januariorum frequens [4] primo luci convenerat, simul plebes hostem deorum atque hominum appellavere, radendumque nomen sanxere: confestimque præfecto urbi AULO HELUIO PERTINACI Imperium defertur.

Hic doctrinæ omnis ac moribus antiquissimis: [5] immodice parcus, Curios æquaverat Fabriciosque. Eum [6] milites, quis exhausto jam, perditoque orbe satis videtur nihil, impulsore Didio, [7] fœde jugulavere [8] octogesimo Imperii die.

[9] At DIDIUS (an Salvius?) Julianus, fretus Prætorianis, quos in societatem, [10] promissis magnificentioribus perpulerat, [11] ex præfectura vigilum, ad insignia dominatus processit. [12] Genus ei, pernobile, ju-

NOTÆ.

sive ipso cibo quem ante sumpsisset, multaque meri potione virus expellente: seu quoniam principibus mos est, antequam cibum capiant, medicamento uti quo venena prohibeantur.

1. *Per ministrum ungendi.*] Qui Athletas ungebat in gymnasio. ἀλείπτην Græci vocant. *Palæstritam* vocat infra Epitomista. Quia scilicet ἀλείπτης γυμναστὴς, etiam dicebatur, eratque Gymasiii Magister qui Athletis exercendi leges dabat. Ut patet ex Aristotele & Plutarcho.

2. *Pacchiorum nodo.*] Lege *Brachiorum nodo.* Ut viri doctissimi. Brachiorum autem nodum dixit, quod in Græci palæstra ἅμμα vocant, Latini *nodum* & *nexum*, scilicet brachiorum circa collum implicationem & strangulationem Gloss. nexum, ἅμμα, ἐπὶ πάλης δεσμός. Vide Salmasium apud Lamprid.

3. *Ob festa Januariorum*] Festum Calendarum Januariarum quo Romani invicem se colebant, & numismata alter alteri, cæteraque omnifariam munera, ut apud nos hodie, missitabant.

4. *Primo luci.*) Pro *prima luce.* Plaut. Terent. sic *luce claro* Cicero.

5. *Immodice parcus.*] Capitolin. *Et cum verbis esset affabilis, re erat illiberalis ac prope sordidus ut dimidiatas lactucas & carduos in privata vita convivis apponeret. & nisi quod missum esset Edulium, quotquot essent amici novem libras carnis per tres missus ponebat.* Sed vide Dionem.

6. *Milites.*] Prætoriani.

7. *Fœde jugulavere.*] Vide Dionem, & Herodianum.

8. *Octogesimo Imperii die.*] Idem Eutrop. sed omnino imperauit diebus 87. siquidem Imperium suscepit ipsis Calend. Januariis an. V. 945. post C. 192. Cæsus vero die 28. Martii. Capitolin. imperavit mensibus 11. diebus xxvii.

9. *At Didius, an Salvius.*] Dubitat Julianum Didium an Salvium vocet, cum a proavo paterno Didio Severo, *Didius*, a materno Salvio Juliano, *Salvius*, possit cognominari; Censet tamen vir maximus & omni politiori doctrina cumulatissimus Ægid. Menagius hic verba ista, *an Salvius*, addititia esse: adi illum in amœnitatibus juris civilis p. 136.

10. *Promissis magnificentioribus.*] Nam vicena quina millia promiserat. Dio, & Spartian.

11. *Ex præfectura vigilum*] Præfectus vigilum dictus qui præerat 7. cohortibus vigilum, quas Augustus creaverat adversus incendia & nocturnos fures.

12. *Genus ei pernobile.*] Spartianus in hac vita: *Proavus fuit Salvius Julianus, bis Consul Præfectus urbi, & Jurisconsultus quod magis eum nobilem fecit.* Vide ibi doctiss. Casaubonum qui totum stemma descripsit.

risque urbani præstans scientia, [1] quippe qui primus [2] edictum, quod varie inconditeque a prætoribus promebatur, in ordinem composuerit. Hincque satis compertum, COHIBENDÆ cupidini, ingenium ni juvet, eruditionem imbecillem esse. Cum præceptor & asper quidem rectius vivendi, [3] in facinus processerit, [4] quod novo supplicio plectendum ediderat: neque tamen * cupito [5] potitus diu: namque eum, acceptis ilico quæ acciderant, Septimius Severus, qui forte [6] Syriæ legatus, in extremis terris bellum gerebat, Imperator creatus [7] pontem proxime Milvium acie devicit: missique qui fugientem insequerentur, apud Palatium Romæ obtruncavere.

Igitur SEPTIMIUS, Pertinacis nece, simul flagitiorum odio, dolore, atque ira commotior, [8] cohortes prætorias statim militia exemit [9] cunctisque partium cæsis, [10] Helvium senatus consulto inter Divos re-

NOTÆ.

1. *Quippe qui primus edictum.*) Turpiter hic errat Victor qui Juliano Imperatori tribuit quod fecit proavus ejus maternus Salvius Julianus, Divo Hadriano Imperante Eutrop. *Post eum Salvius Julianus Remp. invasit; Vir nobilis & Juris peritissimus, nepos Salvii Juliani qui sub Divo Hadriano perpetuum composuit edictum* Censebat idem Ægid. Menagius hæc verba, *quippe qui primus edictum*, &c. esse interpretamentum quod ad τὸ *juris urbani præstans scientia*, sciolus quidam adnotaverit. Verum huic sententiæ repugnat quod sequitur. *Hincque satis compertum*, &c. Item *cum præceptor & asper quidem rectius vivendi.* Quod necessario ad superiora habet anaphoram: magistrum enim rectius vivendi vocat Julianum, quod edictum perpetuum, ut ipse opinabatur, composuerit.

2. *Edictum quod varie inconditeque a prat.*] Prætores olim edicta, hoc est leges annuas scribebant, & quo edicto superioris anni prætor usus fecerat, eo insequens prætor fere non utebatur. Quare varie inconditeque a prætoribus promebatur: postea vero constitutum est ut edictum unum componeretur, ex quo omnes in posterum prætores perpetuo jus dicerent, quod idcirco *perpetuum* fuit appellatum. Hujus scriptor Salvius Julianus, maternus Juliani Imperatoris proavus.

3. *In facinus processerit.*] Dum Pertinacem occidit.

4. *Quod novo suplicio plectendum ediderat*] Hęc certe de Juliano non capio. *In facinus processit quod novo supplicio plectendum ediderat.* An Julianus post cædem Commodi legem tulit quæ juberet parricidas novis suppliciis affici? dubito, neque id apud illum autorem legi. Lego: *Quod novo supplicio plectendum erat.*

5. *Potitus diu.*] Nam Imperavit tantum mensibus duobus, diebus quinque.

6. *Syria legatus.*] Ex Herodiano tamen & aliis constat Severum non Syriæ; sed Pannoniis præfuisse. Nimirum hunc cum Pescennio Nigro, qui Syriæ præerat, confudit, qui ambo a Juliano eodem tempore descivere. Spartian. *Ergo Pescennius Niger in Syria, Septimius Severus in Illyrico cum exercitibus, quibus præsidebant, a Juliano descivere.*

7. *Pontem proxime Milvium acie dev.*] Eutrop. *Victus a Severo apud Milvium pontem interfectus in palatio.*

8. *Cohortes prætorias.*] Eas quam longissime discedere jussit, indicta capitis pœna, si quis intra centesimum ab Urbe lapidem conspiceretur. Vide Herodianum qui fuse.

9. *Cunctisque partium cæsis.*] Partium, Pescennii Nigri scilicet, & Albini.

10. *Helvium.*] Spartianus: *Pertinacem contra militum voluntatem in Deos retulit. Salvii Juliani decreta jussit aboleri: quod non obtinuit.*

fert; [1] Salvii nomen, atque ejus ſcripta factave aboleri jubet: quod unum effici nequivit. TANTUM gratia doctarum artium valet, ut ſcriptoribus, ne ſævi mores quidem, ad memoriam officiant: quinetiam mors hujuſcemodi, ipſis gloriæ, exſecrationi [2] actoribus eſt: cum omnes, præcipueque poſteri [3] ſic habent, illa ingenia niſi publico latrocinio, ac per dementiam, opprimi non potuiſſe. Quo bonis omnibus ac mihi fidendum magis, [4] qui rure ortus, tenuique indocto patre [5] in hæc tempora vitam præſtiti, ſtudiis tantis honeſtiorem. Quod equidem gentis noſtræ reor, quo fato quodam bonorum parte fœcunda, [6] quos eduxit tamen, cumque [7] ad celſa ſuos habet: [8] Velut Severum ipſum, quo præclarior in republ. fuit nemo: qui, quamquam exacta ætate, mortuum, [9] juſtitio [10] elogioque lugendum ſanxere: [11] aſtruentes illum juſtum naſci, aut emori minime conveniſſe. [12] Scilicet quod corrigendis moribus nimium, poſtquam ad veterum innocentiam, quaſi mentium ſanitatem, pervenerant, clementem habuere. Ita honeſtas, quæ principio anxia habetur; ubi contigerit, voluptati luxuriæque eſt. Peſcennium Nigrum [13] apud Cyzicenos, Clodium Albinum [14] Lugduni vi-

NOTÆ.

1. *Salvii nomen atque ejus ſcripta.*] Spartian. *Salvii Juliani decreta juſſit aboleri, quod non obtinuit.*

2. *Actoribus.*] Malim *auctoribus.*

3. *Sic habent.*] Sic exiſtimant.

4. *Qui jure ortus tenuique indocto patre.* Hæc corruptiſſima ſunt. Emendavit Caſaub. *Qui rure ortus tenui, atque indocto patre in hæc tempora vitam præſtiti ſtudiis tantum honeſtiorem. Quod equidem gentis noſtræ reor, quæ fato quodam bonorum parum fœcunda, quos eduxit tamen cumque ad celſa ſuos habet.*

5. *In hæc tempora.*] Sub Conſtantio & Juliano.

6. *Quos eduxit tamen cumque.*] Junge *quoſcumque.* Hor. *Quam rem cumque ferox.*

7. *Ad celſa habet.*] Id eſt, ad celſa promovet. Et hanc rem ſui ipſius exemplo firmare potuit Victor, qui Pannoniæ ſecundæ Conſularis præfuit, & multo poſt Urbi etiam præfectus fuit.

8. *Velut Severum ipſum.*] Hæc pendent a ſuperioribus: *Præcipueque poſteri ſic habent illa ingenia niſi publico latrocinio ac per dementiam opprimi non potuiſſe; velut Severum ipſum*, &c.

9. *Juſtitio.*] Juſtitium eſt Juris ſtatio, cum ob luctum jus non dicitur.

10. *Elogioque.*] Id eſt, laudatione. Apud antiquos tamen & probos latinitatis autores ſemper elogium pro rationis redditione ponitur, cur aliquis vel laude, præmio, vel probro, vel pœna dignus ſit.

11. *Aſtruentes illum juſtum naſci.*] Lege: *Aſtruentes illum aut naſci, aut emori minime conveniſſe.* Ex Spartian. in Severo: *De hoc Senatus ita judicavit, illum aut naſci non debuiſſe, aut non mori.* Illud *juſtum* natum ex voce *Juſtitio* quæ præceſſit. Salmaſ. apud Spartian.

12. *Scilicet quod.*] Hic rationem tantum reddit cur Severum emori minime decebat, quia ſcilicet Romani poſtquam ad veterum innocentiam quaſi ad mentium ſanitatem pervenerant, clementiſſimum illum corrigendis moribus experti ſunt. Spartianus vero utramque rationem reddit, cur vel naſci, vel mori minime debebat. *Quod*, inquit, *& nimis crudelis, & nimis utilis Reipub. videretur.*

13. *Apud Cyzicenos.*] Apud Cyzicum ad Propontida victum fuiſſe Nigrum ſcribit Spartian. *Deinde conflixit cum Nigro, eumque apud Cyzicum interemit, caputque ejus pilo circumtulit.* Herodianus vero apud Iſſicum ad Taurum montem.

14. *Lugduni.*] Idem Herodian. Spartian. apud. *Trinurtium.* Qui locus non procul Lugduno.

ctos coëgit mori: quorum prior Ægyptum dux obtinens, bellum moverat, spe dominationis: alter [1] Pertinacis auctor occidendi: cum [2] eo metu in Britannos, quam provinciam a Commodo meruerat, tramittere nitebatur: in Gallia invaserat Imperium. Horum infinita cæde crudelior habitus, ac cognomento Pertinax: quamquam [3] ob vitæ parsimoniam similem, ipsum magis adscivisse plures putent: nobis mens ad credendum prona, acerbitati impositum. Nam cum quidam hostium, quem tamen, uti bellis civilibus solet [4] conditio loci, ad Albinum detulerat, caussa exposita, novissime conclusisset: [5] Quid, quæso, faceres, si tu * esses? Ille respondit: Ea perferrem, quæ tu. [6] Quo dicto, factoque durius nihil bonis: cum sanctique hujuscemodi dissensiones, quamvis studiosius cœptas, [7] fortunæ increpent: magisque in protegendis quam ad perdendum cives [8] verum corrumpi patiantur. [9] At iste delendarum cupidus factionum, quo deinceps mitius ageret [10] necessitudi-

NOTÆ.

1. *Pertinacis auctor occidendi.*] Eutrop. *Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Juliano, Cæsarem se in Gallia fecit.*

2. *Eo metu.*] Quo propter cæsi Pertinacis invidiam tenebatur.

3. *Ob vitæ parsimoniam similem.*] Hæc ex Spartiano transcripsit Victor ut alia multa. Sed hodie verba Spartiani mutila sunt. En tibi illa. *Denique cognomentum Pertinacis, non tam ex sua voluntate quam ex morum parsimonia videtur habuisse. Nam & infinita multorum cæde crudelior habitus, & eum quidam ex hostibus,* &c. Ubi illum, *nam* nimis ostendit aliquid in superioribus ommissum. Ridiculus enim sit Spartianus si dicat Severum ex morum parsimonia Pertinacis cognomentum habuisse, quod infinita multorum cæde crudelior habitus, at illud dicit tamen nisi aliquid turbatum fuisse fateamur. Ego quidem ex isto Victoris loco Spartiano medicinam fieri debere arbitror, nam & idem alibi ejusdem ope & opera convalescit. Legendum: *Denique cognomentum Pertinacis non tam ex sua voluntate ac morum parsimonia, quam ex acerbitate videtur habuisse. Nam & infinita multorum cæde crudelior habitus,* &c. Vide tamen si lubet quæ viri doctissimi notavere.

4. *Conditio loci ad Albinum detulerat.*] Id est, conditio loci ad Albini partes impulerat. Conditio loci, quia scilicet propter vicinitatem inter ejus partes versari quotidie cogebatur.

5. *Quid, quæso, faceres, si tu esses.*] Lego: *Quid, quæso faceres, si tu hic esses.* Captivus orationi suæ quam apud Severum habuerat, ut graves caussas se habuisse doceret cur Albini partes secutus esset, subjecit, quid fecisses, si eodem loco fuisses. Ostendens se necessitate, non voluntate arma sumpsisse. Sed respondit Imperator *ea perferrem quæ tu*, & statim interfici eum jussit.

6. *Quo dicto, factoque durius nihil bonis: cum.*] Lege cum Casaubono: *Quo dicto factoque durius nihil: cum boni sanctique hujuscemodi dissentiones.*

7. *Fortunæ increpent.*] Id est, fortunæ imputent, & omnem indignationem in eam vertant.

8. *Verum corrumpi patiantur.*] In protegendis civibus verum corrumpi patitur V. G. Imperator qui quamvis sciat cives suos voluntate sua, nulla alia necessitate contra se arma sumpsisse; iis tamen veniam indulget, quasi id necessitate compulsi fecerint. Contra ad perdendum cives, qui eos jubet interfici, quasi voluntate sua arma sumpserint, etsi sciat eos necessitate impulsos fecisse.

9. *At iste delendarum.*] Spartian. *Fuit præterea delendarum cupidus factionum.*

10. *Necessitudinem facti.*] Eleganter necessitudinem facti, vocat omnes factionis conscios.

nem facti ulcisci maluit, ne paullatim spe veniæ in labem publicam per conjurationes procederetur: [1] ad quas vitio temporum animos * intelligebat. neque ego abnuo, EA delictorum quæ grassari immodice cœperint, [2] plus pene quam severe excindenda esse. Felix ac prudens, armis præcipue: adeo ut [3] nullo congressu nisi victor discesserit: auxeritque Imperium, subacto Persarum rege nomine [4] Agatio. Neque minus in Arabas: simul adortus ut est, in ditionem redegit, provinciæ modo. [5] Adiabena quoque, ni terrarum macies despectaretur, in tributarios concessisset. Ob hæc tanta [6] Arabicum, Adiabenicum & Parthici cognomento Patres dixere. His majora agressus, [7] Britanniam, quæ ad ea utilis erat, pulsis hostibus, [8] muro munivit, per transversam insulam ducto, utrimque ad finem Oceani. Quinetiam [9] Tripoli, cujus Lepti opido oriebatur, bellicosæ gentes submotæ procul. quæ factu ardua, facilius eo patrabantur, [10] quo implacabilis delictis strenuum quemque præmiis extollebat. Denique [11] ne parva latrocinia quidem impunita patiebatur, in suos animadvertens magis: quod vitio ducum, aut etiam præfectorum fieri vir experiens intelligeret: [12] philosophiæ, declamandi, cunctis postremo liberalium deditus studiis: [13] idemque abs se texta ornatu & fide paribus composuit. Legum conditor longe æquabilium.

NOTÆ.

1. *Ad quas vitio temporum.*) Lege: *Ad quas vitio temporum pronos animos intelligebat.* Schott. Casaub.

2. *Plus pene quam severe.*) Id est, severissime.

3. *Nullo congressu nisi victor.*] *Prope a nullo congressu nisi victor, Persarum regem Abgarum subegit, Arabas in ditionem accepit, Adiabenam in tributarios coëgit, Britanniam (quod maximum ejus Imperii decus est) muro per transversam Insulam ducto, utrimque ad finem Oceani munivit, unde etiam Britannici nomen accepit. Tripolin, unde oriundus erat, contusis bellicosissimis gentibus securissimam reddidit.* Spartianus. Quæ integra posui ut cum his Victoris conferantur.

4. *Agatio.*] Lege: *Abgaro*, Abgarum vocat supra Spartianus.

5. *Adiabena.*] Assyriæ regio.

6. *Arabicum Adiaben. Parth.*] Vetus inscriptio. L. SEPTIMIUS. SEVERUS. IIUS. PERTINAX. AUG. ARABIC. ADIABENICUS. PARTHICUS, &c.

7. *Britanniam quæ ad ea utilis erat.*] Quid hoc? *Quæ ad ea utilis erat?* Optime Salmasius apud Spartian. *Quod ea utilis erat.* Respexit enim Victor ad id quod dixerat de Adiabena quam despexit propter terrarum maciem Severus, nec propterea tributariam fecit, at Britanniam, quod ea utilis esset, muro transverso munivit.

8. *Muro.*] Cespititio scilicet. Muri similes *valli* proprie dicuntur. Quare infra Epitomista vocat hunc murum, *vallum per* XXXII. *passuum millia a mari ad mare deduxit.* Spartianus utrumque posuit Murum & vallum, quasi dubitans utro modo appellaret.

9. *Tripoli cujus lepti opido oriebatur.*) Tripolis & Urbis & regionis Africæ nomen est. Hic pro regione sumitur, cujus opidum Leptis ad Cyniphum fluvium.

10. *Implacabilis delictis strenuum quemque.*] Spartian. *Idem cum implacabilis delictis, tum ad eligendos industrios quosque judicii singularis.*

11. *Ne parva quidem latrocinia.*] *Latronum ubique hostis.* Spartian.

12. *Philosophiæ, declamandi, cunctis.*) Spartian. *Philosophiæ ac dicendi studiis satis deditus, doctrinæ quoque nimis cupidus.*

13. *Idemque abs se texta ornatu & fide paribus.*] Libros vitæ suæ privatæ & publicæ scriptos reliquerat Severus quos pari

Huic tanto domi, forisque, uxoris probra summam gloriæ dempsere: quam adeo famose amplexus est, ut cognita libidine, ac ream conjurationis, [1] retentarit. Quod cum infimo turpe, tum potentibus, & illi magis cui non privati, neque singuli, aut flagitiosi; verum imperia, & exercitus, [2] atque ipsa vitia concessere: [3] nam [4] cum pedibus æger bellum moraretur, idque milites anxie ferrent, ejusque filium Bassianum, qui Cæsar una aderat, Augustum fecissent, in tribunal se ferri, adesse omnes, Imperatoremque ac tribunos, centuriones ac cohortes, quibus auctoribus acciderat; sisti reorum modo jussit. [5] Quo metu stratus humi victor, cum tantorum exercitus veniam precaretur: Sentitisne, inquit, [6] pulsans manu, CAPUT potius, quam pedes imperare? Neque multo post Britanniæ municipio, cui Eboraci nomen, [7] annis regni duodevi-

NOTÆ.

ornatu ac fide scripsisse dicit Victor. Et Spartian. *Vitam suam privatam publicamque ipse composuit ad fidem, solum tamen vitium crudelitatis excusans.* Aliter tamen de illis Severi commentariis sentit Dio qui fidei Severum non usquequaque litasse in illa scriptione ostendit his verbis: λέγω γὰρ, inquit, οὐχ ὅσα ὁ Σεβῆρος ἔγραψεν, ἀλλ' ὅσα ἀληθῶς ἐγένετο. *Dico enim non quacumque Severus scripsit, sed quacumque vere facta sunt.* Si enim recte hæc verba interpreteris, alia loquebatur veritas, alia scripserat Severus.

1. *Retentavit.*] Spartian. *Domi tamen minus cautus, qui uxorem Juliam famosam adulteriis tenuit, etiam conjurationis consciam.*

2. *Atque ipsa vitia concessere.*] Nimium tribuit Afro Imperatori Afer scriptor, cum ait ipsa vitia illi concessisse. Magnus revera princeps Severus, quique severitate sua reformavit multa in melius, quare etiam *fundator Imperii* in quadam inscriptione nominatur. Casaub. apud Spartian.

3. *Nam.*] Lege: *Jam.* Casaub.

4. *Cum pedibus æger bellum moraretur.*] Ad Verbum ex Spartiano, aliquibus tamen immutatis, quare non parcam ponere, ut quid sibi Victor permiserit animadvertas. *Idem cum pedibus æger bellum moraretur, idque milites anxie ferrent, ejusque filium Bassianum, qui una erat, Augustum fecissent, tolli se atque in tribunal ferri jussit: adesse deinde omnes tribunos, centuriones duces, & cohortes, quibus auctoribus id acciderat: sisti deinde filium qui Augusti nomen acceperat, cumque animadverti in omnes auctores facti præter filium juberet, rogareturque omnibus ante tribunal prostratis, caput contingens ait, tandem sentitis caput imperare, non pedes.* Sed quod hic scribunt & Spartian. & Victor milites Bassianum Augustum appellasse & fecisse, invito ipso & insciente Severo, prorsus falsum est: quippe jam ante, post bellum Parthicum, consentiente patre appellatus est Imperii particeps Bassianus, ut idem Spartian. qui vero particeps Imperii, is omnino & Augustus censebatur. Puto hoc commentum esse Maximi a quo hanc fabulam hauserunt Spartianus & Victor. Hæc Salmas. pluribus apud Spartianum.

5. *Quo metu stratus humi Victor.*] Transposita pro: cum tantorum Victor exercitus stratus humi veniam precaretur. Olivarius pro *tantorum* legebat *factorum.* Non male, factorum veniam precaretur.

6. *Pulsans manu caput.*] Casaubonus legebat *pulsans manu caput, caput potius,* &c. Sed brevitas hujus Scriptoris, propter quam multis etiam locis obscurus est, non patitur hanc vocem repeti, quæ subintelligi eleganter possit. Salmasius distinguebat: *pulsans manu caput, potius imperare.* Sed nihil omnino, vel in distinctione, vel in verbis mutandum est.

7. *Annis regni duodeviginti.*] Idem Herodian. & Spartian. Sed imperavit tan-

ginti morbo exstinctus est [2] Ortus Mediæ humili, primo literis, deinde imbutus foro, quo parum commodante, uti rebus artis solet; dum tentat, aut exquirit varia melioraque, conscendit Imperium: Ibi graviora expertus, laborem, curas, metum, & incerta prorsus omnia: quasi testis vitæ mortalium, [3] CUNCTA, inquit, fui: conducit nihil. Funus quod liberi Geta Bassianusque Romam detulerant, mire celebratum, illatumque Marci sepulcro, [4] adeo percoluerat, ut ejus gratia Commodum inter Divos referri suaserit, fratrem appellans: Bassianoque Antonini vocabulum addiderat: quod [5] ex illo post multos dubiosque eventus, auspicia honorum cepisset patrocinio fisci. [7] deinde laborantibus secundarum initia earumque auctores memoriæ sunt.

At [8] posteri, quasi bellum inter se mandatis accepissent, confestim secessere. Ita Geta, [9] cui nomen paterno ab avo erat, [10] cum ejus modestiore ingenio frater angeretur, obsessus interiit. Quæ victoria Papiniani exitio fœdior facta, ut sane putant memoriæ curiosi: quippe quem fe-

NOTÆ.

tum an. 17. menses 7. dies 3.

1. *Morbo.*] Arthridite. Infra in Epitom.

2. *Ortus Mediæ humili.*] Hæc corruptissima sunt. Nicol. Faber. *Ortus in æde humili.* Salmas. *Ortus Medie humilis.* Id est ortus mediocriter humilis. Casaubonus: *Ortus Lepti ex humili patre.* Ante vocem *primo* omiserat librarius τὸ *pre* hoc est *patre.* in voce corruptissima Mediæ ex L. M. ctum M. & ex p. inverso, d.

3. *Cuncta*, inquit, *fui. conducit nihil*] Spartian. *Hujus dictum est cum eum ex humili per literarum & militiæ officia ad Imperium plurimis gradibus fortuna duxisset. Omnia*, inquit, *fui, & nihil expedit.* Et his verbis Severus quæcumque de rerum humanarum vanitate Salomon scripsit in divino illo libello qui Ecclesiastes inscribitur, amplexus est.

4. *Adeo percoluerat.*] Lege: *Quem adeo percoluerat.* Ex Spartian. *Illatus sepulcro Marci Antonini, quem ex omnibus imperatoribus tantum coluit, ut & Commodum in divos referret & Antonini nomen omnibus deinceps quasi Augusti adscribendum putaret.*

5. *Ex illo.*] Antonino.

6. *Auspicia honorum cepisset, patrocinio fisci.*] Patrocinium fisci, honorum auspicium vocat, quia is primus officiorum & honorum gradus fuit. Spartian. in Geta in hac historia: *Dicunt aliqui non in Marci honorem tantum Antonini nomini delatum, cum id Marcus adoptivum habuerit; sed in ejus qui Pius cognominatus est, Adriani scilicet successoris: Et quidem ob hoc quod Severum ille ad fisci advocationem delegerat ex formulario forensi, quum ad tantos processus ei patuisset dati ab Antonino primi gradus, vel honoris auspicium.* Advocatum autem fisci eligebant Imperatores ex corpore advocatorum qui in diversis foris postulabant.

7. *Deinde laborantibus secundarum initia.*] Scribendum *proinde.* Id est, adeo. Ut optime apud Spartian. Casaubon. Sensus est, Severus Bassianum filium Antoninum vocavit ejus Antonini gratia ex quo fisci patrocinium, honorum auspicium suscepit, adeo novis hominibus primus mitioris fortunæ gradus ejusque auctores memoriæ adhærent. *Laborantes* vocat Victor novos homines qui emergere laborant. *Secundarum initia* primum illum honorum gradum per quem emergere incipiunt. Et *secundarum auctores.* Eos qui primi jacentes attollunt & producunt.

8. *Posteri.*] Geta & Bassianus.

9. *Cui nomen paterno ab avo.*] Nam Severi pater Geta vocabatur.

10. *Cum ejus modestiore ingenio.*] Hanc Getæ modestiam, humilitatem vocat Spartianus in Antonino Caracalla. *Fratrem ma-*

runt illo tempore, [1] Bassiani scrinia curavisse, monitumque, uti mos est, [2] destinando Romam quamcelerrime componeret, [3] dolore Getæ dixisse: haudquaquam pari facilitate velari parricidium, qua fieret: idcirco morte affectum. Sed hæc improbe absurda sunt, cum constet satis [4] præfecturam prætorio gessisse, [5] neque incondite illum virum tantam contumeliam imponere potuisse, cui amori [6] ac magisterio erat.

Cæterum [7] ANTONINUS incognita munerum specie [8] urbem Romanam adjiciens, quod indumenta in talos demissa largiretur, [9] CARACALLA dictus: [10] cum pari modo vesti Antonianas nomini suo daret.

NOTÆ.

gna ejus humilitate despexit.

1. *Bassiani scrinia curavisse.*] Scrinia loculi & capsæ in quibus principes acta quæ ad jus pertinent, asservantur. Quibus qui præfecti erant, *Scriniorum magistri* dicebantur. Fuere item scrinia alia quorum alia *Scrinia memoriæ*: *Scrinia Epistolarum*; *Scrinia libellorum*: *Scrinia dispositionum*: *Scrinia largitionum*: Quæ singula suos habuere præfectos, qui *magistri memoriæ*: magistri Epistolarum, magistri libellorum &c. dicebantur. Libellorum autem scrinia curavisse sub Severo Papinianum cognoscitur ex L. rescriptum, 12. D. de distr. pig. quamvis hic Victor eum Scriniorum Magistrum videtur intelligere.

2. *Destinando Romam.*] Optime Casaub. apud Spartian. *destinanda Romam.* Nam existimat Victor patratam cædem Getæ, priusquam ex Britannia Romam ambo fratres reverterentur; cum tamen certum sit occisum Getam Romæ in Palatio, nec confestim; sed cum annum unum diesque XXII. cum fratre Imperium obtinuisset. Sed fuere qui aliter traderent historiam ejus cædis. Per *destinanda Romam* orationem intellige qua & in senatu & ad populum facinus dilueret Papinianus. Spartian. *Multi dicunt Bassianum occiso illi* (*Papiniano*) *mandasse, ut & in senatu pro se & apud populum facinus dilueret: Illum autem respondisse non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri.*

3. *Dolore Getæ.*] Id est, quem ex occiso Geta perceperat. Desiderio Getæ.

4. *Præfecturam prætorio gessisse.*] Quo nomine orationem dictare non poterat ut addit Spartian. Imperatores enim non solebant præfectorum prætorii ingenio formare aut epistolas, aut orationes. Nam vel quæstores ipsorum, & qui Scrinia curabant, eas componebant, vel qui erant ab epistolis. Vel interdum dicendi magistri; nisi etiam ipsi suopte ingenio scriberent.

5. *Neque incondite.*] Restituit Casaubon. *Neque non incondite illum virum tantam contumeliam imponere potuisse ei, qui amori ac magisterio Getæ erat.* Vere. Ait Victor virum illum, nempe Bassianum, non potuisse, non incondite adeo contumeliosam provinciam, dictandi scilicet orationem qua cædem Getæ excusaret, imponere ei, qui Getæ amori ac magisterio fuerat.

6. *Ac magisterio erat.*] Dubito an hic Papinianum libellorum Getæ magistrum fuisse dicat, an revera magistrum; id est, doctorem, rectorem, quippe cui præcipue & Antoninum, & Getam a Severo Commendatum scribit Spartian.

7. *Antoninus.*] Imperium suscepit an. V. C. 963. post C. 211.

8. *Urbem Romanam adjiciens.*] Lege: *alliciens* Casaub.

9. *Caracalla dictus.*] A Caracallis quas populo largiebatur. Caracalla, a *calaca*, unde nostrum *casaca*. Caracallas primus talares fecit Antoninus quæ antea breviores erant, easque de nomine suo Antonianas vocavit.

10. *Cum pari modo Vesti Antonianas.*] Verissime Casaub. *Cum pari modo vesti Antonianæ nomen e suo daret.* Caracallas de suo nomine Antoninus Antonianas appellavit. Spartian. *Ipse Caracalli nomen accepit a vestimento quod populo dederat, demisso usque ad talos, quod ante non fuerat, unde hodieque Antonianæ dicuntur Caracallæ hujusmodi, in usu maxime Romanæ*

[1] Alamannos gentem populoſam, [2] ex equo mirifice pugnantem, prope Mœnum amnem devicit: patiens, communis, tranquilluſque: pari fortuna, & eodem matrimonio, quo pater; namque [3] Juliam novercam, cujus facinora [4] ſupra memoravi, forma captus, [5] conjugem affectavit: cum illa factioſior, aſpectui adoleſcentis, præſentiæ quaſi ignara, ſemet dediſſet, intecto corpore, aſſerentique, Vellem, ſi liceret, uti: petulantius multo (quippe quæ pudorem velamento exuerat) reſpondiſſet: [6] Libet? plane licet. [7] Ægypti ſacra per eum deportata Romam, atque aucta urbs [8] magno acceſſu Viæ novæ, & [9] ad lavandum abſoluta opera pulchri cultus. Quibus confectis cum Syriam circumgredere-

N o t æ.

plebis frequentata.

1. *Alamannos.*] Unde & ipſe ſe *Alemannicum* vocavit. Alemanni autem Germaniæ populi ad Mœnum amnem, & hi diu a Germanis diſtincti, poſtea vero circa Conſtantini tempora toti Germaniæ nomen dedere quæ ab illis *Alemannia* dicta, hodieque ita dicitur.

2. *Ex equo mirifice pugnantem.*] Atque etiam nunc tota illa gens ex equo mirifice pugnat.

3. *Juliam novercam.*] Severus duas habuit conjuges, priorem Martiam, alteram Juliam. Quarum quæ Caracalli mater fuerit diverſæ veterum ſententiæ. Victor priori natum putat; idemque Spartianus & Eutrop. At Dio Caſſius & Herodianus Juliæ vere filium credidere. Et ex hac varietate factum eſt, ut de ejus vitæ etiam tempore dubitetur. Qui enim Martiæ filium faciunt, cum aiunt vixiſſe annis XLIII. qui Juliæ, annis ferme triginta, ut infra in Epitom. At Dio Caſſ. an. XXIX. Sed Dioni potius videtur habenda fides. Qui & Antoninum vidit, & propius ac familiarius cum eo loquutus eſt. Plura Caſaub. apud Spartianum in Caracallo.

4. *Supra memoravi.*] In Severo: *Huic tanto domi foriſque uxoris probra ſummam gloriæ dempſere*, &c.

5. *Conjugem affectavit.*] Idem Spartian.

6. *Libet? plane licet.*] Huic execrando Juliæ reſponſo addit Spart. *An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare, non accipere?*

7. *Ægypti ſacra per eum deportata Romam.*] Spartian. *Sacra Iſidis Romam deportavit & templa ubique magnifica eidem Deæ fecit.* Sed & ante Antoninum Commodus Romæ ſacra Iſidis coluit. Quam contrarietatem advertens Spartianus ſubjungit: *In quo quidem mihi mirum videtur quemadmodum ſacra Iſidis primum per hunc Romam veniſſe dicantur, quum Antoninus Commodus ita ea celebraverit ut & Anubim portaret & pauſas ederet, niſi forte iſte addidit celebritati, non eam primus invexit.* Doctiſſimus Caſaubonus putat Spartianum & Victorem hic ſequutos eſſe errorem Marii Maximi quem ſtudioſe tranſcribunt. Vel alius, quicumque is fuerit qui hoc primus ſcripſit.

8. *Magno acceſſu viæ novæ.*] Spartian. *Idem viam novam munivit quæ eſt ſub ejus Thermis. Quo pulcrius inter Romanas plateas non facile quidquam invenias.* Hæc via prope Severi ſeptizonium declinans, ab Appia Aventinum verſus, & rurſus in eam ſub Thermis Antonianis incidebat. Hanc cave confundas cum *via nova* quæ a Velabro inter Capitolium & Palatinum, ducebat in forum. De qua Ovid. VI. Faſt.

Qua via Romano nunc nova juncta foro.

9. *Ad lavandum abſoluta opera p. c.*] Thermæ Antonianæ, in latere Aventini via Ardeatina. Spartian. *Opera Romæ reliquit Thermas nominis ſui eximias, quarum cellam ſolearem architecti negant poſſe ulla imitatione qua facta eſt, fieri. Nam ex ære vel cupro cancelli ſuperpoſiti eſſe dicuntur quibus cameratio tota concredita eſt: Et tantum eſt ſpatium ut id ipſum fieri negent potuiſſe docti Mechanici.*

tur,

tùr, [1] anno potentiæ ſexto [2] moritur, Corporis reliqua luctu publico relata Romam, atque [3] inter Antoninos funerata ſunt.

Dehinc [4] OPILIUS MACRINUS, qui præfecturam Prætorio gerebat, Imperator, ejuſque filius [5] DIADUMENUS nomine [6] Cæſar a legionibus appellatur: Quibus, eo quod ingens amiſſi principis deſiderium erat, adoleſcentem Antoninum vocavere. [7] Horum nihil præter ſævos atque inciviles animos interim reperimus. Qua gratia menſibus [8] ferme quatuor ac decem vix retento imperio, per quos creati fuerant [9] interfecti ſunt.

Accituſque [10] MARCUS ANTONINUS [11] Baſſiano genitus, qui [12] patre mortuo, in Solis ſacerdotium [13] quem Heliogabalum Syri vocant, tanquam aſylum inſidiarum metu confugerat, hincque HELIOGABALUS dictus: tranſlatoque Romam Dei ſimulacro in palatii pene-

NOTÆ.

1. *Anno potentiæ ſexto.*] *Anno Imperii VI. menſe II.* Eutrop. vere, adde modo quatuor dies.

2. *Moritur.*] Inter Edeſſam & Charras a centurionibus duobus occiſus.

3. *Inter Antoninos.*] Spartian. *Corpus ejus Antoninorum ſepulcro illatum eſt, ut ea ſedes reliquias ejus acciperet, quæ nomen addiderat.*

4. *Opilius Macrinus.*] Ann. V. 969. poſt C. 217.

5. *Diadumenus.*] In nummis veteribus dicitur etiam *Diadumenianus*, ut *Hermogenes, Hermogenianus*.

6. *Cæſar a legionibus appell.*] Cæſarem tantum Diadumenum appellatum ſcribit Herodian. quare & Capitolin. in Macrino. *Sciendum præterea*, inquit, *quod Cæſar fuiſſe dicatur, non Auguſtus Diadumenus puer, quem plerique pari fuiſſe cum patre Imperio tradiderunt.* Verum Lampridius in Diadumeno, non Cæſarem; ſed Imperatorem adeoque Auguſtum cum patre vocatum narrat, ejuſque orationem ad milites ponit, additque: *Herodianus Græcus ſcriptor hæc præteriens, Diadumenum tantum Cæſarem dicit puerum a militibus nuncupatum, & cum patre occiſum.* Hanc Lampridii ſententiam ſequuntur Eutrop. Et infra Epitomiſta: *Opilius Macrinus cum filio Diadumeno Imperatores facti.*

7. *Horum nihil præter ſævos atque inciviles.*] Lamprid. in Diadumeno: *Hic tamen* XIV. *menſe Imperii ob incivilem patris atque aſperum principatum interfectus eſt cum patre, non ſuo nomine; quamvis etiam iſtum ultra ætatem ſæviſſe in pleroſque reperiam, ut docent literæ ab hoc eodem ad patrem miſſæ.* Vide & Capitolinum qui exempla quædam Macrini crudelitatis commemorat.

8. *Ferme quatuor ac decem.*] Deſunt dies tantum tres.

9. *Interfecti ſunt.*] In Cappadocia.

10. *Marcus Antoninus.*] An. V. 970. poſt C. 218.

11. *Baſſiano genitus.*] Sic quidem vulgo credebatur. Vide Dionem & Lampridium. Mater fuit Soëmis ſoror Juliæ Matris Caracalli.

12. *Patre mortuo.*] Lamprid. *Hic fertur occiſo Macrini factione patre, ut dicebatur, Antonino in templum Dei Heliogabali confugiſſe velut in Aſylum, ne interficeretur a Macrino, qui ſæviſſime cum filio luxurioſo & crudeli exercuit Imperium.*

13. *Quem Heliogabalum Syri vocant.*] Non Heliogabalum Syri, quod dimidiatum Græcum eſt ἥλιος. Sed *Alahgabal.* Id eſt, *Deus mons*, quod Deus ille eſſet e ſaxo rudi & impolito in modum plane montis. Græci vero nomen hoc deflectentes ejus aſperitatem proxime ad ſonum linguæ ſuæ emollire conati ſunt pronuntiantes ΗΛΙΟ-ΓΑΒΑΛΟϹ. Vide quæ viri doctiſſimi apud Lamprid. notavere: Et quæ ab Illuſtriſſimo Bocharto, & quæ a Seldeno ſcripta ſunt.

tralibus [1] [palatia] constituit. Hoc impurius, ne improbæ quidem aut petulantes mulieres fuere: quippe orbe toto obscenissimos perquirebat, [2] visendis tractandisve artibus [3] libidinum ferendarum. Hæc cum augerentur in dies, ac magis magisque [4] Alexandri, quem comperta Opilii nece [5] Cæsarem nobilitas nuncupaverat, amor cumularetur, in castris prætoriis [6] tricesimo regni mense oppressus est.

Statimque [7] AURELIO ALEXANDRO Syriæ orto, [8] cui duplex, Cæsarea, & Archa nomen est, militibus quoque annitentibus, Augusti potentia delata: qui, quamquam adolescens, ingenio supra ævum tamen, confestim apparatu magno bellum adversum [9] Xerxem Persarum regem movet: [10] quo fuso fugatoque, in Galliam maturrime contendit, quæ Germanorum direptionibus tentabatur. [11] Ibi tumultuantes legionum plerasque constantissime abjecit: quod in præsens gloriæ, mox exitio datum. Nam cum tantæ severitatis vim milites inhorrescunt, [12] (unde etiam Severi cognomentum accesserat) agentem casu cum paucis [13] vico Britanniæ, cui vocabulum Sicila, trucidavere. Opus urbi flo-

NOTÆ.

1. *Palatia.*] Abundat hæc vox; quippe quæ nata e superiori *Palatii.* Neque audiendus Gruterus qui in ejus locum substituit *pellacia.* Id est, lupanaria; eo quod apud Lampridium legatur. *Lupanaria domi, amicis, clientibus & servis exhibuit.* Quæ lectio si admitteretur, mera esset ἀνακολουθία, *Translato Romam Dei simulacro in palatii penetralibus lupanaria constituit.* Omnes intelligunt quid dicam.

2. *Visendis.*] Id est, perquirendis, investigandis. Nescio an alibi reperiatur. Olivarius: *fingendis.* Sed non temere damnanda altera lectio.

3. *Libidinum ferendarum.*] Olivarius: *Non ferendarum.* Ego suspicabar *nefandarum.*

4. *Alexandri.*] De quo capite sequenti.

5. *Cæsarem nobilitas nuncupaverat.*] Nobilitatem pro Senatu dixit. Senatus enim, interfecto Macrino, Alexandrum Cæsarem nuncupavit, consentiente Heliogabalo.

6. *Tricesimo regni mense.*] Tricesimo secundo, Eutrop. sed ambo falsi sunt. Regnavit enim an. 3. menses 9. dies 4. Vide Dionem.

7. *Aurelio Alexandro.*] Anno V. 974. post C. 221.

8. *Cui duplex Cæsarea & Arca nomen est.*) *Arca* sine aspirata. Ptolemæus. ἄρκα sive, ἄρκη, vel ἄρκαι. Cæsarea & Arca dicebatur. Unde & Lampridio in hac vita *Arca Cæsarea* dicitur, eadem etiam *Arcena* apud eundem, initio.

9. *Xerxem Persarum regem.*] Artaxerxem vocant Dio, Herodianus, Lampridius. Hic est Artaxerxes qui devicto & occiso Artabano rege Parthorum ultimo, primus antiquum Persarum in Oriente Imperium renovavit. Eum alii obscuro & ignobili loco natum, alii magum fuisse dicunt.

10. *Quo fuso, fugatoque.*] Idem Lamprid. idque se apud multos & in annalibus dicit reperisse, additque: *Sed quidam dicunt a servo suo eum proditum non vicisse regem, sed ne vinceretur fugisse. Quod contra multorum opinionem dici non dubium est iis qui plurimos legerint. Nam & amisisse illum exercitum dicunt, fame, frigore, ac morbo, ut Herodianus auctor est contra multorum opinionem.*

11. *Ibi tumultuantes.*] Lamprid. *Sed quum ibi quoque seditiosas legiones compescuisset, abjici eas præcepit.*

12. *Unde etiam Severi cognomen.*] Propter ejus severitatem, Severi nomen a militibus ei inditum scribit etiam Lamprid.

13. *Vico Britanniæ.*] Lamprid. *Verum*

rentissimum * [1] celebrio fabricatus est, matrisque cultu, quæ nomine Mammæa erat, plus quam pius. Adhuc [2] Domitium Ulpianum, quem Heliogabalus prætorianis præfecerat, eodem honore retinens [3] Pauloque inter exordia patriæ reddito, [4] juris auctoribus, quantus erga optimos atque æqui studio esset, edocuit: [5] neque ultra annos tredecim Imperio functus rempub. reliquit firmatam undique: *a* quæ jam tum [6] a Romulo ad Septimium certatim evolans Bassiani consiliis, tamquam in

INTERPRETATIO.

a *Quæ jam inde a Romulo* usque *ad Septimium Severum vix evadens, consiliis Bassiani, quasi in summo* periculo *hæsit, Alexandri Severi fuit ut ne illa rueret.*

NOTÆ.

Gallicanæ mentes, ut se se habent duræ ac retorridæ, & sæpe Imperatoribus graves severitatem hominis nimiam, & longe majorem post Heliogabalum non tulerunt. Denique agentem eum cum paucis, in Britannia, ut alii volunt, in Gallia, in vico cui Sicila nomen est, non ex omnium sententia; sed latrocinantium modo quidem milites, & hi præcipue qui Heliogabali præmiis effloruerant, quum Severum principem pati non possent, occiderunt. Pro Sicila melius Vett. lib. *Sicilia* qui vicus Galliæ Transpadanæ fuisse videtur non longe a Moguntiaco, cum Alexandrum Moguntiaci occisum quidam ferunt.

1. *Celebrio fabricatus est.*] Legebat Olivarius *Serapium fabricatus est.* Ex Lamprid. *Isium & Serapium decenter ornavit, additis signis & Deliacis, & omnibus mysteriis.* Sed cum Lamprid. dicat Serapium ornasse tantum, non vero fabricatum Alexandrum; aliud quærendum est. Puto: *Opus urbi florentissimum & celeberrimum fabricatus est.* Ut Thermas intelligat quas Alexander juxta eas, quæ Neronianæ fuerunt, constituit, aqua inducta quæ Alexandrina nunc dicitur. Ut ait Lamprid. vel: *Opus Urbi florentissimum celeberrimumque fabricatus est, matris cultu, quæ Mammæa erat, plusquam pius.* Ut diætas intelligat quas nominis Mammææ in Palatio fecit Alexander. Idem Lamprid. *In matrem Mammæam unice pius fuit, ita ut Romæ in Palatio faceret diætas nominis Mammææ, quas imperitum vulgus hodie ad Mammas vocat:* Nihil aliud succurrit.

2. *Domitianum quem Heliogabalus.*] Lamprid. *Paulum & Ulpianum in magno honore habuit, quos præfectos ab Heliogabalo alii dicunt factos, alii ab ipso.* Domitius Ulpianus, & Julius Paulus Jurisconsulti nobilissimi.

3. *Pauloque inter Exord. patriæ reddito.*] Libenter fateor, neque pudet fateri, me ista non capere *inter Exordia patriæ reddito*, an ut Ulpianum & Silvinum Rhetorem sic & Paulum Heliogabalus removerat quem Alexander postea revocavit, patriæque reddidit? At de Paulo id me legisse non memini. Quare legendum putabam *Pauloque inter Exordia pariter reddito.* Ut subintelligatur *honore* quod præcedit. Ulpianum eodem honore retinens Pauloque eodem honore inter Exordia Imperii sui reddito Juris auctoribus, &c. Præfecturam Prætorianam intelligit, quam Paulo Alexander restituit; quippe qui eam sub Heliogabalo possedisset, nihil tamen temere pronuntio. Fieri enim potuit ut inter alios Heliogabalus Paulum etiam removerit.

4. *Juris auctoribus.*] Placebat Schotto. *Juris auctoribus quantus erga optimos atque æqui studiosos esset edocuit.* Ait Alexandrum dum præcipue Juris auctores colit, ostendisse quantus esset erga optimos, & æqui studiosos. Sed nihil mutandum. Juris auctoribus atque æqui studio ostendit quantus esset erga optimos.

5. *Neque ultra annos tredecim.*] Imperavit an. XIII. diebus IX.

6. *A Romulo ad Septimium certatim evolans.*] Ait Rempublicam quæ a Romu-

ſummo conſtitit. Quo ne confeſtim laberetur, Alexandri fuit. Abhinc dum dominandi ſuis quam ſubigendi externos cupientiores ſunt, atque inter ſe armantur, magis Romanum ſtatum quaſi abrupto præcipitavere, immiſſique in Imperium promiſcue boni malique, nobiles atque ignobiles, ac [1] Barbariæ multi. Quippe ubi paſſim confuſaque omnia, neque ſuo feruntur modo, quique fas putant, [2] uti per turbam, rapere aliena officia, quæ regere nequeunt, [3] & * ſcientia bonarum artium fœde corrumpunt. Ita fortunæ vis licentiam nacta, perniciosa libidine mortales agit: quæ diu quidem virtute, uti muro prohibita, poſtquam pæne omnes flagitiis ſubacti ſunt, etiam infirmis genere inſtitutoque publica permiſit.

Namque [4] CAJUS JULIUS MAXIMINUS [5] præſidens Trebellicæ, primus e militaribus [6] litterarum fere rudis, [7] potentiam cepit ſuffragiis legionum. Quod tamen etiam Patres, dum periculoſum exiſtimant inermes armato reſiſtere, [8] approbaverunt: filiuſque ejus pari nomine [Cajus Julius Maximinus] Cæſar factus eſt.

[9] Quis biennium ſummis potitis, haud incommode prœlio geſto contra Germanos, repente ANTONINUS GORDIANUS Africæ Proconſul, ab exercitu Princeps [10] apud Thydri opidum [11] abſens fit.

N O T Æ.

lo ad Septimium uſque Severum vix ſervata eſt, tandem Baſſiani conſiliis in ſummo diſcrimine conſtitiſſe, ita ut Alexandri fuerit quo ne illa rueret: diſtingue igitur: *Quæ jam tum a Romule ad Septimium certatim evolans, Baſſiani conſiliis tanquam in ſummo conſtitit.*

1. *Barbariæ.*] Barbariam Græci & Latini quidquid fuit extra limites agri ſui, vocavere.

2. *Uti per turbam.*] Fieri ſolet, ſupple.

3. *Et ſcientia.*] Lege: *Et inſcientia,* &c. ut viri doctiſſimi monuere.

4. *Cajus Julius Maximinus.*] Græci & Latini ſcriptores *Maximinum* tantum nominant: At in Vett. inſcriptionibus CAIUS JULIUS VERUS MAXIMINUS, dicitur. Non dubitat doctiſſ. Caſaub. id ſtudio feciſſe hominem ſuperbiſſimum diſſimulandæ origini barbaricæ, ut illa tot nomina aſſumeret.

5. *Præſidens Trebellicæ.*] Optime Nicolaus Faber. *Præſidens rei bellicæ.*] Ex Capitolino: *His rebus conſpicuum virum Alexander, magnorum meritorum judex, in ſuam perniciem omni exercitui præfecit.* Quamquam hic & Capitolini, & Victoris fides ſuſpecta eſt. Herodianus enim tyronibus tantum præfectum dicit. τὸν δὴ Μαξιμῖνον τοῦτον, inquit, διὰ τὴν προειρημένην στρατιωτικὴν ἐμπειρίαν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέστησε πάσῃ τῇ τοῦ στρατοῦ νεολαίᾳ, ὡς ἀσκοίη τε αὐτοὺς τὰ στρατιωτικά, καὶ εἰς τὸ πολεμεῖν ἐπιτηδείους παρασκευάζοι. Id eſt, *Hunc igitur Maximinum propter ante dictam militarem ſcientiam, Tyronibus univerſis Alexander præfecerat, ut eos ad militiæ munera exerceret, atque ad bellandum idoneos redderet.*

6. *Litterarum fere rudis.*] *Semibarbarus & vix adhuc Latinæ linguæ.* Capitolin.

7. *Potentiam cepit.*] An. V. 987. poſt C. 235.

8. *Approbaverunt.*] Hoc ex Herodiano & Capitolino falſum eſt.

9. *Quis biennium ſummis potitis.*] Ex tabulis tamen patet annum unum rerum ſumma potitos Antoninos, cum Gordianus Imperator factus.

10. *Apud Thydri.*] In Africa propria. Thyſdrum vocat Capitol. Thyſtrum Herodian. ſed facile δ. in τ.

11. *Abſens fit.*] Nam eum, dum Thydri erat, Manricius quidam juxta Tyſdrum in

[1] Quo ut accitus pervenit, tamquam ea re creatus foret, [2] seditione excipitur: qua lenita, facile Carthaginem petit. Ibi cum avertendis prodigis, quorum metu haud inani angebatur, [3] rem divinam solitis ageret, repente hostia partum edidit. Id haruspices, atque ipse maxime, nam hujus scientiæ usu immodice prudens erat, ita accepere, illum quoque destinatum neci, [4] verum liberis pariturum imperium: progressique conjectu longius liberis quoque exitum denunciavere, mitem atque innoxium præfantes fore, ut illud pecus, nec diuturnum tamen, subjectumque insidiis. Interim Romæ comperto Gordiani interitu, hortante Domitio, [5] urbi præfectus, reliquique indices vulgo cæduntur per Prætorias cohortes: quippe Gordianus, postquam delatum sibi imperium cognovit: [6] præmia amplum in modum ostentans, Romam legatos ac literas [7] destinaverat, quibus necato eo, frustratos se milites angebantur, genus hominum pecuniæ cupidius, fidumque ac bonum solo quæstu. At senatus metuens, ne nullis rectoribus specie captæ urbis, atrociora acciderent, primo [8] potestatum vices, mox [9] conscriptis junioribus, [10] CLO-

NOTÆ.

agro suo concionabundus Imperatorem proclamavit, quo facto Tysdrum cum militibus petiit, ubi Gordianum invenit.

1. *Quo ut accitus pervenit.*] Atqui apud Tysdrum erat Gordianus cum Imperator factus est. Herodian. Capitolin. Vide notam superiorem. Sic infra *seditione excipitur.* Prorsus fide caret, & a cæteris omnino dissentit, qui Gordianum omnium quasi uno ore Imperatorem factum dicunt.

2. *Seditione excipitur.*] Vide notam superiorem.

3. *Rem divinam solitis ageret.*] Malim *solitus ageret.*

4. *Verum liberis pariturum Imperium.*] Lego: *Libero* vel *liberi.* Neque enim rectum esse potest, cum Gordianos tantum duos Victor agnoscat. Adde quod addit mox mitem atque innoxium præfantes fore. Liberum scilicet: *Libero* autem numero singulari pro *filio* jam alibi usus est.

5. *Præfectus urbi, reliquique indices*] Præfectus Urbi Sabinus nomine. Indices vero vocat Victor quos Herodianus & Capitolin. delatores & accusatores: Sed hic etiam Victor falsus est qui ait eos cæsos fuisse, comperto Gordiani interitu, cum certum sit eos post Gordianum Imperatorem factum occisos. Herodian. Capitolin.

6. *Præmia amplum in modum.*] Capitolin. *Sed vicit Gordianum legatio, quæ bona omnia pollicebatur, ita ut eidem crederetur & ingens militibus stipendium, populo agri atque congiaria promissa.* Ex Herodian.

7. *Destinaverat.*] Id est, miserat. Sic supra *Romam destinanda.*

8. *Potestatum vices.*] Pro *potestatum vicarios.* Id est, Cæsarum legatos intelligit. Schott. Sed certe eum hic locus fefellit: ait enim Victor, Senatum Imperii vices instituisse, duos Imperatores elegisse, metu tyrannidis. Et ita expresse Herodianus: προστησάμενοι ἑαυτῶν χειροτονηθέντας βασιλέας, οὓς ἐθέλησαν μερίσασθαι τὴν ἀρχήν, ὡς μὴ πάλιν ἰοῦσα ἐξουσία, εἰς τυραννίδα πάλιν ἐξοκείλῃ. 1. *Constitutis sibi regibus quos per vices imperium administrare voluerunt. Ne summa potestas in tyrannidem descisceret.*

9. *Conscriptis junioribus.*] Hæc ex istis Herodiani verbis intelligenda existimo: ἥ τε νεολαία πᾶσα ἠθροίζετο, ὅπλοις τε αὐτοσχεδίοις καὶ τοῖς προστυχοῦσιν ὡπλίζετο, *juniores omnes conscripti, & subitariis armis ac tumultuaris ornati.*

10. *Clodium Cupienum.*] Imo *Pupienum.* Ut cap. sequent. Clodius Maximus Pupienus vocabatur. Vide Capitolin. & ibi viros illustrissimos Casaubonum & Salmasium.

DIUM CUPIENUM, [1] CÆCILIUM BALBINUM, [2] Cæsares constituit.

Iisdemque per Africam diebus milites [3] GORDIANUM Gordiani filium, qui forte contubernio patris prætextatus, [4] ac deinceps præfectus Prætorio intererat, Augustum creavere: neque sane factum nobilitas aspernata. [5] Denique accito eo, inter implana urbis, atque ipso sinu Prætoriæ manus acie deletæ per gladiatorum familias, tyronumque exercitum. Dum hæc Romæ geruntur, Julii Maximini, quos forte ea tempestate [6] Thracia retinebat, acceptis quæ evenerant, Italiam propere petunt. Eos Pupienus [7] Aquilæ obsidione confecit, postquam prœlio victos reliqui paulatim deseruerunt. [8] Horum imperio ad biennium per hujusmodi moras annus quæsitus. Neque multo post tumultu militarium [9] Clodio [10] Cæcilioque Romæ intra Palatium cæsis, Gordianus solus regnum obtinuit: [11] eoque anno [12] lustri certamine, quod Nero

NOTÆ.

1. *Cæcilium.*] Alii *Clodium* vocant. Sed ubique *Cœlium*, rescribendum ut in vet. Nummo: IMP. CÆS. D. COELIUS. BALBINUS.

2. *Cæsares constituit.*] Imo Augustos, hoc est, Imperatores.

3. *Gordianum Gordiani filium.*] Gordianos duos hic tantum agnoscit, patrem & filium, Gordianumque tertium, Gordiano scilicet ex filia nepotem prætermittit. Vel potius Gordiani filium dicit qui Gordiani nepos fuit. Immemor scilicet Gordiani filium una cum patre in Africa fuisse occisum. Vide infra in Epitom.

4. *Ac deinceps præfectus Prætorio.*] Falsum est Gordianum tertium præfectum Prætorio fuisse, neque enim per ætatem poterat, & Scriptores unde hæc Victor, sic tangit Capitolin. *His accedit*, inquit, *alia Scriptorum imperitia qui præfectum Prætorii fuisse Gordianum parvulum dicunt, ignorantibus multis collo sæpe vectum ut militibus ostenderetur.* Imo & eum etiam, cum Cæsar factus est impositum in humeros per mediam multitudinem milites ferebant ostentantes plebi ac nepotulum Gordiani dictitantes. Vide Herodian. lib. VII. paulo ante finem.

5. *Denique accito eo inter implana V. a. 1. 5. p. m. a. d.*] De bello intestino hic loquitur Victor quod post Gordianum Cæsarem factum, Romæ agitatum est, duobus Maximini militibus qui audiendi curiosiores curiam ingressi dum Senatus habebatur ultra aram quoque Victoriæ penetraverant, a Gallicano Senatore interemptis. Vide Herodian. lib. VII. in fine.

6. *Thracia.*] Imo Pannonia.

7. *Aquilæ obsidione.*] Aquileja. Herodian. Capitolin. &c. Aquileja Urbs supra Venetos.

8. *Horum Imperio ad biennium*] Ait Imperio Maximinorum, cum biennium durasset, annum alterum accessisse per superiores tumultus, moras. Quod & sensit Eutrop. dum scripsit eos imperasse triennio & paucis diebus. Sed e fastis constat Maximinos Imperatores factos, die 18. Martii an. V. 987. occisos mense Octobri an. V. 990. tumultus vero a die Maii 27. an. V. 988. usque ad eorumdem Maximinorum mortem perseverasse: ita ut Maximinorum Imperio, quod fuit anni unius, mensium duorum, dierum VII. per diversarum factionum tumultus & moras, annus unus & menses fere quinque quæsiti sint.

9. *Clodio.*] C. Clodio Maximo Pupieno.

10. *Cæcilioque.*] Balbino. Quamvis Balbinum Cæcilium vocatum nusquam inveni, sed Cœlium. Nummus apud Onuphrium. Jam supra.

11. *Eoque anno.*] V. C. 892. post C. 240.

12. *Lustri certamine quod Nero Romam invex.*) Nero quartum Consul anno Christi 60. quinquennale certamen instituit, quod triplex fuit Musicum, Gymnicum, & Equestre, quinto quoque annoperage-

Romam invexerat, aucto firmatoque, in Persas profectus est: [1] cum prius Jani ædes, [2] quas Marcus clauserat, patentes more veterum fecisset. Ibi gesto insigniter bello, Marci Philippi præfecti Prætorio insidiis periit [3] sexennio Imperii.

Igitur [4] MARCUS JULIUS PHILIPPUS, [5] Arabs Thraconites, [6] sumpto in Consortium [7] PHILIPPO filio, rebus ad Orientem compositis, conditoque apud Arabiam [8] Philippopoli opido, Romam venere: exstructoque trans Tiberim lacu, quod eam partem aquæ penuria fatigabat, [9] annum urbis millesimum ludis omnium generum celebrant. Et quoniam [10] nomen admonuit; [11] nostra quoque ætate post mille, centesimus, consule Philippo, excessit, [12] nullis, uti solet, solennibus frequentatus: adeo in dies cura minima Romanæ urbis. Quod equidem de-

NOTÆ.

batur, a Gordiano autem firmatum anno Christi 240. & tunc lustrum actum tricesimum septimum.

1. *Cum prius Jani ædes.*] Capitolin. in Gordiano tertio. *Prætextato & Attio Coss. Gordianus aperto Jano Gemino, quod signum erat indicti belli, profectus est contra Persas cum exercitu ingenti*, &c. De portis Jani quæ apertæ bellum, clausæ pacem significabant, apud Florum dictum est.

2. *Quas Marcus clauserat.*] Marcum Imperatorem clausisse nullus quod sciam Scriptor prodidit. Et mirum videtur clausum hic dici ab eo principe cujus temporibus vix ulla ab hostibus fuit quies, & qui etiam in expeditione obiit, bello cummaxime ardente.

3. *Sexennio Imperii.*] Capitolin. *Imperavit Gordianus annis sex.*

4. *Marcus Julius Philosophus*] Sumpsit Imperium an. V. 996. post C. N. 244.

5. *Arabs Thraconites.*] Ex ea Arabiæ parte quæ Thraconitis dicitur quæ in Palæstina.

6. *Sumpto in consortium Philippo filio.*] Zonaras: κοινωνὸν τῆς βασιλείας ἐποίησε. *Participem Imperii fecit.* Sed Zosimus eum tantum Cæsarem factum scribit. ὃν ἔτυχε τῇ τοῦ Καίσαρος ἀξίᾳ τιμήσας. *Quem Cæsaris dignitate honestaverat.*

7. *Philippo.*] Qui Caius Julius Saturninus Philippus dicebatur; sed postquam Patrij Imperii particeps factus est, iisdem, queis pater, nominibus dici cœptus.

8. *Philippopoli.*] Ubi olim, Bostra Urbs in sacris litteris notissima, Idumeæ caput.

9. *Annum urbis millesimum ludis omnium generum celebrant.*] Capitolin. in Gordiano tertio: *Nam omnia hæc Philippus exhibuit secularibus ludis & muneribus atque Circensibus quum millesimum ab Urbe condita annum in Consulatu suo & filii sui celebravit.*

10. *Nomen.*] Philippi.

11. *Nostra quoque ætate post mille centesimus.*] Ait sua ætate annum urbis centesimum, post millesimum, actum, Consule Philippo, qui Fl. Philippus dicebatur, Collega Fl. Salleas.

12. *Nullis, uti solet, solennibus frequentatus.*] An. V. 1100. neglectos fuisse seculares ludos queritur Victor. Eorum ludorum inita ratione qui Philippis Imperantibus acti sunt an. urbis millesimo. Zozimus Vero Constantino & Licinio tertium consulibus eos neglectos dicit, hoc est an. V. 1065. post C. N. 313. quo eos factos oportuit, inita scilicet ratione ludorum qui anno duodecimo Severi acti sunt Fabio Cilone, Septimio II. & M. Annio Libone Coss. An. V. 956. post C. 204. Sed nulla apud Zozimum Philippi Imperatoris ludorum mentio, quos scilicet prætermisit, quod extra suum tempus acti fuere. Notabis interim existimasse Victorem ludos seculares centesimo quoque anno agi debuisse, quod falsum est: eorum enim spatium centum & decem annorum esse debuit, quod ex Zozimo facile probatur.

nunciatum illo tempore prodigiis portentiſque. Ex quis unum memorare brevi libet. Nam cum Pontificum lege hoſtiæ mactarentur, ſuis utero maris, fœminarum genitalia apparuere. Id haruſpices [1] ſolutionem poſterorum portendere, vitiaque fore potiora interpretati: quod fruſtratum iri æſtimans Imperator Philippus, tum quia forte præteriens, filii ſimilem [2] pro merito Ephebum conſpexerat, uſum virilis ſcorti removendum honeſtiſſime conſultavit. Verumtamen manet: [3] quippe conditione loci mutata pejoribus flagitiis agitur; dum AVIDIUS periculoſa, quibuſque mortales prohibentur, petunt. Huc accedit, quod longe aliud Etruſcorum artes cecinerant, quæ [4] bonis parte plurima jacentibus, [5] molliſſimum quemque beatum fore aſſerebant. Eos ego ignoraſſe verum plane puto: etenim quamvis rerum omnium proſpero ſucceſſu: pudore amiſſo tamen, fortunatus quis eſſe poteſt? cum eodem retento, cætera tolerabilia ſint. His actis filio urbi relicto, ipſe quamquam debili per ætatem corpore, adverſum Decium profectus, [6] Veronæ cadit, pulſo, amiſſoque exercitu. Quis Romæ compertis, apud caſtra Prætoria 7 filius interficitur. [8] Annos potentiæ quinque egere.

Et [9] DECIVS [10] Syrmienſium vico ortus [11] militiæ gradu ad Imperium conſpiraverat, lætiorque [12] hoſtium nece, filium [13] ETRUSCUM nomine, Cæſarem facit: ſtatimque eo in Illyrios præmiſſo, Romæ aliquantum moratur mœnium gratia, quæ inſtituit, dedicandorum. *a* Et interim

INTERPRETATIO.

a *Et interim ad eum ſubito affertur, ut mos eſt, caput Jotapiani qui Alexandri genere ſuperbiens, in Syria rebus novis ſtudens, conſenſu militum occubuerat.*

NOTÆ.

1. ***Solutionem poſterorum.***] Id eſt, diſſolutionem, mores diſſolutos & effæminatos, Schott.

2. ***Pro merito.***] 1. Pro meritorio. 1. Pro meritoria taberna, etſi neminem ſic locutum reor.

3. ***Quippe conditione loci mutata, pejoribus flagitiis agitur.***] All. *agitatur.* Id eſt, quoniam prohibito publico dedecore, in privatas cupiditates homines convertuntur, quippe qui illicita magis poſcant, prohibitaque furore perſequuntur. Vide Lamprid. in Alexandro Severo.

4. ***Bonis parte plurima jacentibus.***] Hoc eſt, virtutibus parte plurima proſtratis.

5. ***Molliſſimum.***] Luxurioſiſſimum, delicatiſſimum.

6. ***Veronæ cadit.***] In prælio contra Decium. Vide Zozim. lib. 1.

7. ***Filius interficitur.***] Contra Zozimus filium cum patre in prælio cæſum dicit.

8. ***Annos potentiæ quinque.***] Idem Eutrop. alii aiunt ſex, quos ſequor.

9. ***Decius.***] Ann. V. 1002. poſt C. 250.

10. ***Syrmienſium vico.***] Syrmienſes vel melius Sirmienſes in Pannonia, ubi Sirmium Urbs.

11. ***Militiæ gradu.***] Nam præfectus in Pannoniam contra Marinum miſſus. Zozim.

12. ***Hoſtium.***] Philippum.

13. ***Etruſcum.***] In Nummis & Lapidibus: Q. HERENNIUS ETRUSCUS MESSIUS DECIUS AUG. DECII. AUG. F.

terim

ea ad eum [1] Jotapiani, qui [2] Alexandri tumens ſtirpe, per Syriam tentans nova, militum arbitrio occubuerat [3] ora, uti mos eſt, inopinato feruntur, ſimulque, per eos dies [4] Lucio Priſco, qui Macedonas præſidatu regebat, delata dominatio, [5] Gothorum concurſu, poſtquam direptis Thraciæ pleriſque [6] illo pervenerant. Qua cauſa Decio, quam potuit maturrime Roma digreſſo, [7] Julius Valens cupientiſſimo vulgo Imperium capit: verum utrique mox cæſi: cum Priſcum [8] nobilitas hoſtem patriæ cenſuiſſet. Decii Barbaros trans Danubium perſectantes [9] Bruti fraude cecidere [10] exacto regni biennio. Sed Deciorum mortem plerique illuſtrem ferunt: namque filium audacius congredientem cecidiſſe in acie; patrem autem cum perculſi milites ad ſolandum Imperatorem multa præfarentur, ſtrenue dixiſſe; detrimentum unius militis parum videri ſibi: ita refecto bello cum impigre decertaret, interiiſſe pari modo.

Hæc ubi Patres comperere, [11] GALLO HOSTILIANOQUE [12] Auguſta Imperia; VOLUSIANUM Gallo editum [13] Cæſarem

NOTÆ.

1. *Jotapiani.*] Hunc *Papianum* vocat Zozim. corrupte, ut optime doctiſſimus Caſaub. eumque non Decii; ſed Philipporum tempore Imperatorem factum ſcribit.

2. *Alexandri tumens ſtirpe.*) Non dubium eſt quin hic etiam hiſtoriæ Scriptores Victor tranſcripſerit, quorum hodie II. libri deſiderantur; ubi de iis qui poſt Gordianum tertium uſque ad Valerianum, Imperium tenuere. Quare multa nobis vel ignota, vel dubia ſunt.

3. *Ora.*] Id eſt, caput.

4. *Lucio Priſco.*] IMP. CÆS. LUCIUS PRISCUS AUG. in Nummis: hunc Philippi Imperatoris fratrem fuiſſe puto, quem a Philippo fratre Syriacis exercitibus præfectum fuiſſe dicit Zozim.

5. *Gothorum.*] Qui antea *Getæ* dicti. Notus eorum ſitus.

6. *Illo.*] In Macedoniam.

7. *Julius Valens.*] De hoc neque apud Græcos, neque apud Latinos hiſtoricos quicquam reperias.

8. *Nobilitas.*] Id eſt, Senatus. Jam alibi.

9. *Bruti fraude.*] Imo Galli qui poſtea imperavit. Unde igitur hic nomen *Bruti?* dicam: Scriptum fuerat: In *Abruto fraude cecidere*. Abrutum vocat locum ubi Decii cecidere. Et ita Dexippus apud Georgium Monachum. ἐπανιοῦσι δὲ Σκύθαις ἐπὶ τὰ σφέτερα ὁ αὐτὸς Δέκιος ἐπιθέμενος ἀναιρεῖται ἐν Ἀβρύτῳ τῷ λεγομένῳ φόρῳ θεμβρωνίῳ σὺν τῷ παιδί. Id eſt, *Revertentibus autem Scythis in caſtra ſua, ipſe Decius incumbens, occiditur in Abruto dicto foro Themaranio, cum ipſo filio.* Urbem *Abrutum* vel *Abritum* in Mœſia ponunt Geographi. Et juxta eam, locum quem vocant *Foroterebronii.* At Zozim. narrat Decium patrem ad ripam Tanaidis occubuiſſe, filium vero paulo poſt Galli Imperatoris fraude necatum.

10. *Exacto regni biennio.*] Cum biennio ipſe & filius imperaſſent. Eutrop. ſed falſo. Nam ad ſummum regnarunt annum unum, menſes quatuor. Quamvis res ſatis incerta.

11. *Gallo Hoſtilianoque.*] Unum eundemque Eutrop. videtur facere: *Mox Imperatores creati ſunt Gallus Hoſtilianus & Galli filius Voluſianus.* Sed ut optime monuit Caſaub. ſcripſerat Eutrop. *Gallus, Hoſtilianuſque.* Nam diverſi ſunt. Ille, C. VIBIUS TREBONIANUS GALLUS: Hic. HOSTILIANUS PERPENNA.

12. *Auguſta imperia.*] Repete *decernunt.* Factum an. V. 1004. poſt C. 252.

13. *Cæſarem.* Imo Auguſtum. Zozim. & infra in Epitom.

decernunt. Dein [1] pestilentia oritur: qua atrocius sæviente, [2] Hostilianus interiit, Gallo Volusianoque favor quæsitus, quod anxie studioseque tenuissimi cujusque exsequias curarent.

Igitur his Romæ morantibus [3] ÆMILIUS ÆMILIANUS summam potestatem [4] corruptis militibus, [5] arripuit. Ad quem expugnandum profecti, [6] Interamnæ ab suis cæduntur, spe præmii majoris ab Æmilio: cui nullo labore seu detrimento victoria obveniebat: simul quia immodici per luxum lasciviamque, officia benevolentiæ corruperant. [7] His sane omnibus biennio profecit: nam Æmilianus quoque tres menses usus modesto Imperio, [8] morbo absumptus est: cum Proceres primo hostem, [9] dein extinctis superioribus pro fortuna, uti solet, Augustum appellavissent. At milites, qui contracti undique [10] apud Rhætias ob instans bellum morabantur,

LICINIO VALERIANO Imperium [11] deferunt. Qui quamquam [12] genere satis claro, tamen, uti mos tum etiam erat, [13] militiam sequebatur. Ejus filium GALLIENUM senatus [14] Cæsarem creat, statimque Tiberis adulta æstate [15] diluvii facie inundavit: prudentes perniciosum

NOTÆ.

1. *Pestilentia oritur.*] Zozim. ὄυχ ἧττον δὲ τοῦ πανταχόθεν ἐπιβρίσαντος πολέμου καὶ ὁ λοιμὸς πόλεσί τε καὶ κώμαις ἐπιγενόμενος, εἴ τι λελειμμένον ἦν ἀνθρώπειον γένος διέφθειρεν, ὄυπω πρότερον, ἐν τοῖς φθάσασι χρόνοις ὁσαύτην ἀνθρώπων ἀπώλειαν ἐργασάμενος. Id est, *Nihilominus vero bello ex omnibus partibus ingravescente, lues etiam, & in opidis & in vicis subsequuta, quidquid erat humani generis reliquum absumpsit: cum nunquam superioribus seculis tantam hominum stragem. dedisset.*

2. *Hostilianus interiit.*] In Epitom. *Nec multum post pestilentia consumptus est.* De Hostiliano.

3. *Æmilius Æmilianus.*] Julius Æmilius Æmilianus diversus ab illo Æmiliano qui sub Gallieno Imperium invasit, & a Theodoto victus, de quo in Epitom.

4. *Corruptis militibus.*] Pannonicis qui eum Imperatorem crearunt.

5. *Arripuit.*] Ann. V. 1005. post C. 253.

6. *Interamnæ ab suis.*] Eutrop. *Interamnæ interfecti sunt non completo biennio.* Interamna autem hic ea est quæ in Umbria ad fluvium *Nar*. Nam alia est in via Latina. Alia item alibi.

7. *His sane omnibus biennio profecit.*] An *biennium præfuit?* Sic videtur. Schott.

8. *Morbo absumptus est.*] Zozim. a suis interemptum dicit. Vide Epitom.

9. *Dein extinctis superioribus pro fortuna, uti solet.*) Distingue: *Dein extinctis superioribus, pro fortuna, uti solet, Augustum*, &c. Primo Senatus Æmilianum hostem judicaverat, verum postea interemptis superioribus. Gallo & Volusiano, scilicet, pro fortuna, hoc est, secundum fortunam, fortunam sequuti, cum Augustum appellavere.

10. *Apud Rhætias.*] Alpes, ubi Valerianus. Eutrop. *Hinc Licinius Valerianus in Rhætia & Norico agens, ab exercitu Imperator, & mox Augustus est factus.*

11. *Deferunt.*] Ann. V. 1006. post C. 254.

12. *Genere satis claro.*] Pollio: *Valerianus Imperator nobilis genere, patre Valerio.*

13. *Militiam sequebatur.*] A Gallo trans Alpes missus ut ibi collectas copias in Italiam traduceret.

14. *Cæsarem creat.*] Augustum. Zozim.

15. *Diluvii facie.*] Hoc est, *specie diluvii*, genus loquendi minus usitatum. Eo tamen usus Lampridius in Commodo *per faciem lupanarium*. Et Juvenal. *facie majoris vivere census.*

reipubl. cecinere [1] adolescentis fluxo ingenio, quia Etruria accitus venerat, [2] unde amnis prædictus: quod equidem confestim evenit. Nam cum ejus pater [[3] dolo erat circumventus] bellum per Mesopotamiam anceps diuturnumque instruit, [4] Persarum regis, cui nomen Sapor erat, dolo circumventus [5] fœde laniatus interiit, Imperii anno sexto, [6] ætate robustiore.

Sub idem tempus LICINIUS GALLIENUS, cum a Gallia Germanos strenue arceret, in Illyricum properans descendit: Ibi [7] Ingebum, quem curantem Pannonios, [8] comperta Valeriani clade, imperandi cupido incesserat, [9] Mursiæ devicit: moxque [10] Regallianum, qui [11] receptis militibus, quos Mursina labes reliquos fecerat, bellum duplicaverat. His prospere, ac supra vota cedentibus, MORE hominum, secundis solutior, rem Romanam quasi naufragio dedit, cum [12] SALONINO filio, cui honorem Cæsaris contulerat, adeo uti [13] Thraciam Gothi liberi progressi, Macedonas Achæosque & Asiæ finitima occuparent: Mesopotamiam Parthi: Orienti latrones seu [14] mulier dominaretur * [15] Ale-

NOTÆ.

1. *Adolescentis fluxo ingenio.*] Id est, ob adolescentis fluxum ingenium. Fluxum vocat molle, voluptatibus deditum.

2. *Unde amnis.*] Qui & ideo *Etruscus* dictus.

3. *Dolo erat circunventus.*] Hæc rejicienda esse nemo non videt. E sequentibus nata sunt.

4. *Persarum regis dolo circunventus.*] Sapor a Valeriano petiit ut secum in colloquium veniret, Valerianus nulla prudentia cum paucis ad eum profectus quasi de pace colloquuturus ab hostibus subito comprehenditur, & in hac fortuna apud Persas vivendi finem fecit. Zozim. alii aliter.

5. *Fœde laniatus.*] Discoriatus & sale consperfus.

6. *Ætate robustiore.*] Cum tamen major esset annis LXX.

7. *Ingebum.*] Ingenuum vocant Trebellius Pollio, & Eutrop. in nummis INGENUS.

8. *Comperta Valeriani clade.*] Trebellius Pollio Ingenui rebellionem narrat Fusco vel ut alii, Tusco, & Basso Coss. rebellavit ergo iste contra Valerianum non contra Gallienum. Iis enim Coss. vivebat Valerianus & bellum Persicum parabat. Et vivente adhuc patre contra eum profectus Gallienus. Consentit Eutrop. *Nam juvenis*, inquit, *in Gallia & Illyrico multa strenue fecit occiso apud Mursiam Ingenuo & Trebelliano.*

9. *Mursia.*] In Pannonia inferiori.

10. *Regallianum.*] Alii Regillianum, vel unico L. Regilianum. A Regilius, Regilianus. At Regalianus, a Regalis. Hunc *Trebellianum* vocat Eutrop. corrupte ut puto.

11. *Receptis militibus quos Mursina labes.*] Pollio: *Imperator est factus auctoribus Imperii Mœsii qui cum Ingenuo fuerant ante superati.*

12. *Salonino filio.*] Saloninus de Matris nomine dictus quæ Cornelia Salonina Pipa dicebatur. Alii quod apud Salonas natus.

13. *Thraciam Gothi.*] Pollio in Gallienis: *Gothi & Clodius de quo dictum est superius, occupatis Thraciis. Macedoniam vastarunt, Thessalonicam obsederunt, neque usquam quies mediocriter salutem ostentare visa est*

14. *Mulier.*] Zenobia Odenati uxor.

15. *Alemannorum vi tunc æque.*]' Olivarius legebat: *Alemannorum tunc equi Italiam. Francorum Gentes, direpta Gallia. Hispaniam possiderent.* Nam Alemanni equitatu tantum valent. Ego vero non incommode legi posse arbitror: *Alemannorum vis tunc æque Italiam, Francorum Gentes direpta Gallia, Hispaniam posside-*

mannorum vi, tunc æque Italiam, [1] Francorum gentes, direpta Gallia: Hispaniam possiderent, vastato ac pæne direpto [2] Tarraconensium oppido, nactisque in tempore navigiis pars in usque Africam permearet: & [3] amissa trans Istrum, quæ Trajanus quæsierat. Ita quasi ventis undique sævientibus, parvis maxima, ima summis orbe toto miscebantur. Simulque Romam [4] pestilentia grassabatur, [5] quæ sæpe curis gravioribus, atque animi desperatione oritur. Inter hæc ipse popinas, ganeasque obiens, [6] lenonum ac vinariorum amicitiis hærebat, expositus [7] Saloninæ conjugi atque amori flagitioso filiæ Attali [8] Germanorum regis, Pipæ nomine: qua caussa etiam civiles motus longe atrociores orti. Namque primus omnium [9] POSTUMUS, qui forte [10] Barbaris per Galliam præsidebat, Imperium ereptum ierat: [11] explosaque Germanorum multitudine, Lolliani bello excipitur: quo non minus feliciter fuso, suorum tumultu periit [12] quod flagitantibus [13] Maguntiacorum direptiones, quia Lollianum juverant, abnuisset. Igitur eo occiso, [14] Marius ferri quondam opifex, neque etiam tum militiæ satis clarus,

NOTÆ.

rent. Alemannorum vis, pro *Alemannis* ut *vis Herculis* pro *Hercule*, &c.

1. *Francorum Gentes.*] Franci iidem olim qui Germani. Et *Germanos* vocat Eutrop. quos hic Francos. *Alemanni vastatis Galliis in Italiam irruperunt*; *Germani usque in Hispaniam penetraverunt, & civitatem nobilem Tarraconem expugnaverunt.*

2. *Tarraconensium opp.*] In ipso maris Mediterranei littore fere e regione Balearium.

3. *Amissa trans Istrum quæ Trajanus.*] *Dacia, quæ a Trajano ultra Danubium fuerat adjecta, amissa est*, Eutrop.

4. *Pestilentia grassabatur.*] Pollio in Gallienis: *Nam & pestilentia tanta extiterat vel Romæ, vel in Achaicis urbibus, ut uno die quinque millia hominum pari morbo perirent.*

5. *Quæ sæpe curis gravioribus.*] Hoc est, quæ sæpe oritur quasi malorum cumulus. Dum curæ graviores incumbunt animique ad desperationem redacti sunt.

6. *Lenonum ac vinariorum.*] Schottus: *Lenonum ac mimorum.* Male, nam lenones & vinarios conjungit Victor, ut Pollio, vinum & stupra: *Dies ac noctes vino ac stupris perdidit orbem terrarum.*

7. *Saloninæ conjugi atque amori*, &c.] Hic diversam videtur facere Saloninam a Pipa Germanorum regis filia, quæ tamen una & eadem est. ut infra Epitom. & Pollio. Quare hic legendum est ut optime Salmas. *Saloninæ conjugis atque concubinæ amori flagitioque*, &c. Et ita plane legerat Epitomista. Eam conjugem & concubinam vocat Victor, quia pro uxore quidem habita; sed non creditæ sunt nuptiæ quas civis Rom. cum peregrina contraxisset.

8. *Germanorum regis.*) Epitom. *Marcomannorum regis.* Pollio, *Barbari regis filiam.*

9. *Postumus.*) In nummis. C. CASSIUS. POSTHUMIUS. LABIENUS. Zozimo Ποστοῦμος.

10. *Barbaris per Galliam præsidebat.*] Zozim. Ποστούμος ἀρχὴν ἐν Κελτοῖς τῶν στρατιωτῶν ἐμπεπιστευμένος. Id est, *Postumus cui Imperium militare apud Celtas creditum fuerat.*

11. *Explosaque.*] Id est, discussa, fugata.

12. *Quod flagitantibus.*) Eutrop. *Seditione militum interfectus est, quod Moguntiacum quæ adversum eum rebellaverat, Lolliano res novas moliente, diripiendam militibus tradere noluisset.*

13. *Maguntiacorum.*) Maguntiacum, vel ut alii: Moguntiacum Germaniæ Urbs ad Rhenum *Maience.*

14. *Marius ferri quondam artifex.*) *Marius ex fabro, ut dicitur, ferrario tri-*

regnum capit. Proinde cuncta ad extremum reciderant, uti talibus imperia ac virtutum omnium decus ludibrio essent. Hinc denique jocularitér dictum, nequaquam mirum videri, si rem Romanam Marius reficere contenderet, quam [1] Marius ejusdem artis auctor, stirpisque ac nominis, solidavisset. Hoc jugulato post biduum, [2] Victorinus deligitur, belli scientia Posthumo par; verum libidine præcipiti, qua cohibita in exordio, post biennii imperium, constupratis vi plerisque, ubi Attitiani conjugem concupivit, facinusque ab ea viro patefactum est, accensis furtim militibus per seditionem [3] Agrippinæ occiditur. Tantum [4] Actuariorum, quorum loco Attitianus habebatur, in exercitu factiones vigent [5] ut arduum petentibus malitia patraretur: genus hominum, præsertim hac tempestate, nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab natura factum: annonæ dominans, eoque utilia curantibus, & fortunis aratorum infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordia damnoque opes contraxerit. [6] Interim Victoria, amisso Victorino filio, legionibus grandi pecunia comprobantibus, Tetricum Imperatorem facit; qui familia nobili, præsidatu Aquitanos tuebatur: filioque ejus Tetrico Cæsarea insignia impartiuntur. At Romæ Gallienus pacata omnia, ignaris publici mali, improbe suadebat: crebro etiam, uti rebus ex voluntate gestis solet, [7] ludos ac festa triumphorum, quo promptius simulata confirmarentur, exercens. Sed postquam periculum propinquabat, tandem urbe egreditur. Namque Aureolus, cum [8] per Rhetias legionibus præesset, excitus, uti mos est, socordia tam ignavi ducis sumpto Imperio Romam contendebat. [9] Eum Gallienus apud pontem, cui ex

NOTÆ.

duo tantum imperavit. Pollio.

1. *Marius.*] C. Marius pater de quo supra in viris illustribus. Sed incertum opifex ne ferrarius fuerit. Ejus origo etiam incerta.

2. *Victorinus*] Hunc tamen ante Marium collocat Pollio. Nostrum sequitur Eutrop.

3. *Agrippina.*] Quæ Urbs Ubiorum ad Rhenum, hodie *Cologne.*

4. *Actuariorum.*] Actuarii, Scribæ publici, Notarii, inde dicti, quod acta notis exciperent.

5. *Ut arduum petentibus malitia patraretur.*] Id est, ut Cædes illa Victorini ab iis qui arduum petebant, perficeretur. Ut ostendat quantum urgeret Actuariorum factio, qui tales satellites haberent.

6. *Interim Victoria.*] Pollio in Tetrico: *Interfecto Victorino & ejus filio, mater ejus Victoria sive Victorina Tetricum Senatorem pop. Rom. præsidatum in Gallia regentem ad Imperium hortata, quod ejus erat ut plerique loquuntur, affinis, Augustum appellari fecit, filiumque ejus Cæsarem nuncupavit.*

7. *Ludos ac festa triumphorum*] Pollio in Gallienis: *Ludos Circenses, ludosque scenicos, ludos gymnicos, ludicram etiam venationem, & ludos gladiatorios dedit: populumque quasi Victorialibus diebus, ad festivitatem ac plausum vocavit.*

8. *Per Rhetias legionibus praeesset.*] Illyricianos exercitus rexisse ait Pollio.

9. *Eum Gallienus apud Pontem cui ex eo.*] Pollio occisum eo loci Aureolum non a Gallieno, sed a Claudio. *Hunc eundem*, inquit, *Aureolum Claudius interfe-*

eo [1] Aureoli nomen est, fusum acie Mediolanum coëgit: quam urbem cum machinationibus omnis generis oppugnat, ab suis interiit. Quippe Aureolus, ubi solvendi obsidii spem inanem videt, ducum Gallieni Tribunorumque nomina, quasi destinata ab eo ad necem, [2] astu composuit, litterasque e muro, quamoccultissime potuit, abjecit: quæ forte [3] a memoratis repertæ, metum suspicionemque injecere mandati exitii: verum eas effluxisse incuria ministrorum. Qua caussa [4] Aureliani consilio, cujus gratia in exercitu atque honore præstabant [5] simulata proruptione hostium, nullis, uti re trepida ac repentina solet, tectum stipatoribus, tabernaculo educunt [6] nocte * intemperata: teloque trajicitur, cujusnam, per tenebras incertum. Ita auctoris [7] necisne errore, an quia bono publico acciderat, inulta cædes fuit. Quanquam eo prolapsi mores sunt, uti SUO, quam reip. magisque potentiæ, quam gloriæ studio plures agant. Hinc quoque rerum vis ac nominum corrupta: [8] dum plerumque potior flagitio, ubi armis superaverit, tyrannidem amotam vocaverit, damno publico oppressos. Quinetiam aliquanti pari libidine in cælestium numerum referuntur, ægre exsequiis digni: quis ni FIDES rerum gestarum obstitisset, quæ neque honestos præmiis memoriæ frustrari sinit, neque improbis æternam illustremque famam procedere; nequicquam peteretur virtus: cum verum illud atque unicum decus pessimo cuique gratia tribueretur, demptum impie bonis. Denique Gallienum subacti a Claudio Patres, quod ejus arbitrio Imperium cepisset, Divum dixere. Nam cum profluvio sanguinis, vulnere tam gravi, mortem sibi adesse intelligeret, [9] insignia Imperii ad Clau-

NOTÆ.

fecto jam Gallieno apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur. Zozim. interfectum ait a Claudii militibus postquam se Claudio dedisset. Quam sententiam videtur sequi Epitom.

1. *Aureoli*] Pons Aureoli vel Aureolus in agro Mediolanensi, nunc vulgo *Pontirolo.*

2. *Astu composuit*] Nihil tale neque Zozim. neque Pollio.

3. *A memoratis.*] Ducibus & Tribunis.

4. *Aureliani consilio*] Certe hic Aurelianus locum habere non potest & ex Zozim. & Pollione legendum *Heracliani consilio*; hic erat præfectus Prætorio.

5. *Simulata proruptione hostium.*] Aureolum cum copiis omnibus adesse simulantes, metum injecerunt, quare arma amens capit, equum insilit, & signo dato militibus ut se sequerentur, interim solus adequitat; itaque eum dux turmæ nudum conspicatus, interficit. Vide Zozim.

*6. *Nocte intemperata.*] Nescio an nox intempesta, *nox intemperata* recte dicatur. Non alibi, opinor, invenies.

7. *Necisne errore.*] Ait cædem auctoris inultam fuisse, incertum propterne errorem necis, id est, quod ejus auctor ignorabatur, an quia bono publico acciderat.

8. *Dum plerumque*] Ait vim rerum ac nomina corrupta; nam sæpissime qui flagitio potior est, si armis superior sit, tyrannidem amotam vocat damno publico oppressos. Hoc est, quos damno publico oppressit, per se tyrannos amotos dicit.

9. *Insignia Imperii ad Claudium*] Contra Zozimus & Pollio a militibus electum Claudium, & a Senatu postea comprobatum.

dium destinaverat [1] honore Tribunatus Ticini retinentem præsidiariam manum. [2] Quod sane extortum: cum neque Gallieni flagitia, dum urbes erunt, occultari queant: & quisque pessimus erit, par similisque semper ipsi habebitur. Adeo principes atque [3] optimi mortalium vitæ decore, [4] quam quæsitis nominibus, atque compositis, [5] quantum conjiciatur, cælum adeunt; seu fama hominum Dei celebrantur modo. At senatus comperto tali exitio [6] satellites propinquosque per scalas Gemonias præceps agendos decrevit, [7] patronoque fisci in curiam perduci effossos oculos pependisse satis constat: cum irruens vulgus, pari clamore, [8] terram matrem, deosque inferos precaretur [9] sedes impias uti Gallieno darent. Ac nisi Claudius confestim recepta Mediolani urbe, [10] tamquam postulato exercitus [11] parcendum, qui forte eorum supererant, præcepisset; nobilitas plebesque atrocius [12] grassarentur. Et Patres quidem, præter commune Romani malum orbis, stimulabat proprii ordinis contumelia: quia primus ipse, metu socordiæ suæ, ne Imperium ad optimos nobilium transferretur, senatum militia vetuit: etiam adire exercitum: [13] Huic novem annorum potentia fuit.

Sed [14] CLAUDII Imperium milites, QUOS fere contra ingenium perditæ res subigunt recta consulere; ubi afflicta omnia perspexere, avide approbant, extolluntque, [15] viri laborum patientis, æquique ac pror-

NOTÆ.

1. *Honore tribunatus.*) Id est, qui Tribunus Ticini præsidium retinebat. Ticinum Urbs in Gallia Transpadana, in agro Mediolanensi ubi Insubres.

2. *Quod sane extortum.*) Divini honores extorti, non sponte delati. Supra: *Subacti a Claudio patres*, &c.

3. *Optimi mortalium.*) Sic vocat nobilissimos quosque.

4. *Quam quæsitis*) Subintelligitur, *potius.*

5. *Quantum conjiciatur.*) Malim: *conjicitur*, ut & Schottus.

6. *Satellites, propinquosque.*) Gallieni scilicet.

7. *Patronoque fisci in curiam perduci.*] Lege ut optime, Schott. *In curiam perducto.* Vel ut ego putabam: *Patronique fisci in Curiam perducti, effossos oculos pependisse*, &c. Patroni oculi effossi pependerunt, hoc est, pœnas luerunt. Neque vitiosum est illud *pependisse*, ut putavit doctissimus Gruter. de Patronis sive advocatis fisci alibi dictum.

8. *Terram matrem, deosque inferos.*] Sic enim ex formula in diris illis. *Terra mater, vosque Dii inferi*, &c.

9. *Sedes impias.*) Id est, ubi Impii *inclusi pœnam expectant.* Ex Virgilio VI. Æneid. notæ illæ sedes.

10. *Tanquam postulato exercitus.*) Id est, tanquam exercitus postulasset.

11. *Parcendum qui forte eorum.*) Supple, *iis: parcendum iis qui forte*, &c.

12. *Grassarentur.*] Pro grassatæ fuissent.

13. *Huic novem annorum potentia fuit.*) Post mortem patris Valeriani scilicet. Nam cum patre regnavit annis VI. solus vero IX. Unde a quibusdam dicitur imperasse annis XV. Vide Pollionem in fine.

14. *Claudii.*) An. V. 1020. post C. 268.

15. *Viri.*) Refer ad *Claudii* quod priori versu legitur.

ſus dediti reipub. [1] Quippe ut [2] longo intervallo [3] Deciorum morem renovarit. Nam cum pellere Gothos cuperet, quos diuturnitas nimis validos, ac prope incolas effecerat, proditum ex libris Sibyllinis eſt, primum [4] ordinis ampliſſimi victoriæ vovendum. [5] Cumque is qui eſſe videbatur ſemet obtuliſſet: ſibi potius id muneris competere [6] oſtendit, qui revera ſenatus, atque omnium princeps erat. Ita nullo exercitus detrimento fuſi Barbari ſummotique poſtquam Imperator vitam reipub. dono dedit: Adeo BONIS ſalus civium ac longa ſui memoria cariora ſunt: quæ non gloriæ modo, verumetiam ratione quadam poſterorum felicitati proficiunt. Hoc ſiquidem Conſtantius & Conſtantinus, atque Imperatores noſtri * * * * corporiſque acceptior militibus, præmiorum ſpe, ſeu laſciviæ. Quo ægra aſperiorque victoria fuit, dum, uti mos ſubditis erat, ſtudio impune peccandi, [8] remiſſa imperia promptius quam utilia defendunt.

Cæterum [9] AURELIANUS ſucceſſu tanto vehementior, confeſtim quaſi belli reliquiæ ſupereſſent, in Perſas progreſſus eſt. Quis deletis Italiam repetivit [10] cujus urbes Alamannorum vexationibus affligebantur: Simul Germanis Gallia demotis; Tetrici, de quo ſupra commemoravimus, cæſæ legiones, [11] proditore ipſo duce. Nam Tetricus, cum Fauſtini præſidis dolo corruptis militibus plerumque peteretur, Aureliani

NOTÆ.

1. *Quippe ut longo intervallo Deciorum morem renovaverit.*] Falſum eſt Claudium ſe pro ſalute patriæ devovendo, Deciorum morem renovaviſſe, ut produnt multi; Nam peſtilentia mortuus Claudius. Pollio: *Finito bello Gothico, graviſſimus morbus increbuit, tunc cum etiam Claudius affectus morbo mortales reliquit & familiare virtutibus ſuis petiit cælum.* Et Zozim. ἀψαμένου δὲ τοῦ λοιμοῦ καὶ Ῥωμαίων, ἀπέθανον μὲν πολλοὶ τοῦ στρατεύματος, τελευτᾷ δὲ καὶ Κλαύδιος. Id eſt, *cum vero apud Romanos peſtis ſæviret, cum alii complures in exercitu mortui ſunt, tum etiam Claudius vivendi finem fecit.*

2. *Longo intervallo.*) A P. Decio Mure qui ſe bello Latino devovit, uſque ad Claudii tempora anni ſunt circiter DC.

3. *Deciorum morem.*) Se pro patria devovendi, qui mos Deciis ſolennis fuit.

4. *Ordinis ampliſſimi.*) Id eſt, ſenatus. Jam alibi.

5. *Cumque is.*] Pomponius Baſſus. Vide in Epitom. *Pomponio Baſſo qui tunc erat ſe offerente.*

6. *Oſtendit.*] Claudius.

7. *Hoc ſiquidem Conſtantius & Conſtantinus atque Imperatores noſtri * * * * corporiſque*, &c.] Locus deploratus; nam multa deſunt. In iis egerat Victor de initio Imperii Aureliani. Id quod facile probabis ex initio ſequentis capitis: *Igitur Aurelianus ſucceſſu tanto vehementior*, quæ neceſſario ad ea, quæ hic dicta ſunt, referenda.

8. *Remiſſa Imperia*] Remiſſa vocat Imperia minus ſevera, ubi omnia omnibus permiſſa ſunt, & impune peccatur.

9. *Aurelianus.*) Imperium ſuſcepit an. V. 1022. poſt C. 270.

10. *Cujus urbes Alamannorum vexationibus.*) Vide Zozimum qui hoc antequam in Perſas Imperator progrederetur, factum dicit.

11. *Proditore ipſo duce.*) *Ipſo Tetrico exercitum ſuum prodente, quod ejus ſcelera ferre non poſſet.* Vopiſcus in Aureliano. Pollio in Tetrico ſeniore: *Quod militum ſuorum impudentiam & procacitatem ferre non poſſet.* Sed verior Vopiſc.

per

per litteras præsidium imploraverat; eique adventanti, producta ad speciem acie, inter pugnam se dedit. Ita, uti rectore nullo solet, turbati ordines oppressi sunt: [1] ipse post Celsum biennii Imperii in triumphum ductus, [2] Lucaniæ correcturam, filioque veniam atque honorem senatorium cooptavit. neque secus intra urbem monetæ opifices delet: qui cum auctore Felicissimo [3] rationali [4] nummariam notam corrosissent, pœnæ metu bellum fecerant, usque eo grave, uti per Cælium montem congressi, [5] septem fere millia bellatorum confecerint. His tot tantisque prospere gestis, [6] fanum Romæ Soli magnificum constituit, donariis ornans opulentis: ac ne unquam [7] quæ per Gallienum evenerant, acciderent, muris urbem quam validissimis [8] laxiore ambitu circumsepsit: simulque usus porcinæ carnis, quo plebi Romanæ affatim cederet, [9] prudenter munificeque prospectavit; [10] deletæque fiscales & quadruplatorum, quæ urbem miserabiliter affecerant, calumniæ, consumptis igni

NOTÆ.

1. *Ipse post Celsum biennii Imperii.*] Quis hic Celsus sit quæro: nec me fugit de triginta Tyrannis Celsum vicesimum octavum a Pollione collocari: atqui in Africa non ut Tetricus in Gallia Imperium invasit, imperavitque septem tantum diebus, non biennio. Quare in mentem venit legendum, *post Celsum biennii Imperium*: id est, *post summam potestatem*. Quæ familiaris ejus ætatis formula est. Tetricus enim senior in Gallia Imperium occupaverat tenuitque, per annos duos infra in Epitom. Schot.

2. *Lucaniæ correcturam filioque veniam.*] Vopiscus in Aureliano. *Tetricum triumphatum correctorem Lucaniæ fecit, filio ejus in senatu manente* At Pollio in Tetrico ait totius Italiæ correctorem factum. Quod falsum est. Correctores autem dicuntur quibus pars aliqua provinciæ regenda tradita est.

3. *Rationali.*] Quis sit rationalis, nemo melius explicaverit quam Aurelianus ipse in Epistola quæ legitur apud Vopiscum, ubi de illo Felicissimo loquens ait: *Cui procurationem fisci mandaveram.* Ergo *procurator fisci*, & *rationalis* idem est.

4. *Nummariam notam corrosissent.*] Hoc est, Nummos corrosissent ut ponderis quantitatem minuerent.

5. *Septem fere millia bellatorum confecerint.*] Vopiscus in Aureliano: *Fuit sub Aureliano etiam Monetariorum bellum, Felicissimo Rationali autore: quod acerrime severissimeque compescuit, septem tamen millibus suorum interemptis.* Vide & ipsius Aureliani Epistolam quæ ibidem posita est.

6. *Fanum Romæ Soli magnificum.*] Vopiscus: *Templum Solis magnificentissimum constituit.*

7. *Quæ per Gallienum evenerant.*] Vopiscus: *Quum videret posse fieri ut aliquid tale iterum quale sub Gallieno evenerat, proveniret, adhibito consilio senatus, muros Urbis Romæ dilatavit.* Timebat autem Barbarorum in Italiam irruptionem.

8. *Laxiore ambitu.*] Vopisc. *Muros Urbis Romæ sic ampliavit ut quinquaginta prope millia Murorum ejus ambitus teneant.*

9. *Prudenter munificeque prospectavit.*] Vopiscus apertius: *Idem Aurelianus & porcinam carnem populo Romano distribuit, quæ hodieque dividitur.* Fuit tum institutus præfectus dividendæ porcinæ, cujus meminit Zozim. lib. 2. Λουκιανὸς τοῦ χοιρείου κρέως ἦν χορηγός. *Lucianus porcinæ carnis præbitor fuit.*

10. *Deletæque fiscales & quadruplatorum calumniæ.* Vopiscus quem hic transcribit: *Item quadruplatores ac delatores ingenti severitate persequutus est: tabulas publicas ad privatorum securitatem exuri in foro Trajano semel jussit.* Quadruplatores autem dicebantur accusatores sive delatores criminum publicorum quod ex eorum bonis quos accusaverant, quartam partem consequebantur.

tabulis, monumentisque hujuscemodi negotiorum, [1] atque ad Græciæ morem decreta abolitione, inter quæ [2] avaritiæ peculatum, provinciarum prædatores, contra morem [3] militarium, quorum e numero erat, [4] immane quantum spectabatur. Qua caussa [5] ministri scelere, cui secretorum officium crediderat, circumventus, apud [6] Cœnofrurium interiit: cum ille prædæ conscientia, delictique, [7] scripta callide composita Tribunis quasi per gratiam, prodidisset, quibus interfici jubebantur. illique eo metu accensi facinus patravere. Interea milites, [8] omisso principe, legatos statim Romam destinant, [9] uti suopte arbitratu Patres Imperatorem deligerent: quibus hoc ipsorum potissimum convenire munus respondentibus, rursum legiones ad eos rejiciunt. Ita utrimque pudore ac modestia decertabatur, rara in hominibus virtute, rebus præsertim hujusmodi, ac prope ignota militibus. Tantum ille vir severitate atque incorruptis artibus potuit, [10] ut ejus necis auctoribus exitio: pravis metui, [11] simulata dubiis, optimo cuique desiderio: nemini in-

NOTÆ.

1. *Atque ad Græciæ morem decreta abolitione.*] Amnistiam intellige quæ Græcorum, Atheniensium inventum. Vopiscus: *Amnestia etiam sub eo delictorum publicorum decreta est de exemplo Atheniensium.*

2. *Avaritiæ peculatum, provinciarum prædatores.*] Vopisc. *Fures provinciales repetundarum ac peculatus reos ultra militarem modum est persequutus, ut eos ingentibus suppliciis cruciatibusque puniret.*

3. *Militarium.*] Pro *militum.* Non semel. Ut & alii Scriptores ejusdem seculi.

4. *Immane quantum spectabatur.*] Lege: *Sectabatur*, vel, *Insectabatur*, ut optime Schottus.

5. *Ministri scelere.*] Notarii sui. Notarii Secretorum. Vopiscus qui, & Mnestheum vocat. Unde Olivarius pro *Ministri scelere* legebat *Mnesthei scelere.* Quod non necesse. Hunc Erotem nominat Zozim.

6. *Cœnofrurium.*] *Inter Heracliam & Byzantium.* Epitom. Καινὸν φρούριον. Vel unica voce Καινοφρούριον. Id est, *novum castellum*, munitissimum hoc Castellum scribit Polyb. & in eo gazam suam Mithridatem habuisse.

7. *Scripta callide composita.*] *Breve nominum mixtis iis quibus Aurelianus vere irascebatur, cum iis de quibus nihil asperum cogitabat.* Vopisc. quem vide.

8. *Omisso.*] Pro *amisso.* Jam alibi.

9. *Uti suopte arbitratu Patres.*] Vopisc. *De Imperatore deligendo exercitus retulit ad Senatum, idcirco quod nullum de his faciendum putabat qui tam bonum principem occiderant. Verum Senatus hanc eandem delectionem in exercitum refudit, sciens non libenter jam milites accipere Imperatores eos quos Senatus elegerit. Denique id tertio factum est, ita ut per sex menses Imperatorem Romanus orbis non habuerit.*

10. *Ut ejus necis autoribus.*] Hic hiatum codicis notaverat Casaubonus ubi scriptum: *Ut* ejus . . . . . . *necis autoribus.* Atque ipsi desiderari videbatur vocabulum *mors* aut simile aliud. Sine quo, ajebat, ruit tota periodus. Verum nullum ego hic vitium, nullum defectum agnosco. *Ut ejus necis autoribus exitio.* Notandum tantum *necis* hic in nominandi casu pro *nex*, ut veteres loquebantur. De Aureliani autem nece hic loquitur Victor; quod ideo moneo quia doctissimus Salmasius de nece Romuli hoc putavit intelligendum.

11. *Simulata dubiis.*] Hoc est, sparsi rumores quasi de morte illius, ut dubii deposita persona qua tegebantur, cognosci possent.

ſolentiæ aut oſtentationi eſſet: atque etiam [1] ſoli, quaſi Romulo, Interregni ſpecies obvenit, [2] longe vero glorioſior. Quod factum præcipue edocuit. [3] CUNCTA in orbis modo verti, nihilque accidere, quod rurſum naturæ vis fere nequeat ævi ſpatio: adhuc VIRTUTIBUS principum res attolli facile, vel afflictas eaſque firmiores [4] præceps vitiis dari.

Igitur tandem ſenatus, menſe circiter poſt Aureliani interitum ſexto, TACITUM, e conſularibus mitem ſane virum, [5] Imperatorem creat: [6] cunctis fere lætioribus, quod [7] militari ferocia legendi jus Principis proceres recepiſſent. Quæ tamen lætitia brevis, neque exitu tolerabili fuit, namque Tacito confeſtim [8] a ducenteſima regni luce [9] Tyanæ [10] mortuo, [11] cum tamen prius auctores Aureliani necis, maximeque [12] Mucaperem ducem, quod ipſius ictu occiderat, excruciaviſſet: FLORIANUS ejuſdem frater, [13] nullo ſenatus ſeu militum conſulto, Imperium invaſerat.

Qui [14] uno menſe aut altero vix retentata dominatione apud [15] Tarſum

NOTÆ.

1. *Soli quaſi Romulo.*] Vopiſc. in Tacit. initio: *Quod poſt exceſſum Romuli novello adhuc Romanæ Urbis imperio factum, Pontifices, penes quos ſcribendæ hiſtoriæ poteſtas fuit, in literas retulerunt, ut interregnum, dum poſt bonum principem, bonus alius quæritur, iniretur, hoc poſt Aurelianum, habito inter Senatum, exercitumque Romanum non invido, non triſti; ſed grato religioſoque certamine, ſex totis menſibus factum eſt.*

2. *Longe vero glorioſior.*] Quod nullæ in hoc ſeditiones quæ in Romuli interregno agitatæ ſunt.

3. *Cuncta in orbis modo verti.*] Sic Salomon in divino illo libello qui Eccleſiaſtes inſcribitur: cap. 1. v. 9.

4. *Præceps.*] Adverbialiter, ut alibi.

5. *Imperatorem creat.*] An. V. 1027. poſt C. 275.

6. *Cunctis fere lætioribus.*] Vopiſc. in Tacit. *Nec tacendum eſt, & frequenter intimandum, tantam Senatus lætitiam fuiſſe quod eligendi principis cura ad ordinem ampliſſimum reverti ſſet, ut & ſupplicationes decernerentur & hecatumbe promitterentur a ſingulis.*

7. *Militari ferocia.*] At quo modo militari ferocia? cum curam illam ſæpius ad exercitum Senatus, & ad Senatum exercitus refuderit, donec coacti patres.

8. *A ducenteſima regni luce.*] Imperavit menſibus, ſex diebus xx. Vopiſcus & Eutrop. menſibus tantum ſex, minus vere.

9. *Tyanæ.*] In Cappadocia. Infra Epitom. ait Tarſi mortuum.

10. *Mortuo.*] Interemptus eſt inſidiis militaribus, ut alii dicunt, ut alii, morbo interiit. Vide Vopiſc.

11. *Cum tamen prius autores Aureliani necis.*] Vopiſc. *Et prima quidem illi cura Imperatoris facti hæc fuit ut omnes qui Aurelianum occiderant, interimeret, bonos maloſve, quum jam ille vindicatus eſſet.* Apud Zozim. tamen legas Probum Imperatorem de iis qui Aurelianum interfecerant, pœnas ſumpſiſſe.

12. *Mucaperem ducem, quod ipſius ictu.*] *Malitia Notarii ſui, & manu Mucaperis interemptus eſt.* Vopiſc. Extat Aureliani Epiſtola ad Mucaperem apud eundem Vopiſc.

13. *Nullo Senatus.*] Vopiſcus: *Non Senatus auctoritate; ſed ſuo motu, quaſi hereditarium eſſet Imperium.*

14. *Uno menſe aut altero.*] Duobus menſibus, & diebus xx. in Imperio fuit. Eutrop.

15. *Tarſum.*] In Cilicia.

[1] ab suis interficitur. Post quem PROBUM [2] in Illyrico factum accepere, ingenti belli scientia exercitandisque varie militibus, ac duranda juventute prope Hannibalem alterum. [3] Namque ut ille oleis Africæ pleraque per legiones, [4] quarum otium reip. atque doctoribus suspectum rebatur: [5] eodem modo hic Galliam, Pannoniasque & Mœsorum colles vinetis replevit: [6] postea sane quam Barbarorum attritæ gentes sunt, quæ nostris principibus suorum scelere interfectis, irruperant, simul cæsis [7] Saturnino per Orientem, Agrippinæ [8] Bonoso exercitu: nam utrique dominatum tentaverant, sumpta, cui duces præerant, manu: qua caussa receptis omnibus, pacatisque dixisse proditur [9] brevi milites frustra fore. Hinc denique magis irritati [10] paulo cis sextum annum apud Sirmium trucidavere, [11] cum ad siccandam lacunis ac fossa urbem [12] ipsi patriam adigerentur, quæ palustri solo hiemalibus aquis corrumpitur. Abhinc [13] militaris potentia convaluit, ac senatui Imperium, crean-

NOTÆ.

1. *Ab suis interficitur.*] Cum Probum Imperatorem factum accepissent. Vide Zozim. & Vopisc. a quibus hic Victor dissentit.

2. *In Illyrico factum.*] Imo in Oriente. Nam Probus Syriam, Phœnicem, Palæstinam & Ægyptum tunc obtinebat. Vide Zozim. Vopiscus etiam ab orientalibus exercitibus Imperatorem factum scribit. Putabam legendum: *In Illyrico natum.* Nam Sirmio oriundus Probus. Factus est autem Imperator an. V. 1028. post C. 276.

3. *Namque ut ille oleis.*] Hannibal quo ne legiones otiosæ essent multa Africæ loca oleis consevit.

4. *Quarum otium reipub. atque doctoribus.*] Non male Schottus *ductoribus.* Et vero otium militare omnium aliorum progenerare negotium non parce ostendi ex Græca Latinaque historia in comment. ad lib. 1. Annal. Tacit. cap. 16. Gruter.

5. *Eodem modo hic Gall. Pan. & Mœsorum colles.*] Vopiscus: *Gallis omnibus & Hispanis ac Britannis, hinc permisit ut vites haberent, vinumque conficerent.* Post Domitianum qui primus ne quis in Italia novellaret edixerat, ibi observatum fuit ut promiscui non esset juris vites instituere; sed eorum tantum qui ab Imperatore veniam impetrassent.

6. *Postea sane quam.*] Ait repletos vinetis colles postquam Barbaros Saturninumque & Bonosum devicit, & sic intelligenda vox *hinc*, quæ supra in loco Vopisci. De Barbaris quos vicit Probus fuse Vopisc.

7. *Saturnino per Orientem.*) De Saturnino & Bonoso vide Vopiscum qui tertium addit nomine Proculum. Saturnini meminit Zozim.

8. *Bonoso exercitu.*] Lege: *Bonoso ab exercitu* Schot.

9. *Brevi milites frustra fore.*] Hoc est, brevi milites inutiles fore. Vopiscus: *His addidi* (sic lego non *addidit.* Etsi aliter viri docti) *dictum ejus grave, si unquam eveniat salutare, Reipub. brevi milites necessarios non futuros.*

10. *Paulo cis sextum annum.*] Imperavit annos sex, menses quatuor. Vopiscus annos quinque tantum tribuit.

11. *Cum ad siccandam lacunis ac fossa Urbem.*] Vopiscus: *Nam cum Sirmium venisset ac Solum patrium effœcundari cuperet & dilatari, ad siccandam quandam paludem multa simul millia militum posuit, ingentem parans fossam, qua dejectis in altum naribus, loca Sirmiensibus profutura siccaret. Hoc permoti milites confugientem eum in turrem ferratam, quam ipse speculæ caussa editissimam exædificaverat, interemerunt anno Imperii sui quinto.*

12. *Ipsi.*] Probo. Supra Vopiscus: *Patrium solum.*

13. *Militaris potentia.*] Militum potentia; nam ad eos rediit jus creandi principis

dique jus principis ereptum ad nostram memoriam : incertum an ipso cupiente per desidiam, an metu seu dissensionum odio. Quippe [1] amisso Gallieni edicto, [2] refici militia potuit, concedentibus modeste legionibus, Tacito regnante, neque Florianus temere invasisset: aut judicio, manipularium cuiquam, bono licet, imperium daretur : amplissimo ac tanto ordine in castris degente. Verum dum oblectantur otio, simulque divitiis pavent, quarum usum affluentiamque æternitate majus putant, munivere [3] militaribus ac pæne Barbaris viam in se ac posteros dominandi.

Igitur CARUS [4] præfectura pollens Prætorii, [5] Augusto habitu [6] liberis Cæsaribus Carino, Numerianoque. Et quoniam cognita Probi morte Barbarorum quique opportune invaserant, [7] misso ad munimentum Galliæ majore filio, Numeriani comitatu in Mesopotamiam pergit protinus : quod ea Persarum quasi solemni bello subest. Ubi fusis hostibus, [8] dum gloriæ inconsulte avidior, Ctesiphonta urbem [9] Parthiæ inclytam transgreditur, fulminis tactu conflagravit. Id quidam jure ei accidisse referunt : [10] nam cum oracula docuissent, ad usque opidum memoratum perveniri victoria licere, longius delatus pœnas luit. Proinde [11] ARDUUM fatalia devertere, eoque futuri notio superflua. At Numeria-

NOTÆ.

quod Patres in Tacito Augusto creando receperant.

1. *Amisso Gallieni edicto.*] Nota, *amisso* pro *omisso*, sicut jam duobus locis *omisso* usus est pro *amisso*. Gallieni edictum intellige quo militia patres vetuit de quo supra in Gallieno.

2. *Refici militia potuit.*] Ait abrogato edicto Gallieni militia restaurari potuit, exercitu modeste patribus cedente, regnante Tacito, neque Senatu in castris conversante, Florianus motu suo imperium occupasset, neque id in judicio, cuiquam militum quamvis bono, datum fuisset.

3. *Militaribus.*] Id est, militibus. Jam sæpius.

4. *Præfectura pollens Prætorii.*] *Præfectus prætorii a Probo factus.* Vopisc.

5. *Augusto habitu*] Deest, *induitur*, vel quid simile. Nisi malis legere: *Augustus habetur.* Creatus Imperator an. V. 1034. post C. 282.

6. *Liberis Cæsaribus Car. Num.*) *Liberis Cæsaribus nuncupatis.* Vopisc.

7. *Misso ad munimentum Galliæ Majore filio.*] Carino. Vopiscus: *Et ita quidem ut Carinum ad Gallias tuendas cum viris lectissimis destinaret, secum vero Numerianum adolescentem, cum lectissimum, tum etiam disertissimum, duceret.*

8. *Dum gloriæ inconsulte avidior.*] Vopiscus: *Verum cum avidus gloriæ, præfecto suo maxime jurgante, qui & ipsius & filii ejus quærebat exitium, cupiens imperare longius progressus est, ut alii dicunt morbo, ut plures fulmine interemptus est.*

9. *Parthiæ.*] Id est, Persidis. Jam sæpius.

10. *Nam cum oracula docuissent.*] Vopiscus, postquam Calphurnii Epistolam recitavit, quæ ægritudine mortuum Carum scribit: *Hanc ego*, inquit, *Epistolam idcirco indidi quod plerique dicunt vim fati quandam esse ut Romanus princeps Ctesiphontem transire non possit: Ideoque Carum fulmine absumptum quod eos fines transgredi cuperet qui fataliter constituti sunt.* Atqui ut optime ibidem Casaub. constat Romanos ultra Ctesiphontem & Tigrim provincias habuisse Transtigranas, quas a Galerio partas, restituit Persis Jovianus.

11. *Arduum.*] Difficile.

nus, amiſſo patre, ſimul confectum æſtimans bellum, cum exercitum reducraret: [1] Apri præfecti Prætorio ſoceri inſidiis exſtinguitur: [2] quis caſum detulit adoleſcentis oculorum dolor, denique diu facinus occultatum, dum clauſum lectica cadaver, ſpecie ęgri, ne vento obtunderetur acies, geſtabatur. Sed poſtquam [3] odore tabeſcentium membrorum ſcelus proditum eſt: ducum conſilio, tribunorumque VALERIUS DIOCLETIANUS [4] domeſticos regens ob ſapientiam [5] deligitur, magnus vir: [6] his moribus tamen: quippe qui [7] primus ex auro veſte quæſita, ſerici ac purpuræ gemmarumque vim plantis concupiverit: quæ quamquam plus quam civilia, tumidique & affluentis animi, levia tamen præ cæteris: namque ſe primus omnium [8] Caligulam poſt, Domitianumque Dominum palam dici paſſus, & adorari ſe, appellarique uti Deum. Quis rebus, quantum ingenium eſt, compertum habeo, HUMILLIMOS quoſque, maxime ubi alta acceſſerunt, ſuperbia atque ambitione immodicos eſſe. Hinc [9] Marius patrum memoria, hinc iſte noſtra communem habitum ſupergreſſi, dum animus potentiæ expers, [10] tanquam inedia refecti, inſatiabilis eſt. [11] Quo mihi mirum videtur, nobilitati pleroſque ſuperbiam dare: quæ gentis patriciæ memor, moleſtiarum, quis agitatur, remedio, eminere paululum pluris habet. Verum [12] hæc in Va-

NOTÆ.

1. *Apri præfecti Prætorio ſoceri.*] *Factione Arrii Apri ſoceri ſui, qui invadere conabatur Imperium, occiſus eſt.* Vopiſc.

2. *Quis caſum detulit.*] Quibus inſidiis caſum, id eſt, occaſionem, dedit Numeriani dolor oculorum. Hunc dolorem contraxerat Numerianus quod nimio fletu oculos corrupiſſet.

3. *Odore tabeſcentium.*] *Fœtore tamen cadaveris res eſſet prodita.* Vopiſc.

4. *Domeſticos regens.*] *Domeſticos tunc regentem.* Vopiſc. Domeſtici autem dicebantur milites qui non in acie; ſed domi lateris protegendi ſacri curam habebant. Eorum alii equites, alii pedites fuerunt. Qui vero in acie protegere latus principis ſolebant, *protectores* dicebantur.

5. *Deligitur.*] An. V. 1036. poſt C. 284.

6. *His moribus.*] Sic ſupra alicubi, & Terent.

7. *Primus ex auro veſte quæſita.*] Infra tamen Epitom. ait Aurelianum primum aurata omni veſte uſum.

8. *Caligulam poſt, Domitianumque.*] Supra in Caligul. num. 3. *Hic elatus Dominum dici atque inſigne regni capiti nectere tentaverat.* Et in Domitiano num. XI. *Quippe qui ſe Dominum, Deumque dici coëgerit, quod confeſtim ab inſequentibus remotum, validius multo poſthac deinceps retulere.*

9. *Marius.*] C. Marius.

10. *Tanquam inedia refecti.*] Id eſt, tamquam qui ſe poſt inediam & longam famem reficiunt, epulis admoti. Et eleganter ait potentiæ expertes inſatiabiles eſſe tamquam famelicos qui epulis admoti, fercula integra, & ſtruices patinarias oculis devorant.

11. *Quo mihi mirum videtur.*] Cum certum ſit humillimos quoſque, ubi alta acceſſerunt, ſuperbia immodicos eſſe, ſibi mirum videri ait multos eſſe qui nobilitati ſuperbiam tribuant, quæ quidem nobilitas gentis patriciæ memor aliquantulum ſupra cæteros eminere pluris facit, remedio ſcilicet moleſtiarum quibus agitatur, hoc eſt, ut moleſtiis quibus agitatur, remedium habeat. Nobilitatem autem præcipue moleſtiis ait agitari, quod illi plures curæ, majora pericula ſubeunda.

12. *Hæc in Valerio obducta cæteris bonis.*] Verſum παροιμιώδη Græcorum alludit,

lerio obducta cæteris bonis: eoque ipſo quod Dominum dici paſſus, [1] parentem egit: ſatiſque conſtat, prudentem virum edocere voluiſſe, atrocitatem rerum magis, quam nominum officere. Interim Carinus eorum quæ acciderant, certior: ſpe facilius [2] erumpentis metus ſedatum iri: Illyricum propere Italiæ circuitu petit: [3] Ibi Julianum, pulſa ejus acie, obtruncat. Namque is [4] cum Venetos correctura ageret, Cari morte cognita, Imperium avens eripere, adventanti hoſti obviam proceſſit. At Carinus ubi Mœſiam contigit, ilico [5] Murgum juxta Diocletiano congreſſus, dum victos avide premeret, ſuorum ictu interiit; quod libidine impatiens militarium nuptas affectabat: quarum infeſtiores viri, iram tamen doloremque in eventum belli diſtulerant. Quo proſperius cedente, metu ne hujuſmodi ingenium magis magiſque victoria inſoleſceret, ſeſe ulti ſunt. Is finis Caro [6] liberiſque: [7] Narbone patria, Imperium biennii fuere. Igitur Valerius prima ad exercitum concione, cum educto gladio, Solem intuens, obteſtaretur, ignarum cladis Numeriani, neque imperii cupientem ſe fuiſſe, [8] Aprum proxime aſtantem ictu tranſegit: cujus dolo, uti ſupra docuimus, adoleſcens bonus

NOTÆ.

ἄλλοις ἐν ἐσθλοῖς τόνδ᾽ ἀπωθεῖται ψόγον. Hoc eſt, *aliis in bonis hoc avertit dedecus.* Caſ.

1. *Parentem egit.*] Ait Valerium cum ſe Dominum dici paſſus eſt, eo potius parentem quam tyrannum egiſſe.

2. *Erumpentis metus.*] Lege ut Schott. *Spe facilius erumpentes motus ſedatum iri.* Hoc eſt: ſperans erumpentes motus ſedatum iri facilius.

3. *Ibi Julianum.*] Ait Illyrico Julianum victum. Alii in Campis Veronenſibus.

4. *Cum Venetos correctura ageret.*] Id eſt, cum Venetos correctura regeret, cum Venetorum corrector eſſet. De correctoribus ſupra dictum.

5. *Murgum juxta.*] Lege Margum. Vopiſc. *Contra Diocletianum multis præliis conflixit, ultima pugna apud Margum commiſſa, victus occubuit. Margus* Mœſiæ Urbs inter Viminatium Urbem & Aureum montem.

6. *Liberiſque.*] Numeriano & Carino.

7. *Narbone patria.*] Narbone in Gallia genitum Carum plures crediderunt, ut ex hoc Sidonii Carmine de Narbone videre eſt,

Quidquid Caſaribus ferax creandis
Felix prole virum, ſimul dediſti,
Natos cum genitore principantes.
Nam quis Perſidis expeditionem,
Aut victricia caſtra præteribit
Cari principis, & perambulatum,
Romanis legionibus Niphatem
Tum cum fulmine captus Imperator
Vitam fulminibus parem peregit.

Idem voluit & Zonaras cum ſcripſit ex antiquioribus Græcis Κάρος τὸ γένος Γαλάτης ἦν; Sed eos falli putavit Scaliger qui ait Carum Narbonenſem ex Illyrico fuiſſe: *Narbonam* enim nobilem in Illyrico Coloniam a Plinio & Ptolemæo memorari. Ptolemæus in deſcriptione Illyrici meminit quidem Ναρβῶνας κολωνίας ἐπισήμου. Sed Plinius eam *Naronam* non *Narbonam* vocat, vere: *Narona* enim a Nare, vel Narone fluvio cui appoſita.

8. *Aprum proxime aſtantem.*] Idem Vopiſcus, & alii. Sed ii omnes hoc a Valeriano poſt mortem Numeriani, & ante Carini adventum factum dicunt. Eutrop. Iiſdem verbis. *Is prima militum concione juravit Numerianum nullo ſuo dolo interfectum, & cum juxta eum Aper, qui Numeriano inſidias fecerat, conſtitiſſet, in conſpe-*

[1] facundusque & gener occiderat; cæteris venia data, retentique hostium fere omnes, ac maxime vir insignis Aristobulus præfectus Prætorio per officia sua. Quæ res post memoriam humanam nova atque [2] inopinabilis fuit, civili bello, fortunis, fama, dignitate spoliatum neminem: cum pie admodum mansueteque geri lætemur, exsilio, proscriptioni, atque etiam suppliciis & cædibus modum fieri. Quid ea memorem, adscivisse consortio [3] multos externosque tuendi prolatandive gratia juris Romani? Namque ubi competit Carini [4] discessu, [5] Helianum Amandumque per Galliam excita manu agrestium ac latronum, quos [6] Bagandas incolæ vocant, populatis late agris, plerasque urbium tentare: MAXIMIANUM statim fidum amicitia, quamquam [7] semiagrestem, [8] militiæ tamen, atque ingenio bonum, [9] Imperatorem jubet. Huic postea [10] cultu numinis, Herculei cognomentum accessit: uti Valerio [11] Jovium: unde etiam militaribus auxiliis longe in exercitum præstantibus [12] nomen impositum. Sed Herculius in Galliam profectus, fusis hostibus aut acceptis, quieta omnia brevi patraverat. Quo bello [13] Corausius, [14] Menapiæ civis, factis promptioribus enituit: eoque eum, simul quia [15] gubernandi (quo officio adolescentiam mercede

NOTÆ.

ctu exercitus manu Diocletiani gladio percussus est. Postea Carinum, &c.

1. *Facundusque.*] Vopiscus in Caro vocat *disertissimum*. Et alibi, *eloquentia autem præpollentem*.

2. *Inopinabilis*] Incredibilis, vel potius quam quis sperare non posset.

3. *Multos.*] Ut *Maximianum, Corausium* &c.

4. *Discessu*] Morte.

5. *Helianum Amandumque.*] *Ælianum, Amandumque.* Eutrop. *Cum tumultum rusticani in Gallia concitassent, & factioni suæ Bagandarum nomen imponerent, duces autem haberent Amandum & Ælianum, ad subigendos eos Maximianum Herculium Cæsarem misit, qui levibus præliis agrestes domuit, & partem Galliæ reformavit.*

6. *Bagandas.*] *Bagandæ*, vel ut aliis *Bancandæ*, vel *Vocandæ* populi circa Alpes.

7. *Semiagrestem.*] Eutrop. *Herculius autem propalam ferus, & incivilis ingenii, asperitatem etiam suam vultus horrore significans.*

8. *Militiæ tamen atque ingenio bonum.*] Nota *militiæ* in secundo casu, *ingenio* vero in Sexto. Subintelligitur *peritum. Militiæ peritum*, &c.

9. *Imperatorem jubet.*) Imo Cæsarem. Et Imperatorem anno fere post, cum Corausius purpuram induisset. Vide Eutrop. & inde est quod infra Victor scribit anno minorem Maximiano potentiam fuisse quam Diocletiano; cum revera annis duobus minor fuerit.

10. *Cultu numinis.*) Herculis scilicet.

11. *Jovium.*) Scribendum erat *Jovii*. Ut supra Herculei cognomentum. Sed casuum commutatio non infrequens autori nostro.

12. *Nomen impositum.*] Quid an Jovia vel Joviana, an Herculea auxilia vocabantur? Nihil tale me apud alios legisse memini.

13. *Corausius.*] *Corausium* vocat Eutrop. Corausionem infra Epitom.

14. *Menapiæ.*] Hanc lectionem suspectam habet Ortelius & legendum putat *Manapiæ*. Nam *Manapia* Urbs Irlandiæ. Sed videndum num Menapia stare possit a Menapiis Galliæ populis quos Strabo cum Morinis continuat in Maritimis Belgii, & Cæsar quoque indicat ibi esse. Sunt pars Hollandiæ & Brabantiæ maritimæ.

15. *Gubernandi.*) Id est, naves regendi. Hic opinor.

exercuerat)

exercuerat) gnarus habebatur; parandæ classi ac propulsandis [1] Germanis maria infestantibus, præfecere. Hoc elatior [2] cum parum multos opprimeret, neque prædæ omnia in ærarium referret; Herculii metu, a quo se cædi jussum compererat, Britanniam hausto imperio capessivit. Eodem tempore [3] Orientem Persæ, Africam [4] Julianus, ac nationes [5] Quinquegentanæ graviter quatiebant. Adhuc apud Ægypti Alexandriam [6] Achilleus nomine, dominationis insignia induerat. His de caussis Julium Constantium, Galerium Maximianum, cui cognomen Armentario erat, creatos Cæsares, in affinitatem vocant. [7] Prior Herculii privignam, alter Diocletiano editam sortiuntur, diremptis prioribus conjugiis: ut in Nerone Tiberio, ac Julia filia [8] Augustus quondam fecerat. [9] His sane omnibus Illyricum patria fuit: qui quamquam [10] humanitatis parum, [11] juris tamen ac militiæ miseriis imbuti satis, optimi reipubl. fuere. Quare constat SANCTOS prudentesque sensu mali promptius [12] fieri: contraque expertes ærumnarum, [13] dum opibus suis cunctos æstimant, minus consulere. Sed horum concordia maxime edo-

NOTÆ.

1. *Germanis.*] Francis & Saxonibus. Eutrop. *Cum apud Boneniam per tractum Belgiæ & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant, multis Barbaris sæpe captis*, &c.

2. *Cum parum multos.*] Optime Schott. *Cum non parum multos.* Vel, *cum Barbarorum multos.* Supra Eutrop. *multis Barbaris sæpe captis.*

3. *Orientem Persæ.*) Narseo duce de quo infra.

4. *Julianus.*) Meminit & Epitom. diversus est, ab illo Juliano quem superiori capite Carinus obtruncat.

5. *Quinquegentanæ.*) Quinquegentani, vel quinquegentiani iidem sunt ac Pentapolitani in Libya. Sæpe enim apud meliores Græcos, πόλις gentem significat. Exempla apud Homerum P.

6. *Achilleus.*) Achilles, Achilleus, ut Ulisses Ulisseus. Horat.

7. *Prior Herculii privignam.*) Eutrop. *Atque ut eos etiam affinitate conjungeret, Constantius privignam Herculii Theodoram accepit, ex qua postea sex liberos Constantini fratres habuit: Galerius filiam Diocletiani Valeriam: ambo uxores quas habuerant repudiare compulsi.*

8. *Augustus quondam fecerat.*) Qui Tiberium Agrippinam uxorem prægnantem dimittere coëgit, Juliamque filiam suam ducere. Sueton. August. cap. 63. Tiber. cap. 7.

9. *His sane omnibus Illyricum patria fuit.*) Eutropius tamen Maximianum Galerium in Dacia haud longe a Sardica natum dicit.

10. *Humanitatis parum.*) Supple, *habuere.*

11. *Juris tamen ac militiæ miseriis imbuti.*) Juris ac militiæ miseriis eos imbutos dici, quod ex Illyrico essent, quam legibus ac militiis Romanis vexatam fuisse verisimile est. Sylburgius legebat *ministeriis*, quasi eos Victor Reipublicæ dicat profuisse quod Juris ac militiæ satis essent periti. Sed obstat quod infra legitur *Sanctos prudentesque sensu mali promptius fieri.* Nihil igitur mutandum. Non tacendum tamen quandam editionem habere *ruris militiæque.* Quæ vera lectio esse potest.

12. *Fieri.*) Homines scilicet, Sanctiores & prudentiores evadunt dum adversam fortunam experiuntur. Quod multis in locis testatur divinus Propheta.

13. *Dum opibus suis cunctos.*) Id est, dum tanti faciunt homines quantum habeant. Notum illud Horatii —— quia tan-

cuit VIRTUTI ingenium, usumque bonæ militiæ, [1] quanta his Aureliani Probique institutio fuit, pæne sat esse. Denique [2] Valerium, ut parentem, seu Dei magni suspiciebant modo: [3] Quod quale quantumque sit, ab urbis conditore ad nostram ætatem propinquorum facinoribus patefactum est. Et quoniam bellorum moles, de qua supra memoravimus, acrius urgebat: quasi partito imperio, cuncta quæ trans Alpes Galliæ sunt, Constantio commissa: Africa Italiaque Herculio: Illyricique ora ad usque [4] Ponti fretum, Galerio: [5] cætera Valerius retentavit. Hinc denique parti Italiæ invectum tributorum ingens malum. Nam cum omnis eadem [6] functione, [7] moderataque ageret, quo exercitus atque Imperator, qui semper aut maxima parte aderant, ali possent: [8] pensionibus, inducta lex nova. Quæ sane illorum temporum modestia tolerabilis in perniciem processit. [9] His tempestatibus interim [10] Jovio Alexandriam profecto, provincia credita Maximiano Cæsari, uti [11] relictis finibus in Mesopotamiam progrederetur, ad arcendos Persarum impetus. [12] A quis primo graviter vexatus, contracto confestim exercitu e veteranis ac tyronibus, per Armeniam in hostes contendit: [13] quæ ferme sola seu facilior vincendi via est. Denique ibidem [14] Nar-

NOTÆ.

ti quantum habeas, sis.

1. *Quanta his Aureliani Probique institutio fuit.*) Nihil hic mutandum, ut voluit doctissimus Schot. Ait concordiam Herculii & Constantii ostendisse ad virtutem satis esse ingenium & usum bonæ militiæ, quanta; id est, tanta, tam magna in his, Herculio, scilicet, & Constantio, Aureliani & Probi institutio fuit. Nam constat Probum, Constantium & Herculium instituisse. Vopisc. de Probo: *Duces præclarissimos instituit; nam ex ejus disciplina Carus, Diocletianus, Constantius, Asclepiodotus, Herculius*, &c.

2. *Valerium.*) Diocletianum.

3. *Quod quantumque sit.*) Ait eorum Imperatorum morte, qui ab inde usque Romulo ad Constantium propinquorum suorum scelere occisi sunt, patefactum esse quale, quantum, & quanti faciendum sit cum in regni partem adscitus Imperator, Imperatorem qui adscivit veluti parentem seu ad instar Dei magni suspicit.

4. *Ponti.*) Euxini.

5. *Cætera.*] Ægyptum.

6. *Functione.*) Id est, annona. Functione annonaria. Tota autem Italia fuit annonaria, functionemque conferebat ad exercitum comitatumque Imperatoris alendum.

7. *Moderataque.*) Melius *moderateque* ut Schott. Sed *moderataque*, etiam stare potest.

8. *Pensionibus.*) Id est, *tributis*.

9. *His tempestatibus.*) Distingue, *processit his tempestatibus. Interim*, &c. Ait hanc Tributorum legem quæ sub Diocletiano, Galerio, Herculio per modestiam temporum tolerabilis fuit, suo tempore, nimirum sub Constantino, in perniciem processisse. Nimirum quod admodum tunc temporis aucta fuerit.

10. *Jovio.*] Diocletiano, qui quod Jovem præcipue coleret, *Jovius* dictus.

11. *Relictis finibus.*) Quos tuebatur totius Illyrici oræ usque ad Ponti fretum præpositus.

12. *A quis primo graviter vexatus.*) Eutrop. *Galerius Maximianus primo adversum prælium, exin secundum, habuit inter Callinicum Carrasque congressus. Cum inconsulte magis quam ignave dimicasset.*

13. *Quæ ferme sola seu facilior vincendi via.*] Quod forsan ab aliis partibus munita Mesopotamia propter crebriores fluviorum anfractus, ab Armenia tantum venientibus nuda exposita est. Nihil aliud video.

14. *Narseum Regem.*] Regulus Armenus

seum regem in ditionem subegit : simul liberos, conjugesque & aulam regiam : adeo victor, ut ni Valerius, cujus nutu omnia gerebantur [1], incertum qua caussa, abnuisset, Romani fasces in provinciam novam [2] ferrentur. [3] Verum pars terrarum tamen nobis utilior quæsita : quæ cum acrius reposcuntur, bellum recens susceptum est, grave admodum perniciosumque. At in Ægypto [4] Achilleus facili negotio pulsus, pœnas luit. [5] Per Africam gestæ res pari modo : [6] solique Carausio remissum [7] Insulæ imperium, postquam jussis ac munimento incolarum contra gentes bellicosas opportunior habitus. Quem sane [8] sexennio post Allectus nomine, dolo circumvenit. Qui cum ejus permissu summæ rei præesset, flagitiorum & ob ea mortis formidine, per scelus imperium extorserat : [9] quo usum brevi, Constantius, Asclepiodoto, qui prætorianis præfectus præerat, cum parte classis ac legionum præmisso, delevit : & interea cæsi Marcomanni, [10] Carporumque natio translata omnis in nostrum solum : [11] cujus fere pars jam tum ab Aureliano erat. Neque minore studio pacis officia vincta legibus æquissimis : ac [12] remoto pesti-

NOTÆ.

hic fuit qui & *Narses*, dicitur ut supra Achilles & Achilleus.

1. *Incertum qua causa.*] Ob invidiam, ut multi credidere. Constituerat Maximianus Cæsar non prius ab armis recedere quam Persidem in Provinciæ formam redegisset, sed Diocletianus impediit. Hoc respicit Vopiscus in Caro, cum scribit: *Licet plane ac licebit per sacratissimum Cæsarem Maximianum Persas vincere atque ultra eos progredi; Et futurum reor, si a nostris non deseratur promissus Numinum favor.*

2. *Ferrentur.*] Pro, lati fuissent.

3. *Verum pars terrarum.*] Locus sane difficilis, ait forsan: etsi fasces Romani in Persidem perferri non potuerunt. Utilior tamen pars terrarum nobis parata, nempe Mesopotamia, quæ dum acrius reposcitur &c. nihil aliud video.

4. *Achilleus facili negotio pulsus.*] *Diocletianus obsessum Alexandriæ Achilleum VIII. fere mense superavit.* Eutrop.

5. *Per Africam.*] *Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligavit.* Eutrop.

6. *Solique Carausio remissum.*] Eutrop. *Cum Carausio tamen, cum bella frustra tentata essent contra virum rei militaris peritissimum ad postremum pax convenit.*

7. *Insula.*] Britanniæ.

8. *Sexennio post.*] Septennio Eutrop. *Cum post septennium Allectus socius ejus occidit.*

9. *Quo usum brevi.*] Triennio. Eutrop. *Atque ipse* (Allectus) *post eum Britannias triennio tenuit qui ductu Asclepiodoti præfecti Prætorio est oppressus.*

10. *Carporumque natio translata.*] Aliter paulo Eutrop. *Carpis & Bastarnis subactis, Sarmatis victis: quarum nationum gentes captivorum copias in Romanis finibus locaverunt.* Carpi populi circa Danubium.

11. *Cujus fere pars jam tum.*] Lege cum Gruter. *Cujus fere pars media jam tum.* Vel cum Casaubono, *cujus fere pars altera jam tum.* Carporum autem copias ab Aureliano afflictas scribit Vopiscus; sed eorum partem ab eodem in Romanos fines translatam nemo, quod sciam, præter Victorem, prodidit.

12. *Remoto pestilenti Frumentariorum genere.*] Frumentarii dicebantur milites legionibus certo numero adscripti, & ab Imperatoribus instituti ut iis minima, maxima quæ in provinciis gerebantur, celerrime nuntiarent. Iidem vehiculariæ rei præerant. Frumentum militare, vel annonam militarem transvehendam a provinciis curabant, unde frumentarii vocati. Si plura cupis, vide quæ a doctissimo Salmasio

lenti frumentariorum genere : [1] quorum nunc Agentes rerum simillimi sunt. Qui cum ad explorandum annunciandumque, qui forte in provinciis motus exsisterent, instituti viderentur; compositis nefarie criminationibus, injecto passim metu, præcipue remotissimo cuique, cuncta fœde diripiebant : simul annona, urbis, ac [2] stipendiariorum salus [3] anxie, solicireque habita. honestiorumque provectu; & e contra suppliciis flagitiosi cujusque, virtutum studia augebantur : veterrimæ religiones castissime curatæ : [4] ac mirum in modum novis adhuc cultisque mœnibus, Romana culmina & cæteræ urbes ornatæ; maxime Carthago, Mediolanum, Nicomedia. Neque tamen cum hæc agerent, extra vitia fuerunt : quippe Herculius libidine tanta agebatur, ut ne ab obsidum corporibus quidem animi labem comprimeret, Valerio parum honesta in amicos fides erat, discordiarum sane metu, dum [5] enunciationibus posse agitari quietem consortii putat. Hinc etiam quasi truncatæ vires Urbis, imminuto prætoriarum cohortium [6] atque in armis vulgi numero : [7] quo quidem plures volunt [8] imperium posuisse. Namque [9] imminentium scrutator, ubi fato [10] intestinas clades, & quasi fragorem quendam impendere comperit status Romani, celebrato regni vicesimo anno valentior [11] curam R. P. abjecit : [12] cum in sententiam Herculium ægerrime traduxisset : [13] cui anno minus potentia fuerat : & quamquam

N o t æ.

apud Spartianum in Hadriano dicta sunt.

1. *Quorum nunc agentes rerum.*] Hieronymus in Abdiam cap. 1. *Eos enim quos nunc agentes in rebus, vel Veredarios appellant, Veteres frumentarios nominabant.* De agentibus in rebus. Vide Jurisconsultos.

2. *Stipendiariorum.*) Eorum qui Stipendia tributa pendebant.

3. *Anxie solliciteque habita.*) Hoc est, multa cum cura tractata. Per Imperatorum scilicet modestiam.

4. *Ac mirum in modum novis adhuc.*) Distingo : *Ac mirum in modum, novis adhuc cultisque mœnibus, Romana culmina,* &c. Romana, inquit, culmina, hoc est, Roma cæteræque Urbes mirum in modum ornatæ, Thermis, scilicet, vel aliis quibuslibet operibus, ad hoc novis cultisque mœnibus.

5. *Enuntiationibus.*) *Par des rapports.*

6. *Atque in armis vulgi numero.*) Legebat Schott. *Atque inermis vulgi numero.* Sed utrumque mihi ignotum est, neque possum cogitare quam hic historiam tangat Victor.

7. *Quo.*] Id est, quare.

8. *Imperium posuisse.*] Diocletianum scilicet.

9. *Imminentium scrutator.*] Zozim. ἴσως γὰρ δὲ προῄδει τὴν κατέξουσαν τὰ πράγματα σύγχυσιν, οἷα καὶ τῇ περὶ τὸ θεῖον ἀεὶ προσκείμενος ἀγχιστείᾳ. Id est, *Nam fortassis etiam rerum futuram perturbationem prospiciebat, ut qui semper circa sacra versabatur.*

10. *Intestinas clades.*] Bella civilia a Constantino, Maxentio, Severo, &c. de quibus infra.

11. *Curam R. P.*] Id est, Romani populi, forsan Reipub.

12. *Cum in sententiam Hercul.*] Cum in sententiam suam Herculium difficillime traxisset ut pariter imperium deponeret. Eutrop. *Cui ægre collega obtemperavit.*

13. *Cui anno minus potentia fuerat.*] Certe legendum *anno minor potentia fuerat.* Vel *anno minus æque potentia fuerat.* Quanquam alii duobus annis minorem Herculio potentiam fuisse scribunt. Sed supra Victor eum a Diocletiano Imperatorem factum dicit, cum tantum Cæsar factus

aliis alia æstimantibus veri gratia corrupta sit; nobis tamen [1] excellenti natura videtur ad communem vitam spreto ambitu descendisse.

Igitur CONSTANTIO ARMENTARIOQUE [2] his [3] succedentibus, SEVERUS Maximinusque Illyricorum indigenæ Cæsares: [4] prior Italiam; posterior in quæ Jovius obtinuerat, destinantur. Quod tolerare nequiens [5] Constantinus, cujus jam tam a puero ingens potensque animus ardore imperitandi agitabatur, fugæ commento, cum ad frustrandos insequentes [6] publica jumenta, quaqua iter egerat, interficeret; in Britanniam pervenit: nam a Galerio [7] religionis specie, [8] ad vicem obsidis tenebatur, & forte iisdem diebus [9] ibidem Constantium patrem [10] vitæ ultima agebant. Quo mortuo cunctis, qui aderant, annitentibus, imperium capit. Interim Romæ vulgus, turmæque prætoriæ MAXENTIUM, [11] retractante diu patre Herculejo, Imperatorem confirmant. Quod ubi Armentarius accepit: Severum Cæsarem, qui casu ad urbem erat, arma [12] in hostem ferre propere jubet. Is [13] circum muros cum ageret, desertus a suis, quos præmiorum illecebris Maxentius traduxerat, fugiens, obsessusque, [14] Ravennæ obiit. Hoc acrior Galerius, adscito in consilium Jovio, [15] Licinium vetere cognitum amicitia Cæsarem, creat Augustum: eoque ad munimentum Illyrici, ac Thraciæ relicto, Romam contendit. Ibi cum obsidione distineretur: militibus eadem [16] qua su-

NOTÆ.

est. Vide quæ ibi dicta sunt.

1. *Excellenti natura.*] Male Schottus, *excellenti naturæ.*

2. *His.*] Diocletiano, & Herculio.

3. *Succedentibus.*] An. V. 1056. post C. 304.

4. *Prior Italiam.*) Schottus legebat *Priori Italia, posteriori, qua Jovius obtinuerat, destinantur.* Sed nil necesse. Prior Italiam, posterior in ea quæ Diocletianus obtinuerat, destinantur, id est, mittuntur. Severo Italia, Maximino quæ ad Orientem sita sunt, contigerunt. Zozim.

5. *Constantinus.*] Constantii filius.

6. *Publica jumenta, quaqua iter ageret.*] Jumenta quæ publice alebat Respub. ad usum publici cursus. Idem Zozim.

7. *Religionis specie.*] Ait Galerium sub specie religionis Constantinum retinuisse, qui tamen eum loco obsidis retinebat.

8. *Ad vicem obsidis.*] Id est, *vice obsidis*, pro *obside*, &c.

9. *Ibidem.*] In Britannia.

10. *Vita ultima agebant.*] Nota locutionem, pro *vita ultima agebat Constantius.*

11. *Retractante diu patre Herculio.*) Qui & ipse in concione exercitus filium Maxentium denudare conatus, seditionem & convicia militum tulit. Eutrop. *Retractante* vero pro *detractante* autori nostro familiare.

12. *In hostem.*] Maxentium.

13. *Circum muros.*] Romæ. Zozimus ait Severum Mediolano profectum.

14. *Ravennæ obiit.*] Idem Eutrop. at Zozimus ait Severum fuga Ravennam elapsum. Quo intellecto, Maxentius Herculius Lucania relicta, Ravennam contendit. Quumque perspexisset Severum hac invitum ejici non posse, quod munita foret & commeatu abundaret, Sacramentis suis eum deludens persuasit ut Romam veniret; quo pergens Severus ubi ad locum venit quem tres tabernas vocant, ab insidiis quas ibidem Maxentius posuerat, adprehensus necatus cervicibus laqueo fractis. Hæc Zozim.

15. *Licinium.*] Dacia oriundum Galerio notum antiqua consuetudine. Eutrop.

16. *Qua superiores.*] Attentati fuerant scilicet a Maxentio. Supra.

periores via attentatis, metu ne desereretur, Italia decessit: pauloque post [1] vulnere pestilenti consumptus est: cum agrum satis reipubl. commodantem, cæsis immanibus silvis, atque emisso in Danubium [2] lacu Pelsone apud Pannonios fecisset. Cujus gratia [3] provinciam uxoris nomine Valeriam appellavit. Huic [4] quinquennii imperium: [5] Constantio annuum fuit: cum sane uterque potentiam Cæsarum annos tredecim gessissent. Adeo miri [6] naturæ officiis, ut ea si a doctis pectoribus proficiscerentur, neque insulsitate offenderent, haud dubie præcipua haberentur. Quare compertum est ERUDITIONEM, elegantiam, comitatem præsertim, principibus necessarias esse: cum sine his naturæ bona quasi incompta, aut etiam horrida despectui sint: contraque [7] ea Persarum regi Cyro æternam gloriam paraverint. At memoria mea [8] Constantinum, quamquam cæteris promptum virtutibus, ad usque astra votis omnium subvexere. Qui profecto si munificentiæ atque ambitioni modum, hisque artibus statuisset, quis præcipue adulta ingenia gloriæ studio progressu longius in contrarium labuntur, haud multum abesset Deo. [9] Is ubi vastari urbem, atque Italiam comperit, [10] pulsosque seu redemptos exercitus, & [11] Imperatores duos, composita pace per Gallias, Maxentium petit. Ea tempestate apud Pœnos [12] Alexander pro præfecto gerens, dominatui stolide incubuerat: cum [13] ipse debili ætate, agrestibus ac Pannonicis parentibus vecordior; milites, tumultuarieque quæsiti, [14] armorum vix medium haberetur. Denique eum [15] a tyranno missi [16] paucissimis cohortibus [17] Rufus Volusianus præfectus prætorio, ac

NOTÆ.

1. *Vulnere pestilenti.*) Ulcere unde vermes enati, uterque oculus putredine evulsus carnes etiam ossibus suis deciderunt.

2. *Lacu Pelsone.*] Qui in Norico. *Perso* vocatur a Plinio.

3. *Provinciam.*] Pannoniæ partem quæ inter Dravum & Danubium.

4. *Quinquennii Imperium.*] In annalibus tamen eum plus annis septem regnasse invenies.

5. *Constantio annum.*] Imo biennii.

6. *Naturæ officiis.*] Naturæ officia vocat quæ mox naturæ bona. Dona naturæ.

7. *Ea Persarum regi Cyro.*] Xenophon. φῦναι δὲ Κῦρος λέγεται καὶ ᾄδεται ἔτι καὶ νῦν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, εἶδος μὲν κάλλιστος, ψυχὴν δὲ φιλανθρωπότατος, καὶ φιλομαθέστατος, ὡς πάντα μὲν πόνον ἀνατλῆναι, πάντα δὲ κίνδυνον ὑπομεῖναι τοῦ ἐπαινεῖσθαι ἕνεκα. Id est, *dicitur Cyrus, hodieque a Barbaris prædicatur, forma quidem pulcerrimum fuisse, animo vero humanissimum, dicendi etiam cupidissimum, ita ut amore laudis nullum non laborem exantlaret, omnibusque se se periculis objiceret.*

8. *Constantinum.*) *Constantium* legi debere contendunt viri doctissimi Nicol. Faber, & Schottus, quod verum est, lege modo.

9. *Is.*] Constantius, sed ego aliquid turbatum esse arbitror; neque unquam apud ullum autorem legi Constantium adversus Maxentium bellum gessisse.

10. *Pulsosque seu redemptos exercitus.*] Severi, & Gallerii.

11. *Imperatores duos.*] Pulsos seu redemptos, Severum & Gallerium.

12. *Alexander*] Natione Phryx. Zozim.

13. *Ipse.*] Maxentius.

14. *Armorum.*] Melius si legas *armorumque.*

15. *A Tyranno.*] Maxentio.

16. *Paucissimis cohortibus.*] Subauditur *cum.*

17. *Rufus Volusianus.*] Ῥούφιον βολουσιανὸν vocat Zozim. Rusium Volusianum.

militares duces levi certamine confecere. Quo victo, Maxentius [1] Carthaginem terrarum decus, simul Africæ pulchriora vastari, diripi, incendique jusserat: ferus inhumanusque ac libidine multo tetrior: adhuc pavidus & imbellis, atque in desidiam fœde pronus: usque eo, ut flagrante per Italiam bello, fusisque apud Veronam suis, [2] nihilo segnius solito curaret: neque patris exitio moveretur. Namque Herculius natura impotentior simul filii segnitiæ metuens, inconsulte imperium repetiverat: cumque [3] specie officii dolis compositis Constantinum generum tentaret acerbe, [4] jure tandem interierat. Sed Maxentius atrocior in dies, tandem urbe in [5] Saxa rubra millia ferme novem ægerrime progressus: dum cæsa acie fugiens semet Romam reciperet, insidiis, quas hosti apud pontem Milvium locaverat, in transgressu [6] Tyberi interceptus est, tyrannidis anno sexto. Hujus nece incredibile quantum lætitia gaudioque senatus ac plebes exsultaverint: quos in tantum afflictaverat, uti prætorianis cædem vulgi quondam annuerit: primusque instituto pessimo [7] numinum specie Patres aratoresque pecuniam conferre prodigenti sibi cogeret: quorum odio prætoriæ legiones, [8] ac subsidia factionibus [9] aptiora, quam urbi Romæ, [10] sublata penitus: simul arma atque usus indumenti militaris: adhuc cuncta opera, quæ magnifice construxerat, [11] urbis fanum, atque Basilicam [12] Flavii meritis Patres sacra-

NOTÆ.

1. *Carthaginem terrarum decus.*] Non mirum si Scriptor Afer Carthaginem vocet *decus terrarum.*

1. *Nihilo segnius.*] Optime Schottus: *Nihilo sequius.*

2. *Specie officii.*] Tanquam ipse se Constantino vellet conjungere, sic eum interficere conabatur.

4. *Jure tamen*] Distingue & lege: tentaret, acerbe, jure tamen interierat. Eutrop. *Pœnas dedit justissimo exitu.*

5. *Saxa rubra*] Locus circa Tibur novem mill. pas. ab Urbe distans. Hodie *Grotta rossa*, ut aiunt.

6. *Tyberi interceptus est.*] Rupto ponte propter vim oneris. Zozim. Infra tamen Epitom. ait lapsu equi in profundum demersum.

7. *Numinum specie.*] Vetus scriptura *numerum*: Unde Schottus legebat *munerum specie*: quanquam dubitat. Neque enim primus Maxentius edixit, ut sibi munera omnes ordines conferrent. Jussere multis retro seculis Augustus & Caligula, & alii, ut strenæ Calendis Januariis sibi offerrentur Sueton. August. cap. LVII. Caligul. cap. XLII. Hæc Schottus. Sed si munerum scripsisset Victor, non video cur institutum pessimum vocasset, retineo igitur *Numinum.* Aliquando enim veteres numina solebant stipe venerari.

8. *Ac subsidia.*] Milites qui pro subsidio erant, Urbanas cohortes puto intelligit.

9. *Aptiora.*] In al. *optiora.* Melius.

10. *Sublata penitus.*] Zozim. ὁ Κωνσταντῖνος ὀλίγοις μὲν τισὶ τῶν ἐπιτηδειοτάτων Μαξεντίῳ δίκην ἐπέθηκε. τοὺς δὲ πραιτωριανοὺς στρατιώτας ἐκτρίψας καὶ τὰ φρούρια τὰ τούτους ἔχοντα καθελών, &c. Id est, *Constantinus de paucis quibusdam Maxentio familiarissimis pœnas exegit: Prætorianis militibus e medio sublatis & Castellis dirutis in quibus esse consueverant.*

11. *Urbis fanum atque Basilicam.*] De Urbis fano atque Basilica a Maxentio constructis nihil quidquam comperi. Nisi Urbis fanum idem sit quod Veneris & Romæ Templum dicebatur. In via sacra de quo Prudentius contra Symmachum. Inter singularia certe & digna admiratione loca, Urbis templum numerat Marcellinus.

12. *Flavii.*] Constantini.

vere. A quo etiam post Circus maximus excultus mirifice: atque [1] ad lavandum institutum opus cæteris haud multo dispar. Statuæ locis quamcelеberrimis, quarum plures ex auro, aut argenteæ sunt: tum per Africam sacerdotium decretum Flaviæ genti: [2] Cirtæque opido, quod obsidione Alexandri ceciderat, reposito exornatoque, nomen Constantina inditum: adeo ACCEPTIUS præstantiusque tyrannorum depulsoribus nihil est: quorum gratia eo demum auctior erit, si modesti ipsi atque abstinentes sint. Quippe HUMANÆ mentes frustratæ boni spe, asperius offenduntur, cum mutato rectore flagitioso, ærumnarum vis manet. Dum hæc in Italia geruntur. Maximinus ad Orientem, [3] post biennii augustum imperium fusus, fugatusque a LICINIO, apud Tarsum perit. Ita potestas orbis Romani [4] duobus quæsita: qui quamvis per [5] Flavii sororem nuptam Licinio, connexi inter se erant; ob diversos mores tamen anxie triennium congruere quivere: namque [6] illi [7] præter admodum magna cætera, huic parsimonia, & ea quidem agrestis, tantummodo inerat. Denique Constantinus cunctos hostes honore ac fortunis manentibus texit, recepitque: eo pius, ut etiam [8] vetus veterrimumque supplicium patibulorum & cruribus suffringendis primus removerit. Hinc pro conditore, seu Deo habitus, Licinio ne insontium quidem ac nobilium Philosophorum servili more cruciatus adhibiti modum fecere. Quo sane variis prœliis pulso, cum eum prorsus opprimere arduum videretur, simul affinitatis gratia recepti consortio, [9] adscitique imperio Cæsarum communes liberi CRISPUS, Constantinusque Flavio geniti: Licinianus Licinio. Quod equidem vix diuturnum: neque his qui assumebantur, felix fore, [10] defectu solis fœdato iisdem mensibus die, patefactum. Itaque sexennio post rupta pace apud Thracas Licinius pulsus [11] Chalce-

NOTÆ.

1. *Ad lavandum institutum opus.*] Thermæ Constantini in Quirinalis descensu, Septentrionem versus ex sententia Læti & Martiani. Eorum magnæ ruinæ, ædificia quædam quadrata, quædam rotunda, altissimis fornicibus extant: quorum unum per centum fere gradus ascendimus. *Fabricius.*

2. *Cirtaque oppido.*] Cirta Numidiæ Urbs ad Pagydam fluvium.

3. *Post biennii*] Imo *post triennii.*

4. *Duobus.*] Constantino & Licinio.

5. *Flavii sororem.*] Constantiam.

6. *Illi.*] Constantino.

7. *Præter admodum magna cætera.*] Fœdatus locus. Legebat Schottus: *Præter modum magna cætera.* Vel: *præter modum magnificentia.* Sed non placet. Melius ut Sylburgius: *Præter admodum pauca magna cætera.*

8. *Vetus veterrimumque.*] Dubitabat Schottus an *teterrimumque.* Sed non est. Insolens, inquit, id ætatis autoribus quasi per correctionem rem repetendo intendere, pro, *etiam veterrimum.* Constat autem ex sacris literis patibulorum suplicium veterrimum esse. De quo a Constantino sublato, vide Sozomenum lib. I. cap. 8. Ecclesiast. Historia. Nicephorum lib. VII. cap. 46. de Crucifragio quod etiam vetustissimum fuit in literis sacris, & alibi sæpe.

9. *Adscitique Imperio Cæsarum.*] Crispus, Constantinus & Licinianus Cæsares facti. an. V. 1067. post C. 315.

10. *Defectu solis fœdato iisdem mensibus die.*] Atqui Eclipsis Solis sequenti anno facta est die sexta Julii.

11. *Chalcedona.*] In Bithinia ad Bosphorum.

dona

dona concessit. Ibi ad auxilium sui [1] Martiniano ad imperium cooptato, [2] una oppressus est. Eo modo respublica unius arbitrio geri cœpit, liberis [3] Cæsarum nomina diversa retentantibus: namque ea tempestate Imperatori nostro Constantio insigne Cæsaris datum. Quorum cum [4] natu grandior, [5] incertum qua caussa, patris judicio occidisset: repente Calocerus magister pecoris camelorum Cyprum insulam specie regni demens capessiverat; quo excruciato, ut fas erat, [6] servili aut latronum more, [7] condenda urbe [8] formidandisque religionibus ingentem animum avocavit: simul [9] novandæ militiæ ordine. Et interea [10] Gothorum Sarmatarumque stratæ gentes: filiusque cunctorum minor, Constans nomine, Cæsar fit: cujus gratia reipublicæ [11] permistionem fore ostentorum mira prodidere: quippe ea nocte quæ commissi imperii diem sequebatur, igni continuo cæli facies conflagravit. Abhinc consumpto fere biennio, fratris filium [12] cui ex patre Dalmatio nomen fuit, Cæsarem jussit, assistentibus valide militaribus. Ita anno imperii [13] tricesimo secundoque, [14] cum totum orbem tredecim tenuisset: [15] sexaginta natus, atque amplius duo; in Persas tendens, a quis bellum irrumpere acceperat, rure proximo Nicomediæ [16] Achyronam vocant, excessit: cum (ad)

NOTÆ.

1. *Martiniano.*] Qui ordinum Palatinorum dux erat, Romani magistrum officiorum vocant. Vide Zozim.

2. *Una oppressus est.*] Zozimus scribit Licinium & Martinianum Chalcedone fugatos Nicomediam petiisse; Ibique obsessos Constantino se dedidisse: Ubi Martinianus occisus, Licinius Thessalonicam ablegatus; sed ei paulo post contra fidem laqueo vita adempta.

3. *Cæsarum nomina diversa.*] Forsan: *Liberis Cæsarum nomina diverse retentantibus.*

4. *Natu grandior.*) *Crispus* nomine.

5. *Incertum qua caussa.*) Vide Zozim. lib. 2.

6. *Servili aut latronum more.*) Cruci suffixum fuisse videtur innuere quod servorum, & latronum suplicium fuit. Hieronymus tamen scribit vivum combustum.

7. *Condenda Urbe formidandisque.*] Legerem: *Condenda Urbi, formidandisque religionibus ingentem animum avocavit, simul novando militia ordini.* Hoc est, animum applicuit Urbi condendæ, &c. Locum autem huic Urbi inter Troadem & Vetus Ilium elegit, fundamenta jecit, & muri partem aliquam in altum egit, sed cum eum facti penituisset, Byzantium concessit, eam amplificavit. Vide Zozim.

8. *Formidandisque religionibus.*] Adulatorie hæc dicit Victor, ut alia bene multa. Produnt enim historici Constantinum res divinas proculcasse. Vide Zozim. Cæterum *formidandis* dixit vocabulo religionibus accomodato.

9. *Novandæ militiæ ordine.*] Lege: *Novando* Zozimum vide qui militiam a Constantino corruptam scribit.

10. *Gothorum Sarmatarumque.*) Vide Zozim. & Cedrenum.

11. *Permistionem.*) σύγχυσιν. Confusionem.

12. *Cui ex patre Dalmatio nomen fuit.*) Vocabatur tamen pater ejus *Anabalianus.* Forsan Dalmatius Anabalianus.

13. *Tricesimo secundoque*) Atqui imperavit tantum annis 30. mensibus novem, diebus 27. mortuus an. V. 1089. C. 337. die Maii 22.

14. *Cum totum orbem tredecim tenuisset.*) Id est, cum solus imperasset annis tredecim; & verum est.

15. *Sexaginta natus atque amplius duo*) Alii dicunt annis natum 66. Verius.

16. *Achyronam.*) Villam publicam vo-

id tetrum ſidus regnis, quod crinitum vocant, portendiſſet. Funus relatum [1] in urbem ſui nominis. Quod ſane P. R. ægerrime tulit: [2] quippe cujus armis, legibus, clementi imperio, quaſi novatam urbem Romanam arbitraretur. Pons per Danubium ductus: [3] caſtra, caſtellaque pluribus locis commode poſita. Remotæ olei frumentique adventiciæ præbitiones, quibus [4] Tripolis ac Nicæa acerbius angebantur. [5] Quæ res [6] ſuperiores Severi Imperio, gratantes [7] civi obtulerant: [8] verteratque gratiam muneribus in perniciem poſterorum diſſimulatio: [9] alteros [10] Marcus Bojonius afflixerat mulcta, [11] quod Hipparchum præſtanti ingenio indigenam fuiſſe ignoraviſſent, [12] fiſcales moleſtiæ ſeverius preſſæ: cunctaque divino ritui paria viderentur; [13] ni parum dignis ad publica aditum conceſſiſſet. [14] Quæ quamquam ſæpius accidere, tamen, IN ſummo ingenio atque optimis reipublicæ moribus, quamvis parva vitia, elucent magis: eoque notantur facile: quin etiam acrius ſæpe officiunt:

NOTÆ.

cat Victor. Nicomediæ enim poſitam Villam ſuam publicam habebat Conſtantinopolis, ut Roma ſuam extra Urbem.

1. *In Urbem ſui nominis.*) Conſtantinopolim.

2. *Quippe cujus.*) Adulatorie hæc omnia.

3. *Caſtra Caſtellaque.*) His plane contraria ſcribit Zozim. qui ait opida & Caſtella quæ a Diocletiano in limitibus ubique poſita fuerant, a Conſtantino ſublata, præſidiaque in opidis minime eorum egentibus collocaſſe.

4. *Tripolis ac Nicæa.*) Tripolis in Africa, Nicæa in Bithinia.

5. *Quæ res.*) Lege cum Schotto & Caſaubono *quas res*. Frumentum ſcilicet & oleum.

6. *Superiores.*) Tripolitani.

7. *Civi.*) Severo. Qui Lepti Tripolitanæ oriundus ut ſupra. Inde Severus in Epiſtola quæ apud Capitolinum extat: *Ego*, inquit, *populo Rom. tantum olei detuli quantum rerum natura vix habuit.*

8. *Verteratque gratiam muneribus.*) Lege cum Caſaubono: *Verteratque gratiam muneris hujus in perniciem poſt diſſ.* Ait poſteriorum diſſimulationem, vertiſſe gratiam muneris illius in perniciem, nam poſteri, hoc eſt Imperatores qui Severum ſequuti ſunt, diſſimulantes hanc præbitionem a Tripolitanis gratuito Severo fuiſſe oblatam, quaſi debitam poſthac exegerunt, multumque etiam adauxerunt.

9. *Alteros.*) Nicææ cives.

10. *Marcus Bojonius.*) Marcus Antoninus Philoſophus.

11. *Quod Hipparchum præſtanti ingenio ind. f. ig.*] Quis credat ſævum adeo fuiſſe ſapientiſſimum principum, ne dicam virorum, ut rei tam levis ignorantiam, tam gravi pœna caſtigaret? an M. Tullium quiſquam laudaſſet, ſi reperto Siracuſis monumento Archimedis, quod indigenæ pridem ignorabant, publice in eos propterea poſtulaſſet animadverti? Id vero non minus dictu ineptum, quam factu futurum fuiſſet iniquum. Cenſeo ſcribendum *fuſtibus necaviſſent.* Vel *fuſtigatum necaviſſent*; Ut veſtigia literarum propius ſequamur. Caſaub. Hipparchus autem Nicæus Aſtrologus fuit, ſcripſit in Arati & Eudoxi Phœnomena, & de ſyntaxi ſtellarum fixarum. Floruit ſub Ptolemæo Philadelpho.

12. *Fiſcales moleſtiæ.*] Sic vocat exactiones quibus fiſcus principis augebatur. Sed vide Zozim. qui contraria plane ſcribit.

13. *Ni parum dignis ad publica.*] Hoc de Conſtante Conſtantini filio infra Epitomiſta. Sed in Conſtantinum competere patet ex Zozim.

14. *Quæ quanquam ſæpius accidere.*] Mihi hic aliquid deeſſe videtur, & ſenſus ridiculus efficitur. Lego: *Quæ quanquam haud ſæpius accidere.* Sed forſan intelligit, quæ quamquam ſub aliis principibus ſæpius accidere, tamen magis elucent in principe ſummo ingenio & optimis moribus.

[1] cum ob auctoris decus in virtutes potissimum accipiuntur, atque ad imitandum invitamento sunt. Igitur confestim Dalmatius [2] incertum quo suasore, interficitur: statimque [3] triennio post minimum maximumque, fatali bello Constantinus [4] cadit. Qua Constans victoria tumidior, simul per ætatem cautus parum, atque animi vehemens: adhuc ministrorum pravitate exsecrabilis, atque præceps in avaritiam, despectumque militarium [5] anno post triumphum decimo, [6] Magnentii scelere circumventus est: externarum sane gentium compressis motibus: [7] quarum obsides precio quæsitos pueros venustiores quod cultius habuerat, libidine hujusmodi arsisse pro certo habetur. Quæ tamen vitia utinam mansissent: namque Magnentii, [8] utpote gentis barbaræ, diro atroque ingenio; [9] simul his quæ post accidere, adeo extincta omnia sunt; ut [10] illud imperium haud injuria desideraretur. Tum quia [11] Vetranio [12] litterarum prorsus expers, & ingenio stolidior, idcircoque agresti vecordia pessimus, [13] cum per Illyrios peditum magisterio milites curaret; dominationem, ortus Mœsiæ superioris locis squalidioribus, improbe occupaverat.

Eum CONSTANTIUS cis mensem decimum, [14] facundiæ vi deje-

NOTÆ.

1. *Cum ob auctoris decus in virt. pot.*] Ita est: vitia eorum quos extra peccandi aleam positos putamus, gravius offendunt, dum virtutes putamus, eaque etiam quasi virtutes amplectimur.

2. *Incertum quo suasore.*) Imo suasore Eusebio Nicomediensi, qui Dalmatium ejusque patrem Anabalianum quasi Constantinum interfecissent, criminatus est.

3. *Triennio post*] Post mortem Constantini patris & cædem Dalmatii.

4. *Cadit.*] Non longe ab Aquileia, & in fluvium Alsam projectus.

5. *Anno post triumph. dec.*] Post triumphum de fratre Constantino relatum.

6. *Magnentii scelere.*] Vide Zozim.

7. *Quarum obsides pretio quæsitos pueros venustiores quod cultius habuerat.*] Obsides electos forma eleganti palam fecimus ad Livii lib. 11. cap. 13. Turneb.

8. *Ut pote gentis Barbaræ.*] Ut pote qui esset e gente Barbara. *γένος μὲν ἕλκων ἀπὸ βαρβάρων.* Zozim. *Genus a barbaris ducens*, vide Epitom.

9. *Simul his quæ post accidere.*] Magnentianorum cum Potentiano pugnas intellige, de quibus infra.

10. *Illud Imperium.*] Constantii scilicet. Ait diro atroque ingenio Magnentii ut pote barbari, atque iis quæ post evenere, ita corrupta atque extincta omnia fuisse, ut non immerito Constantis Imperium, quamvis fœdum, desideraretur.

11. *Vetranio.*] *βετρανίων.* Zozim. *Vetranionem* Eutrop.

12. *Literarum prorsus expers.*] Eutrop. *Virum probum ac morum veterum, ac jucundæ civilitatis; sed omnium liberalium artium expertem adeo ut ne elementa quidem prima literarum, nisi grandævus, & jam Imperator acceperit.*

13. *Cum per Illyricos peditum Magisterio.*] Pannoniorum exercituum ducem vocat Zozim. peditum magister qualis erat Magister equitum.

14. *Facundiæ vi dejectum Imperio.*] Hæc aliter paulo Zozim. qui ait Constantium ne cum duobus ei dimicandum foret, ad Vetranionem legatos misisse amicitiam petentes simulque ut in unum copiæ cogerentur, & publicum de gerendo adversus Magnentium bello consilium caperent. His deceptus Vetranio ad Constantium venit, una in Solium ad hoc paratum ascendit: Constantius milites prior alloquitur,

ctum imperio in privatum ocium removit: quæ gloria post natum imperium, soli processit eloquio, clementiaque. Nam cum magna parte utrimque exercitus convenissent habita ad speciem judicii concione; quod fere vix aut multo sanguine obtinendum erat, eloquentia patravit. Quæ res satis edocuit, NON modo domi, verum militiæ quoque dicendi copiam [1] restare: qua demum vel ardua proclivius eo conficiuntur, si modestia atque integritate superet. [2] Quod maxime cognitum e nostro principe: quem tamen quominus statim in hostes alios ad Italiam contenderet, hiems aspera, [3] clausæque Alpes tardavere. Interim Romæ corrupto vulgo, simul Magnentii odio [4] Potentianus materna stirpe Flavio propinquus, cæso urbis præfecto, armataque gladiatorum manu, Imperator fit: cujus stolidum ingenium adeo plebi Romanæ, Patribusque exitio fuit, uti passim domus, fora, viæ, templaque cruore, ac cadaveribus opplerentur, [5] bustorum modo: neque per eum tantum, verumetiam advolantibus [6] Magnianis: qui tricesimo die, triduo minus hostem perculerant. Sed jam antea cum externi motus suspectarentur, Magnentius fratri Decentio Gallias, Constantius [7] Gallo, cujus nomen suo mutaverat, Orientem, Cæsaribus commiserant. [8] Ipsi inter se acrioribus prœliis per triennium congressi, ad extremum Constantius fugientem in Galliam persecutus varie [9] ambos supplicio semet adegit interficere. Et interea Judæorum seditio, qui Patricium nefarie [10] in regni specie sustulerant, [11] oppressa. Neque multo post [12] ob sævitiam atque animum trucem. Gallus Augusti jussu interiit. Ita longo intervallo [13] annum fere post septuagesimum, relata ad unum cura reipublicæ. Quæ [14] recens quieta a civili trepidatione, [15] Silvano in imperium coacto, tentari rursus occœperat. Is namque Silvanus in Gallia ortus Barbaris parentibus,

NOTÆ.

qui confestim exutum purpura Vetranionem solio deturbant, ut privatus viveret, eique Constantius in Bithynia viventi victum assignavit

1. *Restare*] Pro *resistere* ut puto. Imo legendum *præstare* ut in al.

2. *Quod maxime cognitum e nostro Principe*] A' quo tamen modestiam & integritatem longe absuisse testatur Zozim.

3. *Clausæque Alpes.*] Nivibus scilicet.

4. *Potentianus.*] Aliis vocatur *Nepotianus*, Constantini ex sorore Eutropia nepos fuit. Zozim.

5. *Bustorum modo.*] Ad busta enim virorum principum gladiatorum paria ad mutuam necem depugnabant.

6. *Magnianis.*] Lege: *Magnentianis*: Id est, qui Magnentii partes sequebantur. Schott.

7. *Gallo*] Patrueli suo.

8. *Ipsi*] Constantius & Magnentius.

9. *Ambos.*] Magnentium & Decentium. Vide infra in Epitom.

10. *In regni specie.*] Melius *in regni speciem.*

11. *Oppressa.*] Per Gallum Cæsarem.

12. *Ob sævitiam atque animum trucem.*] Eutrop. de Gallo: *Vir natura ferus & ad Tyrannidem pronior si suo jure imperare licuisset.*

13. *Annum fere post septuagesimum*] Ab excessu Cari Imperatoris usque ad mortem Magnentii, hoc est per annos 69. fere semper penes duos Imperatores potestas fuit.

14. *Recens.*] Adverbialiter.

15. *Silvano.*] Vide Ammianum lib. XV.

ordine militiæ simul a Magnentio ad Constantium transgressus, [1] pedestre ad magisterium adolescentior meruerat. E quo dum altius per metum seu dementiam, conscendisset, legionum, a quis præsidium speraverat, tumultu, octavum circa ac vicesimum diem trucidatus est: qua caussa ne quid [2] apud Gallos natura præcipites novaretur, præsertim Germanis pleraque earum partium populantibus, [3] JULIANUM Cæsarem, cognatione acceptum sibi, Transalpinis [4] præfecit: isque [5] nationes feras brevi subegit, captis [6] famosis regibus: [7] quæ quamquam in ejus fortuna, principis tamen & consilio accidere. [8] Quod adeo præstat, ut Tiberius, Galeriusque subjecti aliis egregia pleraque, suo autem ductu atque auspicio minus paria experti sunt. At Julius Constantius [9] annos tres atque viginti Augustum imperium regens, cum externis motibus modo civilibus exercetur, [10] ægre ab armis abest: quîs tyrannide tantorum depulsa, sustentoque interim Persarum impetu, genti Sarmatarum, [11] magno decore, confidens apud eos, regem dedit. [12] Quod Cneum Pompeium in Tigrane [13] restituisse, [14] vixque paucos majorum fecisse comperimus. Placidus, clemensque pro negotio: litterarum ad

NOTÆ.

1. *Pedestre ad Magisterium adolescentior.*] Vel abundat præpositio *ad*. Vel subintelligendum *admoveri*, vel simile quid. Pedestre autem Magisterium est Magisterium peditum de quo supra.

2. *Apud Gallos natura præcipites.*] Vopisc. initio Saturnini Gallos vocat, *gentem hominum inquietissimam, & avidam semper, vel faciendi principis, vel Imperii.*

3. *Julianum.*] Galli fratrem, patruelem suum.

4. *Præfecit.*] An. V. 1108. post C. 356.

5. *Nationes feras brevi subegit.*] Eutrop. *A quo modicis copiis apud Argentoratum Galliæ Urbem ingentes Alamannorum copiæ extinctæ sunt, rex nobilissimus captus.*

6. *Famosis.*] Nobilibus, inclytis. Chonodamarium & Vadomarium intelligit. Vide Ammianum.

7. *Quæ quanquam in ejus fortuna princ. tamen & consilio.*] Nihil mutandum. Ait hæc omnia etsi in fortuna Juliani acciderint, tamen & consilio Principis Constantii accidisse.

8. *Quod.*] Consilium. Ut ostendat consilium fortunam antecellere, Tiberii & Galerii exempla proponit, qui dum aliorum consiliis paruerunt, egregia pleraque moliti sunt, suo autem ductu multo minora. Tiberius quidem privatus Augusti auspiciis Rhæticum Vindelicumque bellum, Pannonicum, Germanicumque aliaque felicissime gessit. Galerius autem Cæsar Diocletiani auspiciis Achilleum vicit, Alexandriam cepit, Narsen fugavit, bellum Persicum confecit.

9. *Annos tres atque viginti.*] Post mortem patris, nam duodecim cum patre imperaverat.

10. *Ægre.*] Vix. Et revera nunquam ab armis quietus fuit Constantius.

11. *Magno decore.*] Nescio quomodo doctissimo Schotto venire in mentem potuit legendum esse, *magno dedecore*, aperte contra mentem Autoris, qui ait magno decore a Constantio regem Sarmatis impositum.

12. *Quod Cnæum Pompeium in Tigrane.*] Florus, lib. 3. cap. 5. *Cnæus interim magnus rebelles Asiæ reliquias sequens, per diversa gentium terrarum quo volitabat. Nam sub Orientem sequutus Armenios, captis ipso capite gentis Artaxatis, supplicem jussit regnare Tigranem.*

13. *Restituisse.*] Malim cum Schotto, *præstitisse*.

14. *Vixque paucos Majorum.*) De Au-

elegantiam prudens, atque orandi genere leni jucundoque: laboris patiens, ac destinandi sagittas mire promptus: cibi omnis, libidinis, atque omnium cupidinum victor: cultu genitoris satis pius, suique nimis custos: gnarus vita bonorum principum reipublicæ quietem regi. Hæc tanta tamque inclyta, tenue studium probandis provinciarum ac militiæ rectoribus, simul ministrorum parte maxima absurdi mores: adhuc neglectus boni cujusque, fœdavere. Atqne uti verum absolvam brevi, ut Imperatore ipso clarius, ita [1] Apparitorum plerisque magis atrox nihil.

NOTÆ.

gusto vide Sueton. cap. XXI. & Tiberio, idem cap. IX. *Ducto ad Orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro Tribunali diadema imposuit.* De Nerone qui Tiridati diadema imposuit Sueton. cap. XIII.

1. *Apparitorum.*) Hic apparitores dicit, quos supra Ministros vocavit.

[1] DE VITA ET MORIBUS IMPERATORUM ROMANORUM

EXCERPTA EX LIBRIS SEXTI AURELII VICTORIS, A CÆSARE AUGUSTO USQUE AD THEODOSIUM IMPERATOREM.

ANNO urbis conditæ [2] septingentesimo vicesimo secundo, ab exactis vero regibus [3] quadringentesimo octogesimoque mos Romæ repetitus uni prorsus parendi, pro rege Imperatori vel sanctiori nomine AUGUSTO appellato. OCTAVIANUS igitur patre Octavio senatore genitus, maternum genus [4] ab Ænea per Juliam familiam sortitus, adoptione vero CAII Cæsaris [5] majoris avunculi, Cajus Cæsar dictus, deinde ob victoriam AUGUSTUS cognominatus est. Iste in imperio positus, TRIBUNICIAM potestatem [6] per se exercuit. Regionem Ægypti, inundatione Nili accessu difficilem, inviamque paludibus, in provinciæ formam redegit. Quam ut [7] annonæ urbis copiosam efficeret, fossas incuria vetustatis limo clausas, labore militum patefecit. Hujus

NOTÆ.

1. *De vita & moribus.*] In MS. codice scriptum erat ut testatur doctissimus Schottus: *Incipit libellus de vita & moribus Imperatorum breviatus ex libris Sex. Aur. Victor. a Cæsare Augusto usque ad Theodosium.*

2. *Septing. V. S.*) Vide in Cæsar.

3. *Quadringentesimo octogesimoque.*) Desunt circiter anni duo. Reges exacti anno mundi 3442. Augustus pugnavit ad Actium an. 3919. & ab Actiaca victoria Augusti Imperium orditur Epitomista Victorem sequutus.

4. *Ab Ænea per Juliam familiam.*) Nam Augustus matrem habuit Attiam filiam Juliæ sororis C. Cæsaris, & sic maternum genus ad Æneam referebat.

5. *Majoris avunculi.*) Melius Victor supra in Cæsar. *Magni avunculi.* Et revera sic est. Augustus enim matrem habuit Attiam filiam Juliæ sororis Julii Cæsaris. Avunculus autem, matris frater avunculi avunculus, Magnus avunculus, & magni avunculi avunculus, major avunculus dicebatur. Eundem errorem erravit Sueton. cap. VII.

6. *Per se.*] Collegam tamen semel atque iterum sumpsit. Supra in Cæsar.

7. *Annona Urbis.*] *Annona* in dandi casu, id est, ad annonam. De hoc Sueton. cap. XVIII. *Ægyptum in provincia formam redactam, ut feraciorem habilioremque annona urbica redderet, fossas omnes in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit.*

tempore ex Ægypto urbi annua [1] ducenties centena millia frumenti inferebantur. Iste [2] Cantabros & [3] Aquitanos, [4] Rhætos, Vindelicos. Delmatas numero provinciarum populi Romani conjunxit. [5] Suevos, Cattosque delevit, [6] Sicambros in Galliam transtulit [7] Pannonios stipendiariis adjecit. [8] Getarum populos, [9] Bastarnasque lacessitos bellis ad concordiam compulit. Huic [10] Persæ obsides obtulerunt: [11] creandique regis arbitrium permiserunt. Adhunc Indi, Scythæ, Garamantes, Æthiopes legatos cum donis miserunt. [12] Adeo namque turbas, bella, simultates exsecratus est, [13] ut nisi justis de causis numquam genti cuiquam bellum intulerit. JACTANTISQUE esse ingenii & levissimi dicebat, ardore triumphandi, & ob lauream coronam, id est, folia infructuosa in discrimen per incertos eventus certaminum, securitatem civium præcipitare. [14] Neque Imperatori bono quicquam minus quam TEMERITATEM congruere. SATIS celeriter fieri, quicquid commode geritur. [15] ARMAQUE nisi majoris emolumenti caussa; nequaquam movenda

NOTÆ.

1. *Ducenties centena millia.*] *Modiorum* scilicet. Modius autem paulo plus minusve Romanis pendit 25. libras.

2. *Cantabros.*] In Hispania.

3. *Aquitanos.*] Aquitania Galliæ pars, *Guyenne.*

4. *Rhætos, Vindelicos, Dalmatas.*] Rhæti & Vindelici vicini populi ad Alpes degunt. Dalmatæ, in Illyrico ad mare Adriaticum.

5. *Suevos Cattosque delevit.*] Per privignum suum Claudium Drusum. Vide Florum lib. IV. cap. VII. p. 185. Suevi & Catti Germaniæ populi.

6. *Sicambros*] Sueton. cap. XXI. *Suevos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Quo loco deceptus vir doctissimus putavit delendam superiorem vocem *delevit*, & *Suevos* ad *transtulit* referendam. Sed apud Suetonium pro *Suevos* legendum esse *Ubios*, jam diu est cum probavit doctissimus Casaub. neque Suevos in Galliam translatos apud ullum veterum vel geographorum, vel historicorum leges. Sed Sicambros & Ubios, qui ambo ad latus Rheni Teutonicum olim siti, perpetuisque Suevorum incursionibus vexati, transduci faciles fuere.

7. *Pannonios stipendiariis.*] Melius *stipendiarios.* Ut MSS. Pannonii in Illyria. Eos Augustus per Tiberium subegit.

8. *Getarum populos.*] Supra Dalmatiam, in his Daci.

9. *Bastarnasque.*] Supra Dacos degunt.

10. *Persæ obsides obtulerunt.*] De Parthis Sueton. cap. XXI. *Obsidesque insuper obtulerunt: denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobaverunt.*

11. *Creandique regis.*] Tacit. annal. XII. *Experimento cognitum est Barbaros malle Roma petere reges quam habere.*

12. *Adeo namque.*] Lege: *Adeo denique*, ut in MSS.

13. *Ut nisi justis de caussis.*] Sueton. XXI. *Nec ulli genti sine justis & necessariis caussis bellum intulit.*

14. *Neque Imperatori bono.*] Sueton. XXV. *Nihil autem minus in perfecto duce quam festinationem, temeritatemque convenire, arbitrabatur, crebro itaque illa jactabat,*

σπεῦδε βραδέως;
ἀσφαλὴς γάρ ἐστ᾽ ἀμείνων, ἢ θρασὺς
στρατηλάτης.

Et, sat celeriter fieri quidquid fiat satis bene.

15. *Armaque.*] Sueton. Ibid. *Prælium quidem aut bellum suscipiendum omnino* esse:

esse: ne compendio tenui, jactura gravi, petita victoria, similis sit hamo aureo piscantibus: cujus abrupti, amissique detrimentum, nullo capturæ lucro pensari potest. Hujus tempore [2] trans Rhenum vastatus est [3] Romanus exercitus, atque tribuni & proprætor cæsus. [4] Quod in tantum perdoluit, ut cerebri valido incussu parietem pulsaret, veste capilloque, ac reliquis lugentium indiciis deformis. [5] Avunculi quoque inventum vehementer arguebat, qui [6] milites commilitones novo blandoque more appellans, dum affectat charior fieri, auctoritatem principis emolliverat. Denique erga cives clementissime versatus est. In amicos fidus exstitit. Quorum præcipui erant, [7] ob taciturnitatem Mæcenas, ob patientiam laboris, modestiamque, Agrippa. Diligebat præterea Virgilium. [8] Rarus quidem ad recipiendas amicitias, ad retinendas constantissimus. Liberalibus studiis, præsertim eloquentiæ, in tantum incumbens, ut nullus, [9] ne in procinctu quidem, laberetur dies, quin legeret, scriberet, declamaret. [10] Leges alias novas, alias correctas protulit suo nomine. Auxit ornavitque Romam [11] ædificiis multis, isto glorians dicto, [12] Urbem lateritiam repperi, relinquo marmoream. Fuit mitis,

NOTÆ.

gabat, nisi cum major emolumenti spes, quam damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine similes aiebat esse aureo hamo piscantibus: cujus abrupti damnum nulla captura pensari posset.

1. *Hujus tempore.*] An. V. 762. Imperii sui 40.

2. *Trans Rhenum.*] In Germania.

3. *Romanus exercitus.*] Cui præerat Quintilius Varus.

4. *Quod in tantum perdoluit.*] Nota latinitatem, *in tantum* pro *adeo*. Sueton. XXIII. *Adeo namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barba capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quintili Vare! redde legiones, diemque cladis quotannis mœstum habuerit ac lugubrem.*

5. *Avunculi.*] Cæsaris.

6. *Milites commilitones.*] Sueton. Cæsar. 67. *Nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat.* Id Augustus imitari voluit. Suet. cap. XXV.

7. *Ob taciturnitatem M. ob p.* &c] Tacit. lib. III. Mœcenatem præcipuum olim fuisse dicit cui secreta Imperatoris innitērentur. Agrippam vero virtute, labore, vigilia, periculo invictum vocat Patercul. ambobus tamen aliquando virtutes suæ defuere. Sueton. cap. LXVI. *Desideravit enim* (Augustus) *nonnunquam, ne de pluribus referam, & M. Agrippæ patientiam, & Mœcenatis taciturnitatem*, &c.

8. *Rarus quidem.*] Sueton. cap. 66. *Amicitias neque facile admisit, & constantissime retinuit.*

9. *Ne in procinctu quidem*] Hoc est cum militaribus negotiis intentus. In procinctu esse dicuntur qui ad pugnam parati & cincti sunt. Sueton 84. *Mutinensi bello, in tanta mole rerum & legisse & scripsisse, & declamasse quotidie traditur.*

10. *Leges alias novas, alias correctas.*] Ut Juliam sumtuariam, de adulteriis, de ambitu, de maritandis ordinibus. Vide Sueton. XXIX.

11. *Ædificiis multis.*] Præcipua; forum cum æde martis ultoris, Templum Apollinis in Palatio, Ædes tonantis Jovis in Capitolio. Vid. Sueton. XXIX.

12. *Urbem lateritiam.*] Vide Sueton. 29. allusit Augustus ad antiquissima Romanorum ædificia de quibus Varro περὶ Μυθ-

gratus, [1] civilis, animi lepidi, corpore toto pulcer, ſed oculis magis. Quorum aciem clariſſimorum ſiderum modo vibrans, libenter accipiebat [2] cedi ab intendentibus tamquam ſolis radiis aſpectui ſuo. A cujus facie cum quidam miles oculos averteret, & interrogaretur ab eo, cur ita faceret, reſpondit: quia fulmen oculorum tuorum ferre non poſſum. Nec tamen vir tantus vitiis caruit. Fuit enim paululum impatiens, [3] leviter iracundus, occulte invidus, palam factioſus: porro autem [4] dominandi, ſupra quam æſtimari poteſt, avidiſſimus, [5] ſtudioſiſſimus aleæ luſor. Cumque eſſet cibi ac vini multum, aliquatenus vero ſomni, abſtinens; ſerviebat tamen libidini uſque ad probrum [6] vulgaris famæ. Nam [7] inter duodecim [8] catamitos totidemque puellas, accumbere ſolitus erat. Abjecta quoque uxore Scribonia, [9] amore alienæ conjugis poſſeſſus, Liviam [10] quaſi marito concedente, ſibi conjunxit. [11] Cujus Liviæ jam erant filii Tiberius & Druſus. Cumque eſſet [12] luxuriæ ſerviens,

NOTÆ.

πτου. *Antiqui noſtri domibus lateritiis paulum modo lapidibus ſuffundatis, ut humorem effugerent, habitabant.* Et hoc Auguſti dictum Dio non ad urbis ornatum; ſed ad Imperii firmitatem trahit.

1. *Civilis.*] Supra in Cæſar.

2. *Cedi ab intendentibus.*] *Gaudebatque ſi quis ſibi acrius contuenti, quaſi ad fulgorem ſolis vultum ſummitteret.* Sueton. 79 Pro *intendentibus* quidam *intuentibus* melius.

3. *Leniter iracundus.*] In MSſ. *leniter iracundus.* Quod probat vir doctiſſimus. Sed ego malim *leviter*: leviter enim iraſcitur, qui cito placabilis, neque tamen leniter.

4. *Dominandi avidiſſimus.*] Hæc non pugnant cum ſuperioribus ubi Auguſtum ambitione vacuum innuit, & de Auguſto quaſi privato intelligenda ſunt, qui ſic regnandi avidiſſimus fuit, idemque imperio parto ab omni ambitione alienus Et huc referenda iſta Sueton. cap. XXI. *Tantum abfuit a cupiditate quoquomodo Imperium vel bellicam gloriam augendi ut quorumdam barbarorum principes in Æde Martis Ultoris jurare coëgerit manſuros ſe in fide ac pace quam peterent.*

5. *Studioſiſſimus aleæ luſor.*] Et hoc nomine male audiebat. Sed hunc rumorem nullo modo expavit, luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti cauſſa, etiam ſenex. Sueton. 71.

6. *Vulgaris famæ.*] In Veron. Edit. abeſt vox vulgaris, quæ tamen non temere rejicienda.

7. *Inter duodecim.*] Imo inter ſex catamitos totidemque puellas ut optime corrigendum monuit Schott. Inde Cæna illa vulgo δωδεκάθεος vocabatur, in qua Deorum Dearumque habitu convivæ, & ipſe pro Apolline ornatus diſcumbebat. Vid. Sueton. 70.

8. *Catamitos.*] *Catamitus* pro *Ganymedes* veteres dicebant. Et inde *Catamiti* ſimiles Ganymedi pueri dicti ſunt.

9. *Amore alienæ conjugis.*] Idem Dio. Sueton. refert Auguſtum ſcripſiſſe ſe cum Scribonia divortium feciſſe morum ejus perverſitatem pertæſum.

10. *Quaſi marito concedente.*] Bene quaſi, nam invito marito eam abduxit Sueton. 62. *Ac ſtatim Liviam Druſillam matrimonio Tiberii Neronis, & quidem prægnantem abduxit.* Ubi *abduxit* proprie vim notat.

11. *Cujus Liviæ.*] Ex Tiberio Nerone ſcilicet. Vid. Sueton. 62.

12. *Luxuriæ ſerviens.*] Hæc probant quæ ſupra in Cæſaribus dicta ſunt in Auguſto. *Flagrante haud modice luxuria.*

erat tamen ejusdem vitii severissimus ultor : [1] MORE hominum, qui in ulciscendis vitiis, quibus ipsi vehementer indulgent, acres sunt. Nam & poëtam Ovidium, qui & Naso, [2] pro eo, quod tres libellos amatoriæ artis conscripserat, exsilio damnavit. Quodque est læti animi, vel amœni, [3] oblectabatur omni genere spectaculorum, præcipue ferarum incognita specie, & infinito numero. [4] Annos septem & septuaginta ingressus, Nolæ morbo interiit. Quamquam alii scribant [5] dolo Liviæ extinctum, metuentis, ne, quia privignæ filium Agrippam, quem odio novercali [7] in insulam relegaverat, reduci compererat, eo summam rerum adepto, pœnas daret. Igitur mortuum, seu necatum, multis novisque honoribus senatus censuit decorandum. Nam præter id quod antea [8] PATREM PATRIÆ dixerat, templa tam Romæ, quam per urbes celeberrimas ei consecravit, cunctis vulgo jactantibus, [9] UTINAM aut non [10] nasceretur, aut non moreretur. Alterum [enim] pessimi incepti, exitus præclari alterum. Nam & in adipiscendo principatu oppressor libertatis est habitus, & in gerendo, cives sic amavit, ut tridui frumento in horreis quondam viso, statuisset veneno mori, si e provinciis classes interea non venirent. Quibus advectis, [11] felicitati ejus, salus patriæ est attributa. [12] Imperavit annos quinquaginta sex, duodecim cum Antonio, quadraginta & quatuor solus. Qui certe nunquam aut reipublicæ ad se potentiam traxisset, aut tamdiu ea [13] potiretur, nisi magnis

NOTÆ.

1. *More hominum qui.*] Plin. lib. VIII. Epist. XXII. *Nostine hos qui omnium libidinum servi, sic aliorum vitiis irascuntur, quasi invideant, & gravissime puniunt, quos maxime imitantur?*

2. *Pro eo quod tres libellos.*] Nec ea sola exilii caussa fuit, sed error quidam quem ipse supprimit II. Trist.

Perdiderint cum me duo crimina, carmen & error
Alterius facti culpa silenda mihi est.

3. *Oblectabatur omni genere.*] Vide Sueton. 43. & 45.

4. *Annos septem & sep.*] *Septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus.* Sueton.

5. *Dolo Liviæ.*] Ficu veneno infecta. Dio.

6. *Privignæ.*] Juliæ Scriboniæ & Augusti filiæ Sueton. 63.

7. *In insulam relegaverat.*] Sueton. tamen eum ab Augusto non a Livia in Insulam transportatum dicit cap. 65.

8. *Patrem patriæ.*] Vide Sueton. cap. 58. & Flor. cap. XII. lib. IV.

9. *Utinam.*] Hæc non extant in Sueton. hoc tantum: *Fuit & qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam, quod hoc genitus Augustus illo defunctus esset.*

10. *Nasceretur.*] Pro *natus esset, moreretur* pro *mortuus esset.*

11. *Felicitati ejus.*] MSS. *Felicitate*: mihi magis placet vulgata lectio. Innuit Romanos salutem patriæ Augusti fato acceptam retulisse, salutem patriæ debitam felicitati Augusti, ob tam tempestivum frumenti adventum scilicet.

12. *Imperavit annos.*] *Ex eo Rempub. per* XLIV. *annos solus obtinuit, ante enim* XII. *annis cum Antonio & Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus ejus usque ad finem* LVI. *anni fuerunt.* Eutrop.

13. *Potiretur.*] Pro *potitus esset.*

[1] naturæ & ſtudiorum bonis abundaſſet.

CLAUDIUS TIBERIUS Liviæ filius, Cæſaris Octaviani privignus imperavit [2] annos viginti tres. Iſte, quia Claudius Tiberius Nero dicebatur, eleganter a jocularibus, [3] Caldius Biberius Mero ob vinolentiam nominatus eſt. [4] Satis prudens in armis, ſatiſque formatus ante ſumptum imperium ſub Auguſto fuit: ut non immerito reipublicæ dominatus ei committeretur. [5] Inerat ei ſcientia litterarum multa. Eloquio clarior, ſed ingenio peſſimo, truci, avaro, inſidioſo, [6] ſimulans ea ſe velle, quæ nollet: his quaſi infenſus quibus conſultum cupiebat, his vero, quos oderat, quaſi benivolus apparens. [7] Repentinis reſponſionibus aut conſiliis melior, quam meditatis. Denique delatum a patribus principatum (quod quidem aſtu fecerat) ficte abnuere, quid ſinguli dicerent, vel ſentirent atrociter explorans: quæ res bonos quoſque peſſumdedit. Æſtimantes enim ex animo eum longa oratione imperialis moleſtiæ magnitudinem declinare, cum ſententias ad ejus voluntatem promunt, [8] inceſſere exitia poſtrema. Iſte Cappadocas in provinciam, [9] remoto Archelao rege eorum, redegit. Getulorum latrocinia repreſſit. [10] Maraboduum Suevorum regem [11] callide circumvenit. Cum immani furore inſontes, [12] [noxios] ſuos pariter externoſque puniret [13] reſolutis militiæ artibus, Armenia per Parthos, Mœſia a Dacis, Pannonia a Sarmatis, Gallia a [14] finitimis gentibus direptæ ſunt. Ille

N o t Æ.

1. *Naturæ & ſtudiorum.*] Nam & naturæ bona etiam promovet doctrina. Horat. lib. IV.

Doctrina ſed vim promovet inſitam:
Rectique cultus pectora roborant.

2. *Annos viginti tres.*] Mortuus eſt anno Imperii vigeſimo tertio nondum exacto, deerant menſes ſex & dies XXVI.

3. *Caldius Biberius Mero.*] Sueton. cap. 42. *In Caſtris tyro etiam tum, propter nimiam vini aviditatem pro Tiberio,* Biberius *pro Claudio,* Caldius, pro *Nerone,* Mero *vocabatur.* In eo autem eſt joci elegantia quod per *Caldius* ad potiones Calidas, quibus Romani delectabantur, alluſum. *Mero,* ad merum. Bib. *bibere.* præterea quod primæ litteræ nominis *Tiberius* Nero, T. & N. facile in B. & M. commutantur.

4. *Satis prudens in armis.*] Nam & Rhæticum, Vindelicum, Pannonicum & Germanicum bellum geſſit: Vide Suet. cap. IX.

5. *Inerat ei.*] *Artes liberales utriuſque generis ſtudioſiſſime coluit.* Suet. 70.

6. *Simulans ea ſe velle quæ nollet.*] Vide ſupra in Cæſaribus.

7. *Repentinis reſponſionibus.*] Supra in Cæſar. *Ingenio ad repentina longe acriore.*

8. *Inceſſere exitia poſtrema.*] Melius in Vet. Cod *incidere in exitia poſt.* Poſſet etiam legi *arceſſere exitia poſt.* Sed nil temere innovandum.

9. *Remoto Archelao.*] Vide ſupra in Cæſaribus.

10. *Maroboduum Suevorum regem.*] Inde Maroboduum Germanum vocat Suet. cap. 37. de Suevis alibi dictum.

11. *Callide.*] Per blanditias atque promiſſa ad ſe pertractum non dimiſit.

12. *Noxios.*] Ejiciendum eſt, neque apparet in Mſſ. & nova Edit. Vide in Cæſar.

13. *Reſolutis.*] In al. *Solutis.* Vide ſupra in Cæſar. Et Sueton. 41.

14. *Finitimis gentibus.*] Germanis.

[1] post ſeptuageſimum octavum annum, & menſem quartum, [2] inſidiis Caligulæ extinctus eſt.

CALIGULA imperavit [3] annos quatuor. Iſte filius Germanici, quia natus in exercitu fuerat, cognomentum calciamenti militaris, id eſt, [4] CALIGULÆ ſortitus eſt. [5] Ante principatum omnibus carus, acceptus fuit: in principatu vero talis, ut non immerito vulgaretur, atrociorem illo dominum non fuiſſe. Denique [6] tres ſorores ſuas ſtupro maculavit. Incedebat habitu [7] deorum ſuorum. Jovem [8] ob inceſtum, [9] e choro autem Bacchanali Liberum ſe aſſerebat. De quo neſcio an decuerit memoriæ prodi, niſi forte quia juvat de principibus noſſe omnia, ut improbi ſaltem famæ metu talia declinent. In palatio matronas nobiles publicæ libidini ſubjecit. [10] Primus diademate capiti impoſito, Dominum ſe juſſit appellari. [11] In ſpatio trium millium quod in ſinu Puteolano inter moles jacet, duplici ordine naves contexens, arenæ aggeſtu ad terræ ſpeciem viam ſolidatam, phalerato equo, inſignis quercea corona, quaſi triumphans indutus aureo paludamento, curru bijugi decucurrit. dehinc [12] a militibus confoſſus interiit.

CLAUDIUS TIBERIUS, Druſi Tiberii fratris, filius, [13] Caligulæ patruus, imperavit [14] annos quatuordecim. Iſte, cum ſenatus

NOTÆ.

1. *Poſt ſeptuageſimum octavum an. & m. quartum.*] *Obiit in Villa Luculliana octavo & ſeptuageſimo ætatis anno.* Suet. 73. Alii aliter; ſed ex tabulis & Conſulum ſerie colligere eſt Tiberium vixiſſe an. 77. menſ. 4.

2. *Inſidiis Caligulæ.*] *Sunt qui putent venenum ei a Cajo datum lentum atque tabificum. Alii in remiſſione fortuitæ febris cibum deſideranti, negatum. nonnulli pulvinum injectum. cum extractum ſibi deficienti anulum mox reſipiſcens requiſiſſet* Sueton. 73.

3. *Annos quatuor.*] Imperavit triennio, x. menſibus, diebus VIII. Sueton. Vide ſupra in Cæſar.

4. *Caligulæ.*] Vide in Cæſarib.

5. *Ante principatum.*] Vide in Cæſarib. & Sueton. cap. 13. 14. & 15.

6. *Tres ſorores.*] Agrippinam, Druſillam, Livillam.

7. *Deorum ſuorum.*] Jovis, Veneris, Neptuni, Mercurii, Bacchi, Herculis.

8. *Ob inceſtum.*] Sororum.

9. *E choro.*] Vide quæ in Cæſaribus dicta ſunt.

10. *Primus diademate.*] Sueton. tamen id tantum voluiſſe Caligulam, ſed ab amicis deterritum. Et ſic ſupra Victor.

11. *In ſpatio trium millium.*] Sueton. cap. XIX. *Bajarum medium intervallum Puteolanas ad moles trium millium. & ſexcentorum fere paſſuum ponte conjunxit, contractis undique onerariis navibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, ſuperjectoque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam: per hunc pontem ultro citroque commeavit, biduo continenti: primo die phalerato equo, inſigniſque quercina corona, & ſecuri, & cetra, & gladio? Aureaque chlamyde poſtridie quadrigario habitu, curriculoque bijugi famoſorum equorum,* &c. Unde Schottus voces quæ apud noſtrum deſunt, ſic Supplet. *Viam ſolidatam. primo die phalerato equo inſignis Quercea corona quaſi triumphans: poſtridie indutus aureo paludamento, curru bijugi decucurrit*

12. *A Militibus.*] Duce Chærea.

13. *Caligulæ patruus.*) Quia Caligula filius fuit Germanici, qui Claudii frater fuit. Vide Suet. cap. 7.

14. *Annos quatuordecim.*] Vide ſupra in Cæſarib.

censuisset, gentem Cæsarum exterminari, [1] deformi latebra latens, repertus a militibus, quia vecors erat [2] [&] mitissimus videbatur imprudentibus, imperator effectus est. Hic [3] ventri, vino, libidini fœdæ obediens, vecors & prope hebes, ignavus ac pavidus [4] libertorum & conjugis imperiis subjectus fuit. Hujus tempore [5] Scribonianus Camillus intra Delmatias Imperator creatus, continuo occiditur. Mauri provinciis accessere. [6] Cæsa Musulamiorum manus est. [7] Aqua Claudia Romæ inducta. Hujus uxor Messalina primo [8] [clam, mox] passim, quasi jure, adulteriis utebatur. Ex quo facto plures metu abstinentes, extincti sunt. Deinde atrocius accensa, nobiliores quasque nuptas & virgines, scortorum modo secum proposuerat: coactique mares, ut adessent. Quod si quis talia horruerat, adficto crimine, in ipsum, omnemque familiam ejus sæviebatur: [9] ut magis videretur sub imperatore, viro, quam imperatori, nupta esse. Ira liberti ejus potestatem adepti, stupris, exsilio, cæde, proscriptionibus omnia fœdabant. Ex quibus [10] Felicem legionibus Judeæ præfecit: POSIDIO Eunucho post triumphum Britannicum, inter militarium fortissimos, arma insignia tamquam participi victoriæ dono dedit. [12] POLYBUM inter consules medium incedere fecit. Hos omnes anteibat [13] NARCISSUS ab epistolis, dominum se gerens

NOTÆ.

5. *Deformi latebra.*] Sueton. cap. x. & supra in Cæsaribus.

2. *Et mitissimus.*] Abundare videtur istud *&*, neque supra apparet in Cæsaribus. Tamen retineri potest pro *etiam*.

3. *Ventre, vino.*] Sueton. 32. & 33.

4. *Libertorum & conjugis imperiis.*] Supra in Cæsarib. *Ast ubi Messallinæ conjugis, simulque libertorum delinimentis quibus semet dediderat, in pravum abstractus*, &c. Tacit XIII. annal. *Claudius libertos quos rei familiari præfecerat, sibique & legibus adæquavit.*

5. *Scribonianus Camillus.*] Sueton. 13. bellum civile movit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus, verum intra quintum diem oppressus est.

6. *Cæsa Musulamiorum.*] Vide in Cæsaribus.

7. *Aqua Claudia Romæ inducta.*) Sueton. XX. *Claudiæ aquæ Gelidos & uberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio & Albudino nomen est, simulque rivum Anienis novi lapideo opere in Urbem perduxit.*

8. *Clam mox.*) Hæc non apparent in Vett. lib. neque supra in Cæsarib. & historiæ veritati repugnant, ait Schott. sed contra est, & optime conueniunt filo sententiæ, neque contradicunt ulli Scriptores. Gruter.

9. *Ut magis videretur*) Hinc certe aliquid excidit: vide supra in Cæsarib. inde facile supplebis.

10. *Felicem.*) De quo Act. Apostol. cap. XXIV. Sueton. XXVIII.

11. *Posidio.*) Posidem vocat Sueton. XXVIII. *Libertorum præcipue suspexit Posidem Spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta pura donavit.* Hic Balneas extruxit magnificas in littore Bajano, unde *aquæ Posidianæ* appellatæ.

12. *Polybum.*) Sueton. ibid. *Ac super hos Polybium a studiis, qui sæpe inter duos Consules ambulavit.*

13. *Narcissus ab Epistolis.*) Sueton. *Ibid, sed ante omnes Narcissum ab Epistolis, & Pallantem a rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modo ingentibus, sed & quæstoriis prætoriisque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurde sit dictum*

ipsius domini, PALLASQUE [1] prætoriis ornamentis [2] sublimatus; adeo divites, ut caussante eo inopiam fisci, lepidissime famoso [3] elogio vulgatum sit, Abunde ei pecuniam fore, si a duobus libertis in societatem reciperetur. Huius temporibus visus est apud Ægyptum PHOENIX, quam ferunt volucrem anno 500. [4] ex Arabia memoratos locos advolare: atque in Ægeo mari repente insula emersit. Hic Agrippinam Germanici fratris sui filiam uxorem duxit: quæ [5] filio imperium procurans, primo [6] privignos insidiis multiformibus, dehinc ipsum coniugem veneno interemit. Vixit [7] annos sexaginta quatuor: cuius funus, ut quondam in Tarquinio Prisco, diu occultatum. Dum arte muliebri corrupti custodes ægrum simulant, Nero privignus eius imperii iura suscepit.

[8] DOMITIUS NERO, patre Domitio Ænobarbo genitus, matre Agrippina, imperavit [9] annos tredecim. Iste quinquennio tolerabilis visus. Unde quidam prodidere, Traianum solitum dicere, procul distare cunctos principes [10] [a] Neronis quinquennio. Hic in urbe [11] amphitheatrum & [12] lavacra construxit. Pontum in jus provinciæ, Polemonis Reguli permissu redegit, a quo Polemoniacus Pontus appellatus est: itemque Cottias Alpes, Cottio rege mortuo. Eo namque dedecore reliquum vitæ egit, ut pudeat memorare [13] hujuscemodi quemquam. Eo progressus est, ut neque suæ, neque aliorum pudicitiæ parcens, ad extremum amictus nubentium virginum specie, palam convocato senatu, dote dicta, cunctis festa de more frequentantibus, nuberet. Pelle tectus feræ, utrique sexui genitalia vultu contrectabat. Matrem etiam stupro contaminavit: quam postmodum interemit. Octaviam &

NOTÆ.

abundaturum, si a duobus libertis in consortium reciperetur. De Pallante lege Plin. Epist. 29. lib. 7. & 6. lib. 8.

1. *Prætoriis ornamentis.*) Prætexta toga, Sella Curuli, lictoribus, fascibus.

2. *Sublimatus.*) Id est, *elatus, evectus.* Fest. *Sublimavit, dixit Cato, id est in altum extulit, originum* lib. 11. *In Maximum decus atque in excelsissimam claritudinem sublimavit. Id autem dicitur a limine superiori, quia supra nos est.*

3. *Elogio.*) Eloquium hic est, brevis inscriptio, titulus.

4. *Ex Arabia memoratos locos.*) *Ex Arabia memoratis locis.* Vide in Cæsarib. in Floriacensi Cod. *Ex Arabum memoratis locis.*

5. *Filio.*) Neroni.

6. *Privignos.*) Non memini me legisse Agrippinam Claudii filios insidiis petiisse; nam Britannicum Nero, non Agrippina, veneno interemit.

7. *Annos sexaginta quatuor.*) Desunt menses 9.

8. *Domitius Nero.*) Vide supra in Cæsarib.

9. *Annos tredecim.*) Et menses 7. dies 28.

10. *A Neronis.*) Istud *a* in Cæsarib. non apparet.

11. *Amphitheatrum.*) In Campo Martio. Tacit. annal. XIII.

12. *Lavacra.*) *Is ædificavit Romæ Thermas, quæ ante Neronianæ dictæ, nunc Alexandrinæ appellantur.* Eutrop.

13. *Hujuscemodi quemquam.*) Hic aliquid deesse videtur, nam supra in Cæsarib. Unde hæc ut alia pleraque. *Hujuscemodi quemquam, nedum rectorem gentium fuisse.* Sed in iis idem fere sensus est. Et hæc ex industria omissa.

[1] Sabinam cognomento Poppæam, in matrimonium duxit, viris earum trucidatis. Tunc Galba [2] in Hispania procul & [3] Cajus Julius imperium corripuere. Ubi adventare Nero Galbam didicit, senatusque sententia constitutum, ut [4] more maiorum collo in furcam coniecto, virgis ad necem cæderetur: desertus undique, noctis medio, egressus urbem, sequentibus [5] Phaone, Epaphrodito, Neophytoque, & spadone Sporo, quem quondam [Nero] exsectum formare in mulierem tentaverat, semet ictu gladii transegit, adiuvante trepidantem manum impuro, de quo diximus, eunucho [6] (Sporo:) cum sane prius nullo reperto, a quo feriretur, exclamaret: [7] Itane nec amicum habeo, nec inimicum? [8] dedecorose vixi, turpius peream. [9] Periit anno ætatis tricesimo secundo. Hunc Persæ in tantum dilexerunt, ut legatos mitterent [10] orantes copiam construendi monumenta. Cæterum adeo cunctæ provinciæ omnisque Roma interitu ejus exsultavit, ut plebs [11] induta pileis manumissionum, [12] tamquam sævo exempta domino, triumpharet.

GALBA nobili SULPICIORUM genere progenitus, [13] imperavit menses septem, diesque totidem. Iste in adolescentes infamis, ad vescendum intemperans fuit: [14] trium amicorum consilio, id est Vinii,

NOTÆ.

1. *Sabinam cognomento Poppæam.*) Suetonio tamen & Tacito Sabina cognomen est, quippe qui Poppæam Sabinam vocant. Forsan ut optime Schottus, interpungendum: *Sabinam cognomento, Poppæam*

2. *In Hispania procul.*] Repone, ut in MSS. reperit Schott. *In Hispania proconsul.*

3. *Cajus Julius.*) Caj. Julius Vindex qui proprætor erat in Gallia.

4. *More majorum.*) Sueton. in Claudio cap. 35. *Antiqui moris supplicium.* Et in Nerone cap. 49. *Ut puniatur more majorum.* Hæc pœna erat talis ut nudus per publicum ductus, furca capiti ejus inserta, virgis usque ad mortem cæderetur. Addit Eutrop. lib. VII. atque ita præcipitaretur de saxo.

5. *Phaone.*) *Phaonte* declinat Sueton. Dio *Phaone.*

6. *Sporo.*) Dele: hoc enim de Epaphrodito non Sporo dicitur, & Suetonius Epaphrodito tribuit cap. 49. *Ferrum jugulo adegit, juvante Epaphrodito a libellis.* Et in Domitian. cap. 14.

7. *Itane nec amicum.*) Sueton. cap. 47. *Ergo ego*, inquit, *nec amicum habeo, nec inimicum.*

8. *Dedecorose vixi, turpius peream.*) Sueton. cap. 49. Interdum segnitiem suam his verbis increpabat: *Vivo deformiter ac turpiter.* Sed aliter noster, neque ideo dicendum est in Suetonio aliquid deesse.

9. *Periit anno ætatis.*) Idem Sueton. cap. 57. prætermisso itidem Imperii tempore quod fuit annorum 13 mens. 7. dier. 28. quamquam aliter Josephus, Zonaras, Clemens, Eusebius, & alii. Qui inter se omnes dissentiunt.

10. *Orantes copiam.*) Hinc intelligendus Sueton. *Quinetiam Vologesus Parthorum rex, missis ad Senatum legatis, de instauranda societate hoc etiam magnopere oravit, ut Neronis memoria coleretur.*

11. *Induta pileis.*) *Ut plebs pileata tota Urbe discurreret.* Sueton. de Pileo qui erat insigne libertatis. Vide Notata in Vir. Illust. L. Cornelio Cinna.

12. *Tanquam sævo.*) Distingue ex Schotti judicio: *Tanquam, sævo exemta domino triumpharet.* Ut tanquam triumphasse intelligas.

13. *Imperavit menses septem.*) Vide quæ supra in Cæsaribus, in Othone dicta sunt.

14. *Trium amicorum.*) Sueton. cap. 14 Cornelii

Cornelii, & Iceli cuncta disponens, adeo ut intra Palatinas ædes pariter habitarent, & vulgo [1] pædagogi dicerentur. Hic ante sumptam dominationem [2] multas provincias egregie administravit, militem severissime tractans, ita ut ingresso eo castra, vulgaretur statim, [3] DISCE miles militare, Galba est, [4] non Gætulicus. Cum [5] septuagesimum tertium ætatis annum ageret, dum factione Othonis accensas legiones lorica tectus lenire contenderet, ad lacum Curtium cæsus est.

SALVIUS OTHO splendidis ortus majoribus, [6] ex opido Ferentino, imperavit [7] menses quatuor, vita omni turpis, maxime adolescentia. Hic [8] a Vitellio primum apud [9] Placentiam, dehinc apud [10] Bebriacum victus, semet gladio transfixit [11] anno ætatis 37. adeo amabilis militibus propriis, ut plerique corpore ejus viso, [12] suis manibus interierint.

VITELLIUS ortus familia nobili, patri [13] Lucio Vitellio ter consule, imperavit menses octo. [14] Iste mente crudelis avarusque cum profusione fuit. Hujus tempore Vespasianus in Oriente principatum arri-

NOTÆ.

Regebatur trium arbitrio, quos una & intra palatium habitantes, nec unquam non adhærentes, pædagogos vulgo vocabant. Hi erant T. Vinius legatus ejus in Hispania, cupiditatis immensæ: Cornelius Laco, ex assessore præfectus Prætorii, arrogantia socordiaque intolerabilis: Libertus Icelus, paulo ante anulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac jam summi equestris gradus candidatus.

1. *Pædagogi.*] Quasi ita Galbam regerent ut pædagogi pueros solent.

2. *Multas provincias.*] Aquitaniam, Africam, Hispaniam, Sueton. cap. 6. 7. 8.

3. *Disce miles militare.*] Sic & Sueton. Throchaicum extulit. cap. v.

4. *Non Gætulicus.*] Lentulo Gætulico a Caio Cæsare substitutus fuerat Galba.

5. *Septuagesimum tertium.*] Idem Sueton. cap. ult.

6. *Ex opido Ferentino.*] In Etruria Sueton. cap. 1. Initio *Majores Othonis orti sunt opido Ferentino, familia vetere & honorata, atque ex principibus Etruriæ.*

7. *Menses quatuor.*] Imo *tres*, & ita MSS. & Sueton. Eutrop. obiisse dicunt nonagesimo & quinto Imperii die.

8. *A Vitellio primum apud Placentiam.*] Suetonius tamen cap. 9. scribit Othonem apud Placentiam vicisse. *Et tribus*, inquit, *verum mediocribus præliis, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit, novissimo, maximoque apud Bebriacum fraude superatus est.*

9. *Placentiam.*] In Gallia Cispadana, ad fluvios Eridanum & Trebiam.

10. *Bebriacum.*] Vel *Bedriacum*, vel *Betriacum*. Vide jam supra.

11. *Anno ætatis* 37.] 38. Sueton. Sed suo more ille annum inchoatum pro pleno numerat.

12. *Suis manibus interierint.*] *Multi præsentium militum cum plurimo fletu, manus ac pedes jacentis exosculati, fortissimum virum unicum Imperatorem prædicantes, ibidem statim nec procul a rogo vim suæ vitæ attulerunt.* Sueton. cap. ult.

13. *Lucio Vitellio ter Consule.*] Sueton. cap. 2. *Lucius ex Consulatu Syriæ præpositus,* &c. *mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios consulatus censuramque gessit.* Avus ejus P. Vitellius domo Nuceriæ, eques Rom. & rerum Augusti procurator. Sueton. ibid.

14. *Iste mente crudelis.*] MSS. *Iste tumens, crudelis.* Quod placet Schotto. Ejus enim superbiæ exempla Sueton. cap. x.

puit: a cujus militibus certamine [1] sub muris urbis habito, superatus, e palatio, quo se abdiderat Vitellius, vinctis a tergo manibus, productus, circumducitur ad spectaculum vulgi. Ac ne homo impudens, in extremis saltem, [2] malorum quæ gesserat, rubore faciem demitteret, [3] subjecto in mentum gladio, seminudus, multis cœno, fimo, & cæteris turpioribus dictu purgamentis vultum ejus incessentibus, per scalas Gemonias trahitur: [4] ubi Sabinum Vespasiani fratrem necari permiserat. [5] Numerosis ictibus confossus interiit. [6] Vixit annos 57. Hi omnes, quos paucis attigi, præcipue Cæsarum gens, adeo litteris culti, atque eloquentia fuere, ut ni cunctis vitiis, absque Augusto, nimii forent, profecto [7] texissent immodica flagitia.

VESPASIANUS imperavit [8] annos decem. Hujus inter cætera bona illud singulare fuit, [9] INIMICITIAS oblivisci, adeo, ut Vitellii hostis sui filiam locupletissime dotatam, splendidissimo conjungeret viro. Ferebat patienter amicorum motus, contumeliis eorum, ut erat facetissimus, [10] [dictis] jocularibus respondens. Namque [11] Mucianum, [12] quo adiutore ad imperium pervenerat, fiducia meritorum insolentem, lepide flectebat, adhibito * aliquo utrique familiari, id unum dicens. Nosti me Virum esse. Sed quid mirum in amicis, cum etiam caussidicorum [13] obliqua dicta, & [14] philosophorum contumaciam con-

NOTÆ.

1. *Sub muris urbis habito.*] *Prælia ante Urbem multa & varia, sed Flavianis consilio ducum præstantibus sæpius prospero.* Tacit. lib. 3. histor.

2. *Malorum.*] Rubore malorum quæ gesserat.

3. *Subjecto in mentum gladio.*] Sueton. 17. *Donec religatis post terga manibus, injecto cervicibus laqueo, veste descissa, seminudus in forum tractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spatium, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subjecto, ut visendam præberet faciem, neve summitteret: quibusdam stercore & cœno incessentibus*, &c.

4. *Ubi Sabinum.*] Ex Tacit. tamen constat pro gradibus palatii confossum Sabinum fuisse, & postea in Gemonias pertractum. Illum vide 3. histor. supra autem in Cæsaribus auctor Sabinum cum Capitolio crematum dicit Suetonium sequutus.

5. *Numerosis ictibus.*] *Minutissimis ictibus excarnificatus.* Sueton. 17.

6. *Vixit annos 57.*] Idem Suet. Tacit. Eutrop. quidam tres fere annos detrahunt.

7. *Texissent immodica flag.*] Lege *modica*, Casaub.

8. *Annos decem.*] Sex diebus exceptis; Male Eutrop. *Annum agens imperii nonum & diem septimum.*

9. *Inimicitias*] *Offensarum & inimicitiarum minime memor executorve. Vitellii hostis sui filiam splendidissime maritavit, dotavitque etiam & instruxit.* Sueton. 14.

10. *Dictis jocularibus*] Rectius *jocularibus* simpliciter, & illud *dictis* abest a Mss. Vide Sueton. 22.

11. *Mucianum*] Vide Sueton. cap. 13.

12. *Quo adjutore.*] Tacit. histor. II. & III. Sueton. cap. VI.

13. *Obliqua dicta.*] *Figuras* vocat Sueton. cap. 13. *Morsus figuratos* Macrob. Eutrop. convicia. Græci σκώμματα, ὑπονοίας. Figurarum exempla sunt hæc. Ælius Spartianus in Severo: *Damnabantur plerique cur jocati essent, alii cur tacuissent, alii cur pleraque figurata dixissent, ut quod esset Imperator vere nominis sui, vere Pertinax, vere Severus.*

14. *Philosophorum contumacium.*] De-

temneret? [1] Iſte exſanguem diu, feſſumque terrarum orbem brevi refecit: Namque primum ſatellites tyrannidis, niſi qui forte atrocius longe proceſſerant, flectere potius maluit, quam excruciatos delere: prudentiſſime ratus, nefaria miniſteria a pluribus metu curari. Præterea legibus æquiſſimis monendo, quodque vehementius eſt, vitæ ſpecie, vitiorum plura aboleverat. Infirmus tamen, uti quidam prave putant, adverſus pecuniam, cum ſatis conſtet ærarii inopia, & clade urbium, novas eum neque poſtea habitas vectigalium penſiones exquiſiviſſe. Hic Romam deformem incendiis veteribus ac ruinis, [2] permiſſa, ſi domini deeſſent, volentibus ædificandi copia, Capitolium, ædem Pacis, Claudii monumenta reparavit, multaque nova inſtituit. Per omnes terras, qua jus Romanum eſt, renovatæ urbes cultu egregio: viæ operibus maximis munitæ ſunt. Tunc cavati montes per Flaminiam ſunt prono tranſgreſſu, quæ vulgariter [3] Pertuſa petra vocitatur. Mille gentes compoſitæ, cum ducentas ægerrime reperiſſet, extinctis ſævitia tyrannorum pleriſque: rex Parthorum Vologeſes metu ſolo [4] in pace coactus eſt. Syria ſeu Palæſtina, nec non [5] Cilicia Trachea, & Commagene, quam hodie [6] Auguſtophratenſem nominamus, provinciis acceſſere. Judæi quoque additi ſunt. Hic monentibus amicis, ut caveret a Metio Pomposiano, [7] de quo ſermo percrebuerat regnaturum, conſulem fecit, alludens tali cavillo, quandoque memor erit tanti beneficii. [8] Inſtitutum vero uniforme omni imperio tenuit. Vigilare de nocte, [9] publiciſque actibus abſolutis caros admittere, dum ſalutatur, calceamenta ſumens & regium veſtitum. Poſt autem negotiis, quæcumque adveniſſent, auditis, exerceri vectatione, deinde requieſcere: poſtremo ubi laviſſet, remiſ-

NOTÆ.

metrium Cynicum in itinere obvium ſibi poſt damnationem, ac neque aſſurgere, neque ſalutare ſe dignantem, oblatrantem etiam neſcio quid, ſatis habuit canem appellare. Sueton. 13.

1. *Iſte exanguem.*] Eadem quæ in Cæſaribus.

2. *Permiſſa.*] Sueton. 8. *Vacuas areas occupare & ædificare, ſi poſſeſſores ceſſarent, cuicumque permiſit.*

3. *Pertuſa petra.*] Hunc tamen locum prope Puteolos locat Paulus Diaconus. Vide in Cæſaribus.

4. *In pace.*] Mſſ. Melius *in pacem.*

5. *Cilicia Trachea & Commagene.*] Sueton. cap. VIII. *Item Tracheam Ciliciam & Comagenem, ditionis regiæ uſque ad id tempus, in provinciarum formam redegit.* Ante Veſpaſianum quidem utraque in provinciarum formam acta, ſed eas Cajus impoſito Antiocho, ditionis regiæ fecerat. Vide Dionem lib. 58. Cilicia Trachea, eſt Cilicia maritima, Trachea ab aſperitate dicta τραχὺς, τραχεία, *aſper*, *aſpera*. Comagena ad Euphratem.

6. *Auguſtophratenſem.*) Sic in lib. Notit. Imper. *Auguſtofretenſis*, dicitur & *Euphrateſia*, & *Auguſta Euphrateſia.*

7. *De quo ſermo percreb. reg.*) Vide Sueton. cap. 14. idcirco eum poſtea Domitianus occidit.

8. *Inſtitutum.*] Sueton. XXI. *Ordinem vitæ fere hunc tenuit in principatu maturus ſemper, ac de noctu evigilabat: deinde perlectis Epiſtolis, officiorumque omnium breviariis, amicos admittebat, ac dum ſalutabatur, & calceabat ipſe ſe ſe & amiciebat: poſt deciſa quæcumque obveniſſent negotia, geſtationi & inde quieti vacabat.*

9. *Publiciſque actibus.*) Perlectis Epi-

ſiore animo convivium curabat. Plura dicere ſtudium coëgit imperatoris boni, qnem ab Auguſti morte [1] poſt annos ſex & quinquaginta Romana reſpublica exſanguis ſævitia tyrannorum, quaſi fato quodam, ne penitus rueret, aſſecuta eſt. Itaque annum agens vitæ [2] abſque uno ſeptuageſimum, ſeriis joca, quibus delectabatur, admiſcens, interiit. Quippe primo cum [3] crinitum ſidus apparuiſſet: Iſtud, inquit, ad regem Perſarum pertinet: [4] cui capillus effuſior. [5] Deinde ventris eluvie feſſus, & aſſurgens, Stantem, ait, imperatorem excedere terris decet.

TITUS vocabulo patris etiam VESPASIANUS dictus, [6] matre liberta DOMITILLA nomine genitus, imperavit annos duos, & menſes duos, dieſque viginti. Iſte [7] a puero præclaris ſtudiis, probitatis, militiæ, littetarum inſtantiſſime deditus, quo contenderit, animi & corporis muneribus oſtendit. Hic ubi patriæ curam ſuſcepit, incredibile eſt, quantum quos imitabatur, anteierit, præcipue clementia, liberalitate, honorificentia, ac pecuniæ contemptu: quæ eo amplius grata fuere, quod ex nonnullis a privato adhuc patratis, aſperior, [8] luxuriæ & avaritiæ amans credebatur fore. Namque præfecturam prætorianam patre imperante, adeptus, [9] ſuſpectum quemque & oppoſitum ſibi, immiſſis, qui per theatra & caſtra invidioſa jactantes ad pœnam poſcerent, quaſi criminis convictos oppreſſit. In quibus Cæcinam conſularem adhibitum cenæ, vix dum triclinio egreſſum, ob ſuſpicionem ſtupratæ Berenices [10] uxoris ſuæ, jugulari juſſit. [11] Jurgia autem ſub patre venun-

NOTÆ.

ſtolis, officiorumque omnium breviariis. Sueton. ſupra.

1. *Poſt annos ſex & quinquaginta.*) Si Veſpaſiani imperium ducas ab anno quo Vitellius occiſus, anni erunt ab Auguſti morte 55.

2. *Abſque uno ſeptuageſimum.*) Tamen conſtat vixiſſe Veſpaſianum an. 69. menſ. 7. dies 7. quippe natus 17. Novembr. ann. poſt C.N. 9. mortuus die 24. Jun. an. 79. & ita Sueton.

3. *Crinitum ſidus.*) *Stella in cælo crinita apparuiſſet.* Sueton. 23. Cometam vocamus.

4. *Cui capillus effuſior.*) *Ad Parthorum regem qui capillatus eſſet.* Sueton. ibidem, ergo Parthi qui Perſæ. eos autem capillatos, veteres docent, & nummi & lapides oſtendunt.

5. *Deinde ventris.*] *Alvo repente uſque ad defectionem ſoluta, Imperatorem ſtantem, ait, mori oportere.* Sueton. 24.

6. *Matre liberta Domitilla.*) *Flavia Domitilla Statilii Capellæ equitis Rom. Sabratenſis ex Africa delegata olim, Latinæque conditionis, ſed mox ingenua & civis Romana recuperatorio judicio pronuntiata.* Sueton. Veſpaſ. 3.

7. *A puero præclaris ſtudiis.*] *In puero ſtatim corporis animique dotes explenduerunt, magis ac magis deinceps per ætatis gradus*, &c. *Armorum & equitandi peritiſſimus, Latinæ Græcæque linguæ, vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promtus, & facilis ad extemporalitatem uſque.* Sueton. cap. 3.

8. *Luxuriæ & avaritiæ amans credebatur fore.*) Melius in Veronenſi Edid. *Luxuriæque & avaritiæ amans credebatur.* Ut abſit τὸ *fore.* De luxuria, ſævitia & avaritia, Sueton. 7.

9. *Suſpectum quemque.*) *Suſpectiſſimum quemque ſibi, ſummiſſis qui per theatra & caſtra quaſi conſenſu ad pœnam depoſcerent, haud cunctanter oppreſſit.* Sueton. 6.

10. *Uxoris.*) Uxor non erat, ſed nuptias pollicitus uxoris eam nomine dignabatur.

11. *Jurgia.*) Id eſt, jura. De hoc Sue-

data : rapinarum cupidum : unde Neronem cuncti [1] vocantes opinantesque summam rerum nactum graviter acceperant. [2] Sed hæc in melius conversa adeo ei immortalem gloriam contulere, ut DELICIÆ atque AMOR humani generis appellaretur. Denique ut subiit pondus regium, Berenicen nuptias suas sperantem regredi domum, & enervatorum greges abire præcepit. Quo facto, quasi signum protulit mutatæ intemperantiæ. Dehinc cum donata concessave a prioribus principibus firmare insequentes solerent, [3] simul [ut] imperium cepit, talia possidentibus edicto sponte cavit. Quadam etiam die, [4] recordans vesperi nihil se cuiquam præstitisse, venerando cælestique dicto, AMICI, ait, PERDIDIMUS DIEM : quia erat magnificæ liberalitatis. Clementiam vero usque eo perduxit, ut amplissimi ordinis duo cum adversus eum conjurassent, neque abnuere cogitatum scelus quirent, monuerit primo ; post deductos in spectaculum secum, utrimque assidere jusserit : petitoque ex industria [5] Mirmillonum, quorum pugnæ visebantur, gladio quasi ad explorandam aciem, uni atque alteri commiserit : quibus perculsis & constantiam mirantibus diceret, Videtisne POTESTATES fato dari, frustraque tentari facinus potiundi spe, vel amittendi metu? [6] Fratrem quoque Domitianum parantem insidias, militumque animos sollicitantem, flens sæpius obtestatus est, ne parricidio assequi cuperet, quod & se volente esset obventurum ei, & jam haberet, cum sit particeps potestatis. [7] Hujus tempore mons Vesuvius in Campania ardere cœpit : incendiumque Romæ sine nocturna requie per triduum fuit. [8] Lues quoque quanta vix unquam antea, [fuit.] Quibus malis [9] nonnullis vexatis, pecunia propria subvenit, cunctis remediorum generibus, nunc ægrotantes per semetipsum reficiens, nunc consolans suorum mortibus afflictos. Vixit annos quadraginta unum : & in eodem, quo pater, apud

NOTÆ.

ton. 7. *Suspecta est rapacitas : quod constabat in cognitionibus patris nundinari præmiarique solitum.*

1. *Vocantes opinantesque.*] Msl. rectius *opinantes vocantesque.* Et Sueton. *Denique propalam alium Neronem & opinabantur, & prædicabant.*

2. *Sed hac in melius.*] Sueton. *Ac illi ea fama pro bono cessit, conversaque est in maximas laudes : neque ullo vitio reperto, & contra virtutibus summis.*

3. *Simul ut.*] Ejiciendum τὸ *ut* neque supra apparet in Cæsaribus.

4. *Recordans vesperi.*] *Atque etiam recordatus super cœnam, quod nihil cuiquam tota die præstitisset, memorabilem illam meritoque laudatam vocem edidit: amici ! diem perdidi.* Sueton. 8.

5. *Mirmillonem.*] Gladiatorum, quorum alii retiarii, Threces alii, Mirmillones secutores, &c. Mirmillones qui e Gallia venerant, dicebantur.

6. *Fratrem suum.*] Vide Sueton. 9.

7. *Hujus tempore.*] An. V. 731. post C. N. 79. *Quadam sub eo fortuita ac tristia acciderunt. Ut conflagratio Vesuvii, in Campania: & incendium Romæ per triduum, totidemque noctes, item pestilentia quanta non temere alias.* Sueton. 8. Vide de Vesuvii montis incendio elegantissimam Plin. Epistolam lib. VI. Ep. XVI.

8. *Lues.*] Proprie de pestilentia.

9. *Nonnullis vexatis,*] In Msl. *Quibus tamen malis nullo vexato.* Quæ amplectuntur viri doctissimi quod menti Suetonii videantur accommodari. cap. 8. *Urbis*

Sabinos agro, febri interiit. Hujus mors, credi vix poteſt, quantum luctus urbi, provinciiſque intulerit, adeo ut eum delicias publicas, ſicut diximus, appellantes, quaſi perpetuo cuſtode orbatum terrarum orbem deflerent.

DOMITIANUS VESPASIANI & DOMITILIÆ libertæ filius, germanus Titi, imperavit [1] annos quindecim. Ille primo clementiam ſimulans, neque adeo iners, [2] domi bellique tolerantior videbatur: idcircoque Cattos Germanoſque devicit, jus æquiſſime dixit. Romæ multa ædificia vel cœpta, vel a fundamentis conſtruxit. [3] BIBLIOTHECAS incendio conſumptas, petitis undique, præſertim Alexandria, exemplis, reparavit. [4] Sagittarum tam doctus fuit, ut inter patentes digitos extentæ manus viri procul poſiti ſpicula ejus tranſvolarent. Dehinc atrox cædibus, bonorum ſupplicia agere cœpit: ac more Caligulæ dominum ſeſe deumque dici coëgit: ſegniſque ridicule remotis omnibus, muſcarum agmina perſequebatur. Furens libidine: cujus fœdum exercitium, Græcorum lingua κλινοπάλην vocabat. Hinc percontanti cuidam, quiſquamne in palatio eſſet, reſponſum [eſt,] [5] Ne muſca quidem. His ejus ſævitiis, ac maxime injuria verborum, qua [ſe] ſcortum vocari dolebat, accenſus [6] Antonius, curans Germaniam ſuperiorem, imperium corripuit. Quo per [7] Norbanum Appium acie ſtrato, Domitianus longe tetrior, in omne hominum genus, etiam in ſuos, ferarum more graſſabatur. Igitur metu crudelitatis, & conſcientiæ ſuæ conjuravere plerique, impulſoribus [8] Parthenio procurante cubiculum, & Stephano, [9] & tum ob fraudem interceptæ pecuniæ ſupplicium ſuſpectante Clodiano, adſcita etiam in conſilium tyranni uxore Domitia,

NOTÆ.

incendio, inquit, *nihil niſi ſibi periiſſe publice teſtatus*, &c. Verum non ideo recepta lectio temere damnanda. Non ſolum enim eos reſpicit qui Urbis, ſed etiam reliquos omnes qui Veſuvii montis incendio læſi ſunt. Neque minus ea ad Suetonii mentem facit, qui ibidem: *In his tot adverſis ac talibus, non modo principis ſollicitudinem, ſed & parentis affectum unicum præſtitit: nunc conſolando quatenus ſuppeteret facultas.*

1. *Annos quindecim.*] Et dies 5.

2. *Domi bellique.*] Aliter in Cæſaribus: *Neque adeo iners domi, belloque tolerantior.*

3. *Bibliothecas.*] Sueton. xx. *Liberalia ſtudia in initio Imperii, neglexit, quamquam Bibliothecas incendio abſumptas impenſiſſime reparare curaret, exemplaribus undique petitis: miſſiſque Alexandriam qui deſcriberent, emendarentque.* Quamvis maximam illam Ptolemæi Philadelphi bibliothecam bello Alexandrino exuſtam ſcribit Plutarch.

4. *Sagittarum.*] Vide Suet., 19. *Nonnunquam in pueri procul ſtantis præbentiſque pro ſcopulo diſpanſam dextræ manus palmam, ſagittas tanta arte direxit, ut omnes per intervalla digitorum innocue evaderent.*

5. *Ne muſca quidem.*] Sic Sueton. Sed plenius in Cæſaribus. Locum adj.

6. *Antonius.*] L. Antonius Superioris Germaniæ præſes. Vide Sueton. 6. hoc factum eſt decimo ſexto Domitiani Conſulatu. An. V. 844. poſt C. N. 92.

7. *Norbanum Appium.*] *Lucium Maximum* vocat Dio.

8. *Parthenio.*] *Parthenius cubiculo præpoſitus.* Sueton.

9. *Et tum ob fraudem interceptæ pecuniæ.*] Interceptæ pecuniæ reum dicit Clo-

ob amorem Paridis histrionis a principe cruciatus formidante; Domitianum multis vulneribus confodiunt: post annum quintum & quadragesimum vitæ. At senatus gladiatoris more funus efferri, radendumque nomen decrevit. [1] Hujus tempore sæculares ludi celebrati sunt.

Hactenus Romæ, seu per Italiam orti Imperium rexere: hinc advenæ. Unde compertum est, urbem Romam [2] externorum virtute crevisse. Quid enim Nerva prudentius aut moderatius? quid Trajano divinius? quid præstantius Adriano?

COCCEJUS NERVA opido Narniensi genitus, imperavit, [3] menses tredecim, dies decem. Iste cum imperium suscepisset, mox rumore orto, vivere atque adfore Domitianum, perinde trepidavit, ut colore mutato, verbis amissis, vix consisteret. Sed a [4] Parthenio confirmatus, recepta fiducia, ad solemne delenimentum conversus est. Qui cum in curiam a senatu gratanter exceptus esset, solus ex omnibus [5] Arrius Antoninus vir acer, eique amicissimus, conditionem imperantium prudenter exprimens, amplexus eum, gratulari se ait senatui & populo, provinciisque; ipsi autem nequaquam: cui satius fuerat malos semper principes eludere, quam tanti oneris vim sustinentem, non molestiis modo & periculis subjici, sed famæ etiam inimicorum pariter & amicorum: qui cum se mereri omnia præsumunt, si quicquam non extorserint, atrociores sunt ipsis quoque hostibus. Iste quicquid antea pœnæ nomine tributis accesserat, [6] indulsit: afflictas civitates relevavit: puellas, puerosque natos parentibus egestuosis sumptu publico per Italiæ opida ali jussit.

NOTÆ.

dianum. Suetonius vero Stephanum. *Stephanus*, inquit, cap. 17. *Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operamque obtulit.* Idemque Clodianum Cornicularium vocat. Quid igitur? rescribendum puto: *Parthenio procurante cubiculum, & Stephano tum ob fraudem interceptæ pecuniæ supplicium suspectante, & Clodiano, adscita etiam, &c.*

1. *Hujus tempore seculares ludi.*] Sueton. 4. *Fecit & ludos seculares computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proxime, sed quo olim Augustus ediderat.* Quamquam nec plane eam rationem servaverit. Augustus enim quintos ludos sæculares fecit an. ante C. N. 15. hos vero Domitianus an. post C. N. 88. desunt igitur anni septem ut justus annorum qui ludos sæculares intercurrebant, numerus impleatur.

2. *Externorum virtute crevisse.*] *Latior Reip. status evenit abstinentia & moderatione insequentium principum.* Sueton. Domitian. extrem. Schott.

3. *Menses tredecim.*] Supra in Cæsaribus Victor. *Mense sexto ac decimo semet eo abdicavit.* Idem Eutrop. nisi quod addit dies octo.

4. *Parthenio.*] Domitiani cubiculum procurante. cap. superiori.

5. *Arrius Antonius.*] Avus maternus Antonini Pii. Hoc tangit Capitolin. *Avus maternus Arrius Antoninus, bis Consul, homo sanctus & qui Nervam miseratus esset quod imperare cœpisset.* Utinam vero Nervæ & Trajani vitæ, vel a Capitolino, vel a Spartiano scriptæ superessent, sine dubio quod optime monuit apud Capitol. Casaub. quæ de Arrio in hac Epitom. narrantur, ea ex amissis vitis unius horum Scriptorum ad verbum transcripta reperiremus.

6. *Indulsit.*] Hæc omnia de Hadriano Spartianus.

[1] Hic ne accessum malignorum terreret, Junii Maurici [2] constantis viri dicto [ita] admonetur. [3] Qui convivio familiari adhibitus, cum Vejentonem consulari honore functum quidem apud Domitianum, tamen multos occultis criminationibus persecutum, adesse vidisset; inter colloquia mentione Catulli facta calumniatoris præcipui, dicente Nerva: quid nunc faceret, si Domitiano supervixisset? Nobiscum, inquit Mauricus, cenaret. Hic [4] jurgiorum disceptator & scientissimus & frequens fuit. Calpurnium Crassum, promissis ingentibus animos militum pertentantem, detectum, confessumque, [5] Tarentum cum uxore removit, patribus lenitatem ejus increpantibus. Cumque interfectores Domitiani ad exitium poscerentur, tantum est consternatus, ut neque vomitum, neque impetum ventris valeret differre, & tamen vehementer obstitit, dictitans æquius esse mortem subire, quam auctoritatem imperii fœdare, [6] proditis potentiæ sumendæ auctoribus. Sed milites neglecto principe, requisitos, [7] Petronium [Stephanum] uno ictu: Parthenium vero demptis prius genitalibus, & in os coniectis, iugulavere, redempto magnis sumptibus [8] Casperio: qui scelere tam truci insolentior, Nervam compulit referre apud populum gratias militibus, quia [9] nefandos pessimosque omnium mortalium peremissent. Hic Traianum in [10] liberi locum, inque partem imperii adoptavit: cum quo tribus vixit mensibus.

NOTÆ.

1. *Hic ne accessum malignorum terreret.*] Vel legendum *ne accessum malignorum timeret.* Vel ut in Mss. & vulgatis. *Ne accessu malignorum terreretur.* Tamen & altera lectio retineri potest, *ne terreret accessum malignorum*, hoc est ne malignos se accedere prohiberet. Imo & hæc magis ad mentem Plinii videtur facere. Vide infra. Per malignos, calumniatores intellige.

2. *Constantis viri*] Junius Mauricus, quo viro nihil firmius, nihil verius. Plin. Epist. XXII. lib. XIV.

3. *Qui convivio.*] Hanc historiam sic Plin. loco supra laudato. *Idem* (Mauricus) *apud Nervam Imperatorem, non minus fortiter. Cœnabat Nerva cum paucis. Vejento proximus, atque etiam in sinu recumbebat. Dixi omnia, quum hominem nominavi. Incidit sermo de Catullo Messallino, qui luminibus orbatus ingenio sævo mala cæcitatis addiderat, non verebatur, non erubescebat, non miserebatur. Sæpius a Domitiano non secus ac tela, quæ & ipsa cæca & improvida feruntur, in optimum quemque contorquebatur. De ejus nequitia sanguinariisque sententiis in commune omnes super cœnam loquebantur, tum ipse Imperator: quid putamus passurum fuisse, si viveret, & Mauricus, nobiscum cœnaret?*

4. *Jurgiorum.*] Sic supra in Vespasiano, *Jurgia*, id est, *jura.*

5. *Tarentum.*] In Salentinis ad littus maris.

6. *Proditis potentiæ sumendæ auctoribus.*] Nam Domitiani interfectoribus adjuvantibus, Nerva imperium invasit.

7. *Petronium Stephanum.*] Abesse debet vox *Stephanum*, nec in Msl. comparet. Vera videtur conjectura Schotti qui putat loco *Stephanum* scriptum fuisse *Secundum*; Nam Petronius *Secundus* vocabatur.

8. *Casperio.*] Ælianum Casperium vocat Dio. Præfectus fuit prætorio. Doctiss. Grotius legebat *Sigerio* quem Xiphilinus Domitiani cubicularium fuisse dicit; meminit Martial. lib. 4. Ep. 79.

Sigeriosque meros Partheniosque sonas.
Sed *Casperium* Dio.

9. *Nefandos pessimosque.*] Petronium scilicet, & Parthenium.

10. *Liberi locum.*) Nota *Liberi* pro *Nati* numero singulari. Sic supra Victor in Cæsaribus.

Qui

Qui dum ſuggerente ira, voce quammaxima, contra quendam Regulum nomine inclamaret, ſudore correptus eſt; quo refrigeſcente, [1] horror corporis nimius initium febris fuit: nec multo poſt vitam finivit, [2] anno ætatis ſexageſimo tertio. Cujus corpus a ſenatu [3] quondam Auguſto honore delatum in ſepulchro Auguſti ſepultum eſt. Eoque die quo interiit, [4] ſolis defectio facta eſt.

ULPIUS TRAJANUS [5] ex urbe Tudertina, Ulpius ab avo dictus, Trajanus a Trajo paterni generis auctore, vel de nomine Trajani patris ſic appellatus, imperavit [6] annis viginti. Iſte talem ſe reipublicæ præbuit, qualem vix ægreque exprimere valuerunt [7] ſummorum ſcriptorum miranda ingenia. Hic imperium [8] apud Agrippinam nobilem Galliæ coloniam ſuſcepit, habens diligentiam in re militari, in civilibus lenitatem, in ſublevandis civitatibus largitionem. Cumque duo ſint, quæ ab egregiis principibus expectentur, SANCTITAS domi, in armis fortitudo, utrobique prudentia: tantus erat in eo maximarum rerum modus, ut quaſi temperamento quodam virtutes miſcuiſſe videretur: niſi quia cibo, [9] vinoque paulululum deditus erat. [10] Liberalis in amicos: & tamquam vitæ conditione par, [11] ſocietatibus perfrui. Hic ob honorem

NOTÆ.

1. ***Horror***) Eleganter, pro ***tremor***: ſic horror ſoli. Florus: ***Niſi illum hororem ſoli***, &c.

2. ***Anno ætatis ſexageſimo tertio.***) Eutrop. ***Ætatis*** LXX. ***& altero anno*** Sed ambo falſi ſunt. Nam natus erat an. 66.

3. ***Quondam.***] Locum corruptum puto, cur enim quondam? In Mſſ. ***Ut quondam Auguſti honore delato in ſepulcro Auguſto ſepultum eſt.*** Puto leviſſima immutatione: ***Cujus corpus a Senatu quondam Auguſto honore delato, in ſepulcro Auguſti ſepultum eſt.*** ***τὸ ut*** quod apparet in Mſſ. a poſtrema ſyllaba vocis ***Senatu*** inverſa natum. Ordo hic eſt. Cujus corpus in ſepulcro Auguſti ſepultum eſt honore quondam a Senatu Auguſto delato. De Auguſto qui Senatorum humeris in campum delatus Sueton. cap. 100.

4. ***Solis defectio.***] Hanc Eclipſin Solis poſt obitum Nervæ diebus quinquaginta tribus factam ex tabulis patet. Nam obiit Nerva die 27. Januarii, accidit Eclipſis die Martii 21.

5. ***Ex Urbe Tudertina.***] Mihi ignota eſt Tudertina Urbs. Etſi nota eſſet, non ideo Epitomiſtæ crederem. Trajanus enim ex Italica Hiſpaniæ Urbe, non ex Tudertina. Vide in Cæſaribus.

6. ***Annis viginti.***) Imo an. 19. menſ. ſex, dies 15.

7. ***Summorum ſcriptorum miranda ingenia.***] Adriani vitam copioſe literis mandaverant Marius Maximus, Fabius Marcellinus, Aurelius Verus, Statius Valens, quos omnes laudat Lampridius in Alexandro Severo. Scripſit & Ælius Spartianus, ſed quæ temporis injuria periit. Et hunc maxime ab Epitomiſta reſpici veriſimile eſt, cum ab ejuſdem vitis quæ ſuperſunt multa ab eo videamus eſſe tranſcripta.

8. ***Apud Agrippinam***] Eutrop. ***Imperator autem apud Agrippinam civitatem in Galliis factus eſt.*** Agrippina Colonia, hodie ***Cologne.***

9. ***Vinoque.***] Supra in Cæſaribus.

10. ***Liberalis in amicos.***) Eutrop. ***Liberalis in cunctos: publice privatimque ditans omnes, & honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognoviſſet.***

11. ***Societatibus perfrui.***] Id eſt, ***perfruebatur.*** Sic non ſemel indefinitos pro imperfectis reperias. De hac Trajani civilitate Eutrop. ***Romæ, & per provincias æqualem ſe omnibus exhibens; amicos ſalutandi cauſa frequentans, vel ægrotantes, vel cum***

Suræ, cujus ſtudio imperium arripuerat, [1] lavacra condidit. De quo ſupervacaneum videtur cuncta velle nominatim prodere, cum ſatis ſit excultum atque emendatum dixiſſe. Fuit enim patiens laboris, ſtudioſus optimi cujuſque, ac bellicoſi: magis [que] ſimpliciora ingenia aut eruditiſſimos, quamvis ipſe parcæ eſſet ſcientiæ, moderateque eloquens, diligebat. JUSTITIÆ vero, ac JURIS humani divinique tam repertor novi, quam inveterati cuſtos. Quæ omnia eo majora viſebantur, quo [niam] per multos atque atroces tyrannos perdito atque proſtrato ſtatu Romano, [2] in remedium tantorum malorum divinitus credebatur opportune datus; uſque eo, ut adveniens imperium ejus pleraque mirifica denunciaverint. In quibus præcipuum, [3] cornix e faſtigio Capitolii Atticis ſermonibus effata, καλῶς ἔςαι. Hujus exuſti corporis cineres relati Romam, humatique [4] Trajani foro ſub ejus columna: & imago ſuperpoſita [5] ſicuti triumphantes ſolent, in urbem invecta, ſenatu præeunte & exercitu. Eo tempore, multo pernicioſius, quam ſub Nerva, [6] Tiberis inundavit, magna clade [7] ædium: & terræmotus gravis [8] per provincias multas, atroxque peſtilentia, fameſque, & incendia facta ſunt. Quibus omnibus Trajanus per exquiſita remedia plurimum opitulatus eſt; ſtatuens, ne domorum altitudo [9] ſexaginta ſuperaret pedes, ob ruinas faciles, & ſumptus, ſi quando talia contingerent, exitioſos. Unde merito PATER PATRIÆ dictus eſt. [10] Vixit annos LXIV.

NOTÆ.

feſtos dies habuiſſent; convivia cum iiſdem indiſcreta viciſſim habens. Sæpe in vehiculis eorum ſedens.

1. *Lavacra.*] In Cæſaribus.

2. *In remedium.*] Nam ſub Trajano principe movet lacertos, & præter ſpem omnium, ſenectus Imperii quaſi reddita juventute revireſcit. Florus.

3. *Cornix e faſtigio Capitolii.*] Hoc paulo ante Domitiani mortem eveniſſe dicit Sueton. cap. ult. *Ante paucos*, inquit, *quam occideretur, menſes Cornix in Capitolio eloquuta eſt, ἔςαι πάντα καλῶς. Nec defuit qui oſtentum ſic interpretaretur.*

Nuper Tarpeio quæ ſedit culmine Cornix.
Eſt bene, non potuit dicere; dixit, erit.

4. *Trajani foro.*] Quod forum Ulpium ſive Trajani ab Ulpio Trajano dictum. Apollodorus Architectus fuit. Columna in medio ſita, cujus altitudo hodieque apparet pedum 128.

5. *Sicut triumphantes ſolent in Urbem invecta.*] Hanc Hadrianus invexit. Spartian. *Quum triumphum ei Senatus qui Trajano deditus erat detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem.*

6. *Tiberis inundavit.*] Vide Plin. lib. 3. cap. 5. hiſt. nat.

7. *Ædium.*] In Mſſ. *Ædium proximarum.*

8. *Per provincias multas.*) In Græcia, Aſia, Galatia, Syria. Euſeb. Dio.

9. *Sexaginta ſuperaret pedes.*] Auguſtus ut Ruinæ caverentur, edixit ne novum ullum ædificium ad viam publicam factum ultra LXX. pedes attolleretur. Strabo. lib. V. Trajanus vero ad pedes LX. revocavit.

10. *Vixit annis* LXIV.] Imo annis 63. menſ. 9. diebus 4.

ÆLIUS ADRIANUS [1] ſtirpis Italicæ, [2] Ælio Adriano [3] Trajani principis conſobrino Adriæ orto genitus, quod [4] opidum agri Piceni, etiam mari Adriatico nomen dedit, imperavit [5] annis viginti duobus. Hic Græcis litteris impenſius eruditus, a pleriſque [6] Græculus appellatus eſt. Athenienſium ſtudia, moreſque hauſit non ſermone tantum, ſed & cæteris diſciplinis, [7] canendi, pſallendi, medendique ſcientia, muſicus, geometra, pictor, fictor ex ære vel marmore proxime [8] Polycletos & Euphranoras. Perinde omnino ad iſta erat factus, ut elegantius numquam quicquam humanæ res expertæ videantur. [9] Memor ſupra quam cuiquam credibile eſt, locos, negotia, milites, abſentes quoque nominibus recenſere. Immenſi laboris, quippe qui provincias omnes [10] pe-

NOTÆ.

1. *Stirpis Italicæ.*] Hoc eſt e Italica Hiſpaniæ Urbe oriundus. Sed, neſcio an hoc ſenſu dici poſſit *Stirpis Italicæ*, imo verum eſt quod apud Spartianum notavit illuſtriſſimus Caſaubonus, *ſtirpis Italicæ* nil aliud velle quam ἰταλικοῦ γένους. Ita ut Victor Hadrianum, non Italica Hiſpaniæ Urbe oriundum dicat; ſed plane e contrario diſſimulans originem illius Hiſpanicam, aut quaſi rem notam omnibus prætermittens, Italiæ quantum poteſt, aſſerat. Quin plerique libri ſcripti non *Italica*. ſed *Itala* præferunt eo loci. Et ipſe Victor ſe ipſum explicat, dum addit *Ælio Adriano Adriæ orto genitus*

2. *Ælio Adriano Adriæ orto genitus.*] Spartian. primulo initio. *Origo Imperatoris Hadriani vetuſtior a Picentibus, poſterior ab Hiſpanienſibus manat: ſiquidem Adria ortos majores ſuos apud Italicam Scipionum temporibus reſediſſe, in libris vitæ ſuæ Hadrianus ipſe commemorat. Hadriano pater Ælius Hadrianus cognomento Afer, fuit, conſobrinus Trajani Imperatoris*, &c.

3. *Trajani principis Conſobrino.*] Ælio Ælii Hadriani Imperatoris avo conjux fuit Ulpia, M. Ulpii Trajani Soror, Trajani Auguſti amita. Trajanus igitur Imperator & pater Hadriani Cæſaris, ut ex fratre & ſorore nati Amitini, invicem fuerunt. Quos etiam conſobrinos nominare ſolent Latini, ut & Juriſconſultus notat. Caſaub. apud Spartian.

4. *Opidum agri Piceni.*] In inferiori parte juxta Veſtinos, ad mare.

5. *Annis viginti duobus.*] Vide in Cæſaribus.

6. *Græculus appellatus.*] Ex Spartian. *Imbutuſque impenſius Græcis ſtudiis, ingenio ejus ſic ad ea declinante, ut a nonnullis Græculus diceretur.*

7. *Canendi, pſallendi medendique ſcientia.*] Spartianus quem fere Epitomiſta ſequitur. *Fuit poëmatum & literarum omnium ſtudioſiſſimus. Arithmeticæ, Geometriæ, picturæ peritiſſimus, jam pſallendi & cantandi ſcientiam præ ſe ferebat.* Ubi nulla mentio *medendi ſcientiæ*. Sed ejus loco Arithmeticam Hadriano tribuit Spartianus. Quare non immerito hunc locum Epitomiſtæ ſuſpectum habuere viri doctiſſimi Schottus & Caſaubonus. Quorum prior legendum putat *numerandique ſcientia* vere. Idque ego olim antequam Schottum legiſſem, ſubodorata fueram Spartianum legendo. Priori ſyllaba *nu* deperdita ex reliquis *merandi* imperiti librarii fecere *medendi*.

8. *Polycletos & Euphranoras.*] Nobiliſſimos pictores.

9. *Memor ſupra quam cuiquam cred.*] Spartian. *Fuit memoriæ ingentis, facultatis immenſæ, nam & ipſe orationes dictavit, & ad omnia reſpondit.* Et paulo infra *nomina plurimis ſine nomenclatore reddidit, quæ ſemel & congeſta ſimul audiverat, ut nomenclatores ſæpius errantes emendaverit. Dixit & veteranorum nomina quos aliquando dimiſerat. Libros ſtatim lectos & ignotos quidem plurimis memoriter reddidit. Uno tempore ſcripſit, dictavit, audivit, & cum amicis fabulatus eſt.*

10. *Pedibus circumierit.*] Ex Spartiano: *Exemplo etiam virtutis ſuæ cæteros adhortatus, quum etiam vicena millia pedibus*

dibus circumierit, agmen comitantium prævertens, cum [1] opida universa restitueret, [2] augeret ordinibus. Nam ad speciem legionum militarium, fabros, perpendiculatores, architectos, genusque cunctum exstruendorum mœnium, seu decorandorum in cohortes [3] centuriaverat. [4] Varius, multiplex, multiformis: ad vitia atque virtutes quasi arbiter genitus, impetum mentis quodam artificio regens, ingenium invidum, triste, lascivum, & ad ostentationem sui insolens callide tegebat; continentiam, facilitatem, clementiam simulans, contraque dissimulans ardorem gloriæ, quo flagrabat. Acerrimus ad lacessendum pariter & respondendum seriis, joco, maledictis: referre carmen carmini, [5] dictum dicto: prorsus ut meditatum crederes adversus omnia. Hujus [6] uxor Sabina, dum prope servilibus iniuriis accipitur, ad mortem voluntariam compulsa est. Quæ palam iactabat, quam immane ingenium pertulisset: [7] & elaborasse, ne ex eo ad humani generis perniciem gravidaretur. Hic [8] morbo subtercutaneo, quem diu placide pertulerat, victus, dolore ardens, impatiensque, plures e senatu extinxit. [9] A regibus multis pace occultis muneribus impetrata, iactabat palam plus se otio adeptum, quam armis cæteros. [10] Officia sane publica, & palatina, nec non militiæ in eam formam statuit, quæ paucis per Constantium immutatis, hodie perseverat. Vixit [11] annos sexaginta duos: dehinc miserabili exitu consumtus est, cruciatu membrorum fere omnium confectus, in tantum [12] ut crebro sese interficiendum ministrorum fidissimis precans

NOTÆ.

armatus ambularet. Sed rem auget noster, nescio an vere.

1. *Opida universa restitueret.*] Id est, *opida per totum orbem restitueret.* Quæ scilicet vel horrore soli, aut quolibet alio casu prostrata fuerant.

2. *Augeret ordinibus.*] Fabrûm scilicet, carpentariorum, ferrarorium, omnisque generis artificum.

3. *Centuriaverat.*] Verbum militare, id est, *in centurias allegerat.* De centuriis non est hic dicendi locus.

4. *Varius,* &c.] Ex Spartiano hoc quoque. *Idem Severus, Lætus: comis, gravis: Lascivus, Cunctator: tenax, liberalis, simulator: sævus, clemens & semper in omnibus varius.*

5. *Dictum dicto.*) Dictum dicteria & jocosos sales complectitur. Gallice. *un bon mot.*

6. *Uxor Sabina.*) Aliter Spartian. *quandoquidem etiam Sabina uxor non sine fabula veneni dati ab Hadriano, defuncta est.*

7. *Et elaborasse.*] Malim *elaborasset, im. ing. pertulisset, & quam elaborasset.* In MSS. *quæ palam jactabat se, quod immane ingenium probavisset, elaborasse ne,* &c. Quod valde arridet. Pro quo legi potest *quum*, ut propius accedas ad *quam.*

8. *Morbo subtercutaneo.*] Aqua intercute.

9. *A regibus multis pace oc. m.*] Spartian. *Regibus multis plurimum detulit; a plerisque vero etiam pacem redemit.*

10. *Officia sane publica & palatina.*] Spartian. *Siquidem ipse post Cæsarem Octavianum labantem disciplinam incuria superiorum principum, retinuit, ordinatis & officiis, & impendiis.* Quid autem immutatum sit ab Hadriano de priori Augusti ordinatione circa officia & universam rempublicam, accuratissime a peritissimo historiæ Romanæ viro Onuphrio Pannuino dictum est.

11. *Annos sexaginta duos.*) Et menses quinque, dies novemdecim.

12. *Ut crebro se se.*] Spart. *Hadrianus*

offerret : acne in femetipfum fæviret, cuftodia cariffimorum fervaretur.

ANTONINUS FULVIUS, feu BOJONIUS, dictus, poftea etiam PIUS cognominatus, imperavit [1] annos viginti tres. Ifte ab Adriano in filium adoptatus, [2] cujus gener fuerat, tantæ bonitatis in principatu fuit, ut haud dubie fine exemplo vixerit. Quamvis [3] eum Numæ contulerit ætas fua, cum orbem terræ nullo bello per annos viginti tres [4] auctoritate fola rexerit, adeo trementibus eum atque amantibus [5] cunctis regibus nationibufque, & populis, ut parentem feu patronum magis quam dominum imperatoremve reputarent : omnefque [6] uno ore in cæleftium morem propitium optantes, de controverfiis inter fe judicem pofcerent. Ad quem etiam Indi, Bactri, Hyrcani legatos mifere, juftitia tanti imperatoris comperta, quam ornabat vultu fereno & pulchro, [7] procerus membra, decenter validus. [8] Priufquam falutandus prodiret, deguftans panis aliquantulum, ne frigefcente circum præcordia per jejunium fanguine, viribus exefis interciperetur, [9] eoque actuum publicorum laboribus minime fufficeret. Quæ incredibili diligentia ad fpeciem optimi patrisfamilias exfequebatur. Appetentia gloriæ carens, & oftentatione: adeo manfuetus, ut inftantibus Patribus ad eos qui contra eum conjuraverant perfequendos, compreflerit quæftionem, præfatus NECESSE non effe,

NOTÆ.

autem ultimo vitæ tædio jam affectus gladio fe transfigi a fervo juffit, &c. *& poft teftamentum quidem iterum fe conatus occidere, fubtracto pugione, fævior factus eft, petiit & venenum a medico, qui fe ipfe ne daret occidit.*

1. *Annos viginti tres.*] Vide in Cæfaribus.

2. *Cujus gener fuerat.*] Falfum eft Antoninum pium Hadriani generum fuiffe, quippe qui Anniam Fauftinam Annii Veri filiam uxorem habuerit.

3. *Eum Numæ contulerit ætas fua.*] Capitolinus in Pio, initio: *Et qui merito Numæ Pompilio ex bonorum fententia comparatur.* Et in fine: *Et qui rite compararetur Numæ cujus felicitatem, pietatemque & fecuritatem, ceremoniafque femper obtinuit.*

4. *Auctoritate fola.*] Capitolin. *Parthorum regem ab Armeniorum expugnatione folis litteris repulit, Abgarum regem ex orientis partibus, fola auctoritate deduxit.*

5. *Cunctis regibus.*] Capitolin. *Caufas regales terminavit.* Quod ambitiofe ait Epitomifta de cunctis regibus, verius interpreteris tu de regulis aliquot orientis popupulorum qui fuos illa tempeftate reges habuerunt : fed fere ex Imperatoris Romani ordinatione ut Albani, Iberi, Zydritæ, Lazi, Apfilæ, Abafgi, Lanigæ & alii. Cafaub.

6. *Uno ore.*) Hæc non apparent in Mff. Sed agnofcunt omnes editi : neque vero abundant, ut volunt viri doctiffimi; imo & neceffaria funt, *Uno ore pofcerent*, &c.

7. *Procerus membra, decenter validus.*) Diftingue, ut optime Cafaubonus apud Capitolinum : procerus membra decenter, validus. Procerum membra decenter vocat quem Capitol. ftatura elevata decorum. *Fuit ftatura elevata decorus.*

8. *Priufquam falutandus.*] Capitolin. *Antequam falutatores venirent, panem ficcum comedit ad fuftentandas vires.* Bene mane falutabantur Imperatores. Iique nihil deguftabant priufquam falutarentur, fed hora demum tertia vel quarta, vel etiam fexta qui non prandebant.

9. *Eoque actuum publicorum laboribus.*] Melius Mff. *Eoque actui publicorum minime fufficeret*: Sed diftinctio fic mutanda: *Eoque actui publicorum minime fufficeret, quæ incredibili*, &c. *Quæ*, publica fcilicet.

ſceleris in [1] ſemetipſum cupidos, pertinacius indagari: ne ſi plures reperirentur, quantis odio eſſet, intelligeretur. Igitur cum eſſet [2] annorum ſeptuaginta duorum, [3] apud Lorios villa propria, millibus paſſuum duodecim ab urbe, febri paucorum dierum poſt tres atque viginti annos imperii conſumptus eſt. Ob cujus honorem, [4] templa, ſacerdotes, atque infinita alia decreta ſunt. Uſque eo autem mitis fuit, ut cum ob inopiæ frumentariæ ſuſpicionem lapidibus a plebe Romana perſtringeretur, [5] maluerit ratione expoſita placare, quam ulciſci ſeditionem.

MARCUS autem ANTONIUS imperavit [6] annos decem & octo. Iſte virtutum omnium, cæleſtiſque ingenii exſtitit, ærumniſque publicis quaſi defenſor objectus eſt. Etenim niſi ad illa tempora natus eſſet, profecto quaſi uno lapſu ruiſſent omnia ſtatus Romani. Quippe ab armis nuſquam quies erat: perque omnem [7] Orientem, Illyricum, Italiam, Galliamque bella fervebant: [8] terræmotus non ſine interitu civitatum, [9] inundationes fluminum, [10] lues crebræ, locuſtarum ſpecies agris infeſtæ, prorſus ut prope nihil, quo ſummis angoribus atteri mortales ſolent, dici ſeu cogitari queat, quod non illo imperante ſævierit. Credo divinitus attributum, UT dum muudi lex ſeu natura [11] aliudve quid hominibus incognitum ea mala gignit, rectorum conſiliis tamquam medicinæ remediis leniatur. [12] Is propinquum ſuum, LUCIUM AN-

NOTÆ.

1. *Semetipſum.*] Pro *ipſum*, ita *ſeipſum* apud Capitolin. *Soluſque omnium prope principum prorſus ſine civili ſanguine & hoſtili, quantum ad ſeipſum pertinet, vixit.* Sic enim ea ætate loquebantur.

2. *Annorum ſeptuaginta duorum.*] LXXV. numerat ſupra Victor in Cæſaribus. Eutrop. LXXIII. ſed omnino vixit annos 74. menſes ſex.

3. *Apud Lorios.*] *Laurium* vocat Capitolin. *Lorium* Eutrop. fuit in Aurelia via quæ in Etruriam ducebat.

4. *Templa ſacerdotes.*] Capitolin. *A ſenatu divus eſt appellatus, cunctis certatim adnitentibus, quum omnes ejus pietatem clementiam, ingenium, ſanctimoniam laudarent. Decreti etiam ſunt omnes honores qui optimis principibus ante delati ſunt. Meruit & Flaminem & Circenſes, & Templum, & ſodales Antonianos.*

5. *Maluerit ratione expoſita.*] Huc pertinent verba Capitolini: *Omnium quæ geſſit & in ſenatu, & per edicta rationem reddidit.* Similium edictorum mentio apud Sueton. Auguſt. cap. 28.

6. *Annos decem & octo.*] Vide quæ in Cæſaribus dicta ſunt.

7. *Orientem, Illyricum, Italiam, Gall.*] Parthos, Marcomannos, Sequanos, &c.

8. *Terræmotus.*] Ut in Aſia. Huc refero iſta Capitolini: *Opidis labentibus auxilium tulit.*

9. *Inundationes fluminum.*] Capitolin. *Sed interpellavit iſtam felicitatem ſecuritatemque Imperatoris prima Tiberis inundatio, quæ ſub illis graviſſima fuit, quæ res & multa urbis ædificia vexavit & plurimum animalium interemit & famem graviſſimam peperit.*

10. *Lues crebræ.*] Capitolin. in Vero: *Fuit ejus fati ut in eas provincias per quas rediit, Romam uſque luem ſecum deferre videretur, & nata fertur peſtilentia in Babylonia, ubi de templo Apollinis ex arcula aurea quam miles forte inciderat, ſpiritus peſtilens evaſit, atque inde Parthos orbemque compleſſe.* Vide & Ammianum Marcellinum. lib. XXIII.

11. *Aliudve quid.*] Deus ſcilicet quem ignorabat homo paganus.

12. *Propinquum ſuum.*] Fratris uxoris ſuæ filium. Vide in Cæſarib.

NIUM VERUM ad imperii partem novo benevolentiæ genere aſcivit. Qui Verus inter Altinum atque [1] Concordiam iter faciens,[2] ictu ſanguinis, quem morbum Græci ἀποπληξίαν vocant,[3] undecimo imperii anno extinctus eſt. [4] Carminum maxime [Tragicorum] ſtudioſus, [5] ingenii aſperi atque laſcivi. Poſt cujus obitum Marcus Antoninus rempublicam ſolus tenuit. [6] A principio vitæ tranquilliſſimus, adeo ut ab infantia [vultum] nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaverit, Philoſophiæ ſtudens, litterarumque Græcarum peritiſſimus. [7] Hic permiſit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu, quo ipſe, & miniſtris ſimilibus, exhiberent. [8] Hic cum [9] ærario exhauſto, largitiones, quas militibus impenderet, non haberet, neque indicere provincialibus, aut ſenatui aliquid vellet; inſtrumentum regii cultus, facta in foro Trajani ſectione, [10] diſtraxit, vaſa aurea, po-

NOTÆ.

1. *Concordiam.*] Concordia Urbs Aquileiam inter & Altinum.

2. *Ictu ſanguinis.*] Eutrop. *Subito ſanguine ictus, caſu morbi quem Græci apoplexin vocant.* Quod ictum ſanguinis hic vocat, Victor alibi impetum ſanguinis dixit in Valentiniano: impetu ſanguinis voce amiſſa ſenſu integer exſpiravit. In ejuſmodi autem ſubitis & repentinis morbis frequenter, & *ictus* & *impetus* nominibus utuntur quibus τὸ ἀποπληκτικὸν exprimunt morbi genus. Nec dubium quin ἀποπλήξεις vocent ejuſmodi ſpecies morborum, per quas impetu ruentis ſanguinis & vitales vias obſtruentis momento quis eripitur & ſuffocatur. Salmaſ. apud Capitolin.

3. *Undecimo.*] Sic Capitolin. Imperavit cum fratre annis undecim. Sed falſum eſt: Nam novem tantum numerantur.

4. *Carminum.*) Capitol. in Vero: *Amavit autem in pueritia verſus facere, poſt orationes*, &c.

5. *Ingenii aſperi atque laſcivi.*] Ingenii aſperi fuiſſe his verbis innuit Eutrop. *Vir ingenii parum civilis, reverentia tamen fratris nihil unquam atrox auſus.* Contra tamen Capitol. in Vero: *Fuit voluptuarius & nimis lætus, & omnibus deliciis, ludis, jocis, decenter aptiſſimus.*

6. *A principio.*] Ad verbum Eutrop. a principio vitæ tranquilliſſimus, adeo ut in infantia quoque vultum nec ex gaudio, nec ex mœrore mutaret: Philoſophiæ *deditus Stoicæ*, &c. quæ ex Capitolin. *Erat enim ipſe tantæ tranquillitatis, ut vultum nunquam mutaverit mœrore, vel gaudio, Philoſophiæ deditus Stoicæ.*

7. *Hic permiſit viris clarioribus.*] Eadem ad verbum Eutrop. & ex Capitolino. *Tunc viris clarioribus permiſit, ut eodem cultu quo & ipſe, vel miniſteriis ſimilibus convivia exhiberent.* Niſi quod Victor & Eutrop. pro *miniſteriis* habent *miniſtris.* Unde liquet, niſi hæc ſcriptura ab exſcriptoribus per incogitantiam ſit, eos apud Capitolin. *Miniſteria, miniſtros* eſſe interpretatos. Quo ſenſu & alibi legitur. Verum malim *miniſteriis*; ita ut Capitolinus *miniſteria* vocet non *miniſtros*, ſed vaſa, poculaque aurea & argentea quæ miniſteria proprie dicebantur. Et hæc permiſſio neceſſaria fuit ut ſupellectilis Imperatoriæ ſectionem perageret: quis enim eam emere auſus fuiſſet?

8. *Hic cum ærario.*] Mihi ſuſpectum eſt τὸ *hic*, & ex ſuperiori membro natum videtur. Lego, *& hic permiſit viris clarioribus, ut convivia eodem cultu, quo ipſe & miniſteriis ſimilibus exhiberent, & cum*, &c. Ea enim ſic cohærere debent ut ideo hanc permiſſionem datam intelligamus quod ſupellectilis ſuæ ſectionem pararet; cumque ſimul eam dederit, inſtrumentum ſui cultus diſtrahere cœpiſſe. Id vero non fiet ſi *hic* retineatur.

9. *Ærario exhauſto.*] Hæc uſque *ad hujus tempore.* Eutrop. ad verbum ex Capitolino, quem vide & confer.

10. *Diſtraxit.*) *Vendit en détail.*

cula cryſtallina & murrhina, [1] uxoriam ac ſuam ſericam & auream veſtem, multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menſes venditio habita eſt, multumque auri redactum. Poſt victoriam tamen emptoribus pretia reſtituit, qui reddere comparata voluerunt: moleſtus nulli fuit, qui maluit ſemel empta retinere. [2] Hujus tempore [3] Caſſius tyrannidem arripiens, extinctus eſt. Ipſe vitæ anno quinquageſimo nono, apud Vindobonam morbo conſumptus eſt. De ejus morte nuncio Romam pervecto, confuſa luctu publico Urbe, ſenatus in curia [4] veſte tetra amictus, lacrymans convenit. Et quod de Romulo [5] ægre creditum eſt, omnes pari ſenſu [6] præſumpſerunt, Marcum cælo receptum eſſe. Ob cujus honorem templa, columnæ, multaque alia decreta ſunt.

AURELIUS COMMODUS Marci Antonini filius, Antoninus & ipſe dictus, imperavit [7] annos tredecim. Hic qualis futurus eſſet, [8] in ipſo primordio oſtendit. [9] Nam cum in ſupremis moneretur a parente, attritos jam Barbaros ne permitteret vires recipere, reſpondit, Ab incolumi quamvis paulatim, negotia perfici poſſe: a mortuo [vero] nihil. Sævior omnibus libidine atque avaritia, crudelitate, nulli fidus: magiſque in eos atrox, quos ampliſſimis honoribus doniſque ingentibus extulerat. In tantum depravatus, [10] ut gladiatoriis armis ſæpiſſime in

NOTÆ.

1. *Uxoriam ac ſuam ſericam*] Idem Eutrop. verum Capitolin. *Et veſtem uxoriam ſericam & auratam.* Bene. Serica enim & aurata veſtis proprie fuit Auguſtæ non Auguſti. Videlicet ut alibi, hic etiam rationem temporis ſui habuit Victor. Quo ſerica veſte Auguſti etiam utebantur.

2. *Ejus tempore.*] An. V. 927. poſt C. 175.

3. *Caſſius.*] Præſes Aſiæ. De quo vide Vulcatium Gallicanum in hiſtoria Auguſta.

4. *Veſte tetra.*] Schottus. *Veſte atrata.*

5. *Ægre creditum eſt.*] Neque creditum fuiſſet, niſi ſacramento fidem feciſſet Proculus.

6. *Præſumpſerunt.*] Præſumere eſt anticipatam rei cujuſdam notitiam habere.

7. *Annos tredecim.*] Vide in Cæſarib.

8. *In ipſo primordio.*] Sæva a principio dominatione deteſtabilior habebatur. Supra in Cæſaribus.

9. *Nam cum in ſupremis moneretur a parente.*] Hæc aliis verbis, ſed in eandem ſententiam narrat Capitolinus in vita Marci: *Mors autem talis fuit quum ægrotare cœpiſſet, filium advocavit, atque ab eo primum petiit ut belli reliquias non contemneret, ne videretur Rempub. prodere: Et quum filius ei reſpondiſſet cupere ſe primum ſanitatem; ut vellet, permiſit, petens tamen ut expectaret paucos dies, ut ſimul proficiſceretur.* Qui locus ſi quiſquam alius, planus eſt, cum tamen viri doctiſſimi corruptiſſimum & difficillimum clamant: cum reſpondet Commodus cupere ſe primum ſanitatem, quid aliud ait quam quod hic Epitomiſta omnia ab incolumi quamvis paulatim perfici poſſe, a mortuo nihil? Ut vellet permiſit Marcus, petens tamen ut paucos dies expectaret, ut ipſe Marcus ſimul proficiſceretur. Non quod ſe ſimul cum Commodo Romam profecturum Marcus ſperaret; ſed cum ait, ut ſimul proficiſceretur, de vita eum intellexiſſe certum eſt. Probant quæ ſubjungit Capitolin. *Deinde abſtinuit cibo potuque, mori cupiens, auxitque morbum.*

10. *Ut gladiatoriis armis ſæpiſſime.*] Lamprid. In Commodo: *Inter hæc refertur in literas pugnaſſe illum ſub patre trecenties ſexagies quinquies. Item poſtea tantum palmarum Gladiatoriarum confeciſſe, vel* amphitheatro

amphitheatro dimicaverit. Huic Marcia generis libertini, forma tamen meretriciisque artibus pollens, cum animum ejus penitus devinxisset, egresso e balneo, veneni poculum obtulit. Ad extremum ab immisso [1] validissimo palæstrita, compressis faucibus expiravit, anno vitæ tricesimo secundo.

HELUIUS PERTINAX imperavit [2] dies octoginta quinque. [3] Ille coactus [imperavit:] repugnansque Imperium suscipiens, [4] tale cognomen sortitus est. [5] Origine gentis sordida, [6] præfecturam Urbis agens, Imperator effectus, scelere Juliani multis vulneribus obtruncatur, annos natus [7] septem atque sexaginta. [8] Hujus caput tota Urbe circumvectum est. Hoc exitu obiit vir [9] ad humanæ conversationis exemplum per laboris genera universa [10] assumptus, provectusque eo, ut [11] FORTUNÆ vocaretur PILA. Nam libertino genitus patre [12] apud Ligures in agro squalido [13] Lollii Gentiani, cujus in præfectura quoque clientem se esse libentissime fatebatur, [14] fuit doctor litterarum, quæ a Grammaticis traduntur. [15] Blandus magis quam beneficus: Unde eum

NOTÆ.

victis retiariis vel occisis, ut mille contingerent.

1. *Validissimo palæstrita.*] Vide quæ supra in Cæsaribus dicta sunt. Herodianus scribit Commodum, immisso Narcisso quodam strenno & audaci adolescente, in cubiculo strangulatum.

2. *Dies octoginta quinque.*) Octoginta supra Victor. Vide.

3. *Ille coactus Imperavit.*) Vim pene afferentibus atque impense rogantibus universis, vix dubitabundus sellam Imperatoriam conscendit. Vide Herodian & Capitolin. qui eum Imperium horruisse scribit.

4. *Tale cognomen sortitus est.*) A pertinacia in Imperio recusando Pertinax dictus. Aliter Capitolinus. *P. Helvio Pertinaci pater libertinus Helvius successus fuit, qui filio nomen ex continuatione lignariæ negotiationis, quod pertinaciter eam rem gereret, imposuisse fertur.*

5. *Origine gentis sordida.*) MSS. & Editio primogenia: *Origine ortus sordida.* Nam & ejus pater tabernam coctilitiam in Liguria exercebat. Auctor Capitolin.

6. *Præfecturam Urbis agens.*] Gradus omnes per quos ad Imperium Pertinax processit, persequitur Capitolinus.

7. *Septem atque sexaginta.*) Modo quatuor fere menses demas: Nam vixit Pertinax annis LXIV. mens. VII. diebus XXVII.

8. *Hujus caput.*) Capitolin. *Caput ejus conto fixum milites qui eum occiderant, per Urbem in castra pertulerunt.*

9. *Ad humanæ conversationis exemplum.*) Rerum humanarum vicem, volubilitatem, inconstantiam, humanam conversationem vocat. Nam converti & conversari idem sonant.

10. *Assumptus provectusque eo.*) Hæc lectio stare potest. MSS. summos provectus usque eo, &c. Unde liber editus: *Ad summos provectus honores usque eo*, &c.

11. *Fortunæ vocaretur pila.*) Notum illud Plauti captivis.

Dii nos quasi pilas homines habent.

12. *Apud Ligures.*) Capitolin. *Natus est Pertinax in Apennino in Villa Martis.*

13. *Lollii Gentiani.*) Hunc non Lollium Gentianum, sed Lollium Avitum vocat Capitol. Pertinacis patris patronum.

14. *Fuit doctor literarum quæ a Grammaticis.*) Capitolin. *Puer literis elementariis & calculo imbutus, datus etiam Græco Grammatico, atque inde Sulpitio Apollinari, post quem idem Perrinax Grammaticem professus est.*

15. *Blandus magis q. b. v. e. g. n.*) Idem Capitol. *Siquidem omnes qui libere fabulas conferebant, male Pertinaci loquebantur, Chrestologum eum appellantes, qui bene lo-*

Græco nomine χρηστόλογον appellavere. Nunquam injuria accepta ad ulciſcendum ductus. Amabat ſimplicitatem:[1] communem ſe affatu, convivio, inceſſu præbebat. Huic mortuo Divi nomen decretum eſt: ob cujus laudem ingeminatis, ad vocis uſque defectum, plauſibus, acclamatum eſt, Pertinace imperante, ſecuri viximus: neminem timuimus[2] patri pio, patri ſenatus, patri omnium bonorum.

DIDIUS JULIANUS[3] ortu Mediolanenſis, imperavit[4] menſibus ſeptem. Vir nobilis, jure peritiſſimus, factioſus, præceps, regni avidus. Hoc tempore Niger Peſcennius[5] apud Antiochiam;[6] in Pannoniæ Sabaria Septimius Severus, creantur Augusti.[7] Ab hoc Severo Julianus in abditas palatii balneas ductus, extenta damnatorum modo cervice, decollatur: caputque ejus in roſtris ponitur.

SEPTIMIUS SEVERUS imperavit[8] annos decem & octo. Hic Peſcennium interemit,[9] hominem omnium turpitudinum. Sub eo etiam ALBINUS, qui in Gallia ſe Cæſarem fecerat, apud Lugdunum occiditur. Hic Severus filios ſuos ſucceſſores reliquit, Baſſianum & Getam. Hic in Britannia[10] vallum per triginta duo paſſuum millia a mari ad mare deduxit. Fuit bellicoſiſſimus omnium qui ante eum fuerunt; acer ingenio, ad omnia quæ intendiſſet[11] in finem perſeverans. Benevolentia, quo inclinaſſet, mirabili ac perpetua. Ad quærendum diligens; ad lar-

NOTÆ.

queretur, & male faceret. Chreſtologus, id eſt, verbis munificus.

1. *Communem.*] Græcis, κοινόν. Et nos retinuimus, cum eodem ſenſu dicimus. *Commun.*

2. *Patri Pio, patri Senatus.*] Acclamationes iſtæ, hic aliter accipiendæ ſunt quam eæ quibus Imperatoribus in terris adhuc morantibus fauſta omnia precabantur: quippe mortuo Pertinaci & jam etiam conſecrato, non erat cur amplius *feliciter* dicerent. Igitur *patri pio, patri ſenatus, patri omnium bonorum* ſcilicet, libenter omnes honores decernimus, cenſemus deferendos, vel ſimilia.

3. *Ortu Mediolanenſis.*] Vide Spartian. Mediolanum in Gallia Tranſpadana.

4. *Menſibus ſeptem.*] Falſum: Imperavit tantum menſibus duobus, diebus quinque.

5. *Apud Antiochiam.*] Ab exercitibus Syriacis quos regebat, Imperator eſt appellatus. Spartian. in Nigro.

6. *In Pannoniæ Sabariæ Sep. Sev.*] *Sabaria* ſive *Savaria.* Urbs ſuperioris Pannoniæ. Spartianus ſcribit Severum Imperatorem appellatum apud Carnutum ejuſdem Pannoniæ oppidum.

7. *Ab hoc Severo.*] Severo tribuit quod juſſu tribuni per gregarium militem factum eſt. Spartian. *Miſſi tamen a Senatu quorum cura per militem gregarium in Palatio, idem Julianus occiſus eſt, fidem Cæſaris implorans, hoc eſt Severi.*

8. *Annos decem & octo.*] Eutrop. *Deceſſit Eboraci admodum ſenex Imperii anno* XVIII. *menſe* IV. Sed falſus eſt: Imperavit tantum annis XVII. menſibus VII. diebus III. Siquidem Imperium ſuſcepit Calend. Jun. ann. V. 945. poſt C. N. 193. Mortuus an. 963. poſt C. N. II. die 4. Februarii.

9. *Hominem omnium turpitudinum.*] Moribus turpem vocat Spartianus & libidinis effrenatæ ad omne genus cupiditatum.

10. *Vallum.*] Murum vocat ſupra Victor: locum adi. Iiſdem verbis Eutrop. *Vallum per* XXXII. *millia paſſuum a mari ad mare deduxit.*

11. *In finem perſeverans.*] Alludere ad

giendum liberalis. In amicos, inimicosque pariter vehemens: quippe qui Lateranum, [1] Cilonem, Anulinum, Bassum, cæterosque alios ditaret, ædibus quoque memoratu dignis: quarum præcipuas videmus, [2] Parthorum quæ dicuntur, ac Laterani. [3] Hic nulli in dominatu suo permisit honores venumdari. Latinis litteris sufficienter instructus; Græcis sermonibus eruditus. Punica eloquentia promptior, quippe genitus apud Leptim provinciæ Africæ. Is dum membrorum omnium, maxime pedum, dolorem pati nequiret, veneni vice, quod ei negabatur, cibum gravis ac plurimæ carnis avidius invasit: quem cum conficere non posset, cruditate pressus, expiravit. [4] Vixit annos sexaginta quinque.

AURELIUS ANTONINUS BASSIANUS CARACALLA, Severi filius, Lugduni genitus, imperavit solus annos sex. Hic Bassianus [5] ex avi materni nomine dictus est. At cum e Gallia vestem plurimam devexisset, [6] talaresque caracallas fecisset, coëgissetque plebem ad se salutandum indutam talibus introire, de nomine hujusce vestis CARACALLA cognominatus est. Hic fratrem suum GETAM peremit: ob quam causam furore pœnas dedit DIRARUM INSECTATIONE, quæ non immerito [7] ultrices vocantur: a quo post furore convaluit. Hic [8] corpore ALEXANDRI Macedonis conspecto, [9] Magnum atque Ale-

NOTÆ.

nomen videtur: nec enim Severi nomine contentus Pertinacis addidit. Vide Spartian. Schott.

1. *Cilonem.*] Chilonem Spart. sed melius sine aspirata, nam Dio Κίλων

2. *Parthorum quæ dicuntur ac Laterani.*] Ædes Laterani memorantur a Capitolino in Antonino Philosopho. In secunda Urbis regione esse ait Casaubonus.

3. *Hic nulli in dominatu suo permisit hon. v.*] Hoc de Severo nemo scripsit, si bene memini. Et forsan verum est quod notavit Schottus, in *Severi* nomine falsum esse Epitomistam ita ut Severo tribuat quod de Alexandro Severo narrat Lampridius. *Honores juris gladii nunquam vendi passus est, dicens: necesse est ut qui emit, vendat; ego non patiar, mercatores potestatum, quos si patiar, damnare non possum. Erubesco enim punire illum hominem qui emit & vendit.* Quem locum frustra sollicitat vir doctissimus.

4. *Vixit annis sexag. quinque.*] Modo dempseris menses duos, diesque quatuor.

5. *Ex avi materni nomine.*] Patre scilicet Juliæ, nota: nam hic Juliæ filium facit. Juliæ pater Bassianus vocabatur. Vide not. VII. & viri inconstantiam ride. Vide & not. I. Heliogabal.

6. *Talaresque Caracallas fecisset.*] Quæ breviores antea. Vide in Cæsaribus.

7. *Ultrices.*] Virg. VIII. Æneid.
Ultricesque sedent in limine Diræ.

8. *Corpore Alexandri Macedonis conspecto.*] Quidam tamen scribunt Octavium, & Severum solos esse Imperatorum qui Alexandri magni corpus, quod Alexandriæ servabatur, inspexerint: Et Severum quidem monumentum occlusisse ne quis illud in posterum videret. Ergo illud una cum patre conspexisse Caracallam necesse est. Si huic racematori fides habenda. Neque enim me hoc alibi legisse memini. Et fuit etiam cum de recepta lectione dubitarem, legeremque *ore*, non *corpore*. Sed nihil ausim pronunciare.

9. *Magnum.*] Sic etiam cum vocat Paulus J. C. in veterum prudentum fragmentis, quæ immortali P. Pithœi beneficio, cum Mosis legibus comparata circumferuntur: Tit. III. de adulterio. *Magnus*, inquit, *Antoninus pepercit eis qui adulteros inconsulto calore ducti, interfecerunt.* Schott.

xandrum ſe juſſit appellari, aſſentantium fallaciis eo perductus, ut [1] truci fronte, & ad lævum humerum converſa cervice, quod in ore Alexandri notaverat, incedens, fidem vultus ſimillimi perſuaderet ſibi. Fuit impatiens libidinis, quippe qui [2] novercam ſuam duxit uxorem. Cum [3] Carras iter faceret, apud Edeſſam ſecedens ad officia naturalia, a milite, qui quaſi ad cuſtodiam ſequebatur, interfectus eſt. [4] Vixit annos fere triginta. Corpus ejus Romam relatum eſt.

MACRINUS cum DIADUMENO filio ab excercitu [5] Imperatores creati, imperaverunt menſes quatuordecim, & ab eodem exercitu obtruncantur, pro eo, quia Macrinus [6] militarem luxuriam, ſtipendiaque profuſiora comprimeret.

AURELIUS ANTONIUS VARIUS, idem HELIOGABALUS dictus [7] Caracallæ ex Semea conſobrina occulte ſtuprata filius, imperavit biennio & menſibus octo. Hujus matris Semeæ avus Baſſianus nomine, fuerat Solis ſacerdos: quem Phœnices, unde erat, [8] Heliogabalum nominabant; [9] a quo iſte Heliogabalus dictus eſt. Is cum Romam [10] ingenti militum & ſenatus expectatione veniſſet, probris ſe omnibus contaminavit. Cupiditatem ſtupri, quam adſequi naturæ defectu non poterat, in ſe convertens, muliebri nomine Baſſianam ſe pro Baſ-

NOTÆ.

1. *Truci vultu.*] Spartian. *Egreſſus vero pueritiam, ſeu patris monitis, ſeu calliditate ingenii, ſive quod ſe Alexandro magno Macedoni æquandum putabat, reſtrictior, gravior, vultu etiam truculentior factus eſt.*

2. *Ad lævum humerum converſa cervice.*] Quomodo in nummis hodie conſpicitur Alexander.

3. *Novercam ſuam.*] Juliam. Igitur Marciæ filius fuit. Sed vide quam parum ſibi conſtans ſit. Idem mox Juliæ, non Marciæ filium facit. Juliæ enim filium fuiſſe neceſſe eſt, ſi hic annos fere triginta tantum vixit, ut dicit infra. Nimirum racemator iſte cum diverſos auctores Dionem, Aurelium, Spartianum tranſcribit, & ſingulis fidem habet, graviter lapſus eſt. Niſi qui dicat eum ſcripſiſſe *matrem ſuam.* Et τὸ *novercam* Exſcriptores huc intruſiſſe cum id apud Aurelium legerent. Non attendentes ſcilicet hic Epitomiſtam alios auctores ſequi.

4. *Carras.*] Carræ & Edeſſa Urbes in Meſopotamia, non longe ab Euphrate.

5. *Vixit annos fere triginta.*] XXIX. Dio. Juliæ ergo filius fuit. Et verum eſt. Vide notam ante hanc ſecundam, & quæ in Cæſaribus dicta ſunt.

6. *Imperatores creati.*] Idem Eutrop. Vide in Cæſaribus.

7. *Militarem luxuriam*, &c.] Capitolin. *Fuit Macrinus, tamen in vita imperatoria paulo rigidior, & auſterior, ſperans ſe anteacta omnia poſſe oblivioni dare, quum ipſa ſeveritas illius occaſionem reprehendendi & lacerandi ejus daret.*

8. *Caracallæ ex Semea Conſobrina filius.* Fuit vir quidam Baſſianus nomine cui filiæ Julia & Moeſa. Julia Caracallam, Moeſa Semeam & Mammæam filias habuit. Vides Semeam & Caracallam conſobrinos. Ex hac Semea & eodem Caracalla natus Heliogabalus. Ex Mammæa Alexander Severus.

9. *Heliogabalum,*] In Cæſaribus.

10. *A quo iſte.*] Aliter tamen Victor ſupra.

11. *Ingenti militum & ſenatus expectatione.*] Lamprid. *Nactus Imperium Romam nuntios miſit: excitatiſque omnibus ordinibus, omni etiam populo, ad nomen Antoninum quod non ſolum titulo, ut in Diadumeno fuerat, ſed etiam in ſanguine red-*

ſiano juſſerat appellari. [1] Veſtalem virginem quaſi matrimonio jungens ſuo; abſciſſiſque genitalibus, matri ſe Magnæ ſacravit. Hic [2] Marcellum, qui poſt Alexander eſt dictus, [3] conſobrinum ſuum, Cæſarem fecit. Ipſe tumultu militari interfectus eſt. Hujus corpus per Urbis vias, more canini cadaveris, a milite tractum eſt, [4] militari cavillo appellantium, indomitæ & rabidæ libidinis catulam. [5] Noviſſime cum anguſtum foramen cloacæ corpus minime reciperet, uſque ad Tiberim ductum, adjecto pondere, ne umquam emergeret, in fluvium projectum eſt. Vixit [6] annos ſedecim: atque ex rebus quæ acciderant, [7] Tiberinus, Tractitiuſque appellatus eſt.

SEVERUS ALEXANDER imperavit annos tredecim. [8] Hic bonus reipublicæ, fuit ærumnoſus. Sub hoc imperante, [9] Taurinus Auguſtus effectus ob timorem ipſe ſe Euphrati fluvio objecit. Tunc etiam [10] Maximinus regnum arripuit, pluribus de exercitu corruptis. Alexander vero cum deſeri ſe [met] a ſtipatoribus vidiſſet, [11] matrem ſibi cauſſam fuiſſe mortis exclamans, accurrenti percuſſori, obvoluto capite, cervices [ſuas] [12] valide compreſſas præbuit, anno vitæ [13] viceſimo ſexto. Hujus mater Mamæa, eo filium coëgerat, [14] ut illa ipſa quamvis permodica, ſi menſæ prandioque ſupereſſent, alteri convivio reponerentur.

NOTÆ.

ditum videbatur, quum ſe Antoninum Baſſiani filium ſcripſiſſet, ingens ejus deſiderium factum eſt.

1. *Veſtalem virginem.*] Diſtingue. *Muliebri nomine Baſſianam ſe pro Baſſiano juſſerat appellari. Veſtalem virginem quaſi matrimonio jungens ſuo.* Aliter nullus ſenſus.

2. *Marcellum.*] Legit Schottus. *M. Aurelium*, forſan ſatis temere. Nam ex Dione Alexander Mammææ & Varii Marcelli filius fuit: Quare Marcellus dici potuit. Inde illi ſors in templo Prænestinæ: apud Lamprid.

——————*Si qua fata aſpera rumpas,*
Tu Marcellus eris.

3. *Conſobrinum ſuum.*] Propter matrem Mammæam ſororem Semeæ quæ Heliogabali mater fuit. Vide not. 1. Fuere qui Heliogabalum Alexandri patruum facerent. Sed falſo. Vide Lamprid.

4. *Militari cavillo appellantium.*) Non poſſum concoquere a milite *appellantium.* Quare legebam *appellantibus*, *vel appellante.*

5. *Noviſſime cum anguſtum for.*] Lamprid. *Sed cum non cepiſſet cloacula fortuito, per pontem Æmilium, annexo pondere ne fluitaret, in Tiberim abjectum eſt, ne unquam ſepeliri poſſet.*

6. *Annos ſedecim.*] Aliis XVIII.

7. *Tiberinus Tractitiuſque.*] *Appellatus eſt poſt mortem, Tiberinus, Tractitius & impurus.* Lamprid.

8. *Hic bonus Reipub. fuit ærumnoſus.*] Ob amiſſum contra Perſas exercitum. Vide Herodian. & nota hic a Victore diſſentire.

9. *Taurinus Auguſtus effectus eſt.*] Hoc apud alium me legiſſe non memini.

10. *Maximinus.*) De quo cap. ſeq.

11. *Matrem ſibi cauſſam.*] Herodian. τῇ τε μητρὶ περιπλακεὶς, καὶ, ὥς φασιν, ἀποδυρόμενός τε καὶ αἰτιώμενος ὅτι δι' ἐκείνην ταῦτα πάσχοι, ἀνέμενε τὸν φονεύσοντα. Id eſt, *Matrique implicitus, &, ut aiunt, conquerens atque incuſans quod ob illam talia pateretur, expectabat interfectorem.*

12. *Valide compreſſas.*] Veſtibus ſcilicet iis quibus caput obvolverat.

13. *Viceſimo ſexto.*] Verius Lamprid. Vixit annis XXIX. menſibus III. diebus VII.

14. *Ut illa ipſa.*] Caſaubonus: *Ut il-*

JULIUS MAXIMINUS [1] Thrax, e militaribus imperavit [2] annos tres. Is [3] dum persequitur pecuniosos, insontes pariter noxiosque, apud Aquilejam seditione militum discerptus est una cum filio, conclamantibus cunctis militari joco, ex PESSIMO genere [4] ne catulum habendum. Hujus imperio duo GORDIANI, pater & filius, principatum arripientes, unus post unum interiere. Pari etiam tenore PUPIENUS & BALBINUS regnum invadentes, perempti sunt.

GORDIANUS [5] nepos Gordiani ex filia, ortus Romæ clarissimo patre, imperavit annos sex. Apud [6] Ctesiphontem, a Philippo præfecto prætorio, accensis in seditionem militibus, occiditur anno vitæ [7] undevicesimo. Corpus ejus prope fines Romani Persicique imperii positum, nomen loco dedit [8] SEPULCRUM GORDIANI.

MARCUS JULIUS PHILIPPUS imperavit annos quinque. Veronæ ab exercitu interfectus est, medio capite supra ordines dentium præciso. Filius autem ejus [9] CAJUS JULIUS SATURNINUS quem potentiæ sociaverat, Romæ occiditur agens vitæ annum duodecimum: adeo severi & tristis animi, ut jam tum a quinquenni ætate, nullo pror-

N o t æ.

lata, quamvis ipsa permodica, &c. Salmas. *ut ilia ipsa*, &c. Vel *illa ipsa. Illa* pro hilla, intestina scilicet farta. Sed vix est ut non *illa ipsa* simpliciter scripserit Epitomista; Id est, *ea ipsa*. Et nihil impedit, quin ita recte intelligantur. Porro Alexandri mater non solum avara, sed & sordide parca. Herodian. in fine Alexandri.

1. *Thrax.*] *Hic de Vico Thraciæ Vicino Barbaris, Barbaro etiam patre & matre genitus, quorum alter e Gothis, alter ex Alanis genitus esse perhibetur.* Capitolin.

2. *Annos tres.*] Vide quæ supra in Gordiano dicta sunt.

3. *Dum persequitur pecuniosos,*] Capitolin. *Dumque sine judicio, sine accusatione, sine delatore, sine defensione omnes interemit, omnium bona sustulit*, &c.

4. *Ne Catulum habendum.*] Non dissimile illud Aristophanis in βάτραχ. Act. v. Sc. IV.

οὐ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν
μάλιστα μὲν λέοντα μὴ 'ν πόλει τρέφειν.

Id est, *non juvat Leonis Catulum in Urbe nutrire*
Præcipue vero Leonem ipsum ne in Urbe nutrias.

Scotth.

5. *Nepos Gordiani ex filia.*] Capitolin. *Hic natus est, ut plures asserunt, ex filia Gordiani, ut unus aut duo, nam amplius invenire non potui, ex filio qui in Africa periit.* Si ex filia Gordiani natus, ignoratur pater tam illustris capitis.

6. *Ctesiphontem.*] Quæ Urbs ad Tigrim sita.

7. *Undevicesimo.*] Nam annum agebat decimum tertium cum Imperium suscepit, & regnavit an. VI.

8. *Sepulcrum Gordiani.*] Ad Circejum Castrum in finibus ubi Aborras fluvius immiscetur Euphrati. Capitolin. *Gordiano sepulcrum milites apud Circejum Castrum fecerunt in finibus Persidis, titulum hujuscemodi addentes, & Græcis, & Latinis, & Persicis, & Judaicis, & Ægyptiacis litteris, ut ab omnibus legeretur: DIVO GORDIANO VICTORI PERSARUM, VICTORI GOTTHORUM, VICTORI SARMATARUM, DEPULSORI ROMANARUM SEDITIONUM, VICTORI GERMANORUM: SED NON VICTORI PHILIPPORUM.* Hunc titulum postea evertit Licinius Imperator, qui videri voluit a Philippis originem ducere.

9. *Cajus Julius Saturninus.*] Postea Marcus Julius Philippus cum patre dictus. Vide in Cæsaribus.

ſus cujuſquam commento ad ridendum ſolvi potuerit: patremque [1] ludis ſæcularibus petulantius cachinnantem, quamquam adhuc tener, vultu notaverit averſato. Is Philippus humillimo ortus loco fuit, patre nobiliſſimo latronum ductore.

DECIUS e Pannonia inferiore, [2] Bubaliæ natus, imperavit [3] menſes triginta. Hic Decium filium ſuum Cæſarem fecit: vir artibus cunctis virtutibuſque inſtructus, placidus & communis domi: in armis promptiſſimus. [4] In ſolo Barbarico inter confuſas turbas gurgite paludis ſubmerſus eſt, ita ut nec cadaver ejus potuerit inveniri. Filius vero ejus bello extinctus eſt. Vixit annos quinquaginta. Hujus temporibus [5] Valens Licinianus Imperator factus eſt.

[6] VIBIUS GALLUS cum VOLUSIANO filio imperaverunt annos duos. [7] Horum temporibus HOSTILIANUS PERPENNA a ſenatu Imperator creatus, nec multo poſt peſtilentia conſumptus eſt. Sub his etiam ÆMILIANUS in Mœſia Imperator effectus eſt: contra quem ambo profecti apud Interamnam ab exercitu ſuo cæduntur, anno ætatis pater ſeptimo circiter & quadrageſimo: creati [8] in inſula Meninge, [9] quæ nunc Girba dicitur. ÆMILIANUS vero [10] menſes quatuor dominatus, apud [11] Spoletium, ſive pontem, [12] quem ab ejus cæde Sanguinarium accepiſſe nomen ferunt, [13] inter Otriculum, Narniamque, (Spoletium) & urbem Romam regione media poſitum. Fuit autem genere Maurus, pugnax, nec tamen præceps. Vixit annis quatuor minus, quinquaginta.

NOTÆ.

1. *Ludis ſecularibus.*] Qui anno Urbis milleſimo acti ſunt. Supra.

2. *Bubaliæ.*] Non longe a Sirmio.

3. *Menſes triginta.*] Victor ſupra: *Peracto regni biennio.* Sed horum Imperatorum tempora valde obſcura.

4. *In ſolo Barbarico.*] Alii alibi. Vide in Cæſaribus. Solum Barbaricum vocat, Interiorem Germaniam.

5. *Valens Licinianus.*] Quatuor Valentes Imperatores hoc in rerum Romanarum breviario memorantur. Valens hic Licinianus, qui cum paucis diebus in Illyrico imperaſſet, occiſus fuit. Valens, qui ſub Gallieno in Macedonia Imperium invaſit, & inter triginta Tyrannos a Trebellio Pollione recenſetur. Valens, quem morte multavit Licinius. Et Valens frater Valentiniani Auguſti, quem Gothi interfecerunt.

6. *Vibius Gallus.*] C. Vibius Trebonianus Gallus. Supra.

7. *Horum temporibus Hoſtilianus.*] Supra tamen Victor videtur innuere Gallum & Hoſtilianum eodem tempore a Senatu Imperatores creatos.

8. *In Inſula Meninge.*] Quæ Græcis Μηνιγξ. Lotophagorum Inſula in Africo Mari.

9. *Quæ nunc Gerba.*] Hodieque etiam nomen retinet; Nam *Gerbi*, *Zerbi* vocatur.

10. *Menſes quatuor dominatus.*] Supra Victor menſes tres Imperio uſum ſcribit.

11. *Spoletium.*] Urbem in inferiore parte Umbriæ.

12. *Quem ab ejus cæde.*] Nemo tamen, quod ſciam hic Æmilianum interemptum dicit, & ſupra Victor ait eum poſt tres menſes modeſti Imperii, morbo abſumptum. Quamvis Zozim. a ſuis interemptum dicit. Vide in Cæſaribus.

13. *Inter Otriculum, Narniamque Spoletium.*] Dele illud *Spoletium*, nam e ſu-

LICINIUS VALERIANUS cognomento COLOBIUS, [1] imperavit annos quindecim, parentibus ortus splendidissimis, [2] stolidus tamen, & multum iners, neque ad usum aliquem publici officii, consilio seu gestis accommodatus. Hic filium suum GALLIENUM Augustum fecit, Gallienique filium [3] CORNELIUM VALERIANUM Cæsarem. His imperantibus [4] REGILLIANUS [5] in Mœsia: [6] CASSIUS, LABIENUS, POSTUMUS [7] in Gallia, [8] Gallieni filio interfecto, Imperatores effecti sunt. Pari modo [9] ÆLIANUS apud Moguntiacum, [10] in Ægypto ÆMILIAMUS, [11] apud Macedonas VALENS, [12] Mediolani AVREOLVS dominatum invasere. Valerianus vero in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege superatus, mox etiam captus, apud Parthos ignobili servitute consenuit. Nam quamdiu vixit, rex ejusdem provinciæ [13] incurvato eo pedem cervicibus ejus imponens, equum conscendere solitus erat. GALLIENVS quidem in locum Cornelii filii sui [14] SALONI [A] NUM alterum filium subrogavit, amori diverso pellicum deditus, [15] Saloninæ conjugis, & concubinæ quam per pactionem concessa parte superioris Panonniæ, a patre [16] Marco-

NOTÆ.

periori versu huc intrusum non satis placent etiam hæc: *Inter Otriculum Narniamque & Vrbem Romam.* Ratio est quod qui locus inter Otriculum & Urbem Romam esse dicitur, is non recte inter Urbem Romam Narniamque esse dicetur, ut ex eorum positione satis constat. Quare legebam: *inter Otriculum Narniamve & Vrbem Romam regione media positum.*

1. *Imperavit annos quindecim.*] Captus tamen a Persis anno sexto Imperii. Sed illis sex annis, si novem addas, quos in Imperio fuisse Gallienum Valeriani filium, Scriptores prodiderunt, quindecim fient anni quos tot imperasse Valerianum & Gallienum constat.

2. *Stolidus tamen & multum iners neque ad.*] Inde Dionysius Episcopus Alexandrinus in Epistola ad Hermammonem scribit Valerianum, τῇ βασιλείᾳ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐπιμανῆναι. *In Imperio ultra decus insaniisse.*

3. *Cornelium Valerianum.*] Cornelium Valerianum Salonium.

4. *Regillianus.*] Vide in Cæsaribus.

5. *In Mœsia.*] *A Mœsiacis legionibus Imperator est dictus.* Pollio.

6. *Cassius Labienus Postumus.*] Cassius Postumius Labienus in nummis. Vide in Cæsaribus.

7. *In Gallia.*] Supra Victor: *Barbaris per Galliam præsidebat.* Locum adi.

8. *Gallieni filio interfecto.*] Salonino quem Gallienus eidem Postumio crediderat. Vide Pollionem in Postumio.

9. *Ælianus.*] Hic idem est qui Pollioni & aliis Lollianus dicitur ut optime Casaubonus. In Fastis quidem Æliani cujusdam a Lolliano diversi facta mentio, sed qui eos scripserunt hoc loco decepti sunt.

10. *In Ægypto Æmilianus.*] Qui Ægypti præfectus fuit. Vide Pollionem. Diversus est ab Æmiliano illo de quo superiori capite, & supra in Cæsaribus.

11. *Apud Macedonas Valens.*] Qui proconsulatum Achaiæ gubernabat. Vide Pollionem.

12. *Mediolani Aureolus.*] Supra Victor: *Qui per Rhœtias legionibus præerat.* Pollio vero: *Illyricianos exercitus regens.*

13. *Incurvato eo pedem cervicibus.*] Eodem contumeliæ genere affectum ferunt Bajazetem a Tamberlante, cum prælio victus in ejus potestatem venisset.

14. *Saloni [a] num.*] *Saloninum,* &c. Pollio.

15. *Saloninæ conjugis & concubinæ.*] Supra in Cæsaribus.

16. *Marcomannorrum rege.*] *Germanorum.* Supra Victor. Locum adj.

mannorum

mannorum rege matrimonii specie susceperat, [1] PIPAM nomine. Novissime adversus AUREOLUM profectus est. Quem cum apud pontem, qui ex ejus nomine Aureolus appellatur, obtentum detrusumque Mediolanum obsedit, [2] ejusdem Aureoli commento a suis interiit. Regnavit annos quindecim [3] cum patre septem, (&) solus octo. Vixit annos quinquaginta.

CLAUDIUS imperavit [4] annis duobus Hunc plerique putant Gordiano satum, dum adolescens a muliere matura institueretur ad uxorem. Hic Claudius Gallieni morientis sententia Imperator designatus: ad quem Ticini positum per Gallonium Basilium indumenta regia direxerat. [5] extinctoque a suis Aureolo, receptis legionibus adversum aciem Alamannorum haud procul a [6] lacu Benaco dimicans, tantam multitudinem fudit, ut ægre pars dimidia superfuerit. [7] His diebus Victorinus regnum cepit. Claudius vero cum ex [8] fatalibus libris, quos inspici præceperat, cognovisset [9] sententiæ in senatu dicendæ primi morte remedium desiderari, [10] Pomponio Basso, qui tunc erat, se offerente, [11] ipse vitam suam, haud passus responsa frustrari, dono Reipublicæ dedit, præfatus neminem tanti ordinis primas habere nisi ipsum Imperatorem. Ea res sic erat cunctis grata, ut non divi vocabulum modo, sed [12] ex auro statuam prope ipsum Jovis simulacrum, atque in curia [13] imaginem auream proceres sacraverint.

Huic successit frater ejus [14] QUINTILIUS. [15] Is paucis diebus Imperium tenens, interemptus est.

NOTÆ.

1. *Pipam.*) *Piparam*, Pollio.

2. *Ejusdem Aureoli commento.*] Victorem hic sequitur. Vide in Cæsaribus.

3. *Cum patre septem (&) solus octo.*) Imo cum patre sex, & novem solus. Ut supra dictum.

4. *Annis duobus.*] Melius in Vet. Cod. *Annum unum, mensibus novem.* Quidam aiunt imperasse annum unum, menses decem dies quinque.

5. *Extinctoque a suis Aureolo.*) A suis, a Claudii militibus interpretor. Vide notata in Cæsaribus.

6. *Lacu Benaco.*) Ad fluvium Mintium Mantua notum.

7. *His diebus Victorinus regnum cepit.*) Falsum est. Sub Gallieno enim imperium invasit Victorinus, ut supra in Cæsaribus.

8. *Fatalibus libris.*) Sibyllinis.

9. *Sententiæ in senatu dicendæ primi.*) Primus sententiæ dicendæ, est qui primus in senatu sententiam debet dicere.

10. *Pomponio Basso qui tunc erat, se offerente.*] Vide in Cæsaribus.

11. *Ipse.*) Claudius. Sed vide quæ in Cæsaribus dicta sunt.

12. *Ex auro statuam prope ipsum Jovis sim.*) Pollio; *Illi, quod nulli antea, populus Rom. sumptu suo in Capitolio ante Jovis Opt. Max. templum statuam auream decem pedum collocavit.*

13. *Imaginem auream.*] Clypeum aureum vocant alii Scriptores. Pollio: *Illi Clypeus aureus, vel ut Grammatici loquuntur, Clypeum aureum senatus totius judicio in Rom. curia collocatum est.* Clypeus aureus est imago Clypeata, ut Itali vocant, *un busto.* Quales hodie pictores nostri faciunt. Sed vide quæ a viris doctissimis apud Pollionem dicta sunt.

14. *Quintilius.*) Quintillum Pollio. Κυντίλλον. Zozim.

15. *Is paucis diebus.*) Septima decima die interemptus. Pollio, Eutrop. ad Zo-

AURELIANUS [1] genitus patre mediocri, &, ut quidam ferunt, Aurelii clariſſimi ſenatoris colono inter Daciam & Macedoniam, [2] imperavit annis quinque, menſibus ſex. Iſte haud diſſimilis fuit Magno Alexandro, ſeu Cæſari dictatori. Nam [3] Romanum orbem triennio [4] ab invaſoribus receptavit: cum Alexander [5] annis tredecim per victorias ingentes ad Indiam pervenerit: & Cajus Cæſar [6] decennio ſubjecerit Gallos, adverſum cives [7] quadriennio congreſſus. [8] Iſte in Italia tribus prœliis victor fuit [9] apud Placentiam, juxta [10] amnem Metaurum ac Fanum Fortunæ, poſtremo Ticinenſibus [in] campis. Hujus tempore apud Delmatas [11] Septimius Imperator effectus, mox a ſuis obtruncatur. Hoc tempore in urbe Roma monetarii rebellarunt, quos Aurelianus victor ultima crudelitate compeſcuit. Iſte [12] primus apud Romanos DIADEMA capiti innexuit: [13] gemmiſque, & aurata omni veſte, quod adhuc fere incognitum Romanis moribus videbatur, uſus eſt. Hic muris validioribus & laxioribus Urbem ſepſit. Porcinæ carnis uſum populo inſtituit. Hic Tetricum, qui Imperator ab exercitu in Galliis effectus fuerat, correctorem Lucaniæ provexit, aſpergens hominem eleganti joco, Sublimius habendum regere aliquam Italiæ partem, [14] quam trans Alpes regnare. [15] Noviſſime fraude [16] ſervi ſui, qui ad quoſdam militares viros amicos ipſius, nomina pertulit annotata, falſo manum ejus

NOTÆ.

zim. ait poſt paucos menſes. ὀλίγους βιώσαντος μῆνας. *Cum paucos vixiſſet menſes.* Niſi ſcriptum ab illo fuerit ὀλίγους βιώσαντος ἡμέρας. Quod & doctiſſimo Caſaubono in mentem venit.

1. *Genitus patre mediocri.*] *Modicis ortus parentibus.* Vopiſc.

2. *Imperavit annis quinque, menſ. ſex.*] Melius Vopiſc. *Imperavit annis ſex, minus paucis diebus.*

3. *Romanum orbem.*] Vopiſc. *At eadem reddita fuerat* (reſpub.) *Aureliano toto penitus orbe vincente.*

4. *Ab invaſoribus.*) Suevis, Sarmatis, Gothis, &c.

5. *Annis tredecim.*] Siquidem viginti annorum adoleſcens Alexander imperium ſuſcepit, mortuus vero annis natus XXXIII. menſe uno.

6. *Decennio ſubjecerit Gallos.*] Imo annis novem. Vide Sueton.

7. *Quadriennio.*] Imo annis fere ſex.

8. *Iſte.*] Aurelianus.

9. *Apud Placentiam.*] Ubi primo clade, affectus.

10. *Amnem Metaurum ac fanum fort.*] In ſuperiori parte Umbriæ, in ipſo maris littore.

11. *Septimius.*] Epitimium vocat Zozim. ut puto. Uter vero corrupte pronuntiare non audeam.

12. *Primus apud Romanos diadema*] At ſupra in Caligula ſcripſit Epitomiſta. *Primus diademate capiti impoſito, Dominum ſe juſſit appellari.* Quod cum a ſe ſcriptum non recordaretur, & apud alios Scriptores legiſſet id tantum tentaſſe Caligulam, hîc de Valeriano prodit quod verum eſt. Is enim primus Diadema capiti impoſuit. Cæſar enim ſibi oblatum in Capitolium miſit. Antonius habuit, ſed non Romæ.

13. *Gemmiſque & aurata omni veſte.*] Vopiſcus: *Tunc illæ veſtes, quas in templo Solis videmus, conſertæ gemmis.*

14. *Quam trans Alpes.*) In Aquitania ſcilicet, ubi præſidatum regens Tetricus imperium invaſerat.

15. *Noviſſime fraude ſervi ſui.*) Hæc uſque ad *fuit ſævus*, ad verbum ex Eutropio hauſit Epitomiſta.

16. *Servi ſui.*) Mneſthei.

imitatus, tamquam Aurelianus ipsos pararet occidere, ab iisdem interfectus est [in] itineris medio, quod inter Constantinopolim & Heracliam est. Fuit sævus & sanguinarius, & trux omni tempore, [2] etiam filii sororis interfector. Hoc tempore [3] septem mensibus interregni species evenit.

TACITUS post hunc suscepit Imperium, vir egregie moratus: qui ducentesimo Imperii die [4] apud Tarsum febri moritur.

Huic successit FLORIANUS. Sed cum [5] magna pars exercitus equitum, Probum militiæ peritum legisset, Florianus [6] dierum sexaginta quasi per ludum Imperio usus, [7] incisis a semetipso venis, effuso sanguine consumptus est.

PROBUS genitus [8] patre agresti, hortorum studioso, Delmatio sanguine, [9] imperavit annos sex. Iste SATURNINUM in Oriente, PROCULUM & BONOSUM Agrippinæ Imperatores effectos oppressit. VINEAS Gallos & Pannonios habere permisit. [10] Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem, vineis consevit. Hic Sirmii [11] in turri ferrata occiditur.

CARUS [12] Narbonæ natus imperavit annos duos. Iste confestim CARINUM & NUMERIANUM Cæsares fecit. Hic apud Ctesiphonta ictu fulminis interiit.

NOTÆ.

1. *Itineris medio quod inter.*) Ad Cænophrurium. Vide in Cæsaribus.

2. *Etiam filii sororis interfector.*) Imo filiæ sororis, ut Vopiscus ex plurium sententia. Qui tamen alibi ait: *Addunt nonnulli, filium sororis, non filiam, ab eodem interfectum.* Quos sequutus Eutrop. *Trux omni tempore, etiam filii sororis interfector.* Et Eutropium hic noster bona fide transcripsit.

3. *Septem mensibus.*) Imo sex, ut supra in Cæsaribus.

4. *Apud Tarsum.*] Tyanæ Victor mortuum dicit.

5. *Magna pars exercitus equitum.*) Non exercitus equitum; sed omnis exercitus Probum legit, ut ex Vopisco. Quare adundare hic τὸ *Equitum*, putavit Schott. quidam *Equitium Probum*, sed nunquam legi Probum Equitium dictum fuisse,

6. *Dierum sexaginta.*) *Uno mense aut altero vix retentata dominatione.* Supra Victor.

7. *Incisis a semetipso venis.*) Aliter supra Victor & Vopiscus. Hic vero Epitomista Floriano tribuit quod alii Quintillo Claudii fratri, quem Zozimus ait simulac intellexisset factum Imperatorem Aurelianum, consilium a suis accepisse ut mortem sibi conscisceret ac multo se meliori viro sponte sua de Imperio cederet. Quod & fecisse perhibetur a medico quodam vena secta, continuatoque fluxu sanguinis donec exaruisset. Idem Zonaras.

8. *Patre agresti Delmatio sanguine.*) Vopiscus: *Probus oriundus e Pannonia civitate Sirmiensi nobiliore matre quam patre, patrimonio moderato, affinitate non magna.* Item: *Probo ut quidam in literas retulerunt pater nomine Maximus fuit.*

9. *Imperavit annos sex.*) Vide in Cæsaribus.

10. *Opere militari Almam montem.*) Ex Eutropio ad verbum. *Vineas Gallos & Pannonios habere permisit. Opere militari Almam montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam superiorem vineis consevit.* Opere militari, id est, militari manu, militarium (militum) manu, opera. Vopisc. *Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossum lecta vite consevit.*

11. *In turri ferrata.*) Vide in Cæsaribus.

12. *Narbonæ natus.*) Vide quæ in Cæsaribus dicta sunt.

NUMERIANUS quoque filius ejus, cum oculorum dolore correptus [in] lecticula veheretur, impulsore Apro, qui socer ejus erat, per insidias occisus est. Cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque APER invadere posset Imperium, fœtore cadaveris scelus est proditum. Hinc SABINUS JULIANUS invadens Imperium, a Carino [1] in campis Veronensibus occiditur. Hic Carinus omnibus se sceleribus inquinavit. Plurimos innoxios fictis criminibus occidit. Matrimonia nobilium corrupit. [2] Condiscipulis quoque qui eum in auditorio [3] verbi fatigatione taxaverunt, perniciosus fuit. Ad extremum trucidatur, ejus præcipue tribuni dextera, cujus dicebatur conjugem polluisse.

DIOCLETIANUS [4] Delmata, Anulini senatoris libertinus, matre pariter atque opido nomine Dioclea, quorum vocabulis, donec Imperium sumeret, Diocles appellatus, ubi orbis Romani potentiam cepit, Grajum nomen in Romanum morem convertit, imperavit [5] annis viginti quinque.

Is MAXIMIANUM Augustum effecit; CONSTANTIUM & GALERIUM MAXIMIANUM cognomento ARMENTARIUM, Cæsares creavit, tradens Constantio THEODORAM Herculii Maximiani privignam, abjecta uxore priori. Hoc tempore [6] CARAUSIO in Galliis, ACHILLEUS apud Ægyptum, JULIANUS in Italia Imperatores effecti, diverso exitu periere. E quibus Julianus acto per costas pugione, in ignem se abjecit. Diocletianus vero apud

NOTÆ.

1. *In campis Veronensibus.*] In Illyrico ait Victor.

2. *Condiscipulis quoque.*] Ex Eutropio ad verbum. *Carinus se sceleribus coinquinavit, plurimos innoxios fictis criminibus occidit, Matrimonia nobilia corrupit: condiscipulis quoque qui eum in auditorio, vel levi fatigatione taxaverant, perniciosus fuit.* Joannes Antiochensis: Καρῖνος ὠμότατος ἦν ὃς καὶ τοὺς ποτὲ ἐν τῷ παιδευτηρίῳ σκώψαντας εἰς αὐτὸν ἠμύνατο. Id est, *Carinus sævissimus erat, quippe qui condiscipulos, qui eum in schola verbis fatigaverant, ultus est.*

3. *Verbi fatigatione tax.*] Eutrop. *Vel levi fatigatione taxaverant.* Nihil tamen mutandum. *Verbi fatigatio*, vel *fatigatio* simpliciter nihil aliud est quam *scomma*, ut optime apud Vopiscum Salmasius. Fatigare aliquem verbis vel jocis, pro mordere, lacessere, quod & *fatigare* simpliciter & absolute dixerunt. Severus Sulpitius in dialogis. *Sed super sedendum est ne Gallus se se existimet fatigari.* Et *fatigatio* pro *scommate* apud eundem: *tum ille sicut est verecundissimus, aliquantulum erubescens dum fatigationem meam accepit.* Ut & apud Eutrop. supra. Notandum præterea dixisse Epitomistam *Verbi fatigatione taxare,* quod unica voce *fatigare*, vel *taxare* dixerunt Latini pro *ludere*, jocis vexare. Terent. *Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio,* ubi Donatus: *Tetigerim,* inquit, *luserim, fatigaverim; nam tangere cum multa, tum etiam hoc significat:taxare,* autem ab antiquo *tago* pro, *tango*, *tetigi*, *taxum*, & *tactum.*

4. *Delmata Anulini Senatoris.*] Eutrop. *Delmatia oriundum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribæ filius a nonnullis Anulini Senatoris Libertinus fuisse credatur.*

5. *Annis viginti quinque.*] Imo viginti tantum & supra Victor ait celebrato magnifice Imperii vigesimo, Imperium deposuisse.

6. *Carausio.* Supra Victor *Corausium* voca.

[1] Nicomediam ſponte imperiales faſces relinquens,[2] in propriis agris conſenuit. Qui dum ab [3] Herculio atque Galerio ad recipiendum imperium rogaretur, tamquam peſtem aliquam deteſtans, in hunc modum reſpondit: Utinam Salonæ poſſetis viſere olera noſtris manibus inſtituta, profecto nunquam iſtud tentandum judicaretis. Vixit annos ſexaginta octo, ex quibus communi habitu prope novem egit. Morte conſumptus eſt, ut ſatis patuit, per formidinem voluntaria. Quippe cum a Conſtantino atque Licinio vocatus ad feſta nuptiarum, per ſenectam, quo minus intereſſe valeret, excuſaviſſet, reſcriptis minacibus acceptis, quibus increpabatur Maxentio faviſſe, ac Maximino favere, ſuſpectans necem dedecoroſam, venenum dicitur hauſiſſe. His diebus CONSTANTIUS Conſtantini pater, atque ARMENTARIUS Cæſares, Auguſti appellantur, creatis Cæſaribus, SEVERO per Italiam, MAXIMINO Galerio [4] ſororis filio per Orientem: eodemque tempore CONSTANTINUS Cæſar efficitur.

MAXENTIUS Imperator in villa ſex millibus ab urbe diſcreta [5] itinere Lavicano: dehinc LICINIUS Auguſtus efficitur: parique modo ALEXANDER apud Carthaginem Imperator fit: ſimilique modo VALENS Imperator creatur, quorum exitus iſte fuit.

SEVERUS ab Herculio Maximiano Romæ [6] ad tres tabernas extinguitur: funuſque ejus Gallieni ſepulchro infertur, quod ab Urbe abeſt per Appiam millibus novem. GALERIUS MAXIMIANUS conſumptis genitalibus defecit. MAXIMIANUS HERCULIUS a Conſtantino apud Maſſiliam obſeſſus, deinde captus, pœnas mortis genere poſtremo [7] fractis laqueo cervicibus, luit. ALEXANDER [8] a Conſtantini exercitu jugulatur. MAXENTIUS dum adverſus Conſtantinum congreditur, paulo ſuperius a ponte Milvio, in pontem navigiis compoſitum ab latere ingredi feſtinans, [9] lapſu equi in profundum demer-

NOTÆ.

1. ***Nicomediam.***] In Bithynia e regione Propontidis.

2. ***In propriis agris.***] In villa quæ haud procul a Salonis eſt. Eutrop. Salonæ autem vel Salona in Delmatia.

3. ***Herculio.***] At conſtat Herculium eadem qua Diocletianum die, imperium depoſuiſſe, ita ut in Salonas unus, alter in Lucaniam concederet. Sed hæc aliquanto poſt facta ſunt, Maxentio Herculii filio Imperatore creato per prætorianorum tumultum, quapropter Imperium reſumpſit Herculius, Diocletianumque per literas adhortatus eſt ipſe etiam depoſitam reſumeret poteſtatem, quas Diocletianus irritas habuit. Vide Eutrop. initio lib. x. & Zozim. lib. II.

4. ***Sororis filio.***] Μαξιμῖνον ἀδελφῆς ὄντα παῖδα τοῦ Γαλλερίου. *Maximinum Gallerii ſororis filium.* Zozim.

5. ***Itinere Lavicano.***] Via Lavicana intra Eſquilinum & Cœlium ad Lavicorum oppidum ducebat, & ad Latinam viam terminabatur.

6. ***Ad tres tabernas.***] Idem Zozim. & ſupra Victor ait Ravennæ obiiſſe. Tres Tabernæ locus dicebatur circa Romam in via Appia.

7. ***Fractis laqueo cervicibus.***] Idem Eutrop. at Zozim. ait morbo apud Tarſum extinctum.

8. ***A Conſtantini exercitu jugulatur.***] Suffocatum dicit Zozim.

9. ***Lapſu equi.***] Ruina pontis, Zozim.

ſus eſt : voratumque limo, pondere thoracis, corpus vix repertum. [1] MAXIMINUS apud Tarſum morte ſimplici periit. [2] VALENS a Licinio morte mulctatur. Fuerunt autem morum hujuſmodi. AURELIUS MAXIMIANUS cognomento HERCULIUS ferus natura, ardens libidine, conſiliis ſtolidus, ortu agreſti, Pannonioque. Nam etiam nunc haud longe Sirmio, eminet locus palatio ibidem conſtructo; ubi parentes ejus exercebant opera mercenaria. Ætate interiit ſexagenarius, [3] annorum viginti Imperator. Genuit ex Eutropia Syra muliere Maxentium, & Fauſtam conjugem Conſtantini: cujus patri Conſtantio tradiderat Theodoram privignam. Sed Maxentium ſuppoſitum ferunt [4] arte muliebri, [5] tenere mariti animum laborantis auſpicio praviſſimi cœpti a puero. [6] Is Maximianus carus nulli umquam fuit, ne patri, aut ſocero quidem Galerio. GALERIUS autem fuit (licet inculta agreſtique juſtitia) [7] ſatis laudabilis, pulcer corpore, eximius & felix bellator, ortus parentibus agrariis, paſtor armentorum: unde ei cognomen ARMENTARIUS fuit. Ortus [8] Dacia Ripenſi, ibique ſepultus eſt: quem locum Romulianum ex vocabulo Romulæ matris appellarat. Is inſolenter affirmare auſus eſt, matrem more Olympiadis Alexandri Magni creatricis, compreſſam dracone ſemet concepiſſe. GALERIUS MAXIMINUS ſorore Armentarii progenitus, veroque nomine ante imperium DAZA dictus, Cæſar quadriennio, dehinc per Orientem Auguſtus triennio fuit: ortu quidem atque inſtituto paſtorali, verum ſapientiſſimi cujuſque, ac litteratorum cultor, ingenio quieto, vini avidior. Quo ebrius, quædam corrupta mente aſpera jubebat: qui, cum pigeret factum, [9] differri, quæ præcepiſſet, in tempus ſobrium, ac matutinum ſtatuit. [10] ALEXANDER fuit Phryx origine, ingenio timidus, inferior adverſus laborem vitio ſenectæ. His omnibus abſumptis, Imperii jura penes Conſtantinum & Licinium devenere.

NOTÆ.

Vide in Cæſaribus.

1. *Maximinus.*] *Fuſus fugatuſque a Licinio apud Tarſum periit.* Supra Victor.

2. *Valens.*] Zozimus ſcribit ita inter Conſtantinum & Licinium fœdus initum, ut Valens e medio tolleretur.

3. *Annorum viginti Imperator.*] Alii aiunt regnaſſe annis XVIII.

4. *Arte muliebri.*] Optime Gruterus: *Arte mulieris.*

5. *Tenere mariti animum laborantis auſp. prav. cœpti.*] Mſſ. omnes, ut & editio vetus. *Auſpicio gratiſſimi partus cœpti a puero.* Optime.

6. *Is Maximianus.*] Miror hunc errorem hic tamdiu hæſiſſe. Lege *Maxentius.*

7. *Satis laudabilis*] Eutrop. Galerius vir & probe moratus, & egregius in re militari.

8. *Dacia Ripenſi.*] Sic dicta quia ad Danubii ripam ſita ad diſtinctionem Daciæ Mediterraneæ. Dacia ripenſis Mœſiam primam & Mœſiam ſecundam diſterminat.

9. *Differri quæ præcepiſſet.*] Sic ſupra de Trajano Victor. *Vinolentiam, inquit, quo vitio, uti Nerva, angebatur, prudentia molliverat, curari vetans juſſa poſt longiores epulas.*

10. *Alexander fuit Phryx origine.*] Ex

CONSTANTINUS Conſtantii Imperatoris & Helenæ filius, imperavit [1] annos triginta. Hic dum juvenculus a Galerio in urbe Roma religionis ſpecie obſes teneretur, fugam arripiens, atque ad fruſtrandos inſequentes, publica iumenta, quaqua iter ageret, interficiens, ad patrem in Britanniam pervenit: & forte eiſdem diebus ibidem Conſtantium parentem fata ultima perurgebant. Quo mortuo, cunctis qui aderant annitentibus, ſed præcipue [2] Eroco Alemannorum rege, auxilii gratia Conſtantinum comitato, Imperium capit. Hic ſororem ſuam Conſtantiam Licinio Mediolanum accito coniungit: [3] filiumque ſuum CRISPUM nomine, ex Minervina concubina ſuſceptum, item Conſtantinum, iiſdem diebus natum opido Arelatenſi, Licinianumque Licinii filium, menſium fere viginti, Cæſares effecit. Verum enimvero ut IMPERIA difficile concordiam cuſtodiunt, [4] diſſidium inter Licinium Conſtantinumque exoritur: primumque [5] apud Cibalas juxta paludem Hiulcam nomine, Conſtantino nocte caſtra Licinii irrumpente, Licinius fugam petiit: [6] Byzantiumque fuga volucri pervenit. Ibi MARTINIANUM [7] officiorum magiſtrum Cæſarem creat. De-

NOTÆ.

Zozim. ad verbum fere. Ἀλεξάνδρῳ Φρυγί τε ὄντι τὸ γένος, καὶ δειλῷ, καὶ ἀτόλμῳ καὶ πρὸς πάντα πόνον ὀκνοῦντι καὶ εἰσέτι γεγηρακότι. Id eſt, *Alexandro, qui natione Phryx erat, & timidus, & formidoloſus, & ad omnem laborem ſuſcipiendum piger, & inſuper ætate provectus.*

1. *Annos triginta.*] Vide quæ infra dicta ſunt.

2. *Eroco Alemannorum rege.*] Hunc *Crocum* alii vocant, & *Croco* legitur in Mſſ.

3. *Filiumque ſuum Criſpum nomine.*] Zozim. Κωνσταντῖνος μὲν καθίστησι καίσαρα Κρίσπον ἐκ παλλακῆς αὐτῷ γεγονότα Μινερβίνης ὄνομα, ἤδη νεανίαν ὄντα, καὶ Κωνσταντῖνον, οὐ πρὸ πολλῶν ἐν Ἀρελάτῳ τεχθέντα, ἀναδείκνυται δὲ σὺν αὐτοῖς Καῖσαρ καὶ ὁ Λικινίου παῖς Λικινιανὸς, εἰς εἰκοστὸν προελθὼν μῆκος τῆς ἡλικίας. Id eſt, *Conſtantinus Cæſarem dicit Criſpum ex Concubina Minervina nomine natum, jam adoleſcentem; item Conſtantinum ante non multos dies in Arelatenſi opido natum. Cum iiſdem Cæſar deſignatus Licinii filius Licinianus qui jam vigeſimum tantum ætatis diem attigerat.* Male interpres. *Qui jam ætatis annum vigeſimum ingreſſus erat.*

4. *Diſſidium.*] Melius in Mſſ. *diſcidium* quod diſtractionem & divortium aliquando ſignificat, a diſcindendo, id eſt *dirimendo.* Ut *excidium* ab *excindendo.* *Diſſidium* vero diſſentionem a diſſidendo, illud corporis, hoc animi. Terent. Andr. act. IV. ſc. II. *Valeant qui inter nos diſcidium volunt.* Ubi male quædam Edit. habent *diſſidium.*

5. *Apud Cibalas.*] Cibalæ vel Cibalis Urbs in Pannonia, non longe a Sirmio ibi *palus hiulca.* Vel ut. in vet. exemplari *vulca.* Vide Zozim. qui locum deſcribit.

6. *Byzantiumque.*] Hic hiſtoriam conturbat Epitomiſta. Nam poſt pugnam ad Cibalas iterum in Thracia pugna commiſſa poſtquam pax inter Imperatores facta, qua poſt ſeptennium dirempta, ad Urbem Hadrianopolin in Thracia pugnatum, quo prælio victus Licinius Byzantium fugit; unde a Conſtantino fugatus Chalcedona petiit, ibique ſibi adjunctum ſocium Martianum Cæſarem dicit. Inde ad Nicomediam fuga elapſus ibique obſeſſus Conſtantino ſupplex factus eſt, cumque adlata purpura Imperatorem ac dominum vocavit. Conſtantinus ibidem Martianum ſatellitibus occidendum tradidit. Et Licinium Theſſalonicam ablegavit, eique paulo poſt laqueo vitam ademit.

7. *Officiorum magiſtrum*] Hoc eſt, Palatinorum ordinum ducem. Jam ſupra.

hinc Conſtantinus acie potior apud Bithyniam adegit Licinium pacta ſalute indumentum regium offerre per uxorem. Inde Theſſalonicam miſſum, paulo poſt eum Martinianumque iugulari iubet. Hic Licinius annum dominationis [1] fere poſt quintumdecimum, vitæ proxime ſexageſimum, occiditur, avaritiæ cupidine omnium peſſimus, neque alienus a luxu venerio, aſper admodum, haud mediocriter impatiens: infeſtus litteris: quas per inſcitiam immodicam, virus ac peſtem publicam nominabat, præcipue forenſem induſtriam. [2] Agrariis plane, ac ruſticantibus quia ab eo genere ortus [3] altuſque erat, ſatis utilis; ac militiæ cuſtos ad veterum inſtituta ſeveriſſimus. SPADONUM & AULICORUM omnium vehemens domitor, [4] tineas ſoriceſque palatii eos appellans.

At Conſtantinus obtento totius Romani Imperii, mira bellorum felicitate, regimine, Fauſta coniuge, ut putant, ſuggerente, Criſpum filium necari iubet. Dehinc [5] uxorem ſuam Fauſtam in balneas ardentes coniectam interemit cum eum mater Helena dolore nimio nepotis increparet. Fuit vero ultra quam æſtimari poteſt, laudis avidus. Hic Trajanum [6] herbam parietariam ob titulos multos ædibus inſcriptos, appellare ſolitus erat. Hic pontem in Danubio conſtruxit. Habitum regium gemmis, & caput exornans perpetuo diademate. [7] Commodiſſimus tamen rebus multis fuit: CALUMNIAS ſedare legibus ſeveriſſimis; nutrire artes bonas, præcipue STUDIA LITTERARUM: legere ipſe, ſcribere, meditari, audire legationes & querimonias provinciarum. Cumque liberis filioque fratris Delmatio, Cæſaribus confirmatis, [8] tres & ſexaginta annos vixiſſet, ex quibus dimidios ita, ut [9] tredecim ſolus imperaret, morbo conſumptus eſt. Irriſor potius quam blandus. Unde proverbio vulgari, [10] Thracala decem annis præſtantiſſimus, duodecim ſequentibus latro, [11] decem noviſſimis pupillus, ob

NOTÆ.

1. *Fore poſt quintumdecimum.*] Mſſ. *poſt quintumdecimum.* Licinius Imperator factus an. V. 1062. poſt C. N. 310. dignitatem amiſit an. V. 1076. poſt C. 324. occiſus vero ſequenti anno.

2. *Agrariis.*] Al. Edit. ut Mſſ. *agraribus* quod magis placet, ob vocis ruſticitatem.

3. *Altuſque.*] Pro *alitus*.

4. *Tineas, ſoriceſque.*] Quod omnia corrodunt, fœdant.

5. *Uxorem ſuam Fauſtam.*] Vide Zozim.

6. *Herbam parietariam.*] Quod ut herba iſta parietibus adhæret, ſic Trajani nomen ubique in ædibus inſcriptum viſeretur. Vide Ammian. lib. XXVII.

7. *Commodiſſimus.*] Appellatio fauſta, ut contra *incommodus*, atrox, dira, ubi de malo principe.

8. *Tres & ſexaginta annos.*] Sed vixit annos 66.

9. *Tredecim ſolus.*] Imo duodecim tantum.

10. *Trachala.*] Notavit Feſtus Trachalos dici Ariminenſes maritimos homines, Conſtantinus igitur decem annis, Trachalus ſive Trachala præſtantiſſimus dictus quod irriſor eſſet, ſed minime blandus: notum enim maritimos homines irriſores eſſe, &c. nihil aliud video.

11. *Decem noviſſimis.*) Hic priores anni decem & duodecim, & alteri decem annos profuſiones

profusiones immodicas nominatus. Corpus sepultum in Byzantio, Constantinopoli dicta. Quo mortuo, Delmatius militum vi necatur. Ita ad tres orbis Romani dominatio redacta est, Constantinum, & Constantium, ac Constantem filios Constantini. Hi singuli has partes regendas habuerunt: [1] CONSTANTINUS junior cuncta trans Alpes: CONSTANTIUS a freto Propontidis, Asiam atque Orientem: CONSTANS Illyricum, Italiamque, & Africam, Delmatiam, Thraciam Macedoniamque, & Achajam: [2] ANIBALIANUS Delmatii Cæsaris consanguineus, Armeniam, nationesque circumsocias.

Interim [3] ob Italiæ, Africæque jus dissentire statim Constantinus, & Constans [cœperunt.] Constantinus latrocinii specie dum incautus, fœdeque temulentus in aliena irruit, obtruncatus est, projectusque in fluvium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileja. Constans vero venandi cupidine [ductus,] dum per silvas saltusque erraret, conspiravere aliquanti [4] militares in ejus necem, auctoribus [5] Chrestio & Marcellino, simulque Magnentio: qui ubi patrandi negotii dies placuit, Marcellinus [6] natalem filii simulans, plerosque ad cenam rogat. Itaque in multam noctem convivio celebrato, MAGNENTIUS [7] quasi ad ventris secreta secedens, [8] habitum venerabilem capit. Ea re cognita, Constans fugere conatus, [9] apud Helenam opidum Pyrenæo proxi-

NOTÆ.

efficiunt XXXII. atqui supra triginta tantum ait regnasse Constantinum nisi pro XXX. legas XXXII.

1. *Constantinus junior cuncta trans Alpes.*] Mendum turpe: Lege Constantinus *senior.* Zozim. Κωνσταντῖνος μὲν πρεσβύτερος ἅμα τῷ νεωτάτῳ Κώνσταντι τὰ ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἅπαντα, καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἰλλυρίδα πρὸς τούτοις ἔλαχεν ἔχειν. ἔτι δὲ τὰ περὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον, καὶ τὴν ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύην. Κωνσταντίῳ δὲ τὰ περὶ τὴν Ἀσίαν, καὶ τὴν ἑῴαν, καὶ Αἴγυπτον ἐπιτέτραπτο. Id est, *Constantinus quidem natu maximus cum minimo natu Constante, omnia trans Alpes sita, & Italiam & Illyricum sortitus est. Præterea Ponto Euxino finitima, & Africa omnia ad Carthaginem usque Constantio datum est quidquid esset in Asia, & Oriente & Ægypto.* Unde vides Zozimum ab Epitomista transcriptum.

2. *Anibalianus.*] Ἀναβαλλιανὸς vocatur Zozimo.

3. *Ob Italiæ Africæque jus.*] Zozim. Κωνσταντίνῳ δὲ καὶ Κώνσταντι περὶ τὸ ὑπὸ Καρχηδόνα Λιβύης καὶ Ἰταλίας γενομένης ἀμφισβητήσεως, &c. Id est, *Cæterum controversia mota inter Constantinum & Constantem de pertinente ad Carthaginem Africa deque Italia*

4. *Militares.*] Pro *milites* jam sæpius.

5. *Chrestio.*] Hujus Chrestii non meminit Zozim. Sed Marcellini, quem ærarii præfectum dicit, & Magnentii.

6. *Natalem filii simulans.*] Zozim. γενέθλιον ἄξειν ἡμέραν οἰκείου παιδὸς ὁ Μαρκελλῖνος εἰπὼν, ἐκάλει πρὸς ἑστίασιν ἄλλους τε πολλοὺς ἐξέχοντας τοῦ στρατοπέδου, καὶ Μαγνέντιον σὺν αὐτοῖς, &c. *Marcellinus natalem filii se celebraturum dicens cum alios multos in castris dignitate præstantes, tum Magnentium invitabat.*

7. *Quasi ad ventris.*] Zozim. Μαγνέντιος δὲ ἀπὸ δῆθεν τῶν ἀναγκαίων διαναστὰς ἐκ τοῦ δείπνου. *Magnentius, quasi rei necessariæ caussa de mensa surgens,* &c. reliqua vide.

8. *Habitum venerabilem.*] βασιλικὴν στολήν. Regiam stolam. Zozim.

9. *Apud Helenam*] Retinet nomen, nam ab Hispanis *Elna* dicitur.

mum, a Gaiſone cum lectiſſimis miſſo, interficitur anno tertiodecimo Auguſtæ dominationis (nam Cæſar triennio fuerat) [1] ævi ſeptimo viceſimoque. Hic fuit debilis pedibus manibuſque, articulorum dolore: fortunatus cœli temperie, fructuum proventu, nulla a Barbaris formidine: quæ profecto majora [2] fierent, ſi provinciarum rectores non pretio, ſed judicio provexiſſet. Hujus morte cognita, [3] VETRANIO magiſter militum Imperium in Pannonia apud [4] Murſiam corripuit: quem Conſtantius non poſt multos dies regno exuit, grandævæ ætati non vitam modo, ſed etiam voluptuarium otium concedens. Fuit autem prope ad ſtultitiam ſimpliciſſimus.

CONSTANTIUS GALLUM fratrem patruelem Cæſarem pronuntiat, ſororem Conſtantinam illi conjungens, MAGNENTIUS quoque DECENTIUM conſanguineum ſuum trans Alpes Cæſarem creavit. His diebus Romæ [5] NEPOTIANUS Eutropiæ Conſtantini ſororis filius, hortantibus perditis, Auguſti nomen rapit: quem [6] octavo die viceſimoque Magnentius oppreſſit. Hoc tempore Conſtantius cum Magnentio apud Murſiam dimicans vicit. [7] in quo bello pæne nunquam amplius Romanæ conſumptæ ſunt vires, totiuſque imperii fortunæ peſſumdatæ. Dehinc cum ſe Magnentius in Italiam recepiſſet, apud Ticinum plures fudit, incautius, &, ut in victoria ſolet, audacius perſequentes. Nec multo poſt apud Lugdunum coanguſtatus, gladio occulte proviſo, ictum pulſu parietis juvans, transfoſſo latere, ut erat vaſti corporis, vulnere, naribuſque & ore cruorem effundens [8] menſe imperii quadrageſimo ſecundo, ætatis anno prope quinquageſimo, exſpiravit. [9] Ortus parentibus barbaris, qui Galliam inhabitant, legendi ſtudio promptus, ſermonis acer, animi tumidi. & immodice timidus: artifex tamen ad occultandam audaciæ ſpecie formidinem. Ejus morte audita, Decentius [10] laqueo faſciæ ad collum poſito, vitam finivit. Hoc tem-

NOTÆ.

1. *Ævi ſeptimo viceſimoque.*] Vixit annis fere XXIX.

2. *Fierent.*] Pro *fuiſſent.*

3. *Vetranio magiſter militum.*] Pannoniorum exercituum dux. Zozim.

4. *Murſiam.*] Murſam vocat Zozim. ad Dravum fluvium ſita eſt ſupra Sirmium.

5. *Nepotianus.*] Potentianum vocat Victor.

6. *Octavo die, viceſimoque.*] *Triceſimo die triduo minus.* Supra Victor.

7. *In quo bello.*] Vide Zozim. qui fuſe.

8. *Menſe Imperii quadrageſimo ſec.*] ἔτη βασιλεύσας τρία, καὶ μῆνας ἔτι πρὸς τούτοις ἕξ. Zozim. *Quum regnaſſet annis tribus & menſibus præterea ſex.*

9. *Ortus parentibus qui Galliam inh.*] Zozim. γένος μὲν ἕλκων ἀπὸ βαρβάρων μετοικήσας δὲ εἰς Λετοὺς ἔθνος Γαλατικὸν, παιδείας τε τῆς Λατίνων μετασχών. ἐν μὲν τοῖς πλεονεκτήμασι τῆς τύχης θρασύς, δειλὸς δὲ ἐν ταῖς περιστάσεσι. τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ φύσει κακοήθειαν κρύψαι δεινὸς, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσι τὸν αὐτοῦ τρόπον εὐήθης εἶναι καὶ χρηστὸς νομιζόμενος. Id eſt, *originem generis a barbaris ducens. Sed qui tranſmigraverat apud Letos Galliæ populos, Literis Latinis ſatis eruditus. Audax, fortuna proſpera, timidus adverſa, occultandæ pravitati naturæ inſitæ mirus artifex, iis etiam qui ejus ingenium ignorabant, ſimplex & bonus apparens.*

10. *Laqueo faſciæ ad collum.*] MſT. ut

pore Gallus Cæſar a Conſtantio occiditur. Imperavit annos tres. SILVANUS imperator effectus, die imperii viceſimo octavo perimitur. Fuit ingenio blandiſſimus. Quamquam barbaro patre genitus, tamen inſtitutione Romana ſatis cultus & patiens. CONSTANTIUS CLAUDIUM JULIANUM, fratrem Galli, honore Cæſaris aſſumit, annos natum [1] fere tres atque viginti. Iſte [2] in campis Argentoratenſibus apud Gallias, cum paucis militibus, infinitas hoſtium copias delevit. [3] Stabant acervi montium ſimiles: fluebat cruor fluminum modo, captus rex nobilis Chonodomarius, fuſi omnes optimates: [4] redditus limes Romanæ poſſeſſionis: ac poſtmodum cum Alamannis dimicans, potentiſſimum eorum regem Badomarium cepit. Hic a militibus Gallicanis Auguſtus pronuntiatur. Hinc Conſtantius urgere legationibus, ut in ſtatum [5] nomenque priſtinum revertatur. Julianus mandatis mollioribus refert ſe ſub nomine celſi imperii multo officioſius pariturum. Hinc Conſtantius magis magiſque ardens dolore, atque, ut erat talium impatiens, in radicibus Tauri montis [6] apud Mopſocrenem febri acerrima, quam indignatio nimia vigiliis augebat, interiit anno [7] ævi quarto & quadrageſimo, imperii nono atque triceſimo; verum Auguſtus quarto viceſimoque: octo ſolus, cum fratribus atque Magnentio ſedecim, quindecim Cæſar. [8] Felix bellis civilibus, externis lacrymabilis: mirus artifex in ſagittis: a cibo, vinoque & ſomno [9] multum [in] temperans, patiens laboris, facundiæ cupidus: quam cum aſſequi tarditate ingenii non poſſet, aliis invidebat. Spadonum, aulicorumve amori deditus, & uxorum: quibus contentus, nulla libidine tranſverſa, aut injuſta polluebatur. Sed ex conjugibus quas plurimas ſortitus eſt, præcipue Euſebiam dilexit, decoram quidem, verum per [10] Amantias, &

NOTÆ.

monuit Gruter. *Laqueo faſcia compoſito.* Cum Zozim. conſentit vulgata lectio: βρόχῳ περιστρέψας τὸν τράχηλον, &c.

1. *Fere tres atque viginti.*] Ex annalibus tamen conſtat tunc annos XXVI. natum fuiſſe.

2. *In campis Argentoratenſibus.*] *Apud Argentoratum Galliæ Urbem ingentes Alemannorum copiæ extinctæ ſunt.* Eutrop. Argentoratum, hodie. *Strasbourg.*

3. *Stabant acervi montium ſimiles.*) Vide Ammian. lib. XVI. in fine.

4. *Redditus limes.*] Eutrop. *Submotique ultra Rhenum Germani, & finibus ſuis Romanum imperium reſtitutum.*

5. *Nomenque priſtinum revertatur.*] Cæſaris.

6. *Apud Mopſocrenem.*] Mopſocrene, Μοψουκρήνη Urbs in Cilicia ad radices montis Tauri, Latine *Mopſi fons*, a Mopſo Mantus filio. Unde & quibuſdam Μοψουεστία. *Mopſueſtia* dicitur, *Mopſi domus.* Ammian. lib. XXI. *Petiit per vias difficiles Mopſueſtiam Ciliciæ ultimam hac pertingentibus ſtationem, ſub Tauri montis radicibus poſitam.* Male opinor Rob. Stephani editio quæ *Myandam*, pro *Mopſueſtiam* repræſentat.

7. *Ævi quarto ac quadrageſimo.*) Natus enim an. V. 1069. poſt C. 317. mortuus vero an. V. 1113. poſt C. 361. Cæſar dictus anno ætatis quinto.

8. *Felix bellis civilibus*] Et cujus in civilibus magiſquam in externis bellis ſit laudanda fortuna. Eutrop.

9. *Multum (in) temperans.*] *Temperans* Mſſ. & Veronenſ. edit. bene. Quæ lectio confirmatur ab Ammiano, quem vide.

10. *Amantias.*] Mſſ. & Veronenſis edit. *Adamantias.*

Gorgonias, & alia [1] importuna ministeria vexantem famam viri, contra quam FOEMINIS modestioribus mos est: quarum sæpe præcepta maritos juvant. Namque ut cæteras omittam, Pompeja Plotina, incredibile dictu est, quanto auxerit gloriam Trajani: cujus [2] procuratores cum provincias calumniis agitarent, adeo ut unus ex iis diceretur locupletium quemque ita convenire: [3] Quæ habes [ad mensam?] alter, Unde habes? tertius, Pone quæ habes: illa conjugem corripuit: atque increpans, quod laudis esset incuriosus; talem reddidit, ut postea [4] exactiones improbans & detestans. [5] FISCUM LIENEM vocaret, quod eo crescente, artus reliqui tabescant. Igitur Julianus redacta ad unum se orbis Romani curatione, gloriæ nimis cupidus, in Persas proficiscitur. Illic a transfuga quodam in insidias deductus, cum eum hinc inde [6] Parthi urgerent, e castris jam positis, arrepto tantum clypeo procurrit. Cumque inconsulto ardore nititur ordines ad prœlium componere, ab uno ex hostibus & quidem fugiente, [7] conto percutitur. Relatusque in tabernaculum, rursusque ad hortandos suos egressus, paullatim sanguine vacuatus, circa noctis fere medium defecit, præfatus, consulto sese de Imperio nihil mandare, ne, uti solet, in multitudine discrepantibus studiis [8] amicorum, ex invidia reipublicæ, DISCORDIA exercitus periculum pararet. Fuerat in eo litterarum ac negotiorum ingens scientia. [9] Æquaverat philosophos, & Græcorum sapientissimos. Usu promptior corporis, quam validior quidem, [10] sed brevis fuit. Hæc minuebat quarundam rerum neglectus modus. [11] Cupido laudis immodicæ: cultus

NOTÆ.

1. *Importuna ministeria.*] *Ministeria* pro ministris. *Importunus*, dira & atrox appellatio, qui neque quiescit, neque alios sinit quiescere.

2. *Procuratores.*] Qui fiscalium rerum procurationem gerebant, procuratores fisci, procuratores Cæsaris dicti.

3. *Quæ habes ad mensam.*] In MSS. & Veronensi editione: *Quare habes? alter unde habes*, &c. Sed altera lectio stare potest. Vide J. F. Gronovium lib. IV. observat. cap. 24. in mensis enim pecuniæ reponebantur unde *mensarii*, & *mensularii* dicti.

4. *Exactiones improbans & detestans.*) Melius MSS. & editio Veronensis. *Exactiones improbas detestans.* Neque enim quævis exactio detestanda; sed nimia, sed improba.

5. *Fiscum lienem vocaret.*) Claudius Minos:

Humani quod splen est corporis, in populi re
Hoc Cæsar fiscum dixerit esse suum:
Fisco aucto, reliqui tabescunt corporis artus,
Fisco aucto arguitur civica pauperies.

6. *Parthi.*) Pro Persæ.

7. *Conto percutitur.*] Sub dextera axilla Ammian.

8. *Amicorum ex invidia.*) MSS. *Amico ex invidia reip. discordia.* Veronensis Edit. *Amico ex invidia reipub. discordiam exercitus per. par.* Editi tres, *ex invidia reipub. discordia exercitus periculum pararet.* Quos sequor. Ne discrepantibus studiis amicorum discordia exercitus ex invidia nata reipublicæ periculum pararet.

9. *Æquaverat Philosophos.*) *In quibusdam Philosopho propior.* Eutrop.

10. *Sed brevis fuit.*) Neque enim totum triennium Imperavit, quamvis alii aliter.

11. *Cupido laudis immodicæ.*) Gloriæ avidus ac per eam animi plerumque immodici.

numinum ſuperſtitioſus : audax plus, quam IMPERATOREM decet: cui ſalus propria, cum ſemper ad ſecuritatem omnium, [1] [tum] maxime in bello conſervanda eſt. Ita illum cupido gloriæ flagrantior pervicerat, ut neque terræ motu, neque pleriſque præſagiis, quibus vetabatur petere Perſidem, adductus ſit finem ponere ardori : ac ne noctu quidem viſus [2] ingens globus cœlo labi, [3] diem belli cautum præſtiterit.

JOVIANUS genitus patre Varroniano, incola [4] agri Singidonenſis provinciæ Pannoniæ [5] imperavit menſes octo. Ejus patri, cum liberos crebros amitteret præceptum ſomnio eſt, eum, qui jam inſtante uxoris partu edendus foret, diceret Jovianum. Hic fuit inſignis corpore, lætus ingenio, litterarum ſtudioſus. Hic [dum] a Perſide, hieme aſpera mediaque Conſtantinopolim accelerans, [6] cruditate ſtomachi, tectorio novi operis gravatus [eſſet] repente interiit, [7] annos gerens proxime quadraginta.

VALENTINIANUS [8] imperavit annos duodecim, minus diebus centum. Hujus pater Gratianus mediocri ſtirpe ortus apud [9] Cibalas, Funarius appellatus eſt, eo quod venalitium funem portanti, quinque milites nequirent extorquere. Eo merito adſcitus in militiam, uſque ad præfecturæ prætorianæ potentiam conſcendit : ob cujus apud milites commendationem, Valentiniano Imperium reſiſtenti [10] aggeritur. Hic Valentem conſanguineum ſuum ſibi ſocium in Imperio adſcivit : [11] ac demum Gratianum filium, nec dum plene puberem, hortatu ſocrus & uxoris Auguſtum creavit. Hic Valentinianus fuit vultu decens, ſolers ingenio, animo gravis, ſermone cultiſſimus. Quamquam enim ad loquendum parcus, ſeverus, vehemens, infeſtus tamen vitiis, maximeque

N o t æ.

1. *Tum maxime.*] Mſſ. & Veronenſis Edit. non agnoſcunt illud *tum*, & eleganter abeſt.

2. *Ingens globus.*] *Igneus globus* Sylburgius cui favere videtur Ammian. nihil tamen muto.

3. *Diem belli.*] J. E. per diem belli. Sed malim *die belli.*

4. *Agri Singidonenſis.*] Singidonum Urbs Pannoniæ non procul a Sirmio.

5. *Imperavit menſes octo.*] *Deceſſit Imperii menſe ſeptimo.* Eutrop. factus eſt Imperator an. V. 1115. poſt C. 363. menſe Junio mortuus anno ſequenti menſe Feb.

6. *Cruditate ſtomachi tectorio novi operis gravatus.*] Legendum putavi. *Cruditate ſtomachi, vel tectorio novis operis.* Eutrop. *Multi exanimatum opinantur nimia cruditate; inter cœnandum enim epulis indulſerat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis, grave quieſcentibus erat: quidam nimietate prunarum quas gravi frigore adoleri multas juſſerat.* Tectorium dicitur cataplaſma quo parietes induuntur.

7. *Annos gerens proxime quadraginta.*] Eutrop. *Ætatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio & trigeſimo anno.*

8. *Imperavit.*] Electus eſt an. V. 1116. poſt C. 364. mortuus an. V. 1127. poſt C. 375.

9. *Cibalas.*] In Pannonia. Jam ſupra.

10. *Aggeritur.*] Mſſ. & Veronenſis edit. *oggeritur.* Utrumque bonum.

11. *Ac demum Gratianum filium.*] Quem Auguſtum proclamavit anno quarto Imperii.

avaritiæ : cujus punitor ipſe fuit acer : & in iis quæ memoraturus ſum, Hadriano proximus. [1] Genera vetuſtiſſimorum meminiſſe, [2] nova arma meditari : [3] fingere terra ſeu limo ſimulacra : prudenter uti locis, temporibus, ſermonibus : atque, ut breviter concludam, ſi ei [4] infidis hominibus, quibus ſe ſe quaſi fidiſſimis prudentiſſimiſque dederat, carere, aut probatis, eruditiſque monitoribus uti licuiſſet, perfectus haud dubie princeps enituiſſet. [5] Hujus tempore [6] Firinus apud Mauritaniam regnum invadens, exſtinguitur. Valentinianus, apud [7] Bergentionem legationi Quadrorum reſpondens, anno ævi quinto & quinquageſimo, [8] impetu ſanguinis, voce amiſſa, ſenſu integer, exſpiravit. [9] Quod quidem intemperantia cibi, ac ſaturitate, qua artus diffuderat, accidiſſe plures retulere. Itaque eo mortuo, VALENTINIANUS adhuc quadriennis, auctore Equitio, ac [10] Merobande propinquo, ubi cum matre fuerat, allatus, creatus eſt Imperator.

VALENS una cum VALENTINIANO germano ſuo, de quo diximus, regnavit [11] annos tredecim, menſes quinque. Hic Valens cum Gotthis lacrymabili bello commiſſo, ſagittis ſaucius, in caſam deportatur viliſſimam, ubi ſupervenientibus Gotthis, ignique ſuppoſito, incendio [12] concrematus eſt. In quo probanda hæc fuere. Fuit poſſeſſoribus conſultor bonus, [13] mutare judices rarius, in amicos fidus, iraſci ſine [14] noxa ac periculo cujuſque, ſane valde timidus. [15] Hujus temporibus PROCOPIUS tyrannidem invadens exſtinguitur.

NOTÆ.

1. *Genera vetuſtiſſimorum meminiſſe.*] Tamen nil tale de Hadriano me legiſſe memini. Sed hic tantum memoria Hadriano proximum fuiſſe Valentinianum dicit Epitomiſta. Nam ſupra de Hadriano: *Memor ſupra quam cuiquam credibile eſt, locos, negotia, milites abſentes quoque nominibus recenſere.*

2. *Nova arma meditari.*] Neſcio an idem de Hadriano autores prodiderint.

3. *Fingere terra ſeu limo.*] Mſſ. *Cera.* Huc refer quæ ſupra de Hadriano: *Pictor fictor ex ære vel marmore proxime Polycletos & Euphranoras.* Et Dionis verba : ἔπλασε καὶ ἔγραψε *finxit & pinxit.*

4. *Infidis.*] Mſſ. *fœdis*, non probo propter τὸ fidiſſimis quod ſequitur.

5. *Hujus tempore.*] Anno decimo ejus Imperii.

6. *Firmus.*] Contra quem miſſus Theodoſius. Vide Ammian.

7. *Bergentionem*] Bregentionem vocat Ammian. Bregætium aliis dicitur ; Urbs in Pannonia ſuperiori.

8. *Impetu ſanguinis.*] Hic eſt *ictu ſanguinis.* Vide quæ ſupra in L. Annio Vero dicta ſunt.

9. *Quod quidem.*] Aliter Ammianus qui ait ex iracundia ſubito concidiſſe.

10. *Ac Merobande propinquo.*] Hæc ſunt Mendoſa. expediunt Mſſ. Ubi : *Ac Merobaude e propinquo, ubi cum matre erat, allatus,* &c. Allatus e propinquo, ubi erat cum matre.

11. *Annos tredecim.*) Lege *duodecim.* ex notis mendum natum XIII. pro XII.

12. *Concrematus eſt.*) Anno tertio poſt mortem Valentiniani. Regnavit an. 14. menſ. 4.

13. *Mutare judices rarius.*] Quædam edit. *Mutare judicia rarius.* Quod magis placet Et ſic cum ſuperioribus continuanda exiſtimo. *Fuit poſſeſſoribus conſultor bonus, mutare judicia rarius* Ut ſenſus ſit ita poſſeſſoribus faviſſe Valentem ut rarius quod ſemel judicatum fuerat, demutaret.

14. *Noxa.*) Id eſt, *damno.*

15. *Hujus temporibus.*] Et Diocletiani

GRATIANUS genitus Sirmii, imperavit cum patre Valentiniano annos octo, dies octoginta quinque: [1] cum patruo & fratre [2] tres: cum eodem fratre ac Theodosio quatuor: & [[3] cum] his omnibus [4] accedente Arcadio, menses sex. Hic apud [5] Argentarium opidum Galliæ triginta Alamannorum millia in bello exstinxit. Hic cum animadvertisset, Thraciam Daciamque tamquam genitales terras possidentibus Gotthis, [6] Taifalis, atque omni pernicie atrocioribus [7] Hunnis, & Alanis, extremum periculum instare nomini Romano; accito [8] ab Hispania THEODOSIO, cunctis faventibus, agenti annum a tricesimo tertium, imperium committit. Fuit autem Gratianus litteris haud mediocriter institutus: carmen facere, ornate loqui, explicare controversias, Rhetorum more, nihil aliud die noctuque agere, quam spiculis meditari: summæque voluptatis, divinæque artis credere ferire [[9] perite sibi] destinata. Parcus cibi somnique: & vini ac libidinis victor: cunctisque fuisset plenus bonis, si ad cognoscendam Reip. gerendæ scientiam animum intendisset, [10] a qua prope alienus non modo voluntate, sed etiam exercitio fuit. Nam dum exercitum negligeret, & paucos ex ALANIS, quos ingenti auro ad se transtulerat, anteferret veteri ac Romano militi, adeoque Barbarorum comitatu & prope amicitia [11] capitur, ut nonnunquam eodem habitu iter faceret, odia contra se militum excitavit. Hoc tempore cum [12] MAXIMUS apud Britanniam tyrannidem arripuisset, & in Galliam transmisisset, ab infensis Gratiano legionibus exceptus, Gratianum fugavit; nec mora, [13] extinxit. Qui vixit [14] annis XXXVIII.

NOTÆ.

potius cujus Imperii anno primo Imperium sumpsit Procopius. Sed ideo potius hunc Valentis temporibus assignat Epitomista, quia per eum debellatus Procopius. Vide Ammian.

1. *Cum patruo & fratre.*) Valente patruo, fratre Valentiniano.

2. *Tres.*) Desunt circiter menses tres.

3. *Cum his omnibus.*) Valentiniano scilicet ac Theodosio.

4. *Accedente Arcadio.*] Theodosii filio. An. V. 1135. post C. 383. sexto mense post Gratianus occisus.

5. *Argentarium.*) Libri Vet. Argentariam ut & P. Diaconus, sed argentaria Urbs mihi æque ignota. Suspicatur Schottus esse oppidum illud in agro Lemovicum quod vulgo vocamus *Argenton.* Sed dubito, præsertim cum ex Ammiano certum sit Gratianum non longe a Rheno has Alemannorum copias extinxisse. Putabam *Argentoratum.* Nodum solvent eruditi: neque enim quidquam audeo.

6. *Taifalis.*) Taifali, vel ut alii, Tafali, Dacica gens circa Hierasum fluvium ex Mamertini panegyrico notissima, & ex Ammiano lib. XXXI.

7. *Hunnis.*) Hunni, & Alani populi in Sarmatia Europæa supra paludem Mæotidem.

8. *Ab Hispania.*) Quo tanquam in exilium voluntarium concesserat metu Valentis.

9. *Perite sibi.*) Hæc non apparent in MSS. neque in Veronensi edit. quare hinc ableganda, ut optime viri doctiss.

10. *A qua.*) Scientia.

11. *Capitur.*] Scribere debebat, *caperetur* ut supra *negligeret.* Verum sic solet hic autor.

12. *Maximus apud Brit.*) Anno ultimo Imperii Gratiani.

13. *Extinxit.*) Prope Lugdunum.

14. *Annis* XXXVIII.) At quomodo vixisse

THEODOSIUS genitus [1] patre HONORIO, matre THERMANTIA, genere Hiſpanus, originem [2] a Trajano principe trahens: a Gratiano Auguſto apud Sirmium imperator effectus, regnavit [3] annos decem & ſeptem. Huic ferunt nomen ſomniò parentes monitos ſacraviſſe, ut Latine intelligamus. [4] A Deo datum. De hoc etiam oraculo in Aſia divulgatum eſt, eum Valenti ſucceſſurum, cujus nomen [e] Θ & E & O atque Δ Græcis litteris initiaretur. [5] Qua cognatione principii deceptus THEODORUS [6] cum ſibi imperium præſumeret, ſceleſtæ cupidinis ſupplicia perſolvit. Fuit autem Theodoſius propagator Reipublicæ, atque Defenſor eximius. Nam Hunnos & Gotthos, qui eam ſub Valente defatigaſſent, diverſis prœliis vicit. Cum Perſis quoque petitus pacem pepigit, [7] Maximum autem tyrannum, qui Gratianum interfecerat, & ſibi Gallias vindicabat, apud Aquilejam exſtinxit: Victoremque ejus filium; intra infantiæ annos a Maximo patre Auguſtum factum, necavit. [8] Eugenium quoque tyrannum, atque Arbogaſtem [9] ſuperavit, deletis eorum decem millibus pugnatorum. Hic etenim Eugenius confiſus viribus Arbogaſtis [10] poſtquam apud Viennam Valentinianum exſtinxerat, regnum invaſit: ſed mox ſimul [11] cum vita imperium perdidit. [12] Fuit autem Theodoſius moribus & corpore Trajano ſimilis, quantum [13] ſcripta veterum, & picturæ docent. Sic eminens ſtatus, membra eadem, [14] par cæſaries, os, abſque eo, quod illi aliquantum [15] vellendo ſteriles genæ, neque tam ingentes oculi erant, [16] neſcio an & tanta gra-

NOTÆ.

potuit annis XXXVIII. ſi regnavit tantum an. XVI. fuitque nondum plane puber Imperator creatus, ut ſupra autor. In annalibus reperies eum vixiſſe annis tantum XXIV.

1. *Patre Honorio.*) Alii patrem etiam Theodoſium vocant.

2. *A Trajano.*) Qui & ipſe Hiſpanus erat.

3. *Annos decem & ſeptem.*) Imperavit tantum annos XVI. Nam Imperator factus an. V. 1131. poſt C. N. 379. die 16. Januar. mortuus an. V. 1147. poſt C. N. 395. die 17. ejuſdem menſis.

4. *A Deo datum.*) Nam θεοδόσιος, id eſt, Deo datus.

5. *Qua cognatione principii.*) Quod nomen ſuum ab iiſdem literis initiaretur.

6. *Cum ſibi Imperium præſumeret.*) In Mſſ. & Veronenſi edit. *Cum ſibi Imperium deberi præſumeret.* Quod magis placet. Sic & Paulus Diaconus.

7. *Maximum.*) Vide Ammianum.

8. *Eugenium.*) Qui Grammaticam olim docuerat ab Arbogaſte Franco Imperator creatus.

9. *Superavit.*) Anno Imperii ſui ultimo.

10. *Poſtquam apud Viennam val. extinxerat.*) Arbogaſtes ſcilicet. Is enim apud Viennam Valentinianum laqueo curavit interfici anno XVI. Imperii Theodoſii.

11. *Cum vita imp.*) A Theodoſii ſatellite occiſus. Arbogaſtes vero biduo poſt ſibi manus infert.

12. *Fuit autem Theodoſ.*) Quæ ſequuntur omnia fere ad verbum apud Paulum Diaconum legas.

13. *Scripta veterum & picturæ docent.*) Quæ ſcilicet de Trajano facta ſunt. Nam intra innuit autor ſe Theodoſium præſentem vidiſſe.

14. *Par Cæſaries, os.*) Apud Paulum Diacon. *Par Cæſaries, os ſimile.* Optime.

15. *Vellendo.*) Paſſive.

16. *Neſcio an & tanta gratia, tantuſque flos.*) Ea enim ex picturis colligi non poſſunt. His innuit Epitomiſta ſe Theodoſium

tia,

tia, tantuſque flos in facie, ſeu tanta dignitas in inceſſu. Mens vero prorſus ſimilis, adeo ut nihil dici queat, quod non ex libris in iſtum videatur transferri. Clemens animus, miſericors, communis, ſolo habitu differre ſe cæteris putans: in omnes homines honorificus, verum effuſius in bonos: ſimplicia ingenia æque diligere, erudita mirari, ſed innoxia: largiri magno animo magna: amare cives vel privato contubernio cognitos, eoſque honoribus, pecunia, beneficiis cæteris munerari, præſertim quorum [1] erga ſe aſpero caſu officia probaverat. Illa tamen, [2] quibus Trajanus aſperſus eſt, vinolentiam & cupidinem triumphandi, uſque eo deteſtatus [eſt,] ut bella non moverit, ſed invenerit: prohibueritque lege [3] miniſteria laſciva, [4] pſaltriaſque comeſſationibus adhiberi: tantum pudori tribuens & continentiæ, ut conſobrinarum nuptias vetuerit, tamquam ſororum. Litteris, ſi multum perfectos contemplemur, mediocriter doctus; ſagax plane, multumque diligens [5] ad [cog] noſcenda majorum geſta. E quibus non deſinebat exſecrari, quorum facta ſuperba, crudelia, libertati infeſta legerat, ut [6] Cinnam, Marium, Sullamque, atque univerſos dominantium, præcipue tamen perfidos & ingratos. Iraſci ſane rebus indignis, ſed flecti cito: unde modica dilatione emolliebantur aliquando ſevera præcepta. [7] Habuitque a naturæ munere, quod Auguſtus a philoſophiæ doctore [didicerat] Qui cum vidiſſet eum facile commoveri, ne aſperum aliquid ſtatueret, monuit, [8] [ut] ubi iraſci cœpiſſet, quatuor atque viginti Græcas litteras memoria recenſeret: ut illa concitatio, quæ momenti eſt, mente alio traducta, parvi temporis interjectu langueſceret. Melior haud

NOTÆ.

vidiſſe qui ſic ejus oris florem & gratiam, & inceſſus dignitatem prædicet. Unde liquet Paulum Diaconum qui eadem habet, ab iſto tranſcripſiſſe, contra quod viro doctiſſimo Vineto viſum fuit, qui putavit hæc ab aliquo qui Paul. Diacon. legiſſet, huic Epitomæ fuiſſe adjecta.

1. ***Erga ſe.***] Mſſ. & edit. Veron. ***Erga ſe vel patrem.*** Inde corrupte ut puto, apud Paulum Diacon. ***Erga ſe velut patrem***, forſan pro: ***Erga ſe vel in patrem.***

2. ***Quibus Trajanus aſperſus eſt.***] Nam cibo vinoque deditus fuit. Supra ſuo loco. De triumphandi cupidine qua Trajanus tenebatur. Vide in Cæſaribus. ***Vires Romanas trans Iſtrum propagavit.*** Et ***ad ortum Solis cuncta gentes quæ inter Indum & Euphratem amnes inclytos ſunt concuſſa bello***, &c.

3. ***Miniſteria laſciva.***] Miniſteria pro miniſtris, ut alibi.

4. ***Pſaltriaſque.***] Uti eas veteribus adhiberi mos fuit. Hæc nota ſunt.

5. ***Ad cognoſcenda.***] Lib. Vett. ad ***Noſcenda.*** Et ſic apud Paulum Diaconum.

6. ***Cinnam, Marium, Sullamque.***] De quorum crudelitate ac ſuperbia vide Florum.

7. ***Habuitque a naturæ munere.***] Mſſ. & Veronenſ. edit. ***Habuitque a natura, quod Auguſtus a Philoſophiæ doctore.*** Relegata voce. ***Didicerat.*** Quæ neque apud Paulum Diaconum comparet, apud eum tamen legitur ***a naturæ munere.*** Quare non temere damnandum. In Floriac. codice. ***Quod Auguſtus a Philoſophiæ doctore......*** Unde ſuſpicabatur Schottus deeſſe nomen Athenodori qui hoc Auguſto conſilium dedit. Sed illud utique non prætermiſiſſet Paulus Diaconus, ſi temporibus ſuis ita ſcriptum inveniſſet.

8. ***Ut.***] Non comparet in Mſſ. agnoſ-

dubie, quod est [1] raræ virtutis, post auctam annis potentiam regalem, multoque maxime post [2] civilem victoriam. Nam & annonæ curam sollicitius attendere, & auri argentique grande pondus sublati, atque expensi [3] a tyranno multis e suo restituere, cum [4] benigni principum, & quidem vix [5] fundos solerent nudos ac deformata prædia, concedere. Jam illa minutiora, &, ut dicitur, INTRA AULAM: quæ quidem quia occulta sunt, magis naturæ hominum curiosæ oculos auresque ad se trahunt: patruum colere tamquam genitorem: fratris mortui sororisque liberos habere pro suis: cognatos affinesque parentis animo complecti: elegans lætumque convivium dare, non tamen sumptuosum: [6] miscere colloquia pro personis, [7] studio, dignitatibus, sermone cum gravitate jucundo: blandus pater, concors maritus. Exercebatur neque [8] ad illecebras, neque ad lassitudinem, ambulationibus magis, cum esset otium, reficiebat animum: ac vescendi continentia valetudinem regebat: sicque in pace [9] rebus humanis, annum agens quinquagesimum, apud Mediolanum [10] excessit: [11] utramque rempublicam [12] utrique, id est, ARCADIO & HONORIO, quietam relinquens. Corpus ejus [13] eodem anno Constantinopolim translatum atque sepultum est.

NOTÆ.

cit tamen Paulus Diaconus.

1. *Raræ.*] Vulg. *Claræ* inepte.

2. *Civilem victoriam.*] De Maximo.

3. *E Tyranno.*] Maximo. Paul. Diacon. *A Tyrannis.* Ut Maximus pater & Victor filius intelligantur.

4. *Benigni principum.*] Vulg. *Benigni principes. Benigni* dicuntur liberales, ut contra *maligni, parci, sordidi.*

5. *Fundos solerent.*] Ait Theodosium multum pondus auri quod a Maximo expensum fuerat, multis de suo reddidisse, cum principes, iique benigni vix quidem fundos nudos & deformata prædia iis soleant reddere quibus per vim fuerant adempta.

6. *Miscere colloquia.*] Quod de Augusto Sueton. 74. *Cœnam trinis ferculis, aut, cum abundantissime, senis, præbebat, ut non nimio sumptu, ita summa comitate; nam & ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes provocabat.* Idem de Trajano Plinius. *Non provocas, reddisque sermones?*

7. *Studio, dignitatibus.*] In Mss. & Veronens. edit. *studia dignitatibus.* Quam lectionem amplectitur Schottus. Ego vero alteram sequor, & Theodosium intelligo colloquia miscuisse pro personis, earumque studio & dignitate. Et ita plane Paul. Diaconus.

8. *Ad illecebras.*) Vetus codex *ad illecebram*, sed *ad illecebras* Paulus Diaconus.

9. *Rebus humanis.*) Junge cum *excessit rebus humanis.*

10. *Excessit.*] Ann. V. 1147. Vide supra.

11. *Utramque remp.*] Romanam & Constantinopolitanam.

12. *Utrique.*) Mss. cum Veronensi edit. *Utrisque filiis.* Et ita Paul. Diaconus qui etiam non agnoscit, *id est.*

13. *Eodem anno.*) Post mortem mense octavo.

FINIS.

Ex Typographiâ ANTONII LAMBIN, 1681.

INDEX

VOCABULORUM OMNIUM

QUÆ APUD VICTOREM LEGUNTUR.

A.

adscitique,

Asiaticum,

B.

C.

Cul-

G

I

L

marte,

N

O

P

pedes,

R

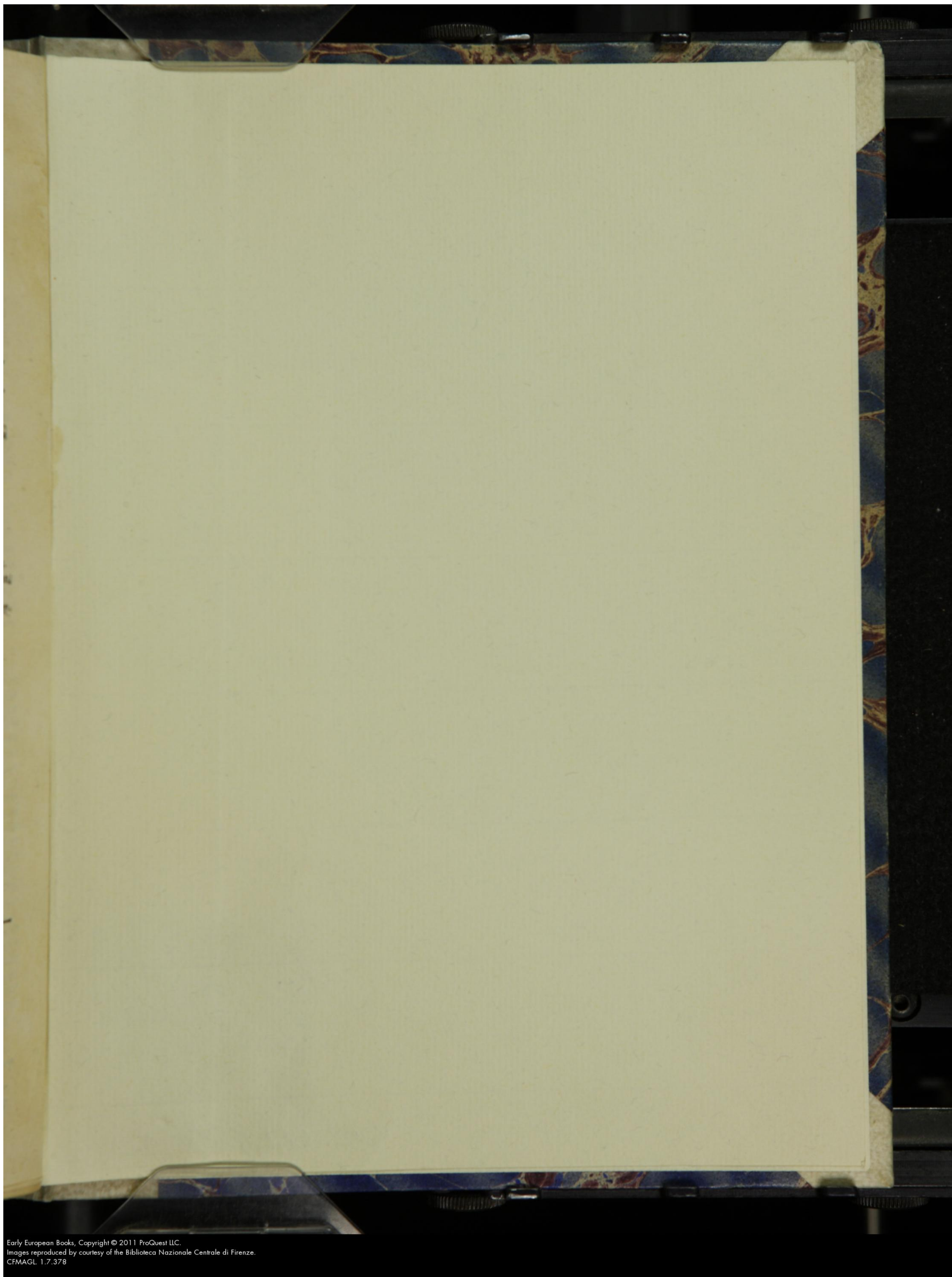
ſerendique;

T

vinoque,

FINIS.

Ex Typographia ANTONII LAMBIN, Anno Domini 1681.

00564903

KONSERVIERT DURCH
ÖSTERREICHISCHE FLORENZHILFE
WIEN 1967

HM